

มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

World Vision

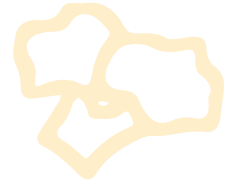
มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
World Vision Foundation of Thailand

The Research Finding on World Vision Foundation of Thailand's
Breakfast for Kids Project Implementation

รายงานวิจัยการศึกษารูปแบบ การดำเนินงานโครงการ มือเช้าเพื่อน้องท้องอิ่ม ของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

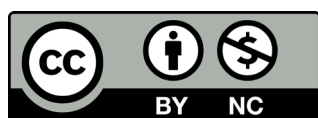

รายงานวิจัยการศึกษารูปแบบการดำเนินงานโครงการ **มือเช้าเพื่อน้องท้องอิ่ม**
The Research Finding on World Vision Foundation of Thailand's
Breakfast for Kids Project Implementation

จัดทำโดย : มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีที่เผยแพร่ : มีนาคม 2024

ผลงานวิจัยนี้สามารถนำไปเผยแพร่ หรือดัดแปลงเพื่อการอ้างอิง
โดยต้องมีการระบุที่มาอย่างชัดเจน
ทั้งนี้ห้ามนำไปเผยแพร่ต่อเพื่อประโยชน์ทางการค้าโดยเด็ดขาด

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของพี่ๆ น้องๆ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ทั้งส่วนกลาง ผู้รับผิดชอบงานภูมิภาค และในแต่ละจังหวัด ที่ให้การสนับสนุนทีมวิจัย มูลนิธิศุภนิมิตฯ และทีมวิจัยจากสถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล พร้อมการต้อนรับและดูแลอย่างอบอุ่น ช่วยอำนวยความสะดวก การติดต่อประสานงาน เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลในพื้นที่ได้ตามกำหนดระยะเวลาของการดำเนินงาน

ขอขอบคุณผู้อำนวยการและคุณครูหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวมถึงคุณครูพี่เลี้ยง ที่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งหนึ่งในการให้ข้อมูลที่สำคัญต่องานวิจัยครั้งนี้ และได้ให้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อการนำพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงาน โครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด ได้ต่อไปในอนาคต

ขอขอบคุณคณะผู้ปกครองของเด็กๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด ที่ได้แบ่งปันข้อมูล และชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของบุตรหลานหลังจากได้รับการสนับสนุนอาหารเข้าภายใต้โครงการ และเสียงขอบคุณและชื่นชมถึงประโยชน์สูงสุดที่โครงการหวังผลให้เกิดกับเด็กๆ ในพื้นที่

ขอขอบคุณคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตลอดจนผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกท่าน ที่ร่วมแสดงผลงในการจะร่วมกันผลักดันหาแนวทางขับเคลื่อน และร่วมกันพัฒนาให้โครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดสามารถคงอยู่ และสนับสนุนให้เด็กๆ ในชุมชนต่อไปได้อย่างมั่นคง

สุดท้าย ขอขอบคุณเด็กๆ ทุกคนที่ได้รับการสนับสนุนโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด ที่ส่งต่อรอยยิ้ม ความสดใส และเสียงหัวเราะ ให้กับทีมวิจัย ซึ่งเป็นกำลังใจและเป็นแรงผลักดันให้เห็นถึงความสำคัญที่จะนำเสนอผลการศึกษานี้ เพื่อให้เห็นถึงความจำเป็น ความสำคัญ และคุณค่าของอาหารเช้าซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของพลังงานในการเรียนรู้ และก่อเกิดเป็นพัฒนาการที่สมวัยต่อไป

ทีมวิจัยมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

สารบัญ

7 บทสรุปผู้บริหาร

12 บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญ

17 บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

17 2.1 สถานการณ์ภาวะทุพโภชนาการในเด็กไทย

21 2.2 ความสำคัญของอาหารเข้าต่อพัฒนาการของเด็ก

28 2.3 นโยบายสนับสนุนอาหารของรัฐ หรือองค์กรอื่นๆ

31 2.3.1 โครงการที่เกิดขึ้นใหม่โดยกระทรวงศึกษาธิการ

32 2.3.2 โครงการอาหารเข้าเสริมสร้างพัฒนาการเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา

33 2.3.3 โครงการวิจัยและพัฒนาต้นแบบของการจัดการเชิงระบบ
ในสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร
ของนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

34 2.3.4 โครงการอาหารเข้าเพื่อน้อง อิ่มท้องสมองสดใส

35 2.3.5 โครงการอาหารเข้าเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของนักเรียน

35 2.3.6 โครงการ “อาหารเข้า” เด็กนักเรียน โรงเรียน กทม.

36 2.3.7 โครงการอื่นๆ ที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก

37 2.4 คุณภาพของการศึกษาของเด็กที่ได้รับอาหารเข้า

38 2.5 ผลกระทบของการไม่ได้รับอาหารเข้าของเด็ก

40 2.6 แนวทางการสนับสนุนอาหารเข้า

50 2.7 แนวคิดแบบจำลองนิเวศวิทยาและแนวคิดระบบนิเวศเด็ก

54 บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

58 บทที่ 4 ผลการศึกษา

60 4.1 การวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานโครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอิ่ม”
ของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

65 4.1.1 พื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

65 o พื้นที่มีการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง
และมีรูปแบบและผลลัพธ์ที่ชัดเจน

67 o ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

69 o การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

69 o การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่ออาหารเข้าของเด็ก

70 o การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเด็กที่ได้รับอาหารเข้า

70 o จุดเด่นของพื้นที่: ชุมชนเป็นจุดศูนย์กลางและสร้างความร่วมมือ

71 o จุดเด่นของพื้นที่: เกษตรกรรม สร้างแหล่งอาหาร

73 4.1.2 อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

74 o ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

75 o การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

75 o การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่ออาหารเข้าของเด็ก

76
78
80
80
81
82
83
84
85
85
86
87
88
89
90
91
91
92
93
93
96
96
99
99
101
105
107
108
109
111
118

- o จุดเด่นของพื้นที่: ความร่วมมือของผู้นำชุมชนที่ต้องการสนับสนุนโครงการให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง
- o จุดเด่นของพื้นที่ “รวมการสนับสนุนจากภายนอก”

4.1.3 อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

- o ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- o การให้ความสำคัญของผู้นำชุมชนในพื้นที่
- o การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่ออาหารเช้าของเด็ก
- o จุดเด่นของพื้นที่: อบต.เป็นแกนนำในการสร้างความเข้าใจและร่วมมือกับชุมชน
- o จุดเด่นของพื้นที่: การดำเนินการเกิดขึ้นได้ในหลายพื้นที่

4.1.4 อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

- o ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- o การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่
- o การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่ออาหารเช้าของเด็ก
- o จุดเด่นของพื้นที่ “การสื่อสารและทำความเข้าใจและรับรู้การทำงานของ ศพด. และโรงเรียน”

สรุปรูปแบบการดำเนินงานโครงการ “มือเช้าเพื่อน้องท้องอืด”

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด

- o สะท้อนปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ภาคเหนือ (อ.อมก๋อย)
- o สะท้อนปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ภาคกลาง (อ.สวนผึ้ง)
- o สะท้อนปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อ.สังขะ)
- o สะท้อนปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ภาคใต้ (อ.ปากพนัง)

4.3 การวิเคราะห์องค์ประกอบของโครงการ

- 4.3.1 ปัญหาอุปสรรคของโรงเรียน
- 4.3.2 ปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครอง
- 4.3.3 ปัญหาอุปสรรคของหน่วยงาน (ภาครัฐ) ในพื้นที่

4.4 ความสำเร็จและความท้าทายในการขับเคลื่อนให้การดำเนินงานโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดคงอยู่ได้ในพื้นที่

4.5 กลไกและแนวทางที่จะผลักดันโครงการ

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

- 5.1 ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ และในการดำเนินโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด
- 5.2 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย และการผลักดันนโยบาย
- 5.3 ข้อเสนอแนะสู่หน่วยงานภาครัฐ และโอกาสในการสนับสนุนอาหารเช้าสำหรับเด็ก

ภาคผนวก

เอกสารอ้างอิง

บทสรุปผู้บริหาร

นับตั้งแต่ปี 2011 มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ได้มีการดำเนินงาน โครงการ ‘มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด’ ที่ จ.อุบลราชธานี ซึ่งต่อมาได้ขยายผลการดำเนินงานไปยังพื้นที่ต่างๆ โดยมีการพัฒนากิจกรรมร่วมกับ โครงการแก้ไขปัญหาลูกภาวะทุพโภชนาการสำหรับเด็กอายุ 0-5 ปี โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based for children under 5 malnourished management) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ความสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นที่กลุ่มเด็กปฐมวัย นอกจากสนับสนุนให้เด็กได้รับประทานอาหารมือเข้าเพื่อส่งเสริมสุขภาพ อนามัย และโภชนาการที่เหมาะสมแล้ว ยังมุ่งเน้นให้เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาและการดูแลอย่างรอบด้าน การดำเนินงานเพื่อสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวกับความสำคัญของอาหาร โภชนาการ และพัฒนาการของเด็ก โดยมูลนิธิศุภนิมิตฯ ได้เข้าไปมีบทบาทและทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่ และได้ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้ว

รายงานวิจัยการศึกษารูปแบบการดำเนินงานโครงการ ‘มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด’ ของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย โดยความร่วมมือของคณะวิจัยจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ใช้กระบวนการและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการศึกษาในพื้นที่ 4 จังหวัดที่มีการดำเนินงานโครงการ ‘มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด’ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดราชบุรี และจังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการ ‘มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด’ ทั้งปัญหาและอุปสรรค รูปแบบการดำเนินงาน และความสำเร็จที่สามารถใช้เป็นต้นแบบในการดำเนินงาน รวมถึงเพื่อการจัดทำข้อเสนอแนะทั้งในระดับการปฏิบัติการ ระดับนโยบายและการผลักดันนโยบาย รวมถึงข้อเสนอแนะสู่หน่วยงานภาครัฐ เพื่อพัฒนาการดำเนินงานและการผลักดันให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ไขภาวะทุพโภชนาการในเด็ก และสนับสนุนให้เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ นอกจากโครงการ ‘มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด’ จะมีส่วนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงกับเด็กที่ได้รับการสนับสนุนอาหารมือเข้า ทั้งด้านสุขภาพ อนามัย การเจริญเติบโต ซึ่งส่งผลต่อเนื่องถึงพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม การรู้คิดและสติปัญญาแล้ว ยังค้นพบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่ **ระดับครอบครัว** ที่ให้ความสำคัญของอาหารมือเข้าและการดูแลด้านโภชนาการของลูกๆ อย่างเหมาะสมที่มากขึ้น **ระดับชุมชน** ที่เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน ทั้งการแบ่งปันแรงงานทำอาหารสำหรับเด็กๆ การแบ่งปันทรัพยากรและวัตถุดิบเพื่อประกอบอาหาร การสมทบค่าอาหารเข้าสำหรับเด็กๆ รวมถึง **หน่วยงานท้องถิ่น** ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการสนับสนุนทั้งกำลังคน ทรัพยากร และการกำหนดเป็นนโยบายของท้องถิ่น

ขณะเดียวกัน เพื่อให้การดำเนินงาน โครงการ ‘มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด’ เกิดสัมฤทธิ์ผล ในการสนับสนุนให้เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาและการดูแลอย่างรอบด้าน คณะวิจัยได้ให้ความสำคัญกับประเด็นที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ ทั้งโดยมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่สภาพเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อตรงต่อค่าธรรมเนียม ค่าเลี้ยงคน และบทบาทของเครือข่ายในบางพื้นที่ไม่ครบองค์ประกอบ ทำให้การดำเนินงาน เป็นไปโดยยาก หรือไม่สามารถดำเนินการต่อได้ภายหลังจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ ถอนตัวออกจาก พื้นที่ รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้โครงการฯ เกิดความยั่งยืนต่อไป

โครงการ ‘มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด’ พื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพบว่า การดำเนินงานโครงการ ‘มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด’ ที่อำเภออมก๋อยไม่เพียงได้รับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นมือเข้าให้แก่เด็กเท่านั้น แต่ยังมี การสนับสนุนให้ครูผู้ดูแลเด็กไปอบรมความรู้การพัฒนาเด็กและการแก้ไขปัญหาเด็กที่มีภาวะทุพโภชนาการ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ คือ เด็กที่มาเรียนที่ ศพด. มีสุขภาพที่ดีขึ้น มีอารมณ์ที่สดใส ในด้านร่างกาย ทั้งส่วนสูง น้ำหนัก เพิ่มมากขึ้น จากก่อนมีการดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ ทั้งการทำกิจกรรมกลางแจ้งและการทำกิจกรรมในชั้นเรียนของเด็ก สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเด็กมีสมาธิในการเรียนรู้ดีขึ้น

ด้านการเปลี่ยนแปลงของผู้ปกครอง ครูผู้ดูแลเด็กใน ศพด. สะท้อนว่า ผู้ปกครองหันมาเห็นความสำคัญอาหารมือเข้าสำหรับเด็ก ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาซึ่งโครงการมือเข้าฯ ได้ถอนตัวจากการดำเนินงานที่ ศพด.บ้านยางเปา ไปแล้ว พบว่าผู้ปกครองจะให้เด็กทานมือเข้ามาจากบ้านก่อนที่จะมาส่งเด็กที่ ศพด. ผู้ปกครองบางส่วนจะห่ออาหารมาให้เด็กได้ทานที่ ศพด. โดยขอให้ครูผู้ดูแลเด็กช่วยดูแลการทานอาหารก่อนที่เด็กจะเข้าชั้นเรียน

ผู้แทนหน่วยงานท้องถิ่นที่ดูแลพื้นที่ได้สะท้อนกับคณะวิจัยว่า เดิมมองว่าอาหารเข้า เป็นเรื่องของครอบครัวหรือพ่อแม่ที่จะต้องรับผิดชอบดูแล ไม่ได้เป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง หรือจะต้องเป็นภารกิจของหน่วยงานในการดูแล แต่เมื่อมีการสนับสนุนจากโครงการมือเข้าฯ ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็ก ผู้แทนหน่วยงานรัฐในพื้นที่ได้เสนอแนะแนวทางที่จะสามารถสนับสนุนการดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ อย่างต่อเนื่องได้ด้วยชุมชนเอง เช่น การสนับสนุนจาก อบต. ด้วยการจัดหาหรือจัดจ้างแม่บ้าน แม่ครัว เพื่อช่วยจัดเตรียมอาหารเข้าให้กับเด็กใน ศพด. เพื่อแบ่งเบาภาระของครู และเพื่อให้ครูมีเวลาเต็มที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้แก่เด็กๆ รวมถึงมีแผนสนับสนุนการเพิ่มจำนวนครูให้เพียงพอกับจำนวนเด็กด้วย

นับตั้งแต่ปี 2022 ศพด.บ้านยางเปา ไม่ได้รับการสนับสนุนโครงการมือเข้าฯ จากมูลนิธิศุภนิมิตฯ ซึ่งจำเป็นต้องนำทรัพยากรต่างๆ ไปดำเนินงานในพื้นที่อื่นๆ แต่ด้วยความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมจากชุมชน ศพด. แห่งนี้ยังคงสามารถดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ ได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไกชุมชนประกอบด้วยครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน/ชุมชน ร่วมมือกันในบทบาทของคณะกรรมการประจำศูนย์ฯ โดยมีการสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง และชาวบ้านในการสนับสนุน ศพด. ทั้งการจัดเตรียมอาหารเข้าสำหรับเด็ก และสนับสนุนงานอื่นๆ รวมถึงร่วมกันดำเนินงาน ปลูกพืชผักหมุนเวียนในพื้นที่ ศพด. เพื่อนำผลผลิตที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการประกอบอาหารให้เด็กๆ เป็นผลผลิตปลอดภัยและยังลดค่าใช้จ่ายอีกด้วย

โครงการ 'มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด' พื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

การดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ ในช่วงเริ่มต้นได้มีการร่วมกันจัดทำแผนดำเนินงาน โดยใช้ข้อมูลเด็กและโรงเรียน โดยพบว่าเด็กมีภาวะผอม แคระแกร็น เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ผู้ปกครองที่เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรับจ้างทั่วไป ในกลุ่มนี้อาจจะยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการดูแลเด็กที่ได้รับอาหารในมือหลัก และการให้เด็กได้รับสารอาหารที่ครบตามหลักโภชนาการด้วย ทั้งนี้ ครูผู้ดูแลเด็กได้ให้ข้อมูลว่าผู้ปกครองที่เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงก็จะเน้นอาหารง่าย ๆ เช่น น้ำพริก ผักที่หาได้ในชุมชน โดยขาดอาหารกลุ่มเนื้อสัตว์และอื่นๆ ที่จำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตของเด็ก

โครงการมือเข้าฯ สามารถแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการในเด็กได้ แต่ในกลุ่มผู้ปกครองแม้จะเห็นความสำคัญของอาหารมือเข้าสำหรับเด็ก แต่ยังคงขาดความตระหนักเกี่ยวกับการดูแลเด็กอย่างเหมาะสม และด้วยปัจจัยความยากจนของครอบครัวทำให้ไม่สามารถมีส่วนร่วมสนับสนุน ศพด. และโรงเรียนในการจัดเตรียมอาหารมือเข้าให้กับเด็กได้ ทั้งนี้ครูผู้ดูแลเด็กและครูในโรงเรียนที่มีการดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ ตั้งข้อสังเกตว่าในช่วงเปิดภาคการศึกษา เด็กจะไม่ค่อยกระฉับกระเฉง เนื่องจากช่วงปิดเทอมเด็กอยู่บ้านอาจจะไม่ได้รับประทานอาหารที่เหมาะสมหรือมีความหลากหลายเท่ากับที่ทางโรงเรียนได้จัดเตรียมให้ตามหลักโภชนาการ

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมูลนิธิศุภนิมิตฯ ไม่ได้มีการดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ ในพื้นที่แล้วเนื่องจากปัจจัยทรัพยากรจากการระดมทุน และปัญหาเร่งด่วนที่ส่งผลต่อเด็กในด้านอื่นๆ และ ศพด. หรือโรงเรียนเองก็ยังไม่สามารถดำเนินการใดๆ เพื่อสนับสนุนให้เด็กได้รับประทานมือเข้าอย่างต่อเนื่องได้

ตัวแทนผู้นำชุมชนได้สะท้อนว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัวที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ทำการเกษตรและงานรับจ้างทั่วไป ทั้งความยากจนและความรีบเร่งไปทำงานทำให้ไม่สามารถดูแลบุตรหลานได้อย่างเหมาะสม และความยากจนทำให้ครอบครัวของเด็กไม่มีกำลังเพียงพอที่จะสนับสนุนปัจจัยค่าอาหารเข้าให้แก่เด็ก ในกรณีนี้ ศพด. หรือโรงเรียนจะดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ ต่อด้วยตนเองในอนาคตจะต้องอาศัยหน่วยงานท้องถิ่นเป็นแกนหลักช่วยดูแล ศพด. หรือโรงเรียน รวมถึงหน่วยงานภาคเอกชนในการสนับสนุนด้วย ซึ่งจากปัจจัยการคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ และการเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้มีหลายโรงเรียนเคยได้รับสนับสนุนทั้งอุปกรณ์และงบประมาณ ซึ่งก็มองว่าเป็นโอกาสในการทำให้มีทรัพยากรเพียงพอสำหรับการดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ ใน ศพด. หรือโรงเรียนได้เอง

โครงการ 'มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด' พื้นที่อำเภอสองขะ จังหวัดสุรินทร์

ครูผู้ดูแลเด็กใน ศพด. ได้สะท้อนผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกว่า ก่อนที่จะมีโครงการมือเข้าฯ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาวะทุพโภชนาการของเด็กที่พบในพื้นที่คือ ในช่วงเช้าผู้ปกครองมักจะจัดหาอาหารสำเร็จรูปที่สามารถหาซื้อได้ง่ายให้เด็กรับประทาน เช่น ไข่ทอดหมูบั้ง เมื่อเด็กได้รับประทานซ้ำๆ เป็นประจำ อาหารที่ไม่มีความหลากหลายจะทำให้เกิดภาวะทุพโภชนาการในเด็กขึ้นได้ รวมถึงผู้ปกครองบางรายที่แก้ปัญหาเด็กไม่ยอมรับประทานอาหารโดยให้เด็กเลือกซื้อขนมขบเคี้ยวแทนข้าวก็สามารถพบเห็นได้ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการดำเนินงานโครงการมือเข้าฯ ตัวแทนผู้ปกครองสะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการให้ความสำคัญของอาหารมือเข้าที่หลากหลายและมีคุณค่าทางโภชนาการ

สิ่งที่เป็นจุดเด่นของการดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ ในพื้นที่ อ.สังขะ จ.สุรินทร์ คือ การที่หน่วยงานท้องถิ่น คือ อบต. ได้เข้ามาร่วมเป็นแกนนำในการสร้างความเข้าใจและสร้างความร่วมมือกับชุมชน ตัวอย่างสำคัญเช่น ที่ ต.ตาตุม ได้เริ่มมีการดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ มาตั้งแต่ปี 2014 เนื่องจากพบปัญหาเรื่องทุพโภชนาการในเด็กเล็กก่อนวัยเรียน เด็กส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับตายาย ซึ่งการดูแลเอาใจใส่เรื่องอาหารของเด็กอาจจะไม่ได้มีมากนัก เจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน อบต. ได้จัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองของเด็กเพื่อสร้างการรับรู้และให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมและเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อผู้ปกครองตระหนักและให้ความร่วมมือ อบต. ได้ขอระดมเงินสนับสนุนจากผู้ปกครองจำนวน 3 บาทต่อมื้ออาหารสำหรับเป็นงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากงบประมาณจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ รวมถึงผู้ปกครองยังมีการแบ่งปันข้าวเพื่อแบ่งเบาค่าใช้จ่ายในการจัดเตรียมอาหารที่ ศพด. ด้วย

นอกจากนี้ ทาง อบต. ได้มีการผลักดันให้การดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานของคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบริหารงาน มีการรับรู้ และมีการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมความเข้าใจแก่ทุกคนในชุมชนในทิศทางเดียวกัน

ต้นแบบการดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ โดยการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับผู้ปกครองสถานศึกษา ผู้นำชุมชน / ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น ได้ถูกนำไปต่อยอดปฏิบัติที่ ศพด. ปวงตึก จ.สุรินทร์ โดยชุมชนสามารถดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ แก้ไขภาวะทุพโภชนาการในเด็ก สนับสนุนให้เด็กได้รับประทานมือเช้าที่ ศพด. หรือโรงเรียน โดยไม่ต้องของบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ ทั้งนี้ ชุมชนยังมีการพัฒนารูปแบบที่จะทำให้เกิดงบประมาณอย่างเพียงพอสำหรับการสนับสนุนให้เด็กได้รับประทานอาหารมือเช้าในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดทำกองทุนจากการทำผ้าป่าเพื่อการกุศล เป็นต้น

นับตั้งแต่ปี 2021 มูลนิธิศุภนิมิตฯ ได้ยุติการดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ ในพื้นที่ ต.ตาตุม จ.สุรินทร์ แล้ว โดยชุมชนยังคงสามารถดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ ได้อย่างต่อเนื่องโดยความร่วมมือจากทุกๆ ภาคส่วนในพื้นที่

โครงการ 'มือเช้าเพื่อน้องท้องอืด' พื้นที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

มีการดำเนินงานโครงการ 'มือเช้าเพื่อน้องท้องอืด' ใน 8 โรงเรียน และ 1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อภาวะทุพโภชนาการในเด็กคือการที่เด็กส่วนหนึ่งไม่ได้รับประทานอาหารเช้ามาจากบ้าน หรือพ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีเวลาในการดูแลอาหารมือเช้าให้บุตรหลาน ส่งผลกระทบต่อสมาธิในการเรียนรู้ของเด็ก

ในการดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ ที่อำเภอปากพนัง มีบริบทการทำงานใน 2 ส่วน คือ การทำงานกับโรงเรียน และการทำงานกับ ศพด. โดยเริ่มดำเนินงานในปี 2021 ซึ่งเป็นช่วงวิกฤตการณ์การระบาดของโควิด-19 จึงได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานจากการสนับสนุนงบประมาณจัดทำอาหารมือเช้าให้เด็กได้รับประทานที่ ศพด. หรือโรงเรียน เป็นการแจกจ่ายอาหารแห้งและนมให้กับผู้ปกครองเพื่อนำไปเป็นอาหารมือเช้าให้กับเด็กในช่วงที่ไม่สามารถมาเรียนรู้ที่ ศพด. หรือโรงเรียนได้ และด้วยบริบทพื้นที่ที่ครูและครูผู้ดูแลเด็กต่างก็เป็นคนในชุมชน มีความสัมพันธ์ที่คุ้นเคยกัน ครูและครูผู้ดูแลเด็กนอกจากจะแจกจ่ายอาหารแล้วยังใช้ช่วงเวลาที่ผู้ปกครองมารับอาหารแห้งและนมที่ ศพด. หรือโรงเรียน ในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความสำคัญของอาหารมือเช้าให้กับผู้ปกครอง การสื่อสารระหว่างครูและผู้ปกครองในลักษณะนี้จะเป็นการกระตุ้นอย่างหนึ่งที่จะช่วยทำให้ผู้ปกครองเด็กเห็นความสำคัญของโครงการมือเช้าฯ

ด้านการมีส่วนร่วมจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นนั้น จากการสะท้อนของตัวแทนจากหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นให้ความคิดเห็นว่า ด้วยบริบทของพื้นที่ซึ่งผู้ปกครองเด็กจะทำอาชีพด้านการเกษตร ทั้งที่เป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น ปาล์ม ยางพารา และส้มโอ และกลุ่มที่ปลูกพืชอาหาร เป็นโอกาสอีกช่องทางหนึ่งเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากครอบครัวเด็กในการสนับสนุนโครงการมือเช้า

ในส่วนของ อบต. นั้น การดำเนินงานโครงการมือเช้า ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นที่รับรู้ของ อบต. แต่บทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นอาจจะอยู่นอกเหนือความรับผิดชอบหลักและต้องอาศัยงบประมาณในการจัดสรรด้วย

ในตอนท้ายของงานวิจัยฉบับนี้ มูลนิธิศุภนิมิตฯ ได้มีการจัดทำข้อเสนอแนะทั้งในระดับการปฏิบัติการ ระดับนโยบายและการผลักดันนโยบาย รวมถึงข้อเสนอแนะสู่หน่วยงานภาครัฐ และโอกาสในการสนับสนุนอาหารเช้าสำหรับเด็ก โดยมีสาระสำคัญได้แก่

- การปรับบทบาทของมูลนิธิศุภนิมิตฯ จากผู้สนับสนุนเป็นผู้ร่วมดำเนินการผ่านการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายชุมชน และควรเพิ่มบทบาทผู้ถ่ายทอดความรู้ สร้างความตระหนัก มีแผนการจัดเก็บข้อมูลความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน มีการติดตามและประเมินผลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาและการสื่อสารสร้างความเข้าใจกับเครือข่ายชุมชนต่อไป
- การผลักดันในระดับนโยบาย ที่ควรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานในเชิงกระบวนการ ใช้กลไกคณะกรรมการพัฒนาชีวิตระดับอำเภอ พัฒนาชุมชน และหน่วยงานพัฒนาสังคมฯ ระดับจังหวัด เพื่อสร้างพันธมิตร และทำให้เกิดการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการในเด็ก และเด็กทุกคนได้รับการพัฒนาและการดูแลอย่างรอบด้านอย่างยั่งยืน
- การสื่อสารสาธารณะ ทั้งเพื่อสร้างความตระหนักและเพื่อให้เกิดพลังในการสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนในระดับประเทศ และในองค์กรระดับนานาชาติ รวมถึงเกิดเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ในการร่วมส่งเสริมพัฒนาการเด็กและเยาวชน

รายงานวิจัยการศึกษารูปแบบการดำเนินงานโครงการ ‘มือเช้าเพื่อน้องท้องอืด’ ของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ไม่เพียงรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี แนวทางการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขภาวะทุพโภชนาการในเด็กที่มีการดำเนินงานโดยหน่วยงานต่างๆ รวมไปถึงการศึกษารูปแบบการดำเนินงานโครงการมือเช้า โดยมูลนิธิศุภนิมิตฯ เท่านั้น แต่ยังสามารถใช้ประกอบเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดแนวทางที่หน่วยงานภาครัฐจะได้นำไปใช้ประโยชน์ และเป็นบทเรียนเพื่อการวางนโยบาย กิจกรรม หรือโครงการในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ระดับปฐมวัย เพื่อให้สามารถเรียนรู้ มีศักยภาพและมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในการเป็นกำลังหลักในฐานะทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในอนาคต

บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญ

ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

อาหารและโภชนาการเป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงวัยชรา เนื่องจากการรับประทานอาหารส่งผลต่อการพัฒนาการเจริญเติบโตของร่างกาย ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องรับประทานอาหารที่มีคุณค่า มีโภชนาการครบถ้วน เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ถูกสุขลักษณะ และสะอาดปลอดภัย ไม่มีสารพิษ สิ่งเจือปนที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโตและมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง

การรับประทานอาหารมีความสัมพันธ์ต่อสุขภาพและขนาดของร่างกายของเด็กเป็นอย่างยิ่ง โดยอาหารและโภชนาการถือเป็นสิ่งแวดล้อมหลักสำคัญที่ส่งผลให้เด็กแต่ละคนมีการเจริญเติบโตทางร่างกาย สมอง และสติปัญญาได้อย่างสมบูรณ์ หากเด็กได้รับอาหารและโภชนาการที่ไม่เพียงพอ จะทำให้เด็กขาดสารอาหารที่จำเป็นซึ่งจะส่งผลทำให้เด็กมีการเจริญเติบโตไม่เหมาะสมตามวัย ทั้งด้านร่างกายและสติปัญญา (กระทรวงสาธารณสุข, 2558) หากเด็กบริโภคอาหารและได้รับสารอาหารไม่เหมาะสมทั้งปริมาณและความครบถ้วนของอาหาร ซึ่งอาจจะได้รับน้อยหรือมากกว่าความต้องการ จะทำให้ร่างกายเกิดภาวะผิดปกติขึ้น เรียกว่า “ภาวะทุพโภชนาการ” (Malnutrition) โดยสามารถแบ่งออกเป็น ภาวะโภชนาการต่ำ (Under Nutrition) และ ภาวะโภชนาการเกิน (Over Nutrition)

ภาวะโภชนาการต่ำ (Under Nutrition) หมายถึง สภาวะร่างกายที่เกิดจากการได้รับอาหารไม่เพียงพอ หรือได้รับสารอาหารไม่ครบ หรือมีปริมาณต่ำกว่าที่ร่างกายต้องการ เช่น เกิดโรคขาดสารอาหาร ภาวะเตี้ยแคระแกร็น ผอมแห้ง

ในขณะที่ ภาวะโภชนาการเกิน (Over Nutrition) หมายถึง สภาวะร่างกายที่ได้รับสารอาหารทั้งหมดหรือบางอย่างเกินความต้องการของร่างกาย ทำให้เกิดการสะสมไว้และทำให้เกิดโรคตามมา เช่น ภาวะน้ำหนักเกิน โรคอ้วน

ปัญหาทุพโภชนาการไม่เพียงมีสาเหตุจากพันธุกรรมเท่านั้น แต่ยังมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจอีกด้วย ซึ่ง องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ได้ให้นิยามภาวะทุพโภชนาการไว้ว่า “ภาวะทุพโภชนาการเป็นผลมาจากความไม่มั่นคงทางอาหารและโภชนาการ (Food and Nutrition Insecurity)” ซึ่งมีหลายระดับ และมาจากหลายปัจจัย เช่น การบริโภคอาหารที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย โดยมองถึงความเพียงพอของอาหาร การเข้าถึงอาหาร และความมั่นคงทางอาหาร ทั้งในระดับบุคคลและระดับครัวเรือน การขาดบริการด้านสุขภาพ เช่น การติดตามการเจริญเติบโตของเด็ก และการให้ความรู้ทางด้านโภชนาการ ขาดการดูแลแม่และเด็กที่เหมาะสม รวมไปถึงการที่เด็กและครอบครัวมีทรัพยากรไม่เพียงพอสำหรับการใช้ชีวิต หรืออาศัยและเติบโตในพื้นที่หนึ่ง เป็นต้น (SDG, 2021)

จากผลการศึกษาวิจัยของนักวิชาการหลายท่านได้แสดงให้เห็นว่า นอกจากภาวะทุพโภชนาการแล้ว ความไม่มั่นคงทางอาหารและโภชนาการของเด็กยังนำไปสู่ปัญหา ด้านอื่นๆ หลายประการ เช่น ปัญหาด้านจิตใจ การศึกษาของ Food Research & Action Center (2018) พบว่าการขาดสารอาหารและโภชนาการของเด็กนำไปสู่ความเสี่ยงต่อปัญหา สุขภาพจิต กล่าวคือ เด็กจะมีระดับความวิตกกังวล ความเครียด และความหงุดหงิดสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญ หากเด็กไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ หรือไม่ได้รับโภชนาการ ครบถ้วน (Burke, et al, 2016) อีกทั้งยังมีโอกาสนำไปสู่การเกิดความผิดปกติทางอารมณ์ เช่น ภาวะซึมเศร้า โรคซึมเศร้า หรือโรคอารมณ์สองขั้วได้ และมีแนวโน้มฆ่าตัวตาย มากกว่าเด็ก ที่ได้รับอาหารเพียงพอและครบถ้วน (McLaughlin, et al, 2021) อีกทั้งเด็กที่ประสบปัญหา ความยากจนเรื้อรัง และไม่ได้รับอาหารอย่างเพียงพอ นั้น อาจทำให้พัฒนาการของสมองล่าช้า และก่อให้เกิดการควบคุมอารมณ์บกพร่อง และความผิดปกติทางพฤติกรรมทางอารมณ์ได้ อีกด้วย (Middlebrooks & Augdage, 2008)

นอกจากนี้ การที่เด็กได้รับประทานอาหารไม่เพียงพอและมีสารอาหารไม่ครบถ้วนนั้น ยังนำไปสู่ปัญหาด้านสังคมของเด็กด้วย เนื่องจากเด็กที่ประสบปัญหาขาดแคลนสารอาหาร และโภชนาการจะมีระดับการควบคุมตนเองในช่วงปฐมวัยที่ต่ำกว่าเด็กทั่วไป และมีระดับ ของการกระทำผิดในวัยเด็กตอนปลายสูงกว่าเด็กทั่วไป (Jackson, et al, 2017) สาเหตุจาก การขาดแคลนสารอาหารและโภชนาการของเด็กทำให้ฮอร์โมนต่างๆ ในร่างกายเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้เด็กมีความสามารถในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการควบคุมตนเอง ลดลง เช่น การเคารพผู้อื่นและทรัพย์สิน การควบคุมอารมณ์ ความสามารถในการตอบสนองต่อ แรงกดดันจากคนรอบข้างอย่างเหมาะสม อีกทั้งลดโอกาสในการเรียนรู้ของเด็กอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็น การขาดสมาธิ การขาดความขยันหมั่นเพียร ความสนใจ และความกระตือรือร้นในการ เรียนรู้ของเด็ก (Larry Howard, 2011) เด็กเหล่านี้จึงมีแนวโน้มที่ไม่ใส่ใจในการเรียน ไม่ตอบสนองต่อการเรียน และไม่มีแรงจูงใจในการเรียนได้ อันจะนำไปสู่การออกจากระบบ การศึกษา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก (Gennetian, et al, 2015)

จากข้อมูลจากระบบรายงาน Health Data Center กระทรวงสาธารณสุข พบว่า ใน พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ที่มีภาวะเตี้ยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.3 (จากร้อยละ 8.7) และมีภาวะผอมร้อยละ 5.4 ของเด็กไทยทั้งหมด ส่วนเด็กอายุระหว่าง 6-14 ปี มีภาวะเตี้ยร้อยละ 5.5 มีภาวะผอม ร้อยละ 4.7 ของเด็กไทยทั้งหมด (กรมอนามัย, 2562) ซึ่งจาก สถิติทุพโภชนาการของนักเรียนยากจนพิเศษในไทย โดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พบว่า นักเรียนยากจนพิเศษมีปัญหาโภชนาการถึง 100,161 คน โดยเป็นนักเรียนยากจนพิเศษที่มีภาวะทุพโภชนาการแบบน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์อายุ จำนวน 46,053 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 ของนักเรียนยากจนพิเศษทั้งหมด ส่วนที่มีน้ำหนักค่อนข้างน้อยกว่าเกณฑ์ มีจำนวน 54,108 คน คิดเป็นร้อยละ 7.8 ของนักเรียนยากจนพิเศษทั้งหมด โดยผลการสำรวจนี้เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 73 ของนักเรียนยากจนพิเศษทั้งหมด ซึ่งถือเป็นช่วงวัยแห่งการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ปัญหาภาวะทุพโภชนาการในเด็กจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับความสำคัญ และได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็วและเหมาะสม (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2562)

เด็กในวัยเรียนจำเป็นต้องได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าตามโภชนาการ เพื่อการเจริญเติบโตด้านร่างกายและสติปัญญา เนื่องจากอาหารเข้ามีส่วนเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ ทำให้ระบบความจำ ทักษะการเรียนรู้ และอารมณ์ดีขึ้น รวมถึงช่วยพัฒนาสติปัญญาอีกด้วย ข้อมูลจาก Food Research & Action Center (2018) พบว่าการไม่ได้รับประทานอาหารเช้าส่งผลกระทบในด้านลบต่อการพัฒนาทางสังคม อารมณ์ และพฤติกรรมของเด็กวัยเรียนและวัยรุ่น และเพิ่มความเสี่ยงต่อปัญหาพฤติกรรมที่ขัดขวางการเรียนรู้และการบรรลุความสำเร็จทางวิชาการ ดังนั้น การเข้าถึงอาหารเช้าที่ดีของเด็ก ผ่านการร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครองและหน่วยงานภาครัฐจะช่วยให้เด็กสามารถเข้าถึงอาหารเช้าที่ดีได้มากขึ้น เช่น การจัดให้มีโครงการอาหารเช้าของโรงเรียน ซึ่งโครงการนี้เป็นกลยุทธ์หลักในการสนับสนุนการพัฒนาและพฤติกรรมเชิงบวกในหมู่นักเรียนที่เผชิญกับความไม่มั่นคงด้านอาหาร

สำหรับโรงเรียนซึ่งมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมภาวะโภชนาการให้กับเด็กวัยเรียนได้ เนื่องจากเด็กนักเรียนมีโอกาสเข้าถึงอาหารเช้าได้มากขึ้น หากรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนในการส่งเสริมอาหารเช้าในโรงเรียนให้กับเด็กนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนยากจนพิเศษที่มักไม่ได้รับประทานอาหารเช้า เนื่องจากความไม่พร้อมในครอบครัว (Bartfeld & Ryu, 2011) ทั้งนี้โครงการที่เกี่ยวข้องกับอาหารเช้าของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถช่วยลดภาวะทุพโภชนาการของเด็ก และช่วยเสริมสร้างสติปัญญา สมาธิ และการเรียนรู้ของเด็กได้ เนื่องจากการรับประทานอาหารเช้าจะช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมการเรียนรู้ การเข้าชั้นเรียน และมีผลการเรียนที่ดีขึ้น รวมถึงลดการมาโรงเรียนสายของเด็กนักเรียนด้วย (Nutrition Consortium of NYS, 2005) อีกทั้งการจัดให้มีอาหารเช้าที่โรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารเช้าที่จัดให้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับนักเรียนทุกคนนั้น ส่งผลที่ดีต่อสุขภาพจิตของเด็ก รวมถึงการลดอาการสมาธิสั้น ความวิตกกังวล และลดภาวะซึมเศร้าลงได้ (Charles Basch, 2011)

มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเข้าถึงโภชนาการที่ดีของเด็กวัยเรียน จึงจัดทำ **โครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืด** ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 จนถึงปัจจุบัน โดยการสนับสนุนให้เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่จังหวัดต่างไกลได้รับประทานอาหารเช้าที่มีสารอาหารเหมาะสมครบถ้วนตามหลักโภชนาการ เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการสมวัย รวมถึงสนับสนุนให้บุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความสามารถในการจัดการอาหาร

ให้เหมาะสมตามวัยของเด็ก มีการดูแลด้านอาหารอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งเสริมสร้าง ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมในการรับประทานอาหารเช้าของเด็ก ผู้ปกครอง ชุมชน และส่วนงานท้องถิ่นต่างๆ ให้เห็นความสำคัญในการจัดการอาหารเช้าและการรับประทานอาหารเช้าของเด็ก ทั้งนี้ การดำเนินโครงการของมูลนิธิศุภนิมิตฯ มุ่งเน้นความยั่งยืนเป็นหลัก สามารถขยายผลเพื่อต่อยอดพัฒนา และเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงานที่ก่อให้เกิดผลกระทบสูง ทั้งในเชิงระบบและในเชิงนโยบายได้ และเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่นำไปสู่การพัฒนาต้นแบบการจัดการอาหารเช้า และแนวทางในการดำเนินโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืด จัดการอาหารเช้าที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด มูลนิธิศุภนิมิตฯ จึงได้ทำการศึกษาการปฏิบัติโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืด และศึกษาปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการดำเนินโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดที่มีประสิทธิภาพของมูลนิธิศุภนิมิตฯ

คำถามในการวิจัย

1. รูปแบบการดำเนินงานและผลลัพธ์ของการปฏิบัติโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นอย่างไร
2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดของมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นอย่างไร
3. แนวทางในการดำเนินโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดของมูลนิธิศุภนิมิตฯ
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดของมูลนิธิศุภนิมิตฯ
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะและนำเสนอแนวทางในการดำเนินโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดของมูลนิธิศุภนิมิตฯ

ประโยชน์ของการศึกษาคั้งนี้

การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกและการสนทนากลุ่ม รวมถึงการใช้พื้นที่สนามในการสังเกตและเรียนรู้ข้อมูลจากพื้นที่เพื่อนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ การศึกษานี้พยายามสกัดปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานสนับสนุนโครงการมื้อเช้าเพื่อน้องท้องอืดที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ มีการดำเนินงานมาแล้ว เพื่อให้พบถึงรูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานข้อมูลที่สามารถรวบรวมได้และผลการวิเคราะห์เป็นเพียงการนำเสนอภาพและความจริงส่วนหนึ่งของการดำเนินงานในพื้นที่ 4 จังหวัด ในขณะที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ มีการดำเนินงานมากกว่านั้น

การนำข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาคั้งนี้ไปพัฒนาการดำเนินงานถือเป็นบทบาทที่ทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ เอง หรือหน่วยงานภาคีที่มีส่วนร่วมนำไปพิจารณา ปรับ และพัฒนาการ

ดำเนินงานต่อยอดจากบทเรียนที่ดี เพื่อให้การดำเนินงานมีกลไกรองรับและสามารถมีฐานการทำงานที่ต่อเนื่องได้

นิยามศัพท์

โครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด หมายถึง โครงการที่สนับสนุนเงินงบประมาณจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ โดยเป็นเงินจากการบริจาคให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือโรงเรียนที่ผ่านการพิจารณาปัญหาทุพโภชนาการในเด็กวัยก่อนอนุบาลและระดับชั้นอนุบาล เพื่อส่งเสริมเด็กให้มีภาวะโภชนาการเหมาะสมตามวัย

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับดูแลเด็กระดับปฐมวัย สังกัดอยู่ภายใต้องค์การบริหารส่วนตำบลและได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดจากมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

เด็ก หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 1-6 ปี ซึ่งเรียนหรืออยู่ภายใต้การดูแลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในระดับชั้นเตรียมอนุบาล และระดับชั้นอนุบาล ซึ่งได้รับการสนับสนุนอาหารมือเช้าจากโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดจากมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อาหาร มีการนิยามไว้ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ว่าหมายถึง เครื่องค้ำจุนชีวิต เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต เช่น อาหารเข้า การศึกษาทางวิทยาศาสตร์และสุขภาพให้คำตอบที่ยืนยันได้ว่าอาหารนั้นมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มากน้อยเพียงใด ตลอดจนสามารถบอกได้ถึงประโยชน์ของอาหารที่จะเกิดขึ้นกับร่างกายส่งต่อไปถึงจิตใจและอารมณ์ คงปฏิเสธไม่ได้ว่าสิ่งที่ทำให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตต่างๆ สามารถดำรงอยู่ได้ ก็ด้วยอาหาร การได้รับอาหารที่ดี เพียงพอ และเป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญเพื่อให้ร่างกายสามารถทำงานไปตามระบบได้อย่างเป็นปกติ

เนื้อหาสาระของบทนี้ จะเป็นการทบทวน ข้อมูล ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอาหาร โดยเฉพาะอาหารมื้อเช้าสำหรับกลุ่มวัยเด็ก ได้แก่ เด็กเล็ก เด็กปฐมวัย และการมองไปถึงการมีนโยบายและการเห็นความสำคัญของอาหารมื้อเช้าที่จะส่งผลต่อเด็ก โดยมีรายละเอียดและหัวข้อหลักดังนี้

1. สถานการณ์ภาวะทุพโภชนาการในเด็กไทย
2. ความสำคัญของอาหารเช้าต่อพัฒนาการของเด็ก
3. นโยบายสนับสนุนอาหารของรัฐ หรือองค์กรอื่น
4. คุณภาพของการศึกษาของเด็กที่ได้รับอาหารเช้า
5. ผลกระทบต่อการไม่ได้รับอาหารเช้าของเด็ก
6. แนวทางการสนับสนุนอาหารเช้า

2.1 สถานการณ์ภาวะทุพโภชนาการในเด็กไทย

ภาวะทุพโภชนาการ (Malnutrition) เป็นภาวะที่ร่างกายที่บริโภคอาหารและได้รับสารอาหารไม่เหมาะสมทั้งปริมาณของอาหารที่ได้รับน้อยหรือมากกว่าความต้องการ และความครบถ้วนของอาหาร จึงส่งผลทำให้ร่างกายเกิดภาวะผิดปกติขึ้น โดยภาวะดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็นลักษณะคือ ภาวะโภชนาการต่ำ (Undernutrition) เกิดจากร่างกายอาจได้รับอาหารไม่เพียงพอ หรือได้รับสารอาหารไม่ครบ หรือมีปริมาณต่ำกว่าที่ร่างกายต้องการ อาจเป็นสาเหตุและส่งผลต่อการเกิดโรคขาดสารอาหาร ภาวะเตี้ย แคระแกร็น ผอมแห้ง ในอีกลักษณะที่ตรงข้ามกันคือ ภาวะโภชนาการเกิน (Overnutrition) ซึ่งเป็นสภาวะร่างกายที่ได้รับสารอาหารทั้งหมดหรือบางอย่างเกินความต้องการของร่างกาย หรือมากกว่าความจำเป็น นำไปสู่การเก็บสะสมและอาจนำไปสู่การเกิดโรค เช่น โรคอ้วน ภาวะน้ำหนักเกิน (Thiraphon Singlor, 2562)

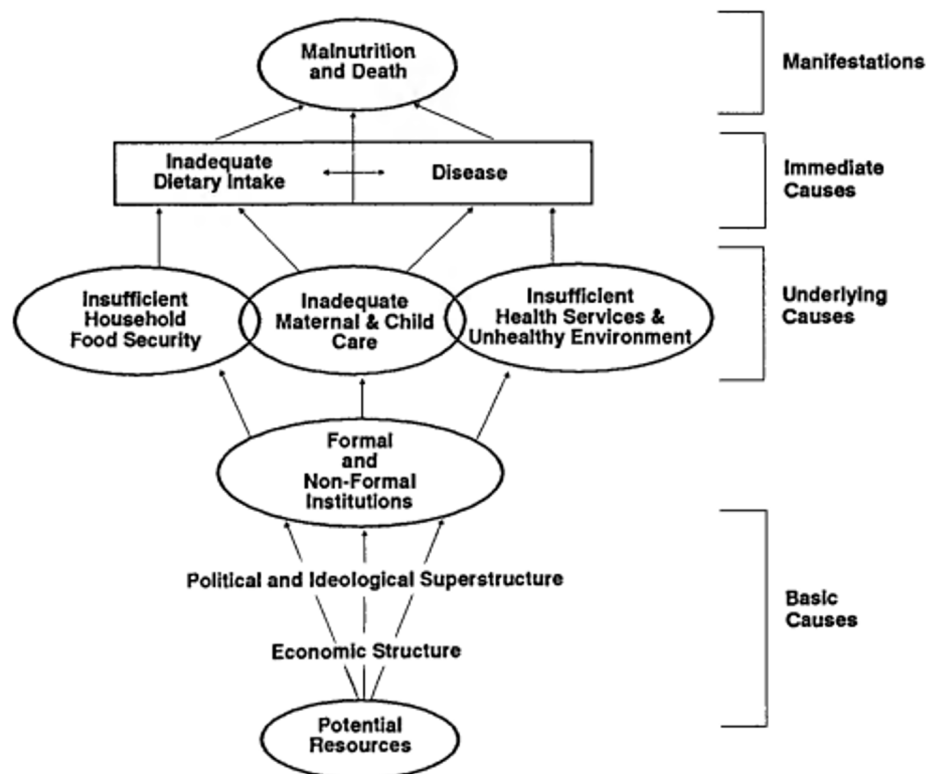
ภาวะทุพโภชนาการ (Malnutrition) ตามนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO, 2008) หมายถึงภาวะขาดสารอาหาร ภาวะบกพร่องส่วนเกินหรือ

ความไม่สมดุลในการบริโภคสารอาหารทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค การขาดสารอาหารอาจเป็นผลมาจากความไม่มั่นคงของอาหารหรืออาจเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ไม่ใช่อาหาร เช่น การดูแลหรือการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก การบริการสุขภาพไม่เพียงพอ และสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี (เสถียร ฉันทะ และคณะ, 2560)

โครงการอาหารโลก (World Food Program: WFP) ในฐานะหน่วยงานที่ทำงานเพื่อสนับสนุนด้านมนุษยธรรมภายใต้องค์การสหประชาชาติ (UN) ยังได้ให้ความหมายของภาวะทุพโภชนาการว่า สถานะที่การทำงานทางร่างกายของแต่ละบุคคลลดลงไปจนถึงจุดที่ร่างกายนั้นไม่สามารถรักษาความสามารถทางร่างกายตามธรรมชาติ เช่น การเจริญเติบโต ความสามารถในการเรียนรู้ การออกกำลังกายและการต่อต้านและการฟื้นตัวจากโรคต่างๆ ได้ ครอบคลุมถึงปัญหาที่เกิดจากการขาดวิตามินและแร่ธาตุหรือเป็นไขมันส่วนเกิน (อ้วน) (เสถียร ฉันทะ และคณะ, 2560)

ในปี 1990 องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติได้เผยแพร่ยุทธศาสตร์การพัฒนาโภชนาการของเด็กและสตรีในประเทศกำลังพัฒนา (Strategy for improved nutrition of children and women in developing countries) ได้ระบุว่า เด็กอาจตกเป็นเหยื่อหลักของการขาดสารอาหาร พร้อมทั้งยังได้เสนอกรอบของสาเหตุและปัญหาที่จะส่งผลต่อสถานการณ์และภาวะทุพโภชนาการไว้ดังภาพที่แสดงนี้

Figure II: Causes of Malnutrition and Death

Causes of malnutrition and death

ที่มา: (Strategy for improved nutrition of children and women in developing countries, 1990)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้มีการจัดทำข้อมูลภายใต้ โครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562 (Generating evidence to deliver for children : MICS) โดยข้อมูลในด้านภาวะโภชนาการของเด็ก มีข้อมูลที่สำคัญโดยมีการกำหนดตัวชี้วัดทุพโภชนาการจากการวัดสัดส่วนร่างกาย ดังนี้

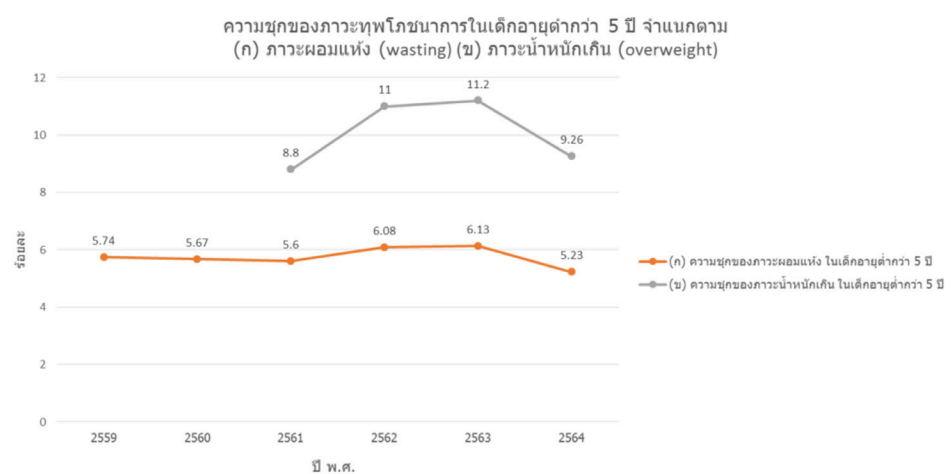
ภาวะเตี้ยแคระแกร็น หมายถึงเด็กที่เตี้ยกว่าที่ควรจะเป็นเมื่อเทียบกับอายุ ภาวะเตี้ยแคระแกร็น แสดงถึงความล้มเหลวในการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและสติปัญญา และเป็นผลจากทุพโภชนาการเรื้อรังและเกิดขึ้นซ้ำๆ โดยพบว่ามีเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ปีที่มีภาวะเตี้ยแคระแกร็นอยู่ที่ร้อยละ 13

ภาวะผอมแห้ง หมายถึง เด็กที่ผอมกว่าที่ควรจะเป็นเมื่อเทียบกับความสูง ภาวะผอมหรือทุพโภชนาการเฉียบพลันเป็นผลจากการสูญเสียน้ำหนักอย่างรวดเร็วเมื่อไม่นานมานี้ หรือความล้มเหลวในการเพิ่มน้ำหนัก เด็กที่มีภาวะผอมระดับปานกลางหรือรุนแรงมีความเสี่ยงในการเสียชีวิตสูงขึ้น แต่สามารถรักษาได้ โดยพบว่าร้อยละ 8 ของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีที่มีภาวะผอมแห้ง

ภาวะน้ำหนักเกิน หมายถึง เด็กที่หนักมากกว่าที่ควรจะเป็นเมื่อเทียบกับความสูง ทุพโภชนาการรูปแบบนี้เป็นผลจากการเผาผลาญแคลอรีที่บริโภคจากอาหารและเครื่องดื่มน้อยเกินไป และเป็นโอกาสเกิดโรคไม่ติดต่อในภายหลังของชีวิต โดยพบว่าร้อยละ 9 ของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีที่มีภาวะน้ำหนักเกิน

น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เป็นรูปแบบผสมของภาวะพร่องโภชนาการซึ่งอาจมีส่วนของภาวะเตี้ยและภาวะผอม (นั่นคือ เด็กที่มีน้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์อาจมีน้ำหนักน้อยเมื่อเทียบกับอายุ จากการที่เตี้ยเกินไปเมื่อเทียบกับอายุ และ/หรืออาจผอมเกินไปเมื่อเทียบกับความสูง) โดยพบว่า ร้อยละ 8 ของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีที่มีภาวะน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

จากลักษณะของปัญหาจากตัวชี้วัดทั้ง 4 ด้านแล้ว ข้อมูลที่น่าสนใจอีกส่วนหนึ่งจากการสำรวจดังกล่าว ยังพบว่า ภาวะเตี้ยแคระแกร็น ภาวะผอมแห้ง และน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จะพบสูงสุดในเด็กอายุต่ำกว่า 6 เดือน ขณะที่ภาวะน้ำหนักเกินพบสูงสุดที่อายุประมาณ 3-4 ขวบ และในเชิงพื้นที่ไม่พบความแตกต่างของภาวะเตี้ยแคระแกร็นและภาวะผอมแห้งระหว่างเด็กในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล ซึ่งหมายความว่าปัญหาดังกล่าวยังคงกระจายและสามารถพบได้ในเด็กที่อาศัยอยู่ในทุกพื้นที่เช่นกัน

กราฟการรายงานข้อมูลความชุกของภาวะทุพโภชนาการในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี
ที่มา : สำนักโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (<https://sdgs.nesdc.go.th>/เกี่ยวกับ-sdgs/เป้าหมายที่-2-ยุติความหิวโหย)

เป้าหมายที่ตกลงร่วมกันระหว่างประเทศว่าด้วยภาวะแคระแกร็นและผอมแห้งในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ภายในปี 2568 ซึ่งประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นนี้ เป็นการเน้นย้ำว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศมีความสำคัญที่ต้องแก้ไข ซึ่งตัวชี้วัดหนึ่งที่มีการรายงานข้อมูลความชุกของภาวะทุพโภชนาการในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี จำแนกตาม ภาวะแคระแกร็น และภาวะน้ำหนักเกิน (overweight) โดยประเมินน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูง ที่มีน้ำหนักเมื่อเทียบกับความสูงห่างจากค่ามัธยฐานตามมาตรฐานการเจริญเติบโตของเด็กของ WHO

ข้อมูลภาวะเตี้ยแคระแกร็น น้ำหนักเกิน และผอมแห้ง รายภาค

ภูมิภาค	ร้อยละของภาวะเตี้ย แคระแกร็น (ปานกลางและรุนแรง)	ร้อยละของภาวะน้ำหนักเกิน (ปานกลางและรุนแรง)	ร้อยละของภาวะผอมแห้ง (ปานกลางและรุนแรง)	ร้อยละของภาวะผอมแห้ง (รุนแรง)
ทั่วประเทศ	13	9	8	3
กรุงเทพมหานคร	17	17	5	1
ภาคกลาง	13	9	9	3
เหนือ	15	10	8	3
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	12	9	8	3
ภาคใต้	13	6	7	2

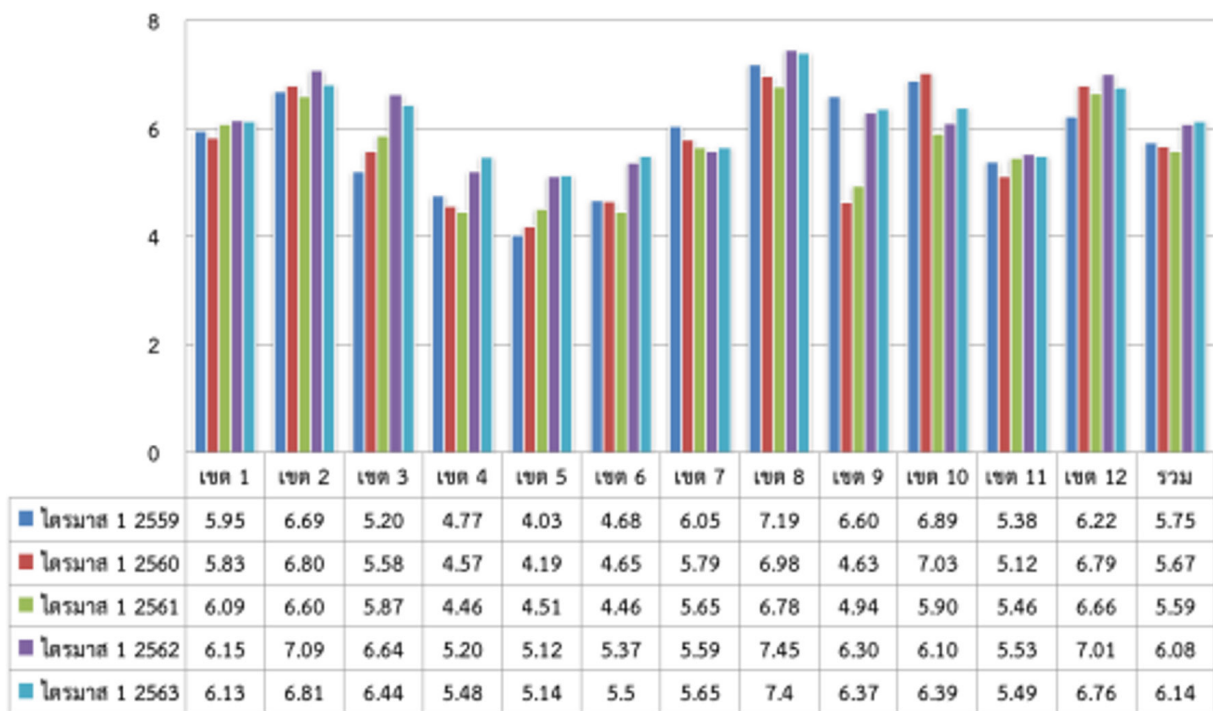
ที่มา: รายงานสรุปผลที่สำคัญ โครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562

สถานการณ์ปัญหาทุพโภชนาการของเด็กอายุ 0-5 ปี ในปี 2559-2563 พบว่าปัญหาส่วนใหญ่คือเด็กเตี้ย รองลงมาคือเด็กอ้วน และเด็กผอม ซึ่งในปี 2559-2561 ข้อมูลจาก HDC มีการประมวลผลเด็กที่อายุ 0-5 ปี แต่ในปี 2562-2563 ข้อมูลจาก HDC มีการประมวลผลเด็กที่อายุ 0-5 ปี 11 เดือน 29 วัน

สถานการณ์เด็กผอมในเด็กอายุ 0-5 ปี มีแนวโน้มค่อนข้างคงที่ในปี 2559-2562 คือ ร้อยละ 5.75, 5.67, 5.59 ตามลำดับ และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในปี 2563 คือ ร้อยละ 6.08 ซึ่งสูงกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือไม่เกินร้อยละ 5 เมื่อพิจารณาเป็นรายเขตสุขภาพพบว่า ปี 2562-2563 ข้อมูลจาก HDC มีการประมวลผลเด็กอายุ 5 ปี 11 เดือน 29 วัน เพิ่มเข้ามาในระบบ ทุกเขตสุขภาพมีแนวโน้มเด็กผอมเพิ่มสูงขึ้น ยกเว้นเขต 7 (กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด)

การศึกษาพบว่าปัจจัยต่างที่ผลให้เกิดภาวะทุพโภชนาการมีด้วยกันหลายองค์ประกอบ คือ ปัจจัยทางคุณลักษณะของมารดาซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งต่อเด็กโดยตรง เช่น การดูแลขณะตั้งครรภ์และหลังคลอด ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตของเด็กในช่วงวัยอายุต่ำกว่า 5 ปีและปัจจัยในการบริโภคอาหารของเด็ก ได้แก่ ครอบครัว สังคม สื่อต่างๆ เพื่อน และการเจ็บป่วยของเด็ก (อรยา จันทริกานนท์ และณัฐชา วัฒนประภา, 2562)

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาที่ยังพบว่าปัญหาทุพโภชนาการ เป็นปัญหาที่ระดับพฤติกรรมของเด็กเองด้วย โดยที่ พฤติกรรมที่ทำให้เด็กเกิดภาวะทุพโภชนาการเกิดจากการที่เด็กได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายน้อยหรือที่ไม่มีประโยชน์ อาหารประเภทที่มี

แผนภูมิแสดงสถานการณ์เด็กอายุ 0-5 ปี ผอม รายเขตสุขภาพ ปี 2559 – 2563

ที่มา : จากระบบ HDC ไตรมาสที่ 1 ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2562 (รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์แนวโน้มสูงตีสมส่วน เตี้ย ผอม อ้วน และสถานการณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมโภชนาการสตรีและเด็กปฐมวัย)

น้ำมันเป็นส่วนประกอบ รวมถึงอาหารมีส่วนประกอบหลักเป็นแป้งและไขมัน และยังเกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจของผู้ดูแลเด็กและผู้ปกครองเด็ก ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจไม่เพียงพอ ในทางด้านโภชนาการ ซึ่งผลโดยตรงที่ตามมาคือ ผลเสียที่เกิดกับเด็กเกิดผลกระทบต่อระดับสติปัญญาและการเรียน ส่งผลให้เรียนรู้ช้า เฉื่อยชา สติปัญญาต่ำ ภูมิคุ้มกันโรคมกพร่อง ทำให้เจ็บป่วยบ่อย (ทิพย์สุดา นกเส็ง และศุภลักษณ์ สุวรรณชะภูมิ, ม.ป.ป.)

2.2 ความสำคัญของอาหารเข้าต่อพัฒนาการของเด็ก

ในปี 2562 องค์การยูนิเซฟ ได้มีการเผยแพร่ แนวทางการจัดการอาหาร บริบาลน้ำ และสร้างสุขภาวะที่ดีในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย แห่งชาติ พ.ศ.2562 ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งหลักการนั้นคืออาศัยการมีส่วนร่วมตั้งแต่ผู้บริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ครู ผู้ดูแลเด็ก โดยอาศัยบริบทของชุมชนของผู้ปกครองเด็กที่จะเข้ามามีบทบาทร่วมกันได้เพื่อการพัฒนา เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ (Unicef, 2562)

หลักการจัดการอาหารสำหรับเด็กมีความสำคัญและจำเป็นต่อเด็กปฐมวัยอายุ 2-5 ปี เนื่องจากอยู่ในวัยที่มีการเคลื่อนไหวมีกิจกรรมทางกายผ่านการเล่น จึงต้องการแหล่งพลังงานและสารอาหารที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโต เด็กกลุ่มนี้มีความเสี่ยงต่อภาวะทุพโภชนาการได้ง่าย การจัดการอาหารให้ครบ 6 กลุ่มอาหารในปริมาณที่เพียงพอ มีคุณภาพ และหลากหลาย ซึ่งจะส่งผลต่อการเติมเต็มศักยภาพของร่างกายและสมอง รวมถึงระบบภูมิคุ้มกัน ระบบทางเดินอาหาร การเผาผลาญ ตลอดจนระบบประสาทของเด็กให้สามารถทำงานและมีพัฒนาการอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีข้อเสนอแนะการจัดการอาหารให้เด็กตามธงโภชนาการ ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดความหลากหลาย มีการกำหนดสัดส่วน เพื่อความครบถ้วนของสารอาหารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์กับร่างกายเด็ก โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อปฏิบัติ 10 ประการ

ข้อปฏิบัติกรให้อาหารเพื่อสุขภาพที่ดีของเด็กเล็ก(อายุ 1-5ปี) เป็นแนวปฏิบัติสำหรับการดูแลเด็กในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเพื่อให้มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่เหมาะสม และครูพี่เลี้ยงสามารถใช้ในการให้คำแนะนำตามกิจกรรมเฝ้าระวังการเจริญเติบโต

1. ให้อาหารมือหลัก 3 มื้อ และอาหารว่างไม่เกิน 2 มื้อ ต่อวัน
2. ให้อาหารครบ 5 หมู่ แต่ละหมู่ให้หลากหลายเป็นประจำทุกวัน
3. ให้นมแม่ต่อเนื่องถึง 2 ปี เสริมนมสูตรสัจดีวันละ 2-3 แก้ว
4. ฝึกให้กินผักและผลไม้จนเป็นนิสัย
5. ให้อาหารว่างที่มีคุณภาพ
6. ฝึกฝนให้กินอาหารธรรมชาติไม่หวานจัด มันจัด และเค็มจัด
7. ให้อาหารสะอาดและปลอดภัย
8. ให้ดื่มน้ำสะอาด หลีกเลียงเครื่องดื่มปรุงแต่งรสหวาน และน้ำอัดลม
9. ฝึกฝนวินัยการกินอย่างเหมาะสมตามวัยจนเป็นนิสัย
10. เล่นกับลูก สร้างความผูกพัน หมั่นติดตามการเจริญเติบโตและพัฒนาการ

สังเกตได้ว่าข้อแนะนำดังกล่าวระบุถึงการจัดอาหารให้กับเด็กถึง 3 มื้อ โดยรวมอาหารเข้าเข้าไว้ด้วย ซึ่งสำหรับการจัดอาหารเข้าถูกเน้นย้ำและให้ความสำคัญว่า เป็นมื้ออาหารที่สำคัญที่สุด ซึ่งผลของการที่ไม่ได้รับอาหารเข้าจะส่งผลทำให้ร่างกายไม่ได้รับพลังงานและสารอาหารเป็นเวลาหลายชั่วโมง และผลเสียซึ่งอาจจะตามมาหากเกิดการอดอาหารเข้าคือ การที่สมองและกล้ามเนื้อทำงานไม่ดี เกิดภาวะระดับน้ำตาลในเลือดต่ำเป็นผลทำให้เกิดการเหนื่อยง่าย ส่งผลต่อกระบวนการในการเรียนรู้ ขาดสมาธิ หรืออาจเฉื่อยชา รวมถึงส่งผลในเรื่องของอารมณ์ที่เด็กอาจหงุดหงิดง่าย ซึ่งในระยะยาวอาจจะมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคสมองเสื่อมในอนาคต ต่อมาในช่วงสาย เด็กจะกระสับกระส่าย ขาดความฉับไว ขาดสมาธิ ไม่มีกำลังในการทำกิจกรรมการออกกำลังกาย อาหารเข้าจึงเป็นมื้อแรกของวันและมื้อที่สำคัญมากสำหรับเด็ก ซึ่งเด็กทุกคนจำเป็นต้องได้รับอาหารเข้าที่สามารถเป็นแหล่งพลังงานของร่างกาย และอาหารเข้านั้นต้องประกอบด้วยสารอาหารที่ครบถ้วนเพื่อบำรุงสมองให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การทำงานของกล้ามเนื้อเป็นผลให้ระบบสมองการเรียนรู้ มีอารมณ์ที่ดี และสามารถที่จะเริ่มต้นการเรียนรู้ได้ (Unicef, 2562)

การเข้าถึงอาหารปลอดภัยและการมีโภชนาการที่ดี รวมถึงความต้องการที่จะยุติภาวะทุพโภชนาการ ซึ่งกล่าวถึงกันใ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ 2 ความอดอยากต้องหมดไป (Goal 2: Zero Hunger) โดยเฉพาะในรายละเอียดที่ระบุไว้

- 2.1 ยุติความหิวโหยและสร้างหลักประกันให้ทุกคน โดยเฉพาะที่ยากจนและอยู่ในภาวะเปราะบางอันรวมถึงทารก ได้เข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย มีโภชนาการและเพียงพอตลอดทั้งปี ภายในปี 2573 และ
- 2.2 ยุติภาวะทุพโภชนาการทุกรูปแบบและแก้ไขปัญหาคาดความต้องการสารอาหารของหญิงวัยรุ่นหญิงตั้งครรภ์และให้นมบุตร และผู้สูงอายุ ภายในปี 2573 รวมถึงบรรลุเป้าหมายที่ตกลงร่วมกันระหว่างประเทศว่าด้วยภาวะแคะแกระแค้นและผอมแห้งในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ภายในปี 2568 (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน Centre for SDG Research and Support (SDG Move)¹

¹ ความรู้พื้นฐาน SDG <https://www.sdgmove.com/background-and-mission/>

ทั้งสองข้อนี้ทำให้เห็นได้ว่าอาหารและโภชนาการนั้นเป็นวาระสำคัญที่มีการพูดถึงและให้ความสำคัญในการผลักดันให้เป็นข้อตกลงและเป็นเป้าหมายที่จะบรรลุเพื่อแก้ไขปัญหาและสถานการณ์ที่ในหลายพื้นที่อาจกำลังเผชิญกับภาวะทุพโภชนาการ

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้พัฒนาคู่มือแนวทางการส่งเสริมคุณภาพสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยด้านสุขภาพ (4D) ตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ในด้านการส่งเสริมด้านการเจริญเติบโตและโภชนาการ (Diet) ประกอบด้วยการมีกิจกรรมหลักที่สำคัญ ดังนี้

1. การเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของเด็กเป็นรายบุคคล
2. การจัดอาหารตามวัยที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของเด็ก
3. การพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมและเฝ้าระวังโภชนาการสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยซึ่งแนวทางการจัดอาหารตามวัยที่เหมาะสมมุ่งเน้น อาหารมื้อหลัก (อาหารกลางวัน) และอาหารมื้อว่างที่มีการส่งเสริมโภชนาการและการจัดอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและเหมาะสมกับการเจริญเติบโตสำหรับเด็กตามช่วงวัย อาหารกลุ่มผักและผลไม้ต้องมีความหลากหลายสลับหมุนเวียนกัน²

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้นำเสนอองค์ความรู้ที่แสดงถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้าง Intelligence Quotient (IQ) หรือความฉลาดทางปัญญา เป็นสิ่งที่ติดตัวเด็กมาตั้งแต่เกิด ส่วน Emotional Quotient (EQ) หรือความฉลาดทางอารมณ์ เป็นเรื่องที่สามารถพัฒนาได้จากการเลี้ยงดู โดยมีปัจจัยสำคัญ 3 ปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างสมองประกอบด้วย พันธุกรรม อาหาร และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งที่พ่อแม่ช่วยเสริมสร้างให้เด็กมีการเติมเต็มศักยภาพที่เหมาะสมตามวัย โดยอาหารกายคือการได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าครบ 5 หมู่ จะช่วยสร้างเครือข่ายเส้นใยในสมองให้หนาแน่นยิ่งขึ้น ทั้งยังต้องประกอบกับอาหารใจ และอาหารสมอง กล่าวคือการที่พ่อแม่ อารมณ์ดีก็จะทำให้ลูกรู้สึกดีตาม และช่วยกระตุ้นให้เด็กอยากกินอาหารเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งคุ้ยอย่างนุ่มนวล (Thai-Health Official, 2561)³

คณะอนุกรรมการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการสำหรับผู้บริโภค ได้กำหนดความสำคัญของอาหารและโภชนาการสำหรับทารกแรกเกิดถึงอายุ 5 ปี กล่าวคือ เด็กอายุ 3-5 ปีมีความต้องการพลังงานและสารอาหารต่างๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะโปรตีน แคลเซียม วิตามินเอ ธาตุเหล็ก และไอโอดีน เด็กควรได้รับอาหารหลัก 3 มื้อ และอาหารว่างไม่เกิน 2 มื้อต่อวัน อีกทั้งยังแนะนำถึงการไม่ให้นมกรูบรอบหรือขนมหวานและน้ำหวานทุกชนิดแก่เด็กก่อนมื้ออาหารหลัก ไม่ประกอบอาหารรสชาติจัดหรือเติมสารปรุงแต่งใดๆ ในอาหารเด็ก และที่สำคัญคือในเวลามื้ออาหาร ให้เด็กกินอาหารพร้อมสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เรียนรู้ประโยชน์ของอาหารและฝึกความมีวินัย ทั้งนี้พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพและปริมาณอาหารต่างๆ ที่เตรียมให้เด็ก เลือกใช้วัตถุดิบอาหารที่มีคุณภาพ และวิธีการปรุงอาหารที่เหมาะสม (อุรวรรณ แยมบริสุทธิ, 2559)

² แนวทางการส่งเสริมคุณภาพสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยด้านสุขภาพ (4D) ตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ https://nich.anamai.moph.go.th/webupload/9x45fd5e87a10707bad447547633b2d76d/m_magazine/36838/3521/file_download/aaaeda978893788d87b782abcef6c308.pdf

³ ปัจจัยเสริมสร้าง IQ&EQ เด็กปฐมวัย ที่มา: มหัทธกรย์แห่งการอ่าน ฐานพลังการพัฒนาสมองและศักยภาพมนุษย์ โดย แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน สสส. <https://www.thaihealth.or.th/ปัจจัยเสริมสร้าง-iqeq-เด็กป-2/>

เป็นที่ทราบกันดีว่าประเทศไทยมีนโยบาย กองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา โครงการอาหารกลางวันเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2549 โดยกระทรวงศึกษาธิการ และยังคงสามารถดำเนินการมาได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อพัฒนาร่างกายของนักเรียนให้มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง มีน้ำหนักส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์อ้างอิง โดยบทบาทหน้าที่เป็นโรงเรียนที่จะดำเนินการบริหารจัดการให้เด็กทุกคนในโรงเรียนได้รับอาหารกลางวัน สามารถบูรณาการกับผลผลิตทางการเกษตรเพื่อโครงการอาหารกลางวันสำหรับบางพื้นที่ซึ่งมีต้นทุนและพื้นที่เพียงพอ ทั้งนี้โครงการดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นเฉพาะการสนับสนุนให้นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเท่านั้น

โครงการอาหารกลางวัน ได้มีการพัฒนาข้อมูลเพื่อเป็นการสื่อสารและทำความเข้าใจต่อโรงเรียนและผู้รับผิดชอบงานในส่วนของการจัดเตรียมอาหารโดยมีการนำหลักการการพัฒนา และคุณค่าสารอาหารของ “มาตรฐานอาหารกลางวันสำหรับเด็กไทย” มีการกำหนดสัดส่วนสารอาหารที่ควรได้รับจากมื้อต่างๆ ในแต่ละวัน โดยคณะกรรมการจัดทำข้อกำหนดสารอาหารที่ควรได้รับประจำวันสำหรับคนไทย กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข⁴

มื้อเช้า
ร้อยละ 20

มื้อว่าง (เช้า)
ร้อยละ 10

มื้อกลางวัน
ร้อยละ 30

มื้อว่าง (บ่าย)
ร้อยละ 10

มื้อเย็น
ร้อยละ 30

ความสำคัญของอาหารเช้าต่อพัฒนาการของเด็ก ฟังมาด้วยคำถามถึงอาหารเช้าควรมีปริมาณและอาหารอะไรบ้าง ตัวชี้วัดทางสุขภาพที่จะเชื่อมโยงกับเด็ก โดยคณะทำงานมาตรฐานระบบการจัดการอาหารและโภชนาการในสถานศึกษา มีการพัฒนา คู่มือมาตรฐานระบบการจัดการอาหารและโภชนาการในสถานศึกษา สำหรับสถานศึกษานำร่อง ประกอบด้วย 5 ชุดมาตรฐาน และ 23 ตัวชี้วัด⁵ ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 นโยบายและการบริหารจัดการของสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 2 การจัดการด้านความปลอดภัยอาหารสุขาภิบาลอาหาร และสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 คุณค่าทางโภชนาการสารอาหารที่เด็กควรได้รับตามวัย

มาตรฐานที่ 4 การบูรณาการจัดการเรียนรู้ และปัจจัยแวดล้อมเชิงสร้างสรรค์

มาตรฐานที่ 5 การเฝ้าระวังภาวะโภชนาการ

⁴ อุไรพร จิตต์แจ้ง สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล
<https://www.thaischool lunch.in.th/download/ThaiSchoolLunch-01.pdf>

⁵ คู่มือมาตรฐานระบบการจัดการอาหารและโภชนาการในสถานศึกษา สำหรับสถานศึกษานำร่อง
<https://dekthaikamsai.com/upload/forum/final.pdf>

มาตรฐานอาหารกลางวันโรงเรียนไทยสำหรับเด็กไทยแต่ละวัย ใน 1 สัปดาห์

(ปริมาณและความถี่ของอาหารกลุ่มต่างๆ ที่จัดเสิร์ฟเป็นอาหารกลางวันและอาหารเสริมระหว่างมื้อ)

กลุ่มอาหาร	3-5 ปี		6-12 ปี		13-18 ปี	
	ปริมาณต่อครั้ง	ครั้งต่อสัปดาห์	ปริมาณต่อครั้ง	ครั้งต่อสัปดาห์	ปริมาณต่อครั้ง	ครั้งต่อสัปดาห์
ข้าวสวย (ข้าวสาร เป็นกรัม)	1.5 ทัพพี (40 กรัม)	5	2.5 ทัพพี (65 กรัม)	5	3 ทัพพี (80 กรัม)	5
ผัก*	0.5 ส่วน	3-5	1 ทัพพี	4-5	1-1.5 ทัพพี	5
ผลไม้*	0.5 ส่วน	3-5	1 ส่วน	3-5	1 ส่วน	5
ปลา	2 ช้อนกินข้าว	1	2 ช้อนกินข้าว	1	3 ช้อนกินข้าว	1
เนื้อสัตว์ต่างๆ	2 ช้อนกินข้าว	1	2 ช้อนกินข้าว	2	3 ช้อนกินข้าว	2
ไข่	1 ฟอง	2	1 ฟอง	2	1 ฟอง	3
ดื่บสัตว์ต่างๆ**	0.25 ช้อนกินข้าว	0-1	0.25 ช้อนกินข้าว	0-1	1 ช้อนกินข้าว	0-1
เต้าหู้ต่างๆ**	2 ช้อนกินข้าว	0-1	2 ช้อนกินข้าว	0-1	3 ช้อนกินข้าว	0-2
ปลาเล็กปลาน้อย** (ที่กินทั้งก้างได้)			2 ช้อนกินข้าว	0-1		
เลือดสัตว์ต่างๆ***					2 ช้อนกินข้าว	1-2
น้ำมันพืช	1 ช้อนชา	5	1.5 ช้อนชา	5	2 ช้อนชา	5
ข้าว แป้ง จากอาหารว่าง-ขนม	1 ทัพพี	2	1 ทัพพี	2	1 ทัพพี	2
ถั่วเมล็ดแห้งสุก (เขียว แดง ดำ)	6 ช้อนกินข้าว	1	6 ช้อนกินข้าว	1	6 ช้อนกินข้าว	3
เผือก มันต่างๆ	1 ทัพพี	1	1 ทัพพี	1	1 ทัพพี	2
น้ำตาล	ไม่เกิน 3 ช้อนชา	5	ไม่เกิน 3 ช้อนชา	5	ไม่เกิน 3 ช้อนชา	5
น้ำดื่มที่สะอาด	1 แก้ว	5	200 มล.	5	1 แก้ว	5
นมจืดครบส่วน	200 มล.	5	200 มล.	5	250 มล.	5
(นมถั่วเหลือง)	200 มล.	(2)	200 มล.	(2)	250 มล.	(2)

ที่มาของข้อมูล : ผศ.ดร.อุไรพร จิตต์แจ้ง สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล

มาตรฐานอาหารกลางวันโรงเรียนไทยสำหรับเด็กไทยแต่ละวัย ใน 1 สัปดาห์

(ปริมาณวัตถุดิบของอาหารกลุ่มต่างๆ ที่ใช้สำหรับมาตรฐานแนะนำ)

กลุ่มอาหาร (กรัมต่อคนต่อสัปดาห์)	3-5 ปี	6-12 ปี	13-18 ปี
ข้าวสาร (ถ้าไม่มีอาหารว่าง-ขนมที่ทำจากแป้ง)	200 (250)	325 (375)	400 (450)
แป้งสำหรับทำอาหารว่าง-ขนม (~ข้าวสาร 50 กรัม)	45	45	45
ผัก	150	300	450
ผลไม้	500	1,000	1,000
ปลาน้ำจืด (ถ้าทั้งตัวรวมก้าง)	35 (50)	35 (50)	55 (80)
เนื้อสัตว์ต่างๆ เนื้อล้วน (ถ้าติดกระดูก)	35 (50)	70 (100)	110 (160)
ไข่	2 ฟอง	2 ฟอง	3 ฟอง
ดื่บสัตว์ต่างๆ	3	3	10
เลือดสัตว์ต่างๆ			60
ถั่วเมล็ดแข็งต่างๆ (เขียว แดง ดำ)	20	20	60
เต้าหู้ต่างๆ	30	30	60
เผือก มันต่างๆ	65	65	130
นมจืดครบส่วน	5 กล่องเล็ก	5 กล่องเล็ก	5 กล่องใหญ่
ปลาเล็กปลาน้อยที่กินทั้งก้างได้ (1 ซ่อนกินข้าว ~ 5 กรัม)		10	
น้ำมันพืช	25	40	50
น้ำตาล	<60	<60	<60
น้ำดื่มที่สะอาด	5 แก้ว	5 แก้ว	5 แก้ว

ที่มา <https://dekthaikamsai.com/upload/forum/doc5b6e580cc6b4d5b6e.pdf>

กรมอนามัย
สำนักโภชนาการ

ปริมาณอาหารที่แนะนำต่อมื้อ สำหรับเด็ก 3 - 5 ปี

ภายใต้การรณรงค์ออนไลน์
"เด็กไทยวิถีใหม่รอบรู้ด้านโภชนาการ จลลาด แข็งแรง"

ผัก 4 ช้อนกินข้าวต่อมื้อ

นม 1 กล่อง

ผลไม้ 1 ส่วนต่อมื้อ

เช่น

กล้วยน้ำว้า/สับ 1 ผล
แตงโม 6-8 ชิ้น
มะม่วงสุก ½ ผล

เนื้อสัตว์ 2 ช้อนกินข้าวต่อมื้อ

ตัวอย่าง เนื้อสัตว์ 1 ช้อนกินข้าว

เช่น เนื้อปลา 1 ช้อนกินข้าว
ไข่ ½ ฟอง
เนื้อหมู 3 ชิ้น
เต้าหู้ ¼ ชิ้น

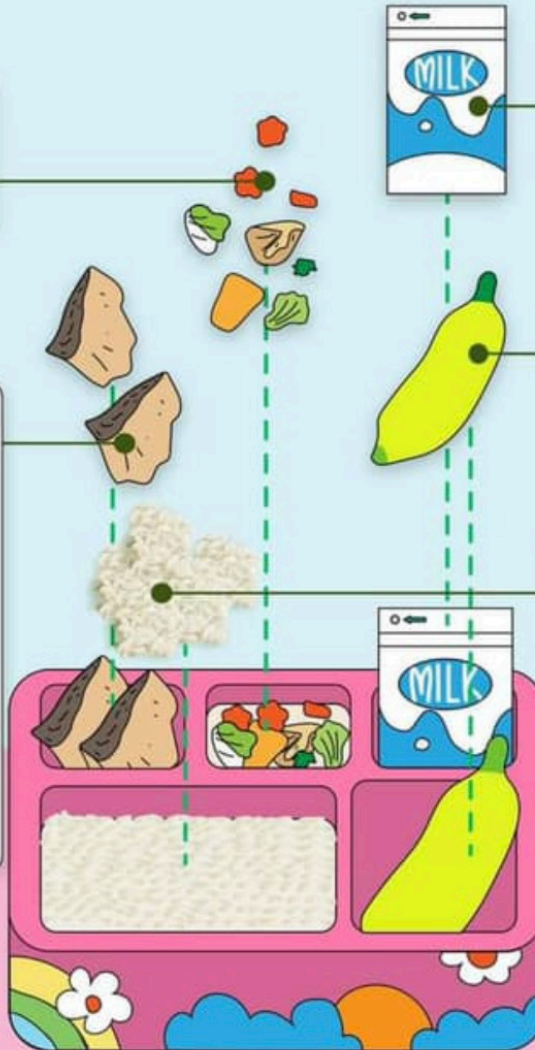

ข้าวแป้ง 1½ ถ้วยต่อมื้อ

ตัวอย่าง ข้าว-แป้ง 1 ถ้วย

ข้าว/เส้นก๋วยเตี๋ยว/บหมี่/บหมั่น 1 ถ้วย
สุนเส้นลวก 2 ถ้วย
ขนมปัง 1 ชิ้น
ข้าวเหนียว ½ ถ้วย

คำแนะนำ

ควรทานอาหารมีปริมาณตามที่แนะนำให้ครบ 5 หมู่ เป็นปรุรงรสไม่จัด ลดการใช้เครื่องปรุงรส
ใน 1 วันปรุรงด้วยน้ำตาลไม่เกิน 5 ช้อนชา น้ำน้มน้ไม่เกิน 5 ช้อนชา โซเดียมไม่เกิน 2000 มิลลิกรัม
เทียบเท่ากับเกลือไม่เกิน 1 ช้อนชา หรือ น้ำปลาไม่เกิน 5 ช้อนชา

ที่มา : http://www.obecschoollunch.com/wp-content/uploads/2021/07/213412733_4092847314138071_4882814677009212213_n.jpg

2.3 นโยบายสนับสนุนอาหารของรัฐ หรือองค์กรอื่นๆ

ประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 โดยในมาตรา 6 กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีหน้าที่ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยแนวทางด้านหนึ่งคือ “(5) ให้มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง รู้จักการป้องกันตนเองจากโรคภัย และสิ่งเสพติด”

แต่ด้วยความกว้างของช่วงอายุที่มีการนิยาม “เด็ก” หมายความว่าบุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ จึงทำให้พระราชบัญญัติดังกล่าวนี้อาจจะยังไม่ได้กำหนดชัดไปถึงเรื่องการสนับสนุนที่ชัดเจน จึงเกิดเป็น พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562 นิยาม “เด็กปฐมวัย” หมายความว่า เด็กซึ่งมีอายุต่ำกว่าหกปีบริบูรณ์ และให้หมายความรวมถึงเด็ก ซึ่งต้องได้รับการพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษา⁶

การพัฒนาเด็กปฐมวัย มีการกำหนดให้มีการผลิตครูหรือพัฒนาครูด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย การพัฒนาผู้ดูแลเด็กปฐมวัย ให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่พัฒนาผู้ดูแลเด็กปฐมวัย จัดการเรียนการสอน ตลอดจนบทบาทของสถานพยาบาลของหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภาคเอกชนที่มีหน้าที่ให้บริการสาธารณสุข ต้องจัดให้มีการให้บริการสุขภาพ ทั้งนี้รวมถึงเรื่องการสร้างเสริมภูมิคุ้มกัน การส่งเสริมโภชนาการอีกด้วย⁷

การดำเนินโครงการเพื่อสนับสนุนอาหารให้กับเด็กในโรงเรียน มีการดำเนินโครงการในรูปแบบอาหารมื้อกลางวัน โดยมีกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ที่มุ่งแก้ปัญหาภาวะทุพโภชนาการในเด็กนักเรียนประถมศึกษา ซึ่งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นคือเด็กจำนวนมากขาดแคลนอาหารกลางวันหรือมีอาหารกลางวันแต่ปริมาณไม่เพียงพอ รวมไปถึงเด็กได้รับอาหารมีคุณค่าทางโภชนาการต่ำ ส่งผลให้ภาวะการเจริญเติบโตไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข รัฐบาลมีการดำเนินนโยบายนี้มาอย่างยาวนาน โดยเริ่มต้นที่กระทรวงศึกษาธิการ และในช่วงปีงบประมาณ 2544 กระทรวงศึกษาธิการได้ถ่ายโอนงบประมาณค่าอาหารกลางวันไปให้กระทรวงมหาดไทย ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้จัดตั้ง และจัดสรรงบประมาณเองมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2546 จนถึงปัจจุบันมีการบริหารจัดการจัดตั้งเป็น สำนักงานกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีการวางแนวทางและวัตถุประสงค์ไว้ 4 ข้อสำคัญ คือ

1. เพื่อพัฒนาร่างกายของนักเรียนให้มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์แข็งแรง และมีน้ำหนักส่วนสูงเป็นไปตามเกณฑ์อ้างอิง เพื่อประเมินภาวะการเจริญเติบโตของนักเรียนของกรมอนามัย กระทรวงศึกษาธิการ
2. เพื่อให้โรงเรียนบริหารจัดการให้เด็กทุกคนในโรงเรียนได้รับประทานอาหารกลางวัน โดยบูรณาการกับผลผลิตทางการเกษตรเพื่อโครงการอาหารกลางวัน

⁶ <https://www.moe.go.th/backend/wp-content/uploads/2020/10/1.-พรบ.-การพัฒนาเด็กปฐมวัย.pdf>

⁷ พระราชบัญญัติ การพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562, หมวด 4 การพัฒนาเด็กปฐมวัย มาตรา 23 - 28

3. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในโครงการสร้างผลผลิตเพื่อโครงการอาหารกลางวัน
4. เพื่อจัดอาหารกลางวันที่มีทั้งปริมาณ และคุณค่าทางโภชนาการสูง

สำหรับการสนับสนุนช่วยเหลือปัญหาภาวะโภชนาการของนักเรียน โดยเฉพาะที่เน้นโรงเรียนประถมศึกษา มีการวางแผนและจัดทำเป็น แผนพัฒนากองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา (ประจำปีบัญชี 2565– 2569) ซึ่งถูกออกแบบและพัฒนาให้ตรงตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ และแผนงานอื่นๆ ที่สอดคล้อง พร้อมทั้งมีการกำหนดวิสัยทัศน์ของกองทุนฯ คือ “นักเรียนมีภาวะโภชนาการดี มีความรอบรู้ด้านโภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย” ที่มุ่งบรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าวให้ได้ภายในปี 2569

แนวคิดที่ต้องการลดภาวะทุพโภชนาการในเด็กไทย พร้อมทั้งมีการสร้างองค์ความรู้ พร้อมทั้งมีทักษะการดำรงชีวิต ทักษะอาชีพ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ และเกิดเป็นภาวะโภชนาการดีในเด็ก มีความรอบรู้ด้านอาหารและโภชนาการที่ปลอดภัยเป็นกรอบแนวคิดที่แสดงถึงการเข้ามาแก้ปัญหาของภาคส่วนเพื่อจะให้เกิดความยั่งยืน พร้อมทั้งมีการบริหารจัดการและการสนับสนุนที่มุ่งให้เกิดประโยชน์กับเด็กนักเรียนในที่สุด

กรอบแนวคิดการบริหารงานของกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ที่มีการนำเสนอไว้ในแผนพัฒนากองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา (ประจำปีบัญชี 2565–2569) ซึ่งเป็นแผนที่อยู่ในช่วงเวลาปัจจุบันนี้ มีความน่าสนใจในหลายมิติ กล่าวคือ โครงการที่มีการบริหารตามโครงสร้างซึ่งถือได้ว่าเป็นฝั่งของภาครัฐในการเข้ามาออกแบบ ปฏิบัติ เรียนรู้ และพัฒนาให้เป็นแนวทางสู่โรงเรียนแล้ว ยังจะต้องมีฝั่งของการเข้ามาสนับสนุนโดยอาศัยองค์ประกอบที่เข้ามาเติมเต็ม อาทิ นวัตกรรม เครือข่ายความร่วมมือ ชุมชน ผู้ปกครอง และเปิดกว้างให้หน่วยงานอื่นๆ ด้วย

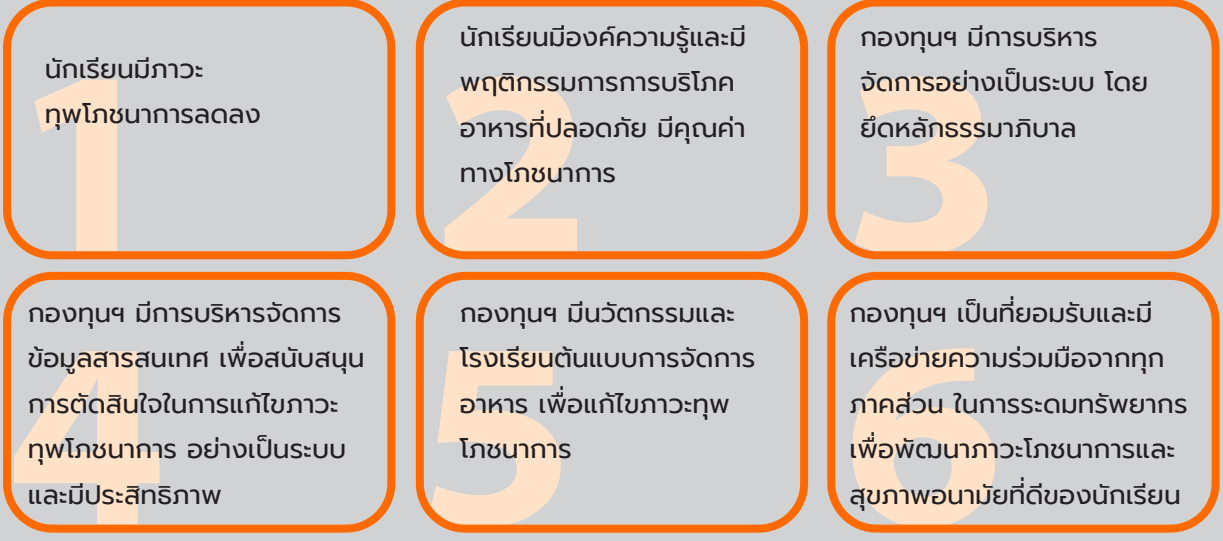

ที่มา : <http://www.obecschoollunch.com/wp-content/uploads/2022/05/1.-แผนพัฒนา-1.pdf>

นอกจากการวางกรอบแนวคิดของกองทุนแล้วยังมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางพัฒนาโครงการอาหารกลางวันให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดปัญหาภาวะทุพโภชนาการของนักเรียน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ มีการวางหลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินงานโดยใช้วงจรการบริหารงานคุณภาพ (Planning, Doing, Checking, and Acting - PDCA) เน้นการมีส่วนร่วม (Participation) และการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) มีผลการดำเนินงานที่ชัดเจน พร้อมทั้งมีเงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินแนวทางเกี่ยวกับความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์

พร้อมกันนี้ยังได้มีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติ ประกอบด้วยการจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศ น้ำหนัก ส่วนสูง ของนักเรียนที่ถูกต้องตามหลักการด้วยเครื่องมือที่มีมาตรฐานและครบถ้วนตามระยะเวลาที่กำหนด ใช้ข้อมูลเพื่อการแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง การดำเนินโครงการจะต้องมีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อขอรับการสนับสนุน ทั้งการสนับสนุนในรูปแบบของบุคลากร หรือวัสดุและอุปกรณ์สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการของนักเรียน ที่มีลักษณะเฉพาะและเหมาะสมกับสภาพปัญหาของแต่ละกลุ่ม เช่น นักกายภาพ เป็นต้น ประการสุดท้ายคือผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ต้องมุ่งมั่น ตั้งใจ และใส่ใจ เกี่ยวกับปัญหาภาวะทุพโภชนาการของนักเรียนอย่างจริงจัง และมีการประชาสัมพันธ์สร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ ข้อเสนอแนะเหล่านี้เป็นข้อยืนยันที่จะสร้างให้โครงการอาหารกลางวันมีความเข้มแข็งและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดกับเด็กนักเรียน

ทิศทางของกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน มีการกำหนดเป้าประสงค์ที่เป็นเป้าหมายเพื่อบรรลุไว้ใน 6 ด้าน และประกอบไปด้วยตัวชี้วัดในแต่ละเป้าประสงค์กำหนดเอาไว้ซึ่งจะเน้นไปที่ตัวชี้วัดทางปริมาณ เช่น จำนวนนักเรียน ร้อยละของโรงเรียน เป็นต้น ทั้งนี้โครงสร้างของเป้าหมายที่มีการกำหนดไว้นี้ถือเป็นมาตรฐานที่จะช่วยทำความเข้าใจ และเห็นทิศทางของการสนับสนุนได้อย่างมีเป้าหมายเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาลึกและสามารถสร้างความยั่งยืนของโครงการในอนาคตต่อไป ซึ่งเป้าประสงค์หลักทั้ง 6 ด้านดังนี้

ที่มา : แผนพัฒนากองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา (ประจำปีบัญชี 2565– 2569)
<http://www.obecschoollunch.com/แผนการดำเนินงานปี-2565/>

2.3.1 โครงการที่เกิดขึ้นใหม่โดยกระทรวงศึกษาธิการ

ในปี 2564 ได้มีโครงการของภาครัฐที่เกิดขึ้นใหม่ โดยมีการเปิดตัว โครงการ “อาหารเช้าเพื่อน้อง : นักเรียนอ้อมท้อง ผู้ปกครองอ้อมใจ” โดยมีการริเริ่มนำร่องที่จังหวัดปัตตานี เพื่อจะเตรียมการขยายผลให้เกิดขึ้นทั่วประเทศ เพื่อให้เด็กทุกคนได้รับสารอาหารที่เพียงพอ อ้อมท้อง โดยเฉพาะอาหารเช้าก่อนไปโรงเรียน ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงการเกิดโรคในเด็กวัยเรียน และแบ่งเบาภาระผู้ปกครอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)⁸

มีการเปิดเผยข้อมูลจากเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่กล่าวถึง นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ในประเด็นการให้ความสำคัญของภาวะทุพโภชนาการของนักเรียน และปัญหาความขาดแคลนอาหารมื้อเช้าที่มีคุณค่าทางโภชนาการ พร้อมทั้งระบุว่า อาหารมื้อเช้าเป็นมื้อที่มีความสำคัญในการเตรียมพร้อมเพื่อรับการศึกษาเรียนรู้ของนักเรียน การดำเนินงานโครงการที่จะเข้ามาสนับสนุนอาหารมื้อเช้าโดยกระทรวงฯ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อแก้ปัญหาภาวะทุพโภชนาการ เพื่อให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียนรู้ของนักเรียน ทั้งยังช่วยลดความเสี่ยงการเกิดโรคในเด็กวัยเรียน รวมไปถึงการช่วยแบ่งเบาภาระผู้ปกครอง โดยการจัดหาอาหารเช้าที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนให้กับนักเรียน

พื้นที่ดำเนินการแห่งแรกนั้นทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้กำหนดให้จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดนำร่อง ซึ่งจากข้อมูลพบว่าจังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่ที่มีภาวะทุพโภชนาการของนักเรียนสูงถึงร้อยละ 31.16 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยภาวะทุพโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา รวมไปถึงบริบทของจังหวัดที่ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและอาชีพประมงเป็นหลัก ซึ่งการทำงานดังกล่าวทำให้ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลนักเรียน เพราะต้องออกไปประกอบอาชีพตั้งแต่เช้ามืด ส่งผลให้นักเรียนส่วนใหญ่อาจจะไม่ได้รับอาหารเช้าก่อนไปโรงเรียน

⁸ ตรีสุข เปิดโครงการ “อาหารเช้าเพื่อน้อง : นักเรียนอ้อมท้อง ผู้ปกครองอ้อมใจ” ที่ปัตตานี เข้าถึงจาก <https://www.moe.go.th/360ตรีสุข-เปิดโครงการ-อาหา/>

2.3.2 โครงการอาหารเช้าเสริมสร้างพัฒนาการเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา

จากรายงานผลการนิเทศโครงการอาหารเช้าเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการเด็กนักเรียนประถมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 โดย ว่าที่ร้อยตรี ดร.นิพนธ์ บรรพสาร ได้มีการดำเนินการเพื่อติดตาม เก็บข้อมูล และได้มีการนำเสนอไว้ในรายงานซึ่งเป็นข้อมูลของโครงการดังนี้

โครงการสนับสนุนอาหารเช้าให้กับเด็กในอีกโครงการที่เกิดขึ้น โดยความร่วมมือของมูลนิธิกรุงเทพประกันภัย และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ที่ได้เห็นถึงปัญหาเด็กที่มีฐานะยากจนที่ไม่ได้รับประทานอาหารเช้า และส่งผลให้สุขภาพไม่ดี ไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร ขาดสมาธิในการเรียน เกิดพัฒนาการล่าช้าหรืออาจต่ำกว่าเกณฑ์ โดยโครงการมีวัตถุประสงค์หลักคือ

1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะในโรงเรียนที่ห่างไกล ได้รับประทานอาหารเช้า ที่ถูกหลักโภชนาการที่ดีและมีคุณค่า ซึ่งจะกระตุ้นให้เกิดสุขภาพและพัฒนาการทางการเรียนที่ได้เกณฑ์มาตรฐาน
2. เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ชุมชน ผู้ปกครองในการเห็นความสำคัญ และร่วมแรงร่วมใจจัดหาทุนหรือวัสดุอุปกรณ์ในการทานอาหารเช้า เพื่อพัฒนาการที่ดีแก่ลูกหลานในชุมชน
3. เพื่อให้เกิดโรงเรียนต้นแบบในการนำไปสู่นโยบายสาธารณะ การจัดหาอาหารเช้าให้นักเรียนซึ่งมีผลตัวชี้วัดชัดเจนว่า ภายหลังเข้าร่วมโครงการนักเรียนเติบโต มีพัฒนาการ และ IQ อยู่ในเกณฑ์ที่ดีขึ้น

การดำเนินโครงการได้อาศัยแหล่งงบประมาณสนับสนุนโครงการจากสองส่วนหลัก ประกอบด้วยมูลนิธิกรุงเทพประกันภัย สนับสนุนเงินเพื่อเป็นกองทุนจัดทำอาหารเช้าให้นักเรียนคนละ 10 บาทเป็นระยะเวลา 1 ปีการศึกษา (200 วัน) จำนวนประมาณ 20 โรงเรียน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 2 ล้านบาท อีกส่วนหนึ่งมาจากชุมชนในพื้นที่โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โดยรูปแบบการสมทบเงินเข้ากองทุนจัดทำอาหารเช้าในโรงเรียนให้เด็กหัวละ 5 บาท และ/หรือ การช่วยสนับสนุนเป็นแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อนำมาเป็นอาหารเช้าให้นักเรียน

ผลจากการดำเนินการโครงการเมื่อเชาพบว่า หลังจากโรงเรียนเริ่มดำเนินการไปได้ประมาณ 2-3 เดือน พบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่นักเรียนมีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก ส่วนสูง เพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยในช่วงเวลาเดียวกันกับปีที่ไม่ได้มีการดำเนินโครงการฯ พร้อมทั้งเป็นการทำให้นักเรียนมีสมาธิเพิ่มขึ้นในเวลาเรียน มีอารมณ์ที่ร่าเริง แจ่มใส ต้องการรับประทานอาหารเช้าในวันหยุดเรียน ทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงต่อผู้ปกครองและชุมชน ผู้ปกครองมีการทำอาหารเช้าให้นักเรียนรับประทานเพิ่มขึ้น และเห็นความสำคัญของอาหารเช้า (ครบ 5 หมู่) อีกทั้งชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนมากขึ้น

การดำเนินโครงการอาหารเช้าที่ได้เกิดความร่วมมือของสองหน่วยงานหลักนี้ สร้างให้เกิดผลสำเร็จที่ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วม ซึ่งพบว่าปัจจัยหลักที่จะขับเคลื่อนโครงการให้สำเร็จได้ต้องมาจากองค์ประกอบของภาคส่วนดังนี้

1. โรงเรียนร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการจัดอาหารเช้า
2. พ่อ แม่ ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของอาหารเช้า

3. โรงเรียน ชุมชน มีโครงการด้านเกษตรกรรมรองรับ
4. โรงเรียนประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
5. รพ.สต หรือ อปท. พร้อมให้การสนับสนุน
6. รายการหรือเมนูอาหารมาจากความต้องการของนักเรียน
7. ผู้ปกครองมีความเข้าใจอาหารเข้าตามหลักโภชนาการ
8. ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำ และกล้าเปลี่ยนแปลง

2.3.3 โครงการวิจัยและพัฒนาต้นแบบของการจัดการเชิงระบบในสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ได้มีการร่วมมือกับองค์กรภาคี เครือข่ายในการทำงานวิจัยและพัฒนาให้เกิดต้นแบบของระบบการจัดการอาหารที่มีคุณภาพ ของโรงเรียน โครงการเริ่มต้นจากปัญหาสำคัญ คือพบว่าเด็กได้รับประทานอาหารกลางวัน ที่โรงเรียน แต่ความยากจนขัดสน ความเร่งรีบในการประกอบอาชีพ รวมถึงการขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของอาหารเข้าของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ส่งผลให้นักเรียนยากจน พิเศษจำนวนมากไม่ได้รับประทานอาหารเช้า หรือได้รับอาหารเช้าที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ไม่เพียงพอ ทั้งที่อาหารมื้อเช้าเป็นมื้อที่สำคัญต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็ก

จุดเริ่มต้นของโครงการมีการร่วมมือกับภาคเอกชนและภาคีเครือข่ายเพื่อทดลอง ทหารูปแบบโครงการอาหารเข้าร่วมกัน โดยภายใต้แนวคิดของโครงการ และเป็นโจทย์ของ การดำเนินโครงการคือ

1. โรงเรียนจะมีวิธีการทำให้เด็กได้กินอาหารเช้าอย่างไร ต้องทดลองหารูปแบบ ทำอาหารเช้าให้เกิดความยั่งยืนและถาวร
2. ทำอย่างไรให้ท้องถิ่น อบต. ชุมชน คนในพื้นที่ลุกขึ้นมารับผิดชอบอาหารเช้าให้กับ เด็กซึ่งเป็นลูกหลานและส่วนหนึ่งของชุมชน (กองทุนเพื่อความเสมอภาค ทางการศึกษา, 2564)⁹

ย้อนไปในปี 2563 กองทุนฯ ได้มีการจัดทำโครงการอาหารเช้า รร.บ้านโคกวังน้อย ต้นแบบเห็นผลจริงถึงเด็กกลับมาเรียนได้ 100% ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากสภาพ เศรษฐกิจที่ส่งผลให้ผู้ปกครองหลายรายที่ต้องทำงานหาเช้ากินค่ำมีภาระเพิ่มขึ้น บางราย ไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายส่วนนี้ ต้องยอมให้บุตรหลานขาดเรียน บางครอบครัว ต้องให้เด็กๆ หยุดเรียนเพื่อออกมาช่วยทำงานหารายได้แบ่งเบาภาระให้กับทางบ้าน และ ส่งผลกระทบทำให้เด็กหลายคนต้องหลุดออกจากระบบการศึกษา จึงเกิดเป็นการสนับสนุน เงินอุดหนุนช่วยเหลือนักเรียนยากจนพิเศษอย่างมีเงื่อนไข หรือทุนเสมอภาค ซึ่งเป็นอีก กลไกที่จะเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหา ด้วยการลงพื้นที่เพื่อคัดกรองหาเด็กนักเรียนยากจนพิเศษ ให้ความช่วยเหลือเพื่อให้เด็กได้กลับมาเรียนหนังสือได้เป็นปกติ พร้อมกับที่โรงเรียนได้นำ เงินทุนเสมอภาคที่ได้ไปจัดเป็นทุนอาหารเช้าให้นักเรียนยากจนพิเศษ ซึ่งสามารถสร้าง แรงจูงใจให้เด็กมาเรียนหนังสือมากขึ้นกว่าช่วงที่ไม่มีอาหารเช้าอย่างเห็นได้ชัด¹⁰

⁹ เมื่อเด็กเกินครึ่งไม่ได้กินอาหารเช้า ตามติดการเดินทางเพื่อสร้าง “ความมั่นคงทางด้านอาหาร” 3 ธันวาคม 2564 เข้าถึงจาก <https://www.eef.or.th/article-food-security-031221/>

¹⁰ อาหารเช้า ดึงเด็กกลับมาเรียนได้ 100% 21 เมษายน 2563 เข้าถึงจาก <https://www.eef.or.th/100-2/>

อีกหนึ่งความร่วมมือระหว่าง FOOD FOR GOOD ซึ่งอยู่ภายใต้ มูลนิธิยุวพัฒน์ ร่วมกับ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา จัดทำ โครงการวิจัยและพัฒนาต้นแบบของการจัดการเชิงระบบในสถานศึกษาเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ใน จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเกิดกลไกสนับสนุนเด็กนักเรียนยากจน – ยากจนพิเศษ ได้รับอาหารเข้าที่มีคุณภาพ โดยโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการจัดการอาหารเข้าให้กับนักเรียนตั้งแต่ภาคการศึกษาที่ 1 ปี 2564 และมีการปรับแผนงานจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นการส่งมอบชุดถุงยังชีพ พร้อมเมนูอาหารเข้าให้กับผู้ปกครอง เพื่อทำการแจกจ่ายให้พร้อมกันในวันที่ผู้ปกครองต้องมารับใบงานของเด็กที่โรงเรียน

ก่อนเริ่มดำเนินโครงการก็ได้มีแนวทางในการพิจารณาการสนับสนุน โดยโรงเรียนที่เข้าหลักเกณฑ์ต้องมีนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษจำนวน มากกว่าร้อยละ 80 ของนักเรียนทั้งหมด และมีแนวคิดที่จะร่วมพัฒนาต้นแบบของการจัดการอาหารเข้าของเด็กนักเรียนในสถานศึกษา ทั้งนี้มีกระบวนการติดตามโดยครูได้ใช้การติดตามเมนูอาหารเข้าผ่าน Line ซึ่งทำให้เห็นหน้าตาเมนูอาหารของเด็กๆ ที่ผู้ปกครองได้เตรียมให้¹¹

2.3.4 โครงการอาหารเข้าเพื่อน้อง อิมท้องสมองสดใส

โครงการอาหารเข้าเพื่อน้อง อิมท้องสมองสดใส ดำเนินการโดย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาเสมียนตำบลนาทับ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับโภชนาการเข้า เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้รับสารอาหารที่มีประโยชน์และจำเป็นต่อร่างกาย เด็กได้รับการดูแลสุขภาพ อนามัย มีพัฒนาการเจริญเติบโตตามเกณฑ์ และเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมในการรับประทานอาหารเช้าเป็นนิสัย พร้อมกันนี้ยังมีโครงการในลักษณะใกล้เคียงกันคือ โครงการเติมพลังสมอง ด้วยอาหารเข้า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีชัยตำบลปึก โครงการอาหารมือเข้าเพื่อน้องท้องอิม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคลองข่า¹² โครงการดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้การสนับสนุนของ กองทุนสุขภาพตำบล เทศบาลตำบลนาทับ โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จจากการประเมินภาวะโภชนาการจากน้ำหนักส่วนสูง การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงก่อนโครงการ และทุก 2 เดือน ผ่านการสอบถามจากผู้ปกครองในการรับประทานอาหารเช้าของเด็ก

หลักการสำคัญที่ได้มีระบุไว้คือเพื่อแก้ปัญหาเด็กที่ต้องไปโรงเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า เนื่องจากผู้ปกครองต้องออกไปทำงานตั้งแต่เช้า ไม่ได้มีการเตรียมอาหารเช้าไว้ให้หรือบางกรณีที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ทางการเงินไว้ให้แต่เด็กนำไปซื้อขนมแทนที่จะซื้ออาหารหลัก บางครอบครัวเด็กขาดแคลนแหล่งอาหาร ไม่มีเงินซื้อ ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแล การบริโภคอาหารไม่ครบตามหลักโภชนาการ และกลายมาเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อระบบสมองและสมาธิในการเรียนรู้ของเด็ก การที่เด็กได้รับอาหารเช้าก่อนไปโรงเรียน จะทำให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ มีความร่าเริงแจ่มใส สมาธิในการเรียนสิ่งต่างๆ เพิ่มขึ้น ไม่งอแง และสามารถร่วมกิจกรรมในระหว่างวันกับเพื่อนๆ ได้อย่างเต็มที่ ผลจากการดำเนินโครงการที่มีลักษณะเช่นเดียวกับโครงการนี้จากหลายๆ ที่ พบว่าพัฒนาการของเด็กดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเทียบกับก่อนดำเนินโครงการ ทั้งในด้านร่างกาย จากน้ำหนักเพิ่มขึ้น ด้านจิตใจ

¹¹ เรื่องเล่าจากพื้นที่ อาหารเข้า กับ การเรียนที่บ้านฯ เข้าถึงจาก <http://www.foodforgood.or.th/story-from-the-field/อาหารเข้า-กับ-การเรียนที่บ้าน/>

¹² รายชื่อโครงการกองทุน <https://localfund.happynetwork.org/project/list?u=484>

และอารมณ์ เด็กมีความพร้อมและตอบสนองในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น นอกจากนี้ ประโยชน์กับเด็กแล้ว ยังเป็นการแบ่งเบาภาระผู้ปกครองที่ไม่มีเวลาดูแลเด็ก การช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครอบครัวที่ยากจน รวมไปถึงการที่เด็กสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมารกิน คือกินอาหารเข้ามากขึ้น และผู้ปกครองก็ให้ความใส่ใจเรื่องอาหารเข้ามากขึ้นด้วย¹³

2.3.5 โครงการอาหารเช้าเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของนักเรียน

โรงเรียนวัดนางขำ (ประชารัฐรังสฤษฎ์) อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง ได้มีการสนับสนุนมาตั้งแต่ปี 2558 ภายใต้แนวทางการดำเนินงาน โครงการ เด็กไทยแถมใส โครงการในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ต้องการให้เด็กไทย มีสุขภาพ พลามัยที่แข็งแรง และพร้อมการเรียนรู้ในเวลาเรียนได้ตลอดทั้งวัน โดยโครงการมีความร่วมมือจาก กลไก “บ้าน วัด โรงเรียน” บริหารงบประมาณ 20 บาทให้นักเรียนได้กินอาหารทั้งเช้า-กลางวัน และเป็นไปตามหลักโภชนาการ ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลคลองขนาก ได้จัดสรรงบประมาณ มาอุดหนุนโครงการฯ อีกทั้งการมีส่วนร่วมของเด็กนักเรียน คณะกรรมการนักเรียน ผ่านรูปแบบกิจกรรม บริการสังคม ในเวลาที่ทางวัด ได้มีงานศพจัดขึ้น เด็กนักเรียนก็จะบริการให้กับผู้ที่มีงาน ซึ่งเป็นแนวทางในการทำให้มีรายได้สมทบทุนเข้าโครงการสนับสนุนอาหารเช้า นอกจากนี้โรงเรียนจะเป็นส่วนหลักแล้ว วัดก็ได้เข้ามา มีบทบาทช่วยเหลือ นำข้าวสารมาให้ รวมทั้งอาหารที่ทำบุญในวันพระจะมีจำนวนมากก็จะได้แบ่งปันมาให้ให้นักเรียนได้กินกันอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการสร้างความสนใจให้นักเรียนอยากมาเรียนในตอนเช้าทุกวันอีกด้วย พร้อมทั้งยังได้มีแนวคิด โครงการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อยกคุณภาพยกระดับความปลอดภัยในการบริโภคอาหารให้แก่เด็กนักเรียน ซึ่งโครงการที่เกิดขึ้นมาจากความเห็นพ้องต้องกันและการร่วมปรึกษากับแม่ครัว คณะครู และกรรมการสถานศึกษา¹⁴

การดำเนินโครงการฯ ตามตัวอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว มีจุดร่วมที่เกิดขึ้นกับทุกโครงการฯ คือ การดำเนินงานต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วม ทรัพยากร และต้นทุนของภาคีเครือข่าย เพื่อให้โครงการที่เป็นแนวคิดและวัตถุประสงค์สามารถเกิดขึ้นเป็นรูปธรรม และบรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งบริบทของแต่ละโครงการฯ มีส่วนที่แตกต่างกันไปตามความพร้อมของแต่ละพื้นที่ แต่เป้าหมายสำคัญคือการแก้ไขปัญหาโภชนาการและเกณฑ์การเจริญเติบโตให้กับเด็ก

2.3.6 โครงการ “อาหารเช้า” เด็กนักเรียน โรงเรียน กทม.

กรุงเทพมหานครได้มีการดำเนินโครงการอาหารเช้าให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร โดยจัดทำเป็นอาหารที่สามารถปรุงได้ง่าย มีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งโรงเรียนที่มีขนาดเล็กจะได้ค่าใช้จ่าย 5 บาทต่อหัว ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่จะได้ 8 บาทต่อหัว¹⁵

¹³ โครงการอาหารเช้าเพื่อน้อง อิ่มท้องสมองสดใส เข้าถึงจาก <https://localfund.happynetwork.org/project/11769>

¹⁴ สุดคุ้ม! หัวละ 20 บาทได้ทั้งเช้า-กลางวันแถมยังตักใส่ถุงกลับไปกินมือเย็นช่วยพ่อแม่ประหยัดเงิน <https://www.thaipost.net/main/detail/11341/> / พร้อมเรียนทันที! “โรงเรียนประถมอ่างทอง” จับมือชุมชนจัดอาหารเช้าอย่างดีเยี่ยมนักเรียนนานกว่า 3 ปี <https://www.springnews.co.th/news/279791/> / http://angthongnews.blogspot.com/2018/06/blog-post_6.html

¹⁵ สุขุมพันธุ์เริ่มโครงการอาหารเช้า ร.ร.กทม.. 11 ส.ค. 2555 เข้าถึงจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/282779>

กรุงเทพมหานครมีการจัดสรรโครงการอาหารเช้าในแก่นักเรียนที่โรงเรียน โดยเป้าหมายเพื่อเด็กได้กินอาหารเช้าอย่างอิ่มท้อง ส่งเสริมให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาได้เต็มที่ยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งอาหารเช้าและกลางวัน จะต้องเป็นอาหารที่หลากหลาย ได้รับสารอาหารครบทั้ง 5 หมู่ และเป็นปริมาณที่เพียงพอตามวัยของนักเรียน โดยความรับผิดชอบจากครูโภชนาการในการจัดเตรียมรายการอาหารที่เหมาะสมล่วงหน้าอย่างน้อย 1-2 สัปดาห์¹⁶

หลักการและเหตุผลของการดำเนินโครงการซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา คือ กรุงเทพมหานครตระหนักถึงความสำคัญของอาหารที่จะเสริมสร้างร่างกายของนักเรียนให้แข็งแรง จึงได้จัดอาหารเช้าและอาหารกลางวันที่มีประโยชน์ไว้บริการนักเรียน ทำให้นักเรียนไม่มีปัญหาด้านสุขภาพเนื่องมาจากการขาดแคลนอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ส่งผลให้นักเรียนพัฒนาทั้งด้านร่างกายและสติปัญญา ทั้งยังมองว่าการส่งเสริมให้เด็กได้รับอาหารอย่างถูกต้องตามหลักโภชนาการ เป็นพื้นฐานในการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา วัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นและสำคัญคือ เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้รับอาหารเช้าและอาหารกลางวันฟรี และเป็นอาหารที่ดีมีประโยชน์ทางด้านโภชนาการมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย¹⁷

การดำเนินการในปัจจุบัน กรุงเทพมหานครได้จัดสรรค่าอาหารเช้าให้นักเรียนโรงเรียนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยอาหารเช้าและมื้อกลางวันในทุกระดับชั้น ตั้งแต่อนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวนวันละ 40 บาท ในส่วนของอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียนในสังกัด จำนวน 437 โรงเรียน คนละ 25 บาทต่อวัน ในส่วนนักเรียนระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานครได้จัดสรรงบประมาณค่าอาหารกลางวันสมทบเพิ่ม คนละ 4 บาทต่อวัน จากที่ได้รับเงินอุดหนุนรัฐบาล 21 บาท รวมเป็น 25 บาทต่อวัน¹⁸

2.3.7 โครงการอื่นๆ ที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก

นอกเหนือจากการสนับสนุนอาหารในหลายพื้นที่ซึ่งได้นำเสนอตัวอย่างไปแล้วเบื้องต้น ยังมีโครงการในลักษณะอื่นที่เชื่อมโยงกับการกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็ก และมุ่งหวังให้เด็กมีการเจริญเติบโตอย่างสมวัย เช่น กรมกิจการเด็กและเยาวชน (ดย.) ได้มีการจัดตั้ง ศูนย์ปฏิบัติการโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด และได้กำหนดเป็นแผนบูรณาการการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต (1 มีนาคม 2565) ซึ่งจะเป็นการทำงานบนกระบวนการที่ทำให้เด็กมีพัฒนาการตามวัย และการได้รับบริการด้านการพัฒนาที่สมวัยของเด็กในระดับปฐมวัย ซึ่งจะเป็นการบูรณาการทั้งในเชิงข้อมูล และความร่วมมือทั้งหน่วยงานในระดับกรมและระดับกระทรวง

¹⁶ รร. กทม. อาหารเช้า-กลางวัน กินฟรี ดีตามหลักโภชนาการ 18 มิถุนายน 2561 <https://www.thaihealth.or.th/รร-กทม-อาหารเช้า-กลางวัน-ก/>

¹⁷ โครงการอิ่มท้อง สมองดี โรงเรียนสวัสดิศึกษา กระบวนการพัฒนา เข้าถึงจาก <https://saronline.bangkok.go.th/>

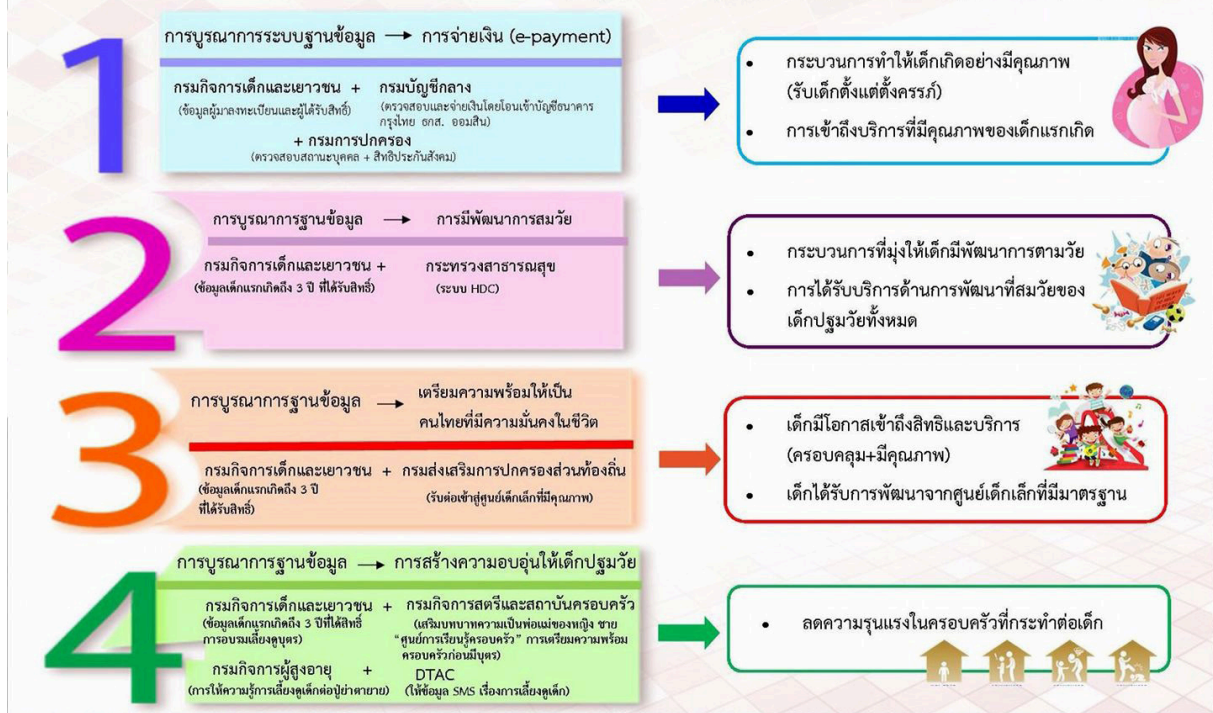
¹⁸ กทม. เน้นให้เด็กทุกคนอิ่มอร่อยและสารอาหารครบถ้วน ค่าอาหารเช้า-กลางวันทุกชั้นอนุบาล - ม.6 วันละ 40 บาท 10-02-2565 เข้าถึงจาก <https://www.prbangkok.com/th/news/detail/2/10020>

แผนบูรณาการการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต (แผนบูรณาการการพัฒนาศักยภาพคนตามช่วงวัย)

ศูนย์ปฏิบัติการโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด Child Support Grant Project Operation Center

ที่มา : ศูนย์ปฏิบัติการโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด <https://www.dcy.go.th/office/division/csg/content/1639995062895/1646141569227>

2.4 คุณภาพของการศึกษาของเด็กที่ได้รับอาหารเช้า

Katie Adolphus, Clare L. Lawton และ Louise Dye ได้มีการตีพิมพ์บทความเรื่อง การศึกษาผลกระทบของอาหารเช้าต่อพฤติกรรมและผลการเรียนในเด็กและวัยรุ่น โดยเป็นการศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากบทความต้นฉบับและบทวิจารณ์ที่ตีพิมพ์ (original articles and reviews) โดยศึกษาจากบทความที่มีการตีพิมพ์ระหว่างปี 1950 – 2013 ในฐานข้อมูล: Ovid MEDLINE, Pubmed, Web of Science, Cochrane Library, EMBASE และ PsychINFO ข้อค้นพบยืนยันถึงความสำคัญของอาหารเช้าที่มีผลดีต่อพฤติกรรมในห้องเรียน มีผลในเชิงบวกต่อผลการเรียนของเด็ก โดยมีผลที่ชัดเจนต่อเกรดวิชาคณิตศาสตร์ อีกทั้งคุณภาพของอาหารเช้าซึ่งเป็นอาหารที่มีความหลากหลาย (variety of food) ซึ่งสามารถให้พลังงานที่เพียงพอ ส่งผลในทางบวกกับศักยภาพในการเรียนของเด็กด้วย ผลลัพธ์ที่ดีของอาหารเช้าเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ทั้งมีความเกี่ยวข้องกับนักเรียน ผู้ปกครอง ครู และผู้กำหนดนโยบายการศึกษา

ในประเทศไทยมีตัวอย่างกรณีศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อภาวะโภชนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรณีศึกษา ศูนย์สังกัดเทศบาลตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะโภชนาการของเด็กอย่าง

¹⁹ The effects of breakfast on behavior and academic performance in children and adolescents <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3737458/>

มีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการรับประทานอาหารเช้า คือ การบริโภคอาหารที่ถูกหลัก ครบถ้วน เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายทุกมื้อจะส่งผลให้ร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ ไม่เจ็บป่วย ทำให้การดำรงชีวิตเป็นปกติ เด็กมีภาวะโภชนาการที่ดี ปัจจัยต่อมาคือ เจตคติเกี่ยวกับการรับประทานอาหารเช้าและการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหาร คือ ความเชื่อในเรื่องการรับประทานอาหารเช้าของผู้ปกครองจะส่งผลต่อการแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กในด้าน การบริโภคอาหารที่มีประโยชน์และมีคุณค่าทางโภชนาการ ปัจจัยสุดท้ายคือการจัดอาหาร ให้เด็กนอกจากคำนึงถึงปริมาณที่พอเหมาะแล้วยังต้องคำนึงถึงคุณค่าสารอาหาร จัดเตรียม อาหารควรมีความหลากหลายชนิดหมุนเวียนในแต่ละสัปดาห์ เพื่อให้เด็กได้รับอาหารเพียงพอ ทั้งปริมาณและคุณภาพ (วีรวัลย์ ศิรินาม, 2561)

2.5 ผลกระทบของการไม่ได้รับอาหารเช้าของเด็ก

ความสำคัญของการกินอาหารเช้าเป็นประจำจะส่งผลต่อการเรียนและสุขภาพ เนื่องจากการเผาผลาญสารอาหารของร่างกายมนุษย์โดยเฉพาะช่วงระหว่างอาหารเย็นถึง ช่วงเช้า ร่างกายจะมีการเผาผลาญอาหารตลอดเวลาแม้ในขณะที่มีการนอนหลับ ซึ่งหาก ร่างกายไม่ได้รับสารอาหารในมื้อเช้า จะทำให้ปริมาณน้ำตาลในเลือดลดต่ำลง ส่งผลให้ร่างกาย อ่อนเพลีย หรืออาจมีอาการหน้ามืดเป็นลม เนื่องจากสมองได้รับน้ำตาลกลูโคสไปหล่อเลี้ยง ไม่เพียงพอ (สุวรรณชัย วัฒนายิ่งเจริญชัย, 2564)²¹

การสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ของเด็กวัยเรียน ในปี 2562 ได้กำหนด พฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ หมายถึง การมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึง ประสงค์ทั้งด้านทันตสุขภาพ การบริโภคอาหาร และกิจกรรมทางกาย

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านการบริโภคอาหาร หมายถึง การปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน ของเด็กวัยเรียนโดยการรับประทานอาหารเช้าครบมื้อ และการรับประทานผัก เนื้อสัตว์ ผล ไม้ต่อมื้อ ตามปริมาณสัดส่วนที่แนะนำ ดังนี้²²

- 1.) กินอาหารครบ 3 มื้อทุกวัน
- 2.) กินผัก เนื้อสัตว์ และผลไม้เพียงพอตามสัดส่วนที่แนะนำ (เฉพาะมื้อกลางวัน ผักตั้งแต่ 4 ช้อนกินข้าวขึ้นไป เนื้อสัตว์ 2-3 ช้อนกินข้าว และกินผลไม้ มื้อใดมื้อหนึ่ง/วัน)
- 3.) กินไข่ 1 ฟอง/วัน
- 4.) ดื่มนมชนิดรสจืด หรือนมพร่อง ไขมันเนย 1 แก้วขึ้นไปต่อวันเฉพาะที่บ้าน
- 5.) กินอาหารลดหวาน มัน เค็ม ไม่เติมเครื่องปรุงรสทุกชนิด โดยเฉพาะน้ำตาล น้ำปลา ซอส ซีอิ๊ว

²¹ กรมอนามัย ชี้ เด็กวัยเรียนไม่กินอาหารเช้า เสี่ยงร่างกายอ่อนเพลีย ไม่มีสมาธิ 12 มกราคม 2564 เข้าถึงจาก <https://multimedia.anamai.moph.go.th/news/120164-01/>

²² รายงานการสำรวจความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ของเด็กวัยเรียน ปี 2562 เข้าถึงจาก <https://hp.anamai.moph.go.th/th/ewt-news-php-nid-1532/download/?-did=193576&id=43939&reload=>

การศึกษาเรื่องการส่งเสริมโภชนาการในเด็กวัยก่อนเรียน พบว่า การที่เด็กบริโภคอาหารไม่ได้สัดส่วนกับความต้องการของร่างกายในแต่ละวัน หรือไม่ได้รับสารอาหารครบถ้วน จะส่งผลต่อระบบการทำงานของร่างกายผิดปกติ หรืออาจเจ็บป่วยเป็นโรคต่างๆ รวมไปถึงอาจเกิดภาวะทุพโภชนาการ ถ้ารับประทานอาหารไม่เพียงพอจะทำให้ขาดสารอาหาร และในอีกด้านหนึ่งถ้าได้รับสารอาหารมากเกินไปจนเกินความจำเป็นของร่างกายก็จะทำให้เกิดภาวะโภชนาการเกิน ภาวะอ้วน ทำให้เกิดโรคต่างๆ ได้ เช่น โรคหัวใจ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นหรือวัยผู้ใหญ่ (ประไพพิศ สิงหเสน และคณะ, 2560)

ภาวะทุพโภชนาการ ขาดสารอาหาร มีปัจจัยหลักมาจากการขาดการดูแลขณะตั้งครรภ์และหลังคลอด รวมถึงการศึกษาของมารดา ปัจจัยจากตัวเด็ก พิจารณาจากน้ำหนักแรกเกิดและการเจ็บป่วย รวมไปถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กไทยคือ การไม่กินอาหารเช้า หรืออาหารนั้นไม่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ การไม่กินผัก กินผลไม้ น้อย ดื่มนมน้อย รวมไปถึงพฤติกรรมการติดหน้าจอและเคลื่อนไหวร่างกายน้อยลง ซึ่งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นคือ ทำให้เด็กมีภูมิคุ้มกันโรคต่ำ เจ็บป่วยบ่อยหรือมีความรุนแรงของโรคมักขึ้น อีกทั้งยังบั่นทอนศักยภาพด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ พัฒนาการทางสมองล่าช้าไม่สมวัย ระดับสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์ (ชนากาณจน์ ออบมาลี, ม.ป.ป.)

งานวิชาการที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลชั้นนำ ได้แสดงผลการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของเด็กที่ไม่ได้รับอาหารเช้า ทั้งในระดับผลกระทบของการที่เด็กทั้งในระดับปฐมวัย และระดับที่โตขึ้น การไม่ได้รับอาหารเช้าจะเกิดผลกระทบและส่งต่อการเจริญเติบโต ร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ หรือปัญหาด้านน้ำหนักและความสมบูรณ์ของร่างกาย ดังที่พบว่าการงดอาหารเช้า (Breakfast skipping) มีความเสี่ยงสูงต่อการมีน้ำหนักเกิน (OW : overweight) และโรคอ้วน (obesity: OB) (Ricotti, Roberta)²³ เช่นเดียวกับการศึกษาที่ฮ่องกง พบเช่นเดียวกันว่าการงดอาหารเช้าสามารถให้ค่าการทำนายค่าดัชนีมวลกายของเด็กในฮ่องกงจะเพิ่มมากขึ้น (Tin S.P.P)²⁴ ซึ่งปัญหาของการขาดอาหารเช้าในนี้อาจมีรากฐานมาจากปัญหาของครอบครัว ที่พบว่ามีการพิจารณาผลกระทบของเรื่องอาหารเช้าในประชากรที่แตกต่างกัน ซึ่งรวมถึงเด็กและวัยรุ่นที่ขาดสารอาหาร หรือได้รับสารอาหารอย่างดีมาจากภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม (socio economic status : SES) ที่แตกต่างกัน (Adolphus K., 2013)²⁵

อาหารเช้าเป็นมื้อที่สำคัญที่สุดของวัน รวมทั้งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการควบคุม น้ำหนัก ปัจจัยเสี่ยงต่อการเผาผลาญของหัวใจและสมรรถภาพทางความคิด (Gibney, Michael J., 2018)²⁶ ในขณะที่เดียวกันการที่ผู้ปกครองที่มีความรู้เรื่องการบริโภคอาหารเช้า ไม่เพียงพอ (breakfast consumption literacy) ส่งผลโดยตรงต่อตัวเด็กเองคือทำให้

²³ Breakfast skipping, weight, cardiometabolic risk, and nutrition quality in children and adolescents: A systematic review of randomized controlled and intervention longitudinal trials

²⁴ Breakfast skipping and change in body mass index in young children

²⁵ The effects of breakfast on behaviour and academic performance in children and adolescents

²⁶ Breakfast in human nutrition: The international breakfast research initiative

เด็กในครอบครัวมีการบริโภคอาหารเข้าที่บ้านของน้อยลง รวมถึงมีนัยสำคัญต่อการควบคุมปัจจัยทางสังคมและประชากร ระดับการศึกษาผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับการบริโภคอาหารเข้าที่บ้านของเด็กน้อยลง (Lu, Yanming, 2023)²⁷ การงดอาหารเข้ามีความสัมพันธ์กับปัจจัยเสี่ยงต่อระบบหัวใจและหลอดเลือดในวัยรุ่น ทั้งนี้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการส่งเสริมนิสัยการกินเพื่อสุขภาพ ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการเพื่อให้วัยรุ่นตระหนักถึงความสำคัญของการบริโภคอาหารเข้าทุกวัน (H. Xianhong, 2021)

การงดอาหารเข้าส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กและวัยรุ่นและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทำให้ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสนใจ และความจำในช่วงเช้าลดลง (H. Peña, et al., 2021) กลุ่มพัฒนาพฤติกรรมโภชนาการสำนักโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดทำคู่มือแนวทางการจัดอาหารกลางวัน “เด็กวัยเรียน” ซึ่งได้มีการแนะนำถึงอาหารที่จะส่งผลเสียในระยะยาวหรือไม่มีประโยชน์ต่อเด็ก ประกอบด้วย **อาหารที่มีความหวาน** มีผลเสียต่อสุขภาพเด็ก โดยการที่เด็กได้รับอาหารที่มีน้ำตาลหรืออาหารหวานมากเกินไป พลังงานที่ใช้ไม่หมดจะถูก เปลี่ยนเป็นไขมันสะสมในร่างกายส่งผลให้มีน้ำหนักเกิน อ้วน ทำให้เกิดโรคอื่นๆ ตามมาในอนาคต เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง **อาหารทอด** มีผลเสียต่อสุขภาพเด็ก โดยเฉพาะการได้รับไขมันมากเกินไปจะทำให้เสี่ยงต่อภาวะอ้วน ส่วนการบริโภคอาหารที่มีส่วนประกอบกรดไขมันทรานส์จะทำให้ลดระดับของไขมันดี (HDL-Cholesterol) การบริโภคไขมันอิ่มตัว กรดไขมันทรานส์จะทำให้เพิ่มระดับของไขมันเลว (LDL Cholesterol) และในอนาคตหากเด็กได้รับอาหารประเภทนี้อย่างต่อเนื่อง และเกิดการสะสมจะส่งผลให้เสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจและหลอดเลือด และอีกกลุ่มหนึ่งคือ **อาหารที่มีรสเค็มมากเกินไป** จะส่งผลเสียต่อสุขภาพ ทำให้เสี่ยงต่อภาวะความดันโลหิตสูง และจะมีโรคแทรกซ้อนตามมา เช่น เส้นเลือดหัวใจตีบ เส้นเลือดสมองแตก ไตวาย เป็นต้น พร้อมทั้งยังแนะนำผู้ปกครองซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยสร้างวัฒนธรรมการกินของเด็กให้อยู่ในเกณฑ์ที่ถูกต้อง เน้นให้กินพืชผัก ผลไม้ อาหารปรุงเอง และโรงเรียนควรสร้างแนวคิดเรื่องสุขภาพ สร้างสภาพแวดล้อมที่ปราศจาก ขนม ของหวานและน้ำอัดลม ซึ่งจะส่งผลเสียต่อการกินต่อไปในอนาคต²⁸

2.6 แนวทางการสนับสนุนอาหารเช้า

การดำเนินโครงการสนับสนุนให้โรงเรียน หรือในครอบครัวเห็นถึงความสำคัญของอาหารเช้าสำหรับเด็กก่อนที่จะเริ่มมีกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ในแต่ละวัน ควรจะต้องอาศัยแนวทางหรือรูปแบบการดำเนินงานทั้งลักษณะที่เป็นแนวคิด แผนงาน หรือกลไก ที่ถูกคิดและพัฒนาขึ้น หรืออาจมีการดำเนินการทดลองแล้วในพื้นที่ เพื่อมาเป็นกรอบในการชี้ทิศทางของการดำเนินงานต่อไปในพื้นที่อื่นๆ ในส่วนนี้จึงเป็นการมองถึงคำแนะนำ หรือกลวิธี หรือข้อมูลการวิจัยที่จะเข้ามาเป็นกรอบคิด เพื่อการสนับสนุนอาหารเช้าบนแนวทางความยั่งยืน

WHA Global Nutrition Targets 2025 หรือ เป้าหมายโภชนาการระดับโลก ปี พ.ศ. 2568 ประกอบด้วย เป้าหมาย 6 ตัวชี้วัดเพื่อจะเป็นข้อบ่งชี้ที่สำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการที่เกิดขึ้น ได้แก่ (Natetida Bunnag, 2022)

²⁷ Impacts of parental breakfast consumption literacy on children’s home breakfast consumption

²⁸ หนังสือแนวทางการจัดอาหารกลางวัน “เด็กวัยเรียน” <https://nutrition2.anamai.moph.go.th/web-upload/6x22caac0452648c8dd1f534819ba2f16c/filecenter/Additional/UI/c7.pdf>

1. ภาวะเตี้ยแคระแกร็น (stunting) ในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ลดลงร้อยละ 40
2. ภาวะโลหิตจางในหญิงวัยเจริญพันธุ์ ลดลงร้อยละ 50
3. จำนวนเด็กที่มีน้ำหนักแรกเกิดน้อยกว่า 2,500 กรัม ลดลงร้อยละ 30
4. ภาวะน้ำหนักเกิน (overweight) ในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ต้องไม่เพิ่มขึ้น
5. สัดส่วนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวใน 6 เดือนแรก เพิ่มขึ้นอย่างน้อย ร้อยละ 50
6. ภาวะผอม (wasting) ในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ต้องไม่เกินร้อยละ 5

ข้อมูลจากที่ประชุมฝ่ายนิติบัญญัติของรัฐแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Conference of State Legislatures : NCSL) ได้มี คำแนะนำเกี่ยวกับโครงการอาหารเช้าในโรงเรียน (A Guide to the School Breakfast Program) ซึ่งจากข้อมูลของ USDA (The Economic Research Service of the USDA) ระบุถึงประโยชน์ของอาหารเช้าในโรงเรียน มีส่วนช่วยให้เด็กที่กินอาหารเช้าที่โรงเรียนสามารถพัฒนาคะแนนการทดสอบที่ได้มาตรฐาน มีคะแนนวิชาคณิตศาสตร์ที่ดีขึ้น การเข้าเรียนมีความตรงต่อเวลา ลดความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และสมาธิสั้นลงไปได้ (NCSL, 2012)

กรณีศึกษาที่น่าสนใจของประเทศฟินแลนด์ที่มีการพัฒนาโครงการอาหารเช้ามาตั้งแต่ช่วงก่อนศตวรรษที่ 21 ซึ่งระบบการจัดอาหารของโรงเรียนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกฎหมาย คำแนะนำ และข้อเสนอแนะระดับประเทศ โดยตั้งแต่ปี 2004 เป็นต้นมา มีอาหารของโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางของโรงเรียน พร้อมกับ การยกระดับสถานะทางการศึกษา หลักสูตรแกนกลางของประเทศยังรวมถึงการรักษา ความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน (sustaining the well-being) เช่น การศึกษาขั้นพื้นฐาน (basic education) กิจกรรมก่อนและหลังเลิกเรียน (activities) ตลอดจนบริการสวัสดิการนักเรียน (welfare services) พร้อมกันนี้ได้มีข้อเสนอ 7 จุดแข็งของระบบอาหารของโรงเรียน ที่ทำให้ระบบมีอาหารที่โรงเรียนของฟินแลนด์เข้มแข็ง (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2563) ประกอบด้วย

1. การจัดสรรอาหารที่มีประโยชน์ โภชนาการครบถ้วนสำหรับที่เด็กต้องการในแต่ละวัน
2. ระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ที่เรียนรู้จากประสบการณ์กว่า 70 ปี
3. การขับเคลื่อนที่เข้มแข็งผ่านการบังคับใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ และข้อเสนอแนะต่างๆ
4. ระบบการจัดซื้อจัดจ้างที่จัดการได้ในระดับท้องถิ่น
5. บุคลากรที่ดูแลเรื่องอาหารได้รับการอบรมและฝึกฝนทักษะมาอย่างเชี่ยวชาญ
6. มีการตรวจสอบด้านความปลอดภัยอย่างใกล้ชิด
7. ระบบที่มีการร่วมมือและความเชื่อใจซึ่งกันและกัน

2.6.1 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านอาหารและโภชนาการ ในโรงเรียน โดยนำแนวคิดการสร้างยุทธศาสตร์ด้วยแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ (Strategy Linkage Model : SLM)

การศึกษาการบริหารจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน (A study of the Management Food and Nutrition in School) ได้มีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขในการดำเนินงาน ตามการพัฒนาคุณภาพอาหารกลางวันในโรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยใช้กรอบแนวคิด แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ปฏิบัติการ (Strategic Linkage Model : SLM) ของ ศ.นพ.อมร นนทสูต พร้อมทั้งสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการด้านอาหาร

และโภชนาการในโรงเรียน เพื่อนำไปขับเคลื่อนนโยบายการจัดการอาหารให้มีคุณภาพ เป็นรูปธรรมที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพที่ดี เพื่อให้เด็กวัยเรียนมีภาวะโภชนาการที่ดีและเจริญเติบโตเต็มศักยภาพ

กรอบแนวคิดการพัฒนาการบริหารจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียนเกิดจากการสังเคราะห์ข้อมูลการดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนโดยมีข้อเสนอแนะในการตั้งเป้าประสงค์เพื่อให้เด็กวัยเรียนมีภาวะโภชนาการดี ของโครงการในแต่ละระดับ ออกเป็น 4 ส่วน (นฤมล ธนเจริญวัชร, 2564) ดังนี้

1. องค์กรโดยภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บูรณาการความร่วมมือ การทำงานกันอย่างเป็นที่มและเข้มแข็ง
2. กระบวนการมีการขับเคลื่อนทางกฎหมาย นโยบาย ระเบียบ การพัฒนากระบวนการจัดการอาหารในโรงเรียน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ การเฝ้าระวังภาวะโภชนาการ การพัฒนาระบบการกำกับติดตามประเมินผลเชื่อมโยงในทุกระดับ
3. เครือข่ายผลักดันให้มีนักโภชนาการท้องถิ่นหรือนักโภชนาการในโรงเรียน ขับเคลื่อนโครงการเกษตรเพื่อโครงการอาหารกลางวัน มีเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมให้ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการอาหารทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
4. ประชาชนสนับสนุนการมีส่วนร่วม ระหว่างนักเรียนผู้ปกครอง ครู และผู้ประกอบการ ในการจัดการอาหารกลางวัน สร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพของนักเรียน ผู้ปกครอง ครู และผู้ประกอบการ เพื่อมุ่งหวังให้เด็กนักเรียนได้รับสารอาหารที่โรงเรียนอย่างเพียงพอและมีคุณภาพ

Project Model โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด

การสนับสนุนอาหารเช้าของ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย เริ่มต้นในช่วงปี 2554 (11 กรกฎาคม 2554 – 31 สิงหาคม 2555) โดยดำเนินการ โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 6 แห่งในพื้นที่อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี มีกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการนี้ทั้งหมด 332 คน โดยอาศัยการประเมินผล น้ำหนักเทียบอายุ และประเมินน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูง โดยการอ้างอิงการเจริญเติบโตของเด็กไทย ในช่วงหกเดือนแรกที่ดำเนินโครงการ พบว่า อัตราการมีน้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์

โครงการมีการกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จ คือ เด็กที่ร่วมโครงการ มีพัฒนาการทางด้านร่างกายที่ดีขึ้น มีน้ำหนักตามเกณฑ์ภายใน 1 ปี โดยผลสำเร็จที่คาดหวังของโครงการ คือ เด็กมีอาหารเข้ารับประทานและได้รับสารอาหารเหมาะสมตามหลักโภชนาการ เด็กมีพัฒนาการเหมาะสมวัย บุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความสามารถในการจัดการอาหารให้เหมาะสมตามวัยของเด็ก และดูแลเด็กได้อย่างถูกต้อง มีการเสริมสร้างและปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรมของเด็กในการรับประทานอาหารเช้า มีการเสริมสร้างและปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรมของผู้ปกครองเด็ก ชุมชน ส่วนงานในท้องถิ่นให้เห็นความสำคัญในการจัดอาหารเช้าให้กับเด็กในอนาคตและเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครอบครัวเด็กที่ยากจน

กิจกรรมโครงการ (Implementation) เป็นการการสนับสนุนทุนจัดเตรียมอาหารเช้า และนมให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การสนับสนุนด้านความรู้ทักษะของครูผู้ดูแล เช่น การจัดอบรมเสริมความรู้ เสริมทักษะด้านโภชนาการอาหารสำหรับครูผู้ดูแล และมีการให้นักโภชนาการโรงพยาบาล ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและเจ้าหน้าที่โครงการ เข้ามาให้คำแนะนำ

กิจกรรมหลักอีกส่วนหนึ่งคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การสร้างความตระหนักของผู้ปกครอง/ชุมชน เกี่ยวกับอาหารเช้าของเด็ก โดยกระบวนการคือการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามาเรียนรู้การดูแลเด็ก การจัดเตรียมอาหาร รวมถึงจัดให้มีสื่อประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายในหมู่บ้าน และสถานีวิทยุชุมชน

การดำเนินงานในพื้นที่ภายใต้ โครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด ได้วางแนวทางการบริหารโครงการและการมีส่วนร่วมในลักษณะของหุ้นส่วนและหน่วยงานที่ข้องโดยวางบทบาทไว้ดังนี้

หน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่

- ให้คำแนะนำด้านอาหารสำหรับเด็ก
- จัดหาวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการ

หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น/ผู้ดูแลเด็ก

- สนับสนุนด้านนโยบาย งบประมาณ
- จัดทำอาหารกลางวัน
- การปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และห้องครัวให้ถูกหลักสุขาภิบาล
- รับนมและข้าวสารที่ทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ จัดซื้อให้ (ร่วมกับชุมชน)

ชุมชน

- สนับสนุนผลไม้ตามฤดูกาล
- ปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และห้องครัวให้ถูกหลักสุขาภิบาล
- ผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในหมู่บ้าน
- คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน
- ตรวจจับอาหาร นมและข้าวสารที่ทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ จัดซื้อให้

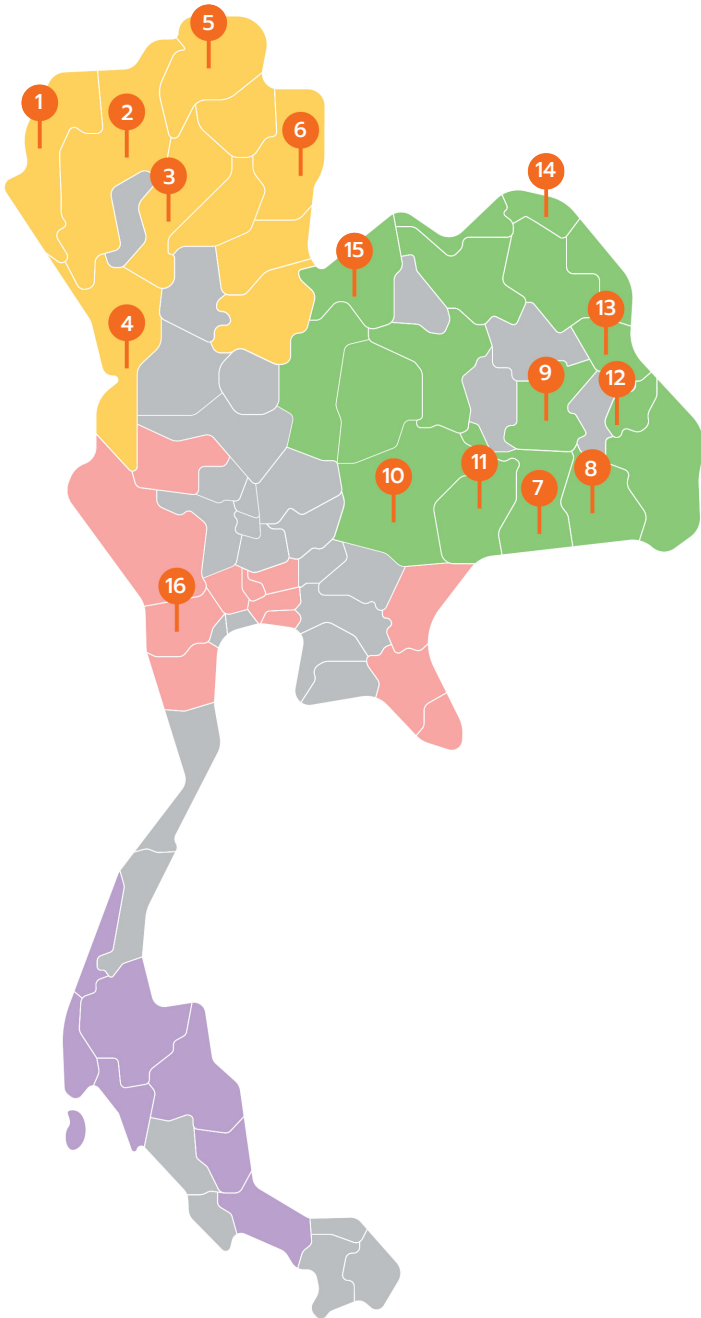

ครอบครัว/ผู้ปกครอง

- ช่วยคุณครูผู้ดูแลเด็กในการจ่ายนมให้เด็กที่ไม่ได้มาโรงเรียน
- ตรวจสอบอาหาร
- ช่วยกระจายข่าว บอกเล่า แลกเปลี่ยนประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด

2.6.2 ก้าวสู่โครงการ การแก้ไขปัญหาลดภาวะทุพโภชนาการ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับเด็กช่วงอายุ แรกเกิด-12 ปี

ในปี 2559 มูลนิธิศุภนิมิตฯ ได้มีการพัฒนาโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดขึ้นเพื่อขยายขอบเขตการดำเนินการให้กว้างขึ้น โดยเป็นการสนับสนุนให้กับเด็กช่วงอายุ 0-5 ปี และ 6-12 ปี เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาคือเนื่องเพื่อการลดภาวะทุพโภชนาการในเด็ก มีการทำงานทั้งหมด 21 พื้นที่ 16 จังหวัด

ภาคเหนือ
10 พื้นที่ ใน 6 จังหวัด

1. แม่ฮ่องสอน	อ.แม่สะเรียง
อ.แม่ลาน้อย
อ.ปางมะผ้า
2. เชียงใหม่	อ.อมก๋อย
3. ลำปาง	อ.เมืองปาน
4. ตาก	อ.อุ้มผาง
5. เชียงราย	อ.เทิง
อ.เวียงแก่น
6. น่าน	อ.เวียงแก่น
อ.บ่อเกลือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
10 พื้นที่ ใน 9 จังหวัด

7. สุรินทร์	อ.สังขะ
อ.กาบเชิง
8. ศรีสะเกษ	อ.ศรีรัตนะ
9. ร้อยเอ็ด	อ.หนองฮี
10. นครราชสีมา	อ.เสิงสาง
11. บุรีรัมย์	อ.ละหานทราย
12. อำนาจเจริญ	อ.เสนางคนิคม
13. มุกดาหาร	อ.ดงหลวง
14. บึงกาฬ	อ.บึงโขงหลง
15. เลย	อ.ผาขาว

ภาคกลาง
1 พื้นที่ ใน 1 จังหวัด

16. ราชบุรี	อ.สวนผึ้ง

ผลลัพธ์ของการดำเนินงานคือ เด็กช่วงอายุ 0-2 ปี ได้รับโภชนาการที่เหมาะสม เด็กช่วงอายุ 12-24 เดือนได้รับวัคซีนพื้นฐาน มีการจัดอบรมให้ความรู้การดูแลเด็ก ทั้งในด้านโภชนาการ โดยมีวิทยากรจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเข้ามามีส่วนร่วม สำหรับเด็กช่วงอายุ 2-5 ปีได้รับโภชนาการที่เหมาะสมตามวัย มีการดำเนินงาน กิจกรรมมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด ในพื้นที่ทั้งหมด 21 แห่ง 16 จังหวัด สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล 39 แห่ง ครอบคลุมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 150 แห่ง สนับสนุนแหล่งอาหารปลอดภัยในระดับครัวเรือนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีการสนับสนุนแหล่งอาหารปลอดภัยตามบริบทของพื้นที่ เช่น ไก่พันธุ์ไข่ อาหารไก่ หมู อาหารหมู ไก่พื้นเมือง เมล็ดพันธุ์ผัก และให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนัก รวมถึงวิธีการดูแลก่อนการสนับสนุน

นอกจากสองกิจกรรมที่กล่าวไปแล้ว กิจกรรมที่ดำเนินการอีกรูปแบบหนึ่งคือ การอบรมให้ความรู้ด้านโภชนาการแก่ผู้ปกครองเด็กและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบด้วยครู แม่ครัว และคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวมถึงจัดทำแผนที่แหล่งอาหารในชุมชน สำหรับหลักสูตรอบรมครูและแม่ครัว/คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นการออกแบบ หลักสูตร 2 วัน โดยสาระของการจัดอบรมคือ การให้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับโภชนาการสำหรับเด็กปฐมวัย การจัดเมนูอาหาร สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การติดตามและประเมินภาวะการเจริญเติบโตของเด็ก และพัฒนาการเด็ก

มูลนิธิศุภนิมิตฯ ได้มีการส่งเสริมการดำเนินงานด้านกายภาพ เช่น การสนับสนุนเครื่องกรองน้ำ ป้อนน้ำให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียน การดำเนินการปรับปรุงห้องน้ำ และสวนของห้องครัว และอ่างล้างหน้าล้างมือสำหรับการส่งเสริมสุขอนามัยให้กับเด็กและอุปกรณ์ที่จำเป็นอีกด้วย ควบคู่กันไปก็มีการอบรมและให้ความรู้กับผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กเกี่ยวกับพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับเด็กในวัยนี้ และสนับสนุนสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ที่จะช่วยกระตุ้นพัฒนาการ เช่น หนังสือนิทาน ของเล่นเสริมพัฒนาการและของเล่นในสนามเด็กเล่นกลางแจ้ง

โครงการนี้ยังได้พัฒนาและดำเนินงานบนการใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ โดยมีการพัฒนาเป็นการติดตามประเมินผลภาวะโภชนาการเด็ก ซึ่งมีการจัดทำและรายงานจากพื้นที่ ดำเนินการ ข้อมูลชุดนี้เป็นการแสดงค่าพื้นฐานภาวะโภชนาการเด็กก่อนเริ่มดำเนินโครงการ ทั้งนี้การสะท้อนการทำงานที่มีการแบ่งออกเป็นกลุ่ม 4 ส่วนคือ กลุ่มอาหารเช้า กลุ่มแหล่งอาหารปลอดภัย กลุ่มพัฒนาการเด็ก กลุ่มสุขาภิบาล น้ำดื่มสะอาด พบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มอาหารเช้ามีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและกลุ่มเป้าหมายใน 5 ส่วน คือ

เด็ก

ความจำดี มีสมาธิ เด็กมีพฤติกรรมอยากทานอาหารเข้า เด็กอยากมาโรงเรียน ร่าเริง สดใส มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในโรงเรียนมากขึ้น

ครอบครัว

เห็นความสำคัญของการทานอาหารเข้าของเด็ก มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (ร่างกายแข็งแรง และจบประมาณ) มีส่วนช่วยในการติดตามผลการดำเนินงาน ทัศนคติเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ใส่ใจโภชนาการด้านอาหาร ให้ความร่วมมือกับครู ศพด. มากขึ้น

ชุมชน

ให้ความร่วมมือเรื่องงบประมาณ และร่างกาย ความสัมพันธ์ชุมชนกับ ศพด. และมูลนิธิศุภนิมิตฯ ใกล้ชิดกันมากขึ้น

หุ้นส่วนอื่นๆ (Partner)

ความสัมพันธ์ในการทำงานดีขึ้น ให้ความร่วมมือรวมถึงการสนับสนุนงบประมาณร่วม มีทัศนคติที่ดีกับมูลนิธิศุภนิมิตฯ

เจ้าหน้าที่ และพนักงานของมูลนิธิศุภนิมิตฯ

มีความรู้เรื่องโภชนาการมากขึ้น ตระหนักในคุณค่าของการทานอาหารเข้า มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและหุ้นส่วน

2.6.3 การดำเนินโครงการของหน่วยงานรัฐ ที่สามารถเชื่อมโยงการสนับสนุนอาหารเข้าในอนาคต

ตัวอย่างของหน่วยงานที่ได้กล่าวไปข้างต้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่มีภาระงานและพันธกิจที่มีความเป็นไปได้และโอกาสที่จะร่วมขยายผล และกำหนดเป็นแนวทางหรือนโยบายเพื่อดำเนินการส่งเสริมอาหารเข้าให้กับเด็กในอนาคต

ดังนั้น เพื่อให้การเสนอข้อเสนอแนะไปยังหน่วยงานของรัฐ จึงได้มีการสืบค้นเพิ่มเติมถึงหน่วยงานที่มีความเป็นไปได้และโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในอนาคต ซึ่งหน่วยงานที่ได้มีการสืบค้นข้อมูลมาเสนอในส่วนนี้ มีภารกิจหรือมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยและเด็กเล็ก ทั้งในด้านสุขภาพ การศึกษา และสวัสดิการอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง (ข้อมูลการดำเนินงานของบางหน่วยงานอาจอยู่ในช่วงการจัดทำและปรับปรุง ซึ่งทำให้ยังไม่พบข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน)

การดำเนินโครงการของหน่วยงานรัฐที่สามารถเชื่อมโยงการสนับสนุนอาหารเข้าในอนาคต

หน่วยงาน	รายละเอียด	โครงการปัจจุบัน	แนวทางการดำเนินงาน
กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ขยายสู่ศูนย์อนามัย ภูมิภาคและ โรงพยาบาลชุมชน	<p>ความท้าทาย</p> <p>พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูเด็ก และ อสม. ส่วนใหญ่ ยังมีความต้องการ สื่อความรู้ในรูปแบบ ของเอกสาร คู่มือ โปสเตอร์ แผ่นพับ เนื่องจากสื่อดิจิทัล ไม่สอดคล้องต่อ ความต้องการและ การนำไปใช้จริง</p>	<p>โครงการส่งเสริม การเจริญเติบโตและ ภาวะโภชนาการใน ช่วง 1,000 วันแรก ของชีวิต (ดำเนินการ ปี 2565)</p>	<p>การดำเนินงาน ตำบลมหัศจรรย์ 1,000 วัน Plus สู่ 2,500 วัน ผ่านความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย 6 กระทรวง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลไกการขับเคลื่อนงานแบบ บูรณาการ 2. การพัฒนาคุณภาพงานบริการ สาธารณสุขและงานบริการด้าน สังคม 3. การพัฒนาสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย 4. การมีส่วนร่วมของชุมชนและ ครอบครัว
	<p>ความท้าทาย</p> <p>พ่อแม่ ผู้ปกครอง ยังขาดความเข้าใจ และการปฏิบัติในการ เลี้ยงลูกที่เหมาะสม</p>	<p>โครงการส่งเสริม การเจริญเติบโตและ พัฒนาการเด็กอายุ 2 - 6 ปี (ดำเนินการ ปี 2565)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขับเคลื่อนสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน สถานพัฒนาเด็กแห่งชาติ 2. นโยบายเด็กเล่นเปลี่ยนโลก เป้าหมายเพื่อสร้างเด็กไทยให้มี พัฒนาการสมวัยทุกช่วงอายุ 3. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้าน สาธารณสุข ครูพี่เลี้ยง ผู้ดูแลเด็ก ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย 4. จัดบริการด้านการส่งเสริม การเจริญเติบโตและพัฒนาการ เด็กปฐมวัย สำหรับ บุคลากร สาธารณสุข พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู เด็กปฐมวัย
	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อจัดสวัสดิการ และเป็นหลัก ประกันสิทธิ ขั้นพื้นฐานให้เด็ก ได้รับการเลี้ยงดู ที่มีคุณภาพ 2. เพื่อสร้างระบบ คู่มือครองทาง สังคม (Social Protection) ลดความเหลื่อมล้ำ 	<p>โครงการอุดหนุนเพื่อ การดูแลเด็กแรกเกิด (ดำเนินการปี 2564)</p>	

หน่วยงาน	รายละเอียด	โครงการปัจจุบัน	แนวทางการดำเนินงาน
	<ol style="list-style-type: none"> เพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครองนำเด็กเข้าสู่ระบบการบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานของรัฐ เพื่อส่งเสริมให้เด็กแรกเกิดและเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเติบโตเข้าสู่ช่วงวัยอื่น 	<p>โครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กปฐมวัย (ดำเนินการปี 2564)</p>	<p>มีการใช้งานระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ การพัฒนาเด็กปฐมวัยตามมาตรฐานแห่งชาติ (ระบบประเมินออนไลน์)</p>
<p>กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์</p> <p>(ศูนย์ปฏิบัติการโครงการอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด)</p>	<ol style="list-style-type: none"> เพื่อจัดสวัสดิการและเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูที่มีคุณภาพ สร้างระบบคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) ลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครองนำเด็กเข้าสู่ระบบการบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานของรัฐ เพื่อส่งเสริมให้เด็กแรกเกิดและเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเติบโตเข้าสู่ช่วงวัยอื่น 	<p>โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด (ดำเนินการปี 2563)</p> <p>หมายเหตุ คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ได้มีมติในการประชุมครั้งที่ 2/2563 เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2563 เห็นชอบแนวทางการจัดสวัสดิการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดแบบถ้วนหน้า ในอัตรา 600 บาทต่อคนต่อเดือน เริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565</p>	<p>การสนับสนุนเงินอุดหนุนรายละ 400 บาทต่อเดือน เป็นระยะเวลา 1 ปี</p> <p>กลุ่มเป้าหมายคือเด็กที่อยู่นอกระบบประกันสังคม ในครัวเรือนยากจนที่เสี่ยงต่อความยากจน คือรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยไม่เกิน 36,000 บาทต่อคน ต่อปี และเป็นเด็กที่เกิดระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2558 ถึง 30 กันยายน 2559</p>

2.7 แนวคิดแบบจำลองนิเวศวิทยาและแนวคิดระบบนิเวศเด็ก

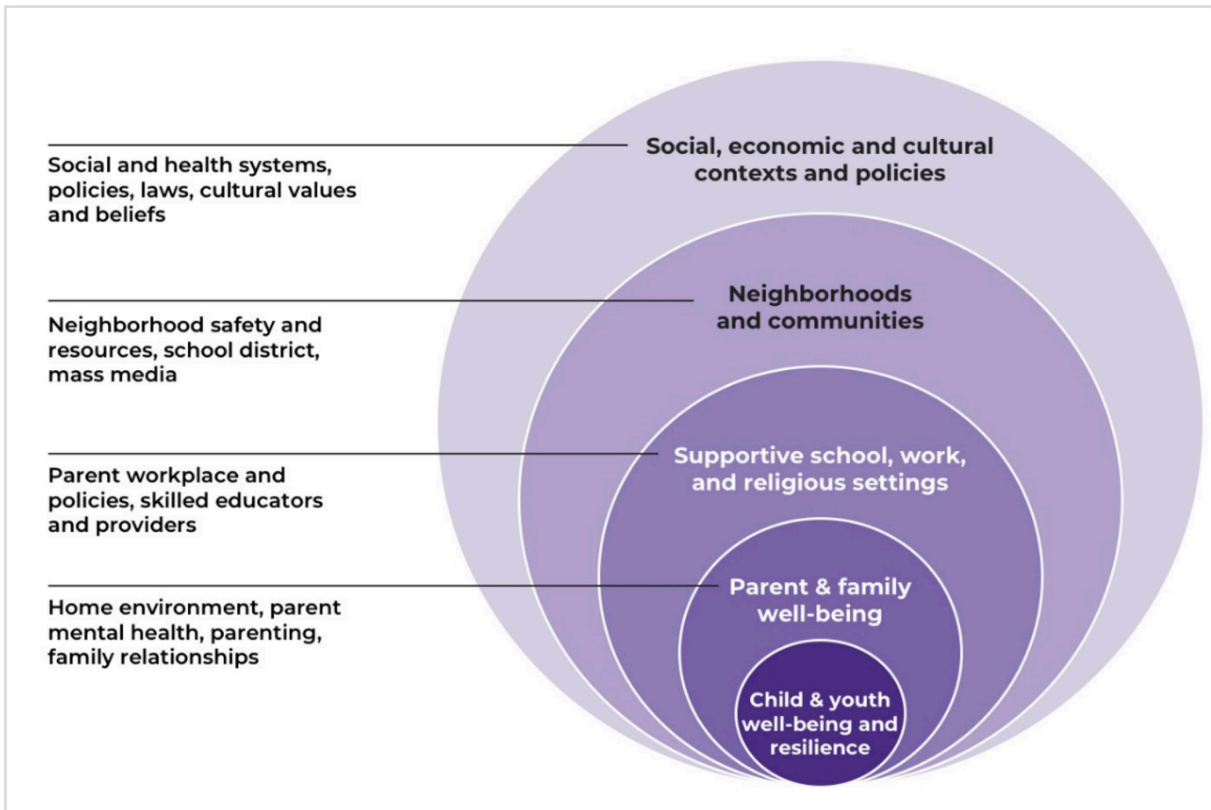
Project Model โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด มีการกำหนดให้มือองค์ประกอบที่อยู่รอบตัวเด็ก โดยมีเด็กเป็นศูนย์กลางของแนวทางในการดำเนินโครงการฯ เด็กจะถูกแวดล้อมออกเป็นชั้นๆ ตามระดับความใกล้ชิดตั้งแต่ *ครอบครัว* ซึ่งเป็นวงรอบแรกไปจนถึง *ชุมชนหรือสังคม* ดังนั้นเพื่อเป็นการทำความเข้าใจในฐานคิดจึงได้มีการทบทวนและศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยา (Ecological Model) และแนวคิดระบบนิเวศเด็ก (Child Ecology)

Bronfenbrenner's Ecological Model เป็นกรอบหรือแบบจำลองที่ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายถึงพัฒนาการของบุคคลที่สามารถเปลี่ยนแปลงการทำงานล่วงเวลาได้อย่างไรในสภาพแวดล้อมบางอย่างที่กำหนดให้บุคคลที่เป็นศูนย์กลางของระบบ ทั้งนี้กระบวนการทั้งหมดจะถือเป็นผู้สนับสนุน (supporter) ภายใต้บริบทเฉพาะ อีกทั้งยังมีเวลาเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญของการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งยังเป็นกรอบแนวคิดในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนให้ดีขึ้น และใช้ในการพัฒนาโครงการ (intervention) เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพเฉพาะในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยองค์ประกอบหลักที่ได้เสนอไว้ประกอบด้วย *บุคคล (Person) กระบวนการ (Process) บริบท (Context) และเวลา (Time)* ซึ่งมาการนำมาพัฒนาเพื่อใช้เป็นหลักในการวิจัยเพื่อพัฒนาสุขภาพชุมชนในปัจจุบันอีกด้วย (Rachanee S Wannarat L, 2019)

แนวคิดนิเวศวิทยามีประโยชน์ต่อการนำมาใช้อธิบายปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมในด้านกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคน เช่น ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม การเมือง ตลอดจนนโยบายทางสุขภาพ ทั้งนี้ในการศึกษาของสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีการนำหลักการนี้มาพัฒนาเป็นแบบจำลองนิเวศวิทยาทางสุขภาพ เช่น แบบจำลองนิเวศวิทยาของพัฒนาการมนุษย์ โดย Bronfenbrenner ในปี 1994 แบบจำลองนิเวศวิทยาของพฤติกรรมสุขภาพของ McLeroy, Bibeau, Steckler, & Glanz ในปี 1988 รวมไปถึงแนวคิดแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพของ Stokols ในปี 1992 เป็นต้น

แบบจำลองนิเวศวิทยาสังคมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (social ecological model of community health promotion) นำเสนอไว้โดย Stokols ในปี 1992 ซึ่งพยายามเพิ่มเติมให้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม โดยสิ่งแวดล้อมเองก็มีอยู่ในหลายมิติ เช่น ทางกายภาพ ทางสังคม ทางการรับรู้ ซึ่งแต่ละมิติที่กล่าวมานี้มีอิทธิพลต่อความผาสุกทางกาย อารมณ์ และสังคม ของผู้คนด้วย โดยในการพัฒนาโปรแกรมหรือกิจกรรมที่ต้องการจะสร้างเสริมสุขภาพนั้น ต้องสามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล และสอดคล้องกับเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ด้วย เพราะระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมโดยรอบต่างมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอด ดังนั้นจึงต้องพิจารณาว่าโปรแกรมสร้างเสริมสุขภาพควรส่งเสริมให้คนมีความสามารถในการควบคุม ปรับเปลี่ยน และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมนั้นได้ด้วย (อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร, 2560)

The Bioecological Model เป็นอีกกรอบแนวคิดที่สามารถทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของเด็กกับสภาพแวดล้อมมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร ในการที่จะช่วยให้เด็กนั้นสามารถเจริญเติบโตต่อไปได้ โดยที่บทบาทของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก และมีส่วนร่วมกับชุมชนทั้งหมดเพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวได้ (Resilience)²⁹ แนวคิดความสัมพันธ์และสภาพแวดล้อมในหลายชั้นเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของเด็ก ซึ่งใช้พื้นฐานจากการพัฒนามาจากทฤษฎีการพัฒนามนุษย์นี้เสนอโดย Urie Bronfenbrenner และ Stephen J. Ceci ในปี 1994

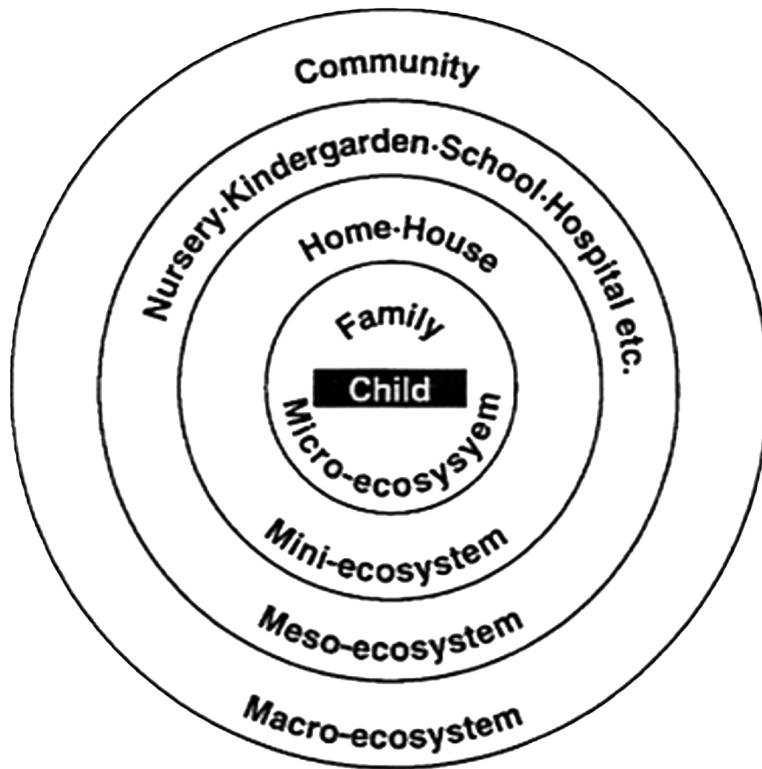

ที่มา : The Center for Child and Family Well-Being, Psychology Department, University of Washington.

James Heckman นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลจากมหาวิทยาลัยชิคาโก มีสรุปในหนังสือ **ก้าวแรกที่เท่าเทียม = Giving kids a fair chance** อธิบายว่าสิ่งที่นำไปสู่ความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพสำหรับทุกคนนั้น ไม่ใช่แค่การให้โอกาสที่เท่าเทียม แต่โอกาสนั้นต้องเริ่มขึ้นตั้งแต่ปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการบ่มเพาะปัญญา รวมถึงทักษะทางสังคมและอารมณ์ และจากข้อมูลการศึกษา โครงการ Perry Preschool Project และ Abecedarian Project ที่ทำการทดสอบ ทดลอง และติดตามผล โดยอาศัยระยะเวลาเกินกว่า 30 ปี พบว่าการดูแลเอาใจใส่เด็กด้วยโอกาสตั้งแต่ชั้นปฐมวัยหรือต่ำกว่า 3 ปีขึ้นไปอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 5 ปี จะสามารถเปลี่ยนให้ชีวิตของคนเหล่านั้นดีขึ้นในอนาคตเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการทดสอบ (Nattapon Muangtum, 2018)

ความสำคัญของการลงทุนในเด็กปฐมวัย พบว่า การลงทุนในเด็กปฐมวัยเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าที่สุดในทางเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนสูงที่สุด

²⁹ ล้มแล้วลุกให้ไว ‘RESILIENCE (RQ) ทักษะการฝึกใจให้แข็งแกร่ง’ ตามพจนานุกรมแปลว่า ‘ความสามารถของปัจเจกบุคคลในการฟื้นคืนสู่ความสุขภาพดี ความสุข หรือความแข็งแรงอีกครั้ง หลังจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ความผิดหวัง หรือปัญหาอื่นๆ’ (<https://www.milo.co.th/all-blog/resilience-/>) / Resilience คือทักษะความสามารถในการรับมือกับความไม่แน่นอน คนที่มี Resilience คือคนที่สามารถปรับตัวได้เมื่อเจอการเปลี่ยนแปลง เมื่อเผชิญหน้ากับปัญหาจะมีมุมมองที่เป็นบวกต่อปัญหา มองว่าปัญหาเป็นโอกาส พยายามหาทางแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ พร้อมกับเรียนรู้จากปัญหาและนำมาพัฒนาตัวเองได้ต่อ แม้กระทั่งเมื่อเจอกับความล้มเหลว คนที่มี Resilience ก็จะไม่ยอมแพ้ แต่จะพยายามลุกขึ้นมาใหม่ และพาตัวเองไปเป็นคนเก่งขึ้นและแกร่งขึ้นได้ ท้อฟี่ แบริดเซอร์ (<https://www.eef.or.th/article-resilience/>)

ที่มา : Concentric circular structure of the ecosystem for child. - https://www.childresearch.net/aboutCS/researchers/1993_01.html

เมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนในคนช่วงวัยอื่นๆ งานวิจัยของ เฮ็กแมน พบว่า การลงทุนในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต จะก่อให้เกิดผลตอบแทนจากการลงทุนถึงร้อยละ 7-10 ต่อปี หลักการในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงปฐมวัย โดยเฉพาะในช่วงปีแรก ต้องเริ่มต้นจากการมีสุขภาพกายที่ดี การได้รับสารอาหารครบถ้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับความแข็งแรงของร่างกาย ซึ่งนมแม่เป็นแหล่งอาหารที่เหมาะสมที่สุดสำหรับเด็กทารก (มนสิการ กาญจนะจิตรา, 2561)

ทำอย่างไรให้ พ่อ แม่ ทำอาหารเข้าให้ลูกได้ หรือสภาพแวดล้อมอย่างไรที่ทำให้เด็กได้รับประทานอาหารเข้า

พฤติกรรมการบริโภคอาหารที่เกิดขึ้นในวัยเด็กและวัยรุ่นจะติดตามไปสู่วัยผู้ใหญ่ พร้อมกับหลักฐานว่าการงดอาหารเข้าจะเพิ่มขึ้นตามอายุ ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการรับประทานอาหารของเด็กและวัยรุ่นจึงมีความจำเป็น พบว่ามีการศึกษาที่แสดงผลว่าสภาพแวดล้อมในครอบครัวมีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเยาวชน การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (systematic review) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวของการบริโภคอาหารของเด็กและวัยรุ่น แสดงให้เห็นว่าการรับประทานอาหารเข้าของพ่อแม่และการใช้ชีวิตในครอบครัวที่มีพ่อแม่สองคนมีความสัมพันธ์กัน โดยได้รับการสนับสนุนจากหลักฐานจำนวนมากที่สุดที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารเข้าของวัยรุ่น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลานของตน และสนับสนุนโดยกำหนดเป้าหมายพฤติกรรมการบริโภคอาหารของตนเองเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมอาหารเข้าเพื่อสุขภาพ (Natalie P., Stuart J.H. B., Trish G., 2009)

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์กับการบริโภคอาหารเข้าของวัยรุ่นต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้ พบว่าความรู้ความเข้าใจส่วนบุคคลและสภาพแวดล้อมในบ้านที่สนับสนุนมีความสัมพันธ์กับการบริโภคอาหารเข้าของวัยรุ่น เนื่องจากพ่อแม่เป็นผู้กำหนดสภาพแวดล้อมในบ้านเป็นหลัก แนวทางที่จะส่งเสริมหรือมุ่งปรับปรุงการบริโภคอาหารเข้าของวัยรุ่นจึงควรกำหนดเป้าหมายไปที่พ่อแม่และตัววัยรุ่นเองด้วย ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (environmental factors) บางส่วนเป็นสื่อกลางระหว่างความรู้ความเข้าใจของแต่ละบุคคล (DeJong, Cara S. et al, 2009)

ผู้ปกครองมีบทบาทในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมในการกินอาหาร เช่น ควรกินเมื่อไร ที่ไหน อะไร และใช้เวลากินอาหารแต่ละมื้อเพียงใด ผู้ปกครองมีความจำเป็นต้องมีความรู้ ความเอาใจใส่ และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการด้านการกินของเด็กแต่ละช่วงวัย พร้อมกับการฝึกฝนให้มีระเบียบวินัยในการกินอาหาร ปัญหาการกินที่พบบ่อยในเด็กอาจมาจากสาเหตุการปฏิเสธอาหาร (food refusal) เด็กเลือกกิน (picky eating) ซึ่งมีคำแนะนำที่พ่อแม่จะสามารถปฏิบัติได้ (วรวรรณ จงสง่าวิทยาเลิศ, 2558)

1. พ่อแม่ควรฝึกให้เด็กรับผิดชอบการกินอาหารของตนเอง ไม่แสดงความเดือนร้อนต่อการกินอาหารของเด็กมากนัก แต่พ่อแม่จะมีหน้าที่จัดเตรียมอาหารไว้ให้และฝึกวินัยการกินอาหารตามคำแนะนำที่กล่าวไว้เบื้องต้น
2. พ่อแม่ต้องใช้ความอดทนและเอาจริงในการปฏิบัติด้วยความสม่ำเสมอ
3. ให้เด็กมีส่วนร่วมในการเตรียมอาหาร
4. ให้อาหารปริมาณน้อย ชื่นชมถ้าเด็กกินหมด หลีกเลี่ยงการตำหนิเมื่อเด็กกินไม่หมด
5. อาจให้วิตามินรวมเสริมแก่เด็กในรายที่น้ำหนักน้อย หรือพ่อแม่กังวลว่าเด็กจะขาดสารอาหาร แต่ไม่ควรใช้ยากระตุ้นความอยากอาหาร
6. หลีกเลี่ยงการบังคับเด็ก เพราะนอกจากจะไม่ได้ผลแล้ว ยังอาจทำให้เด็กเกลียดอาหารชนิดนั้นไปเลย
7. ควรฝึกให้เด็กค่อยๆ คุ่นเคย โดยดัดแปลงอาหารนั้นในรูปแบบต่างๆ หรือจัดอาหารนั้นๆ บนโต๊ะอาหารบ่อยๆ แล้วค่อยๆ ชักชวนให้เด็กลองกินทีละน้อยโดยไม่บังคับ
8. ผู้ใหญ่ควรทำตัวเป็นแบบอย่าง โดยการกินอาหารนั้นด้วยท่าทีที่แสดงความชอบ
9. อาจให้วิตามินรวมเสริมแก่เด็กหากพ่อแม่มีความกังวล

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการอาหารเช้า “มือเช้าเพื่อน้องท้องอืด” ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ โดยมุ่งเน้นศึกษารูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการอาหารเช้า ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ พ.ศ.2012-2021 และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการฯ รวมถึงจัดทำข้อเสนอแนะและนำเสนอแนวทางในการดำเนินโครงการอาหารเช้า ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติโครงการที่มีเหมาะสมและมีความยั่งยืนต่อไปในภายภาคหน้าได้

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติโครงการอาหารเช้าของมูลนิธิศุภนิมิตฯ จำนวน 80 คน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน และผู้ปกครองในพื้นที่ทั้ง 4 ภาคที่มีการดำเนินงานโครงการอาหารเช้าของมูลนิธิศุภนิมิตฯ

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติโครงการอาหารเช้าภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 4 ภาคที่มีการดำเนินโครงการอาหารเช้าของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จำนวนทั้งสิ้น 4 จังหวัด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- 3.1 ภาคเหนือ ได้แก่ อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
- 3.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์
- 3.3 ภาคกลาง ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
- 3.4 ภาคใต้ ได้แก่ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2021

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ที่มุ่งค้นหาข้อเท็จจริงจากการสำรวจสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันผ่านการสืบค้นข้อมูลเอกสาร โดยวิจัยร่วมกับ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) ทั้งนี้ หากพบสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ถ้าเป็นการเก็บข้อมูลแบบพบหน้า จะทำการปฏิบัติการป้องกันตามมาตรการขั้นสูงสุด และหากพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าว พบการแพร่ระบาดอย่างรุนแรงในประเทศไทย เราจะเปลี่ยนเป็นการเก็บข้อมูลออนไลน์ผ่าน โปรแกรม Zoom เพื่อให้ได้มาซึ่งผลการวิจัยที่ตรงตามวัตถุประสงค์และสามารถนำไปประยุกต์ ใช้เป็นแนวทางในการเหมาะสมในการปฏิบัติโครงการอาหารเข้าภายใต้การดำเนินงาน ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) และ แบบบันทึกการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) ซึ่งสร้างขึ้นตามแนววัตถุประสงค์ในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ โครงการอาหารเข้าของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในแต่ละจังหวัดประกอบด้วย เจ้าหน้าที่มูลนิธิ ศุภนิมิตฯ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ จำนวน 1 คน กลุ่มบุคลากรทางการศึกษาตัวแทนแต่ละ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1-2 คนต่อศูนย์ฯ (ประมาณ 1-3 ศูนย์ฯ ต่อจังหวัด) กลุ่มผู้นำ ชุมชนตัวแทนชุมชนฯ ละ 1 คน และกลุ่มผู้ปกครองตัวแทนจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กศูนย์ละ ประมาณ 2 คน รวมกลุ่มเป้าหมายต่อจังหวัดประมาณ 20 คน รวมทั้งสิ้น 4 จังหวัด จำนวน 80 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษารูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการอาหาร เข้า ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2012 - 2021 และ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการฯ รวมถึงจัดทำข้อเสนอแนะ

และนำเสนอแนวทางในการดำเนินโครงการอาหารเช้า ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติโครงการที่มีเหมาะสมและมีความยั่งยืนต่อไป ในภายภาคหน้าได้

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เขียนขึ้น โดยบุคคล ซึ่งได้แก่ 1) เอกสารสาธารณะ (public document) เป็นเอกสารที่เขียน และตีพิมพ์เผยแพร่โดยหน่วยงานสาธารณะ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อนำเสนอ ข้อมูล นโยบาย แนวทาง หรือข้อความรู้ต่างๆ และ 2) เอกสารส่วนบุคคล (personal document) โดยเป็นเอกสารของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ซึ่งมีได้เผยแพร่ต่อสาธารณะ โดยมุ่งเน้นการถอดบทเรียน และการวิเคราะห์รายงานโครงการมื้อเช้าเพื่อน้อง ท้องอิมของมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นหลัก

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงรูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการอาหารเช้า ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ
2. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการอาหารเช้า ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ
3. ได้ข้อเสนอแนะและแนวทางในการดำเนินโครงการอาหารเช้า ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ

แผนการดำเนินงานวิจัย

การจัดทำรายงานวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการดำเนินงานโครงการ “มื้อเช้าเพื่อน้องท้องอิม” ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ สามารถแสดงแผนการดำเนินงานวิจัยได้ดังตารางที่ 1

การดำเนินงาน	ระยะเวลา (พ.ศ. 2021)							
	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. กำหนดเค้าโครงวิจัย วางแผนวิจัย และประสานงานกับทีมวิจัย	●	●						
2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง	●	●						
3. ขอพิจารณาจริยธรรมการวิจัย		●						
4. สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง			●	●				
5. ทบทวน รวบรวม และวิเคราะห์ผลการวิจัย					●	●		
6. จัดทำเล่มวิจัยฉบับสมบูรณ์							●	
7. นำเสนอผลงานวิจัย								●

หมายเหตุ : การดำเนินงานและกรอบการทำวิจัยอาจมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ เมื่อลงไปสำรวจพื้นที่จริง

สรุปการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

วันที่	อำเภอ จังหวัด	รายละเอียดการสัมภาษณ์	จำนวน (คน)
10-11 มิถุนายน 2022	อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่	หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1
		เจ้าหน้าที่การศึกษาของค์การบริหารส่วนตำบล	1
		ตัวแทนครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	6
		นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	1
		ส.อบต/ผู้ใหญ่บ้าน	3
		ตัวแทนผู้ปกครอง	3
16-17 มิถุนายน 2022	อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี	ผู้อำนวยการโรงเรียน	1
		ตัวแทนครูจากโรงเรียน / ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	8
		ตัวแทนผู้ปกครอง	11
		นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	1
		เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของค์การบริหารส่วนตำบล	1
		ผู้ใหญ่บ้าน	2
		ตัวแทนผู้ปกครอง (IDI)	1
5-6 กรกฎาคม 2022	อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	2
		เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภา อบต.	2
		ตัวแทนผู้ปกครอง	11
		ตัวแทนครู	6
22-23 กรกฎาคม 2022	อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ผู้อำนวยการโรงเรียน และหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	2
		เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของค์การบริหารส่วนตำบล	1
		ตัวแทนผู้บริหาร และตัวแทนครูผู้รับผิดชอบโครงการฯ	8
		ส.อบต และ ผู้ใหญ่บ้าน	4
		ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน	10
รวม			86

บทที่ 4 ผลการศึกษา

โครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี 2011 โดยมีการวางแผนในระยะแรก ตั้งแต่ปี 2011-2018 ในพื้นที่ภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ซึ่งเกิดจากการเล็งเห็นปัญหาของการขาดภาวะโภชนาการ การขาดสารอาหาร และความสำคัญของอาหารเข้า ซึ่งผู้ริเริ่มโครงการได้นำความรู้และประสบการณ์ส่วนตัว มาพัฒนาเป็นแนวคิดและมีการออกแบบการดำเนินโครงการ โดยการจัดทางงบประมาณที่จะเข้าไปสนับสนุนให้เด็กที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์ 0-5 ปี ซึ่งกำลังอยู่ในการดูแลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อีกทั้งมูลนิธิศุภนิมิตฯ เองก็ได้เล็งเห็นและมีนโยบายในการจะมีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาเรื่องภาวะโภชนาการด้วย

พื้นที่เริ่มดำเนินการระยะแรกอยู่ที่ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี โดยรูปแบบในการลงไปดำเนินโครงการ มีการประชุมสร้างความเข้าใจร่วมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คณะครูที่ดูแล กรรมการของศูนย์ และผู้ปกครองของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในขณะนั้น พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมในลักษณะการอบรมให้ความรู้เรื่องโภชนาการ รวมถึงกระบวนการในการจัดอาหารที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก การดำเนินการในระยะแรกสามารถจะขยายผลไปได้ประมาณ 21 จังหวัดทั่วประเทศ

การดำเนินโครงการมีการนำเครื่องมือเพื่อใช้ในการวัดระดับภาวะโภชนาการ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่กระทรวงสาธารณสุขได้พัฒนาขึ้น และโปรแกรมคำนวณภาวะโภชนาการ (INMU-ThaiGrowth) โดยสถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล พร้อมทั้งมีการประเมินระดับปัญหาของพื้นที่ ภาวะเด็กเตี้ย และเด็กที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ เพื่อเป็นการยืนยันให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่

การสนับสนุนโครงการในระยะแรกนั้น เป็นการเริ่มต้นด้วยความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ด้วยการใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญของโครงการคือ ต้องการผลักดันให้สามารถเข้าสู่การเป็นนโยบายของหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินการ ตลอดจนสามารถจะสร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญของอาหารมือเข้าให้กับผู้ปกครอง โดยในระยะนั้นได้มีการร่วมผลักดันประเด็นความสำคัญของอาหารมือเข้าร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมีการนำเสนอเวทีสาธารณะ

ผลของการดำเนินโครงการในระยะแรกนั้นได้มีการสรุปและร่วมกันถอดบทเรียน ซึ่งจัดในพื้นที่ที่มีการดำเนินการสนับสนุน โดยประเด็นปัญหาในการดำเนินโครงการจากการถอดบทเรียนดังกล่าว คือ ปัญหาในด้านการสนับสนุนงบประมาณในการจัดอาหารเข้าจำนวน 20 บาท ยังเป็นจำนวนที่น้อย ในการดำเนินงานพื้นที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดอาหารอาจตกไปเป็นการเพิ่มภาระและหน้าที่ให้กับครูที่จะต้องรับผิดชอบดูแลเด็ก การสอน และงานอื่นๆ ภายในศูนย์ด้วย ปัญหาเรื่องสถานที่ในการประกอบอาหารของศูนย์ก็เป็นหนึ่งเรื่องที่เป็นอุปสรรคในการจัดอาหารให้เด็ก ตลอดจนการดำเนินการเก็บข้อมูลของโครงการที่จะต้อง

มีการบันทึกเรื่องน้ำหนัก ส่วนสูง ซึ่งยังไม่เป็นระบบที่จะสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการดำเนินการเพื่อติดตามเด็ก และประเด็นของนโยบายของผู้บริหารหรือหัวหน้าศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก และนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง

“โครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมเด็กให้มีภาวะโภชนาการเหมาะสมตามวัย ผู้ปกครอง รวมถึงชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญของอาหารเช้า และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเลี้ยงดูด้านโภชนาการ คัดสรรวัตถุดิบทำอาหารที่เหมาะสม เพื่อเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาด้านโภชนาการในเด็ก”

ที่มา : <https://www.worldvision.or.th/support-us/donate/breakfastforkids/>

ด้วยเป้าหมายของโครงการที่มีการกำหนดไว้อย่างรอบด้าน ทั้งเป้าหมายที่เกิดขึ้น โดยตรงกับตัวเด็กที่ได้รับการสนับสนุน การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมและความตระหนักของผู้ปกครองเด็ก และกว้างออกไปในระดับชุมชนด้วย จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ จะต้องมีการดำเนินงานให้ครอบคลุม ใช้ทั้งกลวิธีและรูปแบบการดำเนินงานที่จะขับเคลื่อนให้การสนับสนุนสามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดที่ได้กำหนดไว้

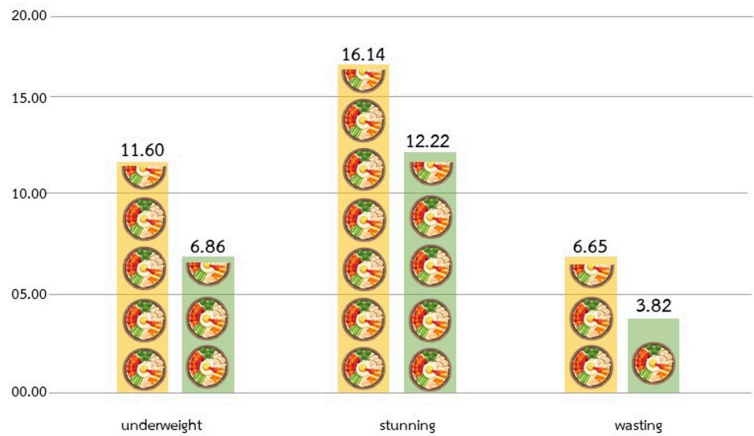
การนำเสนอผลการศึกษาในบทนี้จึงจะเริ่มต้นด้วยการนำเสนอเพื่อให้เห็นภาพของแต่ละพื้นที่ซึ่งได้มีการลงไปดำเนินการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตของทีมนักวิจัย และการสะท้อนของผู้ที่ดำเนินการในพื้นที่ บนความเหมือนกัน ซึ่งทุกพื้นที่ได้รับงบประมาณเป็นเงินแต่ในจำนวนแตกต่างกันตามจำนวนเด็ก ซึ่งบริบทและสภาพแวดล้อมที่ต่างกันของแต่ละพื้นที่ ปัจจัยของบุคลากร และความสัมพันธ์ของพื้นที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เห็นถึงการดำเนินการเห็นได้ชัดถึงความสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นต่างกันไป

การนำเสนอผลการศึกษาจะเป็นการตอบกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ประเด็นหลัก คือ 1) รูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการอาหารเช้า ที่แต่ละพื้นที่มีอยู่แตกต่างกัน 2) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ และประเด็นสำคัญสุดท้ายคือการจัดทำข้อเสนอแนะและนำเสนอแนวทางในการดำเนินโครงการต่อไปในอนาคต

สถิติการเปลี่ยนแปลงภาวะทุพโภชนาการในรายงานของศุภนิมิตเชิงเปรียบเทียบ

ปี 2020 มูลนิธิศุภนิมิตฯ ได้จัดเก็บข้อมูลช่วงเดือนมกราคม เป็นค่าพื้นฐานก่อนเริ่มดำเนินกิจกรรม จากข้อมูลพบว่า ภาวะทุพโภชนาการจากปี 2020 เปรียบเทียบกับ ปี 2019 มีอัตราที่ลดลง จากอัตราที่ความเสี่ยงลดลงในช่วงดำเนินการสามารถตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่า สถานศึกษาที่ดำเนินการกิจกรรมได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนรวมไปถึงสามารถแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาความรุนแรงให้ลดลงได้³⁰

³⁰ รายงานกิจกรรมมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด ปี 2020

Year	underweight	stunning	wasting
2019	11.60	16.14	6.65
2020	6.86	12.22	3.82

ผลการดำเนินงานในภาพรวมระดับประเทศ เปรียบเทียบปี 2019 และ 2020

4.1 การวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานโครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” ของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

การดำเนินงานเพื่อสนับสนุนในระดับพื้นที่ สามารถจัดกลุ่มออกได้เป็น 2 รูปแบบหลัก คือ การสนับสนุนให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งศูนย์จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบล ซึ่งแต่ละแห่งจะมีการตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ ในอีกรูปแบบหนึ่งเป็น การสนับสนุนให้กับโรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

1) รูปแบบการดำเนินงานโครงการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ลักษณะการดำเนินโครงการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีที่มาจาก การได้ถ่ายโอนให้เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับการกระจายอำนาจจากรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแทนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยการสนับสนุนจะเป็นในด้านวิชาการ งบประมาณ และการพัฒนาบุคลากร (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2559)

ในการดำเนินงานและกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่จริง การตัดสินใจและการบริหารงานของศูนย์จะมีการพิจารณาและเสนอให้กับคณะกรรมการของศูนย์ฯ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ผู้นำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บางแห่งเป็นนายกเทศมนตรี หรือมอบหมายให้รองนายกเทศมนตรีในการกำกับดูแล รวมถึงตัวแทนจากผู้ปกครองของเด็กที่เข้ามามีส่วนร่วมและตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการต่างๆ รวมไปถึงการให้ความสำคัญและความสนใจในเข้าร่วมโครงการอาหารเช้า

ปี 2559 กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นจึงได้จัดทำมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้มีมาตรฐานและมีคุณภาพเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยแบ่งมาตรฐานออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. มาตรฐานด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
2. มาตรฐานด้านบุคลากร
3. มาตรฐานด้านอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย
4. มาตรฐานด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร
5. มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม และส่งเสริมสนับสนุน
6. มาตรฐานด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย

มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีการกำหนดการจัดการศึกษาและการให้บริการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2559) ในด้านการให้บริการส่งเสริมสนับสนุนสำหรับเด็กเล็ก ซึ่งประกอบไปด้วย

1. อาหารว่าง
2. อาหารกลางวันตามหลักโภชนาการสำหรับเด็กปฐมวัย
3. อาหารเสริม (นม)
4. วัสดุ สื่อ อุปกรณ์การศึกษา วัสดุครุภัณฑ์ และเครื่องเล่นพัฒนาการเด็ก
5. การตรวจสุขภาพเด็กเล็กประจำปี โดยบุคลากรทางการแพทย์ และสาธารณสุข
6. บริการอื่นๆ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมด้านงบประมาณ และความต้องการของชุมชนโดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การสนับสนุนในด้านต่างๆ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางพื้นที่มีการเข้าถึงจากหน่วยงานและกลุ่มบุคคลภายนอกในการสนับสนุนและเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา การสนับสนุนด้านงบประมาณ และด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาอาคาร พื้นที่เรียนรู้สำหรับเด็ก การเข้าไปช่วยปรับปรุงสนามเด็กเล่นและพื้นที่กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้กลางแจ้ง ตลอดจนการสนับสนุนอุปกรณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็ก และการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นอื่นๆ ด้วย ส่วนบางแห่งที่อยู่ไกลจากการเข้าถึงของภายนอก หรืออาจจะไม่เป็นที่รู้จักของภายนอก ก็จะได้รับดูแลตามแนวทางขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้นๆ โดยมุ่งเน้นที่การพัฒนาปรับปรุงอาคารเรียนหรือพื้นที่การเรียนรู้ของเด็กเป็นเป้าหมายหลัก เพื่อให้สามารถรองรับกับกิจกรรมประจำวันได้ อีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นการสนับสนุนจากผู้ปกครองของเด็ก ไม่ได้เป็นลักษณะของงบประมาณแต่เป็นการช่วยในลักษณะการลงแรงหรือเข้ามาช่วยพัฒนาพื้นที่ ทำให้ศูนย์มีความพร้อมในระดับหนึ่ง

การดำเนินงานโครงการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับการสนับสนุนอาหารเช้าจากมูลนิธิศุภนิมิต อาศัยความพร้อมและการเห็นความสำคัญหลักอยู่ที่ครูหรือหัวหน้าศูนย์ และถือเป็น Key person ที่จะช่วยให้โครงการฯ สามารถเริ่มต้นและดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ในบางแห่งครูมีหน้าที่ในการรับผิดชอบประกอบอาหารทั้งมือเช้าและมือกลางวัน โดยจะต้องแบ่งเวลาที่จะต้องดูแลเด็กเพื่อไปเตรียมมืออาหาร หรือครูต้องสละเวลาช่วงเช้าเพื่อรีบมาเตรียมอาหารให้พร้อมก่อน เพื่อที่จะได้ไม่กระทบกับเวลาที่จะต้องสอนเด็ก ในส่วนนี้พบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งก็ได้รับการสนับสนุนการจ้างเหมาบุคลากรที่จะมาดูแลและรับผิดชอบเรื่องการประกอบอาหาร โดยคุณครูจะเข้าไปช่วยดูแลเรื่องเมนูอาหารที่เหมาะสมกับเด็กตามหลักโภชนาการ รวมถึงการคัดสรรเมนูตามที่มีการแนะนำในคู่มือด้วย

2) รูปแบบการดำเนินงานโครงการของโรงเรียนประถมศึกษา

โรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจะเป็นโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนในระดับชั้นอนุบาล สังกัดภายใต้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จะไม่ได้รับหรือดำเนินการตามนโยบายตาม อปท. เช่นเดียวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้งนี้การดำเนินโครงการภายใต้การดูแลของโรงเรียน ในด้านการได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ นั้นไม่ต่างกัน อาจจะมีจำนวนมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับจำนวนนักเรียนในระดับชั้นอนุบาล

รูปแบบนี้เกิดจากในบางพื้นที่ไม่พบศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เด็กมีภาวะทุพโภชนาการ หรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีข้อจำกัด ไม่สามารถดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเข้าให้กับเด็กได้ เนื่องจากความไม่พร้อมของทรัพยากรและปัจจัยด้านอื่นๆ ด้วย ดังนั้นการสนับสนุนของมูลนิธิศุภนิมิตฯ จึงไปทำงานร่วมกับโรงเรียนเพื่อลดภาวะทุพโภชนาการ ให้กับเด็กระดับอนุบาลแทนเด็กที่อยู่ในช่วงก่อนเข้าระดับอนุบาล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก

โรงเรียนขนาดเล็ก (หมายถึงโรงเรียนมีนักเรียนน้อยกว่า 120 คน) ซึ่งตามโครงสร้างการบริหารงาน รัฐบาลมีการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนบริหารจัดการลักษณะเงินอุดหนุน ทำให้สามารถวางแผนการใช้งบประมาณในแต่ละปีงบประมาณ แต่การจัดสรรงบประมาณเป็นการคำนวณมาจากจำนวนรายหัวตามจำนวนนักเรียน ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กอาจจะมีงบประมาณน้อยหรือขาดแคลนงบประมาณสำหรับบริหารจัดการในส่วนอื่นๆ เช่น การลงทุน และร่วมในการพัฒนาอาหารเข้าสำหรับนักเรียน

ข้อมูลจาก แผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการจัดทำขึ้น พร้อมกับยุทธศาสตร์พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ปีงบประมาณ 2562 – 2565 ได้แสดงข้อมูลว่า สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก พบปัญหาในด้านบุคลากรครู มีภารกิจอื่นที่นอกเหนือจากการสอนเป็นจำนวนมาก ด้านการบริหารจัดการยังประสบกับการที่อัตราส่วนครูต่อนักเรียน และนักเรียนต่อห้องเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน ค่าใช้จ่ายต่อนักเรียน 1 คนสูงกว่าโรงเรียนขนาดอื่น นอกจากนี้โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนหนึ่งอยู่ในพื้นที่ลักษณะพิเศษ อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และจำนวนเด็กน้อย ทำให้แนวทางการพัฒนาของโรงเรียนจะเน้นไปเพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลตัวอย่างของโรงเรียน พบว่าแนวทางอื่นๆ ที่โรงเรียนสามารถจัดทำมาเพื่อสนับสนุนโครงการอาหารเข้าให้กับเด็กนักเรียนได้ คือ การเปิดรับบริจาคจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณและสิ่งของ การใช้พื้นที่ของโรงเรียนเพื่อปรับเป็นพื้นที่การทำเกษตรเพื่อเอามาเป็นวัตถุดิบในการทำอาหาร และให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและฝึกการรับผิดชอบดูแล และใช้วิธีการของการทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษ ซึ่งนำเงินในส่วนนี้มาเพื่อใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนให้กับเด็กนักเรียนต่อไป

โดยสรุปแล้ว รูปแบบการดำเนินงาน โครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” เกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่เป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานของภาครัฐ สังกัด 2 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย ซึ่งโอกาสและความเป็นไปได้ในการดำเนินงานโครงการฯ นั้นขึ้นกับพื้นที่เป็นหลัก การพิจารณาเข้าร่วมหรือการได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ เกิดจากการเข้าไปดำเนินงานในพื้นที่ของเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ ในการสื่อสารข้อมูล การทำข้อมูลภาวะทุพโภชนาการของเด็กในพื้นที่เพื่อจะใช้ในการสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรของพื้นที่เห็นความสำคัญและปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย

สรุปเส้นทางการดำเนินงานโครงการอาหารเช้าและผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า การดำเนินงานของโครงการฯ ในแต่ละพื้นที่มีทั้งที่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและยังคงได้รับการสนับสนุนในปัจจุบัน และไม่ได้รับการสนับสนุนต่อจากมูลนิธิสุกนิมิตฯ (ดำเนินโครงการได้เอง) รวมถึงการไม่ได้รับการสนับสนุนและไม่ได้ดำเนินการต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างของบริบทเฉพาะทั้งจากด้านกายภาพของพื้นที่ ความพร้อมของบุคลากร การรับรู้และเห็นความสำคัญของหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงความสนใจและความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ปกครองที่จะเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนและมีส่วนร่วมในการสนับสนุนโครงการ

บุคลากรของมูลนิธิสุกนิมิตฯ ประจำพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญที่จะเชื่อมประสานให้ภาคส่วนอื่นๆ เข้ามาร่วมดำเนินโครงการฯ เข้าใจวัตถุประสงค์ เข้าใจสถานการณ์ปัญหา และเข้าใจประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กในชุมชน การเข้าถึงพื้นที่และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับแกนนำชุมชน ครู และผู้ปกครอง จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานโครงการฯ ได้อย่างต่อเนื่อง

3) รูปแบบการมีส่วนร่วม โอกาสและความเป็นไปได้ในการสนับสนุนของหน่วยงาน

การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนต่อโครงการอาหารเช้าในพื้นที่ พบว่า โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ยังคงดำเนินการต่อได้ทั้งกรณีที่ได้รับหรือไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิสุกนิมิตฯ เกิดจากการทำประชาคมและความเข้าใจกับผู้ปกครอง และการหาข้อตกลงร่วมกัน โดยครู กรรมการหรือผู้นำชุมชน ที่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของโครงการ และสามารถที่จะสมทบเป็นเงินส่วนหนึ่งซึ่งอาจมีการรวมกันเป็นรายเดือน หรือเก็บเป็นสัปดาห์ เพื่อนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการเสริมและเพิ่มเติมไปกับโครงการอาหารกลางวันที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐตามจำนวนรายหัวของเด็ก

การสนับสนุนด้านอื่นที่ไม่ใช่งบประมาณโดยตรง พบว่า สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สังกัด อปท. ซึ่งมีอัตรากำลังและศักยภาพในการจ้างผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ดูแลเรื่องอาหารให้กับศูนย์ฯ ซึ่งก็จะได้ทั้งการดูแลเอาใจใส่พร้อมไปกับอาหารกลางวัน และเมื่อได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ ก็จะไปสมทบทำให้สามารถมีต้นทุนเพิ่มในการซื้อวัตถุดิบในปริมาณที่มากขึ้น และในกิจกรรมหรือโอกาสพิเศษที่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุน

4) การปรับตัวและแนวทางการรับมือกับการดำเนินงานในสถานการณ์โรคระบาด

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 เป็นหนึ่งความท้าทายที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ต้องมีการวางแผนเพื่อหาแนวทางให้เด็กได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ได้มีการปรับรูปแบบเป็น 2 แนวทางคือ *คุณครูและแม่ครัวจะช่วยกันประกอบอาหารที่โรงเรียนและแจกจ่าย* ไปให้กับผู้ปกครอง และอีกแนวทางหนึ่งคือ *การแจกจ่ายข้าวสาร ไข่ และอาหารที่สามารถให้ผู้ปกครองสามารถไปปรุงเองที่บ้านเพื่อให้เด็กไม่ขาดมื้ออาหารในช่วงที่การแพร่ระบาดมีความรุนแรง และต้องปิดพื้นที่โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามแนวทางของราชการ และได้มีการติดตามผลโดยการให้ผู้ปกครองส่งภาพเมนูอาหารมาให้ครูได้เห็นว่ามี การนำไปทำจริง*

การปรับพื้นที่โดยรอบบริเวณโรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อใช้สำหรับการปลูกผักสวนครัวหรือผักโตเร็วที่มีอายุการปลูกสั้น เป็นอีกแนวทางของการปรับเปลี่ยนจากที่ต้องรอการสนับสนุนเป็นงบประมาณอย่างเดียว มาเป็นการฝึกและอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายผู้ปกครอง และหน่วยงานด้านเกษตร มาช่วยให้ความรู้หรือการสนับสนุนเมล็ดหรือกล้าพันธุ์ นอกจากจะได้ประโยชน์และเป็นพื้นที่กิจกรรมของเด็กนักเรียนแล้ว ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายบางส่วนให้กับมื้ออาหาร และเป็นพื้นที่ของการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ข้อจำกัดคือบางพื้นที่ไม่ได้เอื้ออำนวยหรือมีบริเวณที่เพียงพอสำหรับการลงมือทำ และอาจขาดกำลังจากผู้มีส่วนร่วมที่จะเข้ามาดำเนินการให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม

4.1.1 โครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” พื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ มีการดำเนิน โครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” โดยพื้นที่การดำเนินงานหลักในปัจจุบันอยู่ที่ อำเภออมก๋อย ระยะแรกเริ่มของโครงการฯ มีการดำเนินงานทั้งหมด 15 พื้นที่ ซึ่งมีการดำเนินโครงการฯ พร้อมกัน ในปี 2022 คงเหลือพื้นที่ดำเนินงานโครงการฯ ทั้งหมด 5 พื้นที่ ประกอบด้วย 4 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านยางครก บ้านยางเปียง บ้านทุ่งจำเริง บ้านยางเปา และ 1 โรงเรียน

ตำบลอมก๋อย ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการเก็บข้อมูลและทำการศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของภาคเหนือในครั้งนี้ มีบริบทของพื้นที่ซึ่งเด็กและผู้ปกครองเป็นคนไทยและบางครอบครัวมีชาติพันธุ์กะเหรี่ยง คือยังสื่อสารด้วยภาษาประจำชาติพันธุ์ บางครอบครัวพอรู้และสามารถสื่อสารภาษาไทยได้บ้าง และยังคงมีกลุ่มที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ ซึ่งการเก็บข้อมูลครั้งนี้ก็ได้อาศัยตัวแทนที่สื่อสารได้ทั้งสองภาษาเป็นผู้ช่วยในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม การประกอบอาชีพของผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทำเกษตรกรรม ปลูกพริก มะเขือเทศเพื่อส่งให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อไปขายต่อรวมไปถึงการปลูกพืชผักที่เจริญเติบโตได้ดีบนที่สูง การปลูกต้นกาแฟเพื่อเก็บเมล็ดส่งขาย เป็นต้น

พื้นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางแห่งมีลักษณะอยู่บนดอยและพื้นที่สูง มีองค์การบริหารส่วนตำบลอมก๋อยที่เป็นหน่วยงานดูแลพื้นที่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงจะเน้นการเดินทางด้วยรถจักรยานยนต์ในการมาส่งเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือโรงเรียน หรือบางครอบครัวก็จะพาเด็กที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันฝากมาส่งและรับไปพร้อมกันด้วย

ลักษณะของครอบครัวในตำบลอมก๋อยโดยส่วนใหญ่เด็กจะอยู่กับพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ยังคงประกอบอาชีพและสามารถหารายได้จากการทำงานในพื้นที่ ไม่ต้องออกไปประกอบอาชีพในแหล่งอื่นหรือเข้าไปในเมือง ทำให้สามารถเลี้ยงดูลูกและมาส่งลูกได้ในช่วงเช้าก่อนที่จะออกไปทำงาน

การเข้าถึงสาธารณูปโภคในพื้นที่ ปัจจุบันพื้นที่เกิดการพัฒนาและมีหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในบริเวณของชุมชนซึ่งเป็นจุดรวมของร้านขายสินค้า ตลาดขนาดเล็ก และร้านสะดวกซื้อในบริเวณตัวอำเภอ แต่สำหรับพื้นที่ซึ่งยังคงอยู่บนดอยหรือบนพื้นที่สูงและห่างไกล ยังคงมีบางจุดที่ขาดสัญญาณโทรศัพท์ และถนนก็ยังคงเป็นเส้นทางธรรมชาติอยู่ จากการสอบถามทราบว่าจำนวนเด็กที่อาศัยอยู่บนดอยมีจำนวนไม่มากนัก บางแห่งยังไม่สามารถจัดตั้งเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นได้ เนื่องจากจำนวนเด็กน้อยและขาดครูที่จะขึ้นไปรับหน้าที่ เนื่องจากความพร้อมของสถานที่และทรัพยากรอื่นๆ ด้วย

พื้นที่มีการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และมีรูปแบบและผลลัพธ์ที่ชัดเจน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านยางเปา เริ่มเปิดดำเนินการดูแลเด็กเล็กมาตั้งแต่ปี 2018 ให้บริการในพื้นที่ครอบคลุม 2 หมู่บ้าน ศพด. มีบุคลากรครูและแม่บ้านช่วยเรื่องการเตรียมอาหาร ทำให้ครูมีเวลาในการสอนและดูแลเด็กได้เต็มที่ โดยในสถานการณ์ปกติที่เด็กสามารถเดินทางมาเรียนได้ จะมีกำหนดเวลาในการจัดอาหารเช้าให้เด็กในช่วง 08.00 น. ของทุกวัน โดยแม่บ้านและครูจะมาช่วยกันเตรียมอาหารเช้าก่อนเวลาที่นักเรียนจะเริ่มเดินทางมาถึงที่โรงเรียน มีการสนับสนุนอาหารเช้าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งครูที่ดูแลในปัจจุบันรับช่วงต่อมาจากครูที่เคยอยู่ก่อน ทั้งนี้ ในปี 2022 ศพด. ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิฯ มาประมาณ 2 ปี

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับคุณครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน ศพด. พบว่าไม่ได้เพียงรับการสนับสนุนเป็นงบประมาณเท่านั้น ยังมีทำให้ครูที่ดูแลเด็กได้ไปอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และได้รับองค์ความรู้ในการพัฒนาเด็ก การแก้ไขปัญหาเด็กที่มีภาวะโภชนาการต่ำกว่าเกณฑ์ รวมถึงการที่ทางมูลนิธิฯ เข้ามาสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำอาหารเช้า โดยจะมีการสนับสนุนเป็นรายเดือนกับทาง ศพด. จากการพูดคุยร่วมกันพบว่าจุดเด่นของพื้นที่คือ ศพด. มีพื้นที่สำหรับการทำแปลงเกษตร เพื่อนำผลผลิตมาสนับสนุนเป็นแหล่งอาหารให้กับเด็กใน ศพด. อีกทั้งการดำเนินโครงการฯ ของ ศพด. เป็นต้นแบบของการทำงานที่สร้างความร่วมมือจากพื้นที่ได้เป็นอย่างดี สามารถให้ผู้ปกครองมีความเข้าใจความสำคัญของอาหารเช้า และเข้ามาร่วมสนับสนุนให้กับเด็กๆ ที่เป็นลูกหลานในพื้นที่

ความน่าสนใจของพื้นที่

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านยางเปา มีการร่วมกันวางโครงการแหล่งอาหารเพื่อเป็นต้นทุนเพิ่มความมั่นคงของการมีวัตถุดิบที่สามารถผลิตเองได้ จากการทำสวน ปลูกผัก การมองร่วมกันถึงการมีอาหารและวัตถุดิบจะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองเองด้วย ช่วยให้เด็กมีอาหารเช้า โดยผู้ปกครองที่มีลูกเรียนอยู่ที่ ศพด. จะมาช่วยการทำสวน ปลูกผัก โดยเป็นการอาศัยเวลาที่ว่างจากการทำงานหลักหรือสละเวลามาร่วมลงแรงร่วมกัน รวมถึงการสนับสนุนข่าวสาร ซึ่งเป็นอาหารหลักที่เด็กจะต้องบริโภคทุกวัน และสนับสนุนในรูปแบบเงินที่เก็บเป็นรายเดือนที่จ่ายให้กับ ศพด. ซึ่งก่อนจะมีการเก็บเงินก็จะมีการทำประชาคมร่วมกันเพื่อให้ผู้ปกครองได้มีการรับรู้และเข้าใจร่วมกันถึงวัตถุประสงค์ของการเก็บเงิน ที่จะเอาไว้ใช้ในการบริหารจัดการค่าวัตถุดิบในการประกอบอาหารอื่นๆ ค่าเชื้อเพลิง และอื่นๆ

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่

การสร้างความร่วมมือร่วมกันของผู้ปกครองทำให้เกิดความร่วมมือและยินดีที่เห็นบุตรหลานของตนเอง และเด็กในชุมชนได้รับอาหารเช้า เห็นถึงความหลากหลายของอาหาร ที่ทางศูนย์จะมีการเปลี่ยนแปลงให้กับเด็ก และทำให้เด็กเองก็สนใจที่จะอยากมารับอาหารเช้าในทุกๆ วัน และแกนหมุนที่สำคัญคือ **ชุมชน** ซึ่ง ศพด. ได้รับการสนับสนุนในด้านอื่นๆ ด้วย อาทิ การปรับปรุงพื้นที่และโครงสร้างในเชิงกายภาพ การสนับสนุนกำลังแรงของผู้ปกครอง และการสนับสนุนเงิน ซึ่งถือเป็นจุดศูนย์รวมที่สำคัญระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาคมผู้ปกครองในการเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนา

การรับรู้และมีส่วนร่วมของหน่วยงานระดับตำบล

ในพื้นที่ของ ศพด.บ้านยางเปา ซึ่งอยู่ในการดูแลจากองค์การบริหารส่วนตำบลยางเปา ซึ่งโดยพันธกิจและบทบาทหลักของ อบต. คือการสนับสนุนอาหารกลางวัน และนมสำหรับเด็กมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสร้างความร่วมมือกับ อบต. ของทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ เริ่มจากการเชิญให้ตัวแทนเข้ามาร่วมประชุมในการดำเนินโครงการฯ ตลอดจนการสร้างการรับรู้และความเข้าใจต่อความสำคัญของอาหารเช้าสำหรับเด็ก ทำให้เห็นว่า ศพด. เป็นพื้นที่ที่จะรองรับเด็กให้กับผู้ปกครองซึ่งต้องออกไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งการสนับสนุนของ อบต. คือมีการจัดสรรงบประมาณมาเพื่อการจ้างแม่บ้านเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระในการประกอบอาหารให้กับครูที่ ศพด. สามารถเอาเวลาไปใช้ในการสอนการเรียนรู้ให้กับเด็กได้ โดยไม่ต้องกังวลกับการเตรียมอาหารให้เด็กซึ่งจะมีแม่บ้านช่วยเป็นหลัก

นอกจากนั้นยังมีการสนับสนุนในด้านอื่นๆ เช่น ด้านการปรับปรุงซ่อมแซมพื้นที่ โดยผู้บริหารของ อบต. ก็ให้การสนับสนุนและมีความสนใจในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ของพื้นที่ด้วย ด้านการสนับสนุนจากฝ่ายที่ดูแลเรื่องการเกษตรที่ประสานงานให้หน่วยงาน ภายนอกเข้ามาดำเนินกิจกรรมและสนับสนุนการดำเนินงานของ ศพด. เช่น การมีส่วนร่วม ของกลุ่มจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ทั้งนี้ ในส่วนของผู้บริหาร อบต. ก็มีทัศนคติเชิงบวกใน การพัฒนาเด็กให้กับชุมชน โดยมองว่าเด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องเจริญเติบโต และ ในฐานะของ อบต.เองก็เป็นตัวแปรสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและพัฒนา

ผลจากการสนทนากลุ่มของครูจาก ศพด.ในพื้นที่

เป็นการยืนยันถึงความสำคัญของอาหารเข้าที่มีต่อเด็ก เนื่องจากเด็กในบาง ศพด. เด็กจะไม่ได้มีอาหารเข้าที่กินมาจากบ้าน เนื่องจากการประกอบอาชีพของผู้ปกครองที่ต้องไปทำ เกษตรกรรมตั้งแต่เช้า ทำให้ไม่มีเวลาเตรียมหรือไม่ได้ให้เด็กกินมื้อเช้าก่อนจะมาส่งที่โรงเรียน ซึ่งการมีอาหารเข้าสนับสนุนให้เด็กเป็นการช่วยลดและแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองได้ใน ส่วนหนึ่ง บางครอบครัวอาจมีลูกหลายคนทำให้มีค่าใช้จ่ายเรื่องอาหารค่อนข้างมากกว่าปกติ

ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การสนทนากลุ่มประกอบด้วยครูจาก ศพด. ทั้งที่ยังได้รับการสนับสนุนและไม่ได้รับ การสนับสนุนจากโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด โดยมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นไปในแนวทาง เดียวกันพบว่า **ในพื้นที่ที่ยังดำเนินการต่อได้แม้ไม่มีทุนสนับสนุน ปัจจัยหลักมาจากการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง** การที่ผู้ปกครองสนับสนุนเป็นสิ่งของ หรือวัตถุดิบ ก็อาจจะได้รับความร่วมมือดีกว่าการมาสมทบเป็นเงินซึ่งผู้ปกครองก็มองว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น เป็น เรื่องของสถานะและความมั่นคงทางด้านรายได้และการทำงานของแต่ละครอบครัวที่จะให้ ความร่วมมือ

ทัศนคติของผู้บริหารหน่วยงานต่างๆก็เปลี่ยนไปหลังจากที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ เริ่มเข้ามาสนับสนุนให้มีโครงการฯ และเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กในพื้นที่ด้วย ก่อนหน้าที่จะมีโครงการฯ มาสนับสนุนก็ให้เห็นไปในทางเดียวกันถึงความสำคัญของอาหารเข้ากับเด็ก แต่เมื่อโครงการฯ ของทางมูลนิธิฯ มีการดำเนินงานเชิงประจักษ์ในพื้นที่ ก็มองว่าความสำคัญของอาหารเข้านั้นเปลี่ยนไปในทางที่จะเป็นประโยชน์กับเด็กมากขึ้น

มีข้อคิดเห็นตรงกันว่า ผู้บริหารของ อบต. ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนอาหารเข้าเท่าที่จะสามารถสนับสนุนและไม่ขัดกับข้อบังคับและระเบียบทางงบประมาณได้

ด้านการเปลี่ยนแปลงของผู้ปกครอง คุณครูได้สะท้อนถึงทัศนคติที่ผู้ปกครองหันมาเห็นความสำคัญกับการมีอาหารเข้าให้กับเด็กที่จะมาเรียน พบว่ามีบางส่วนก็จะห่ออาหารมาให้เด็กได้กินที่ ศพด. โดยขอให้ครูช่วยดูแลให้เด็กกินอาหารเข้า บางส่วนเริ่มให้เด็กกินมือเช้ามาจากที่บ้าน คุณครูยังช่วยกันมองไปถึงปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้เด็กได้รับอาหารเข้า

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กที่มาเรียนที่ ศพด. คือ **เด็กมีสุขภาพที่ดีขึ้น มีอารมณ์ที่สดใส ในด้านร่างกายทั้งส่วนสูงและน้ำหนักเพิ่มขึ้น**จากก่อนการได้รับอาหารเข้า การทำกิจกรรมกลางแจ้งของเด็กก็ง่ายขึ้น และเด็กจะมีสมาธิในการทำกิจกรรมไปพร้อมกับครูและเพื่อนได้ ทั้งนี้ยังเป็นการสร้างความสนใจให้เด็กอยากจะมาโรงเรียน อยากเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อน แต่ในอีกด้านหนึ่งคือ ด้านสติปัญญาและความรอบรู้ของเด็ก อาจจะได้ไม่มีการวัดผลในส่วนนี้มากนัก แต่มองว่าพัฒนาการในภาพรวมเด็กก็จะมีเพิ่มขึ้นและเหมาะสมกับวัย ซึ่งต่างจากก่อนมีอาหารเข้าที่ช่วงสายหรือประมาณ 10.00–10.30 น. เด็กจะเริ่มไม่มีสมาธิในการเรียนหรือทำกิจกรรมกับครู จากการสังเกตของครูผู้สอนแล้วเมื่อเด็กได้รับอาหารเข้าก็จะสามารถร่วมกิจกรรมที่ครูจัดให้ร่วมกับเพื่อนๆ ได้จนถึงประมาณ 11.00 น. หรือก่อนได้รับอาหารกลางวันจากทาง อบต.

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการฯ

การสนทนากลุ่มร่วมกันมองว่า ในพื้นที่ซึ่งทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ ยังให้การสนับสนุนอยู่ ก็พอที่จะดำเนินงานไปได้เรื่อยๆ แต่อาจจะติดเรื่องของการคิดรายการอาหารให้เหมาะสมและมีประโยชน์กับเด็ก ซึ่งก็จะต้องพยายามสื่อสารกับแม่ครัวที่มาช่วยจัดการให้ หรือในบาง ศพด. หรือโรงเรียนที่ไม่มีแม่ครัวมาสนับสนุน ส่วนนี้ก็เป็นหน้าที่ของทางคุณครูผู้สอนที่จะต้องแบ่งเวลา หรือขยิบเวลาให้เร็วขึ้นในการสอนและการดูแลเด็กเพื่อต้องไปประกอบอาหารเองด้วย อีกส่วนหนึ่งมองว่าด้วยสถานะในปัจจุบันที่ราคาสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภคที่ราคาปรับตัวสูงขึ้น ทำให้ในการซื้อวัตถุดิบบางส่วนอาจจะได้ปริมาณน้อยลง

โอกาสในการที่เด็กจะมีอาหารเข้าได้อย่างต่อเนื่อง

มีความเป็นไปได้ที่จะได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองของเด็กในลักษณะของการนำวัตถุดิบ ข้าว หรือผลผลิตทางการเกษตรที่ทางผู้ปกครองผลิตเองได้มาร่วมกันที่ ศพด. หรือโรงเรียน แต่ก็ไม่ได้เกิดขึ้นกับทุก ศพด. อีกด้านหนึ่งมองว่า ความสัมพันธ์ของ ศพด. กับชุมชนในที่นี่หมายถึงผู้ปกครอง เป็นสิ่งที่ช่วยให้ ศพด. สามารถขับเคลื่อนโครงการฯ ไปได้ กล่าวคือ บาง ศพด. มีพื้นที่สามารถทำแปลงเกษตรผลิตอาหารได้ การให้ความร่วมมือที่เรียกว่า “ลงแรง” เป็นการมีส่วนร่วมสำหรับผู้ปกครองที่อาจจะไม่สามารถสนับสนุนเป็นเงินได้ แต่ใช้กำลังแรงในการเข้าไปช่วยงานของ ศพด. เมื่อต้องการ

การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

กล่าวได้ว่าการเข้าไปสนับสนุนอาหารเช้าของโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด สร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมุมมองต่อการให้ความสำคัญของอาหารเช้าสำหรับเด็กเพิ่มมากขึ้น

ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลในพื้นที่กล่าวว่า แต่เดิมนั้นมองว่าอาหารเช้าเป็นเรื่องของครอบครัว หรือพ่อแม่ ที่จะต้องรับผิดชอบดูแลจัดหาให้กับเด็กหรือบุตรหลาน บทบาทของหน่วยงานในการเข้าไปมีส่วนร่วมก็ไม่ได้เป็นรูปธรรมหรือชัดเจนมาก ประกอบกับไม่ได้เป็นหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือจะเป็นภารกิจของหน่วยงานในการดูแล แต่เมื่อมีการสนับสนุนจากภายนอก จากการศึกษาที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ เข้าไปสนับสนุนให้ทาง ศพด. และทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็ก

จากคำบอกเล่าผ่านการประชุมอย่างเป็นทางการ หรือการพูดคุยกันในวันต่างๆ ร่วมกับคุณครูที่ดูแล ก็ทำให้เห็นความสำคัญของอาหารเช้าต่อเด็กที่จะเข้ามาเรียนในศพด. ซึ่งคุณครูก็ได้สะท้อนถึงผลการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่เกิดขึ้นให้ทางผู้บริหารได้รับรู้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงอีกประการสำคัญคือ **แนวคิดที่จะมีการขยายผลการดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเช้าให้กับศพด. อื่นๆ** ด้วยเพราะเห็นว่าถ้าเด็กทุกคนในพื้นที่ได้รับการสนับสนุนก็จะสามารถส่งผลต่อการเรียนรู้และก้าวต่อไปของเด็กในการศึกษาได้ ซึ่งการดำเนินงานในปัจจุบันยังคงไม่สามารถขยายผลได้อย่างชัดเจนมากนัก เนื่องจากองค์ประกอบในหลายภาคส่วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ไม่สามารถทำให้เกิดโครงการฯ ได้ กล่าวคือ ในบางพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างไกลมาก มีการเดินทางค่อนข้างลำบาก และมีจำนวนเด็กอยู่น้อย หรือบางแห่งที่อยู่ไกลและมีครูดูแลเพียงคนเดียว ก็อาจจะยังไม่เอื้อต่อการจะต้องแบ่งเวลามาทำอาหารให้กับเด็ก และบางแห่งผู้ปกครองเองก็อาจจะยังไม่สามารถมีส่วนร่วมเท่ากับที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านยางเปาที่เป็นต้นแบบที่ดีของอื่นๆ ได้

ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ได้เสนอแนะแนวทางที่อาจจะสามารถสนับสนุนให้สามารถดำเนินการโครงการอาหารเช้า หรือความเป็นไปได้ในอนาคต กล่าวคือ **อบต. อาจสนับสนุนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้วยการจัดหา หรือจ้างแม่บ้านหรือแม่ครัวที่จะเข้าไปช่วยจัดเตรียมอาหารให้กับ ศพด. และช่วงแบ่งเบาภาระให้กับคุณครู พร้อมทั้งการแก้ปัญหาครูในพื้นที่ไม่เพียงพอ หรือการเพิ่มจำนวนครูให้เหมาะสมกับจำนวนของเด็ก เพื่อให้สามารถช่วยดูแลเด็กได้ทั่วถึง และประการสุดท้ายคือการหางบประมาณเพิ่มเติม หรืออาจจะเป็นเงินสมทบจากภายนอก ซึ่งตรงนี้อาจจะเป็นข้อท้าทายของ อบต. ด้วย ที่จะต้องไม่ขัดกับระเบียบของภาครัฐ และสามารถจะทำได้ถูกต้องตามหลักปฏิบัติ**

การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่ออาหารเช้าของเด็ก

เมื่อผู้ปกครองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเด็ก และคำแนะนำจากคุณครู บางส่วนก็เกิดการเปลี่ยนแปลงและมาให้ความสำคัญกับอาหารเช้าของเด็กๆ มากขึ้น จากการบอกเล่าของคุณครูพบว่า **ผู้ปกครองบางรายก็มีการเตรียมอาหารเช้ามาให้เด็กเอง** สำหรับศพด. ที่ไม่ได้ดำเนินโครงการฯ ต่อแล้ว บางรายที่เตรียมมาก็มาขอให้คุณครูช่วยดูแลให้เด็กได้กินอาหารเช้าที่เตรียมมาก่อนจะเข้าเรียน หรืออาจจะให้คุณครูช่วยป้อนให้ และบางรายก็มีการให้เด็กได้กินมาจากบ้านด้วย ก่อนที่จะมาส่งให้กับครูในตอนเช้า

จากการสัมภาษณ์ **ตัวแทนผู้ปกครอง** สะท้อนว่า ความสำคัญของอาหารเช้ากับเด็กเล็กนั้น ขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ปกครองเป็นหลัก และความเอาใจใส่กับบุตรหลานของ

แต่ละบ้าน แต่ละครอบครัว ซึ่งก็เห็นถึงประโยชน์ที่เด็กได้รับการสนับสนุนจากทางโครงการฯ เห็นว่าเด็กได้กินอาหารที่ครบถ้วนตามหลักอาหาร 5 หมู่ สิ่งที่คุณปกครองสังเกตได้คือเด็กจะกลับไปบอกเล่าว่าในแต่ละวันได้กินอาหารอะไรที่โรงเรียนบ้าง เห็นว่าเด็กไม่มีอาการไม่สบายไปโรงเรียนในตอนเช้า และเด็กก็มีพัฒนาการ ความกล้าเพิ่มขึ้น และมีแรงจูงใจจากการที่จะได้กินข้าวร่วมกับเพื่อนๆ ในวัยเดียวกัน ซึ่งต่างจากการอยู่บ้านในวันหยุดซึ่งเด็กก็จะไม่ได้เรียกร้องที่จะกินหรืออาจจะต้องมีการกระตุ้นให้กิน

ผู้ปกครองได้บอกถึงการที่มีโครงการอาหารเช้าเป็นส่วนช่วยในการลดค่าใช้จ่าย ช่วยลดภาระในการดูแลลูกให้กินข้าวตอนเช้า และเห็นถึงพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัยที่ดีขึ้น จากการศึกษาสามารถกินข้าวได้เองโดยไม่ต้องมีคนคอยป้อน มีความรู้เรื่องสุขอนามัย การล้างมือ รวมถึงการเขียนหนังสือของเด็กมีมากขึ้น

การรับรู้ของผู้ปกครองในพื้นที่ที่จะผ่านการประกาศเสียงตามสายในชุมชนว่าทาง ศพด. กำลังจะมีกิจกรรมหรือต้องการให้ไปช่วยเหลือ แต่ก็สามารถมาร่วมได้ไม่ทั้งหมด เนื่องจากจะต้องประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เป็นหลัก หรือในบางหมู่บ้านที่อยู่ไกลออกไปการเดินทางมาก็ต้องใช้เวลาพอสมควร ทำให้ไม่ได้มาช่วยงานที่ศูนย์ฯ ได้บ่อยนัก

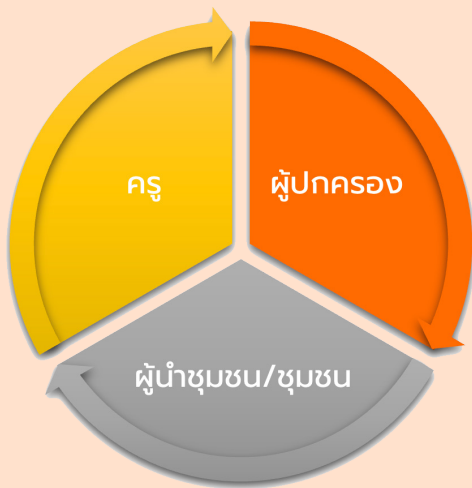
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเด็กที่ได้รับอาหารเช้า

การสนทนากลุ่มร่วมกันของ **คุณครูผู้ดูแลศูนย์ฯ** สะท้อนว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนมีโครงการสนับสนุนอาหารเช้าคือ เมื่อเด็กเริ่มมีการเรียนรู้ไปได้ในระยะเวลาประมาณ 10.30 น. จะสังเกตได้ว่าเด็กจะค่อนข้างไม่มีสมาธิในการทำกิจกรรม หรือเด็กบางคนก็จะบอกได้ว่ามีความรู้สึกหิว หรืออยากกินขนม แต่เมื่อได้รับการสนับสนุนจากโครงการอาหารเช้า เด็กที่ได้มารับอาหารเช้าที่โรงเรียนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี กล่าวคือ ในด้านสุขภาพเห็นถึงความร่าเริง เด็กมีความสดใส ร่างกายมีส่วนสูงเพิ่มขึ้น ในบางคนก็มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นตามเกณฑ์ การทำกิจกรรมกลางแจ้งร่วมกับเพื่อนได้ดี และมีสมาธิในการฟังตามที่ครูพูดมากขึ้น ทางด้านสังคม คือ ทำให้เด็กเข้ากลุ่มกับเพื่อนๆ ได้ดี และอยากมาโรงเรียน ไม่อแงหรือติดผู้ปกครองในช่วงที่มาส่ง แต่ในด้านสติปัญญานั้น คุณครูได้สะท้อนว่ายังไม่สามารถวัดผลได้อย่างชัดเจนมากนัก อาจจะสังเกตในภาพรวมได้ว่าเด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยหรือไม่เท่านั้น

จุดเด่นของพื้นที่ : ชุมชนเป็นจุดศูนย์กลางและสร้างความร่วมมือ

ในพื้นที่ของ อบต.อมก๋อย ซึ่งมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด 16 ศูนย์ แต่ไม่ได้เกิดโครงการสนับสนุนอาหารเช้าทั้งหมดเนื่องจากความห่างไกลของพื้นที่และความพร้อมของปัจจัยอื่นๆ แต่ในพื้นที่ซึ่งสามารถรักษาและยังคงดำเนินโครงการฯ อยู่ได้ ทำให้เห็นว่ามีกลไกความร่วมมือที่เห็นได้ชัดเจนทั้งในบทบาทและการมีส่วนร่วม และถือได้ว่าเป็นแกนหลักสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้เกิด หรือการคงอยู่อย่างต่อเนื่องของโครงการอาหารเช้า โดยร่วมมือกันในบทบาทของ **คณะกรรมการประจำศูนย์ฯ**

ความสำคัญของผู้มีส่วนร่วมหลัก คือ ครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน/ชุมชน พร้อมทั้งทัศนคติและมุมมองต่อเด็ก เปรียบเสมือนตัวแปรหลักที่จะวัดความสำเร็จของโครงการฯ และผลที่จะเกิดขึ้นเด็กในพื้นที่ ตัวอย่างที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตำบลอมก๋อยเป็นตัวอย่างที่สามารถเรียนรู้และส่งต่อให้กับพื้นที่อื่นๆ ได้ กล่าวคือ ทั้งสามส่วนเห็นพ้องต้องกันถึง

ความสำคัญของโครงการอาหารเช้าที่ริเริ่มโดยมูลนิธิศุภนิมิตฯ และมีความพยายามในการหาแนวทางที่จะทำให้โครงการฯ สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องด้วยปัจจัยภายในพื้นที่ผ่านกระบวนการพูดคุยและร่วมกันหาทางในการสนับสนุนและการมีส่วนร่วม ซึ่งทำให้ผู้ปกครองเข้าใจในความสำคัญของอาหารเช้า ทำให้ชุมชน สมาชิกของชุมชน และผู้นำชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลืองานของ ศพด.

ผู้นำชุมชน มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจและช่วยสื่อสารให้กับสมาชิกของหมู่บ้าน การมาร่วมประชุม หรือมาร่วมกันช่วยงานเพื่อให้ผู้ปกครองของเด็ก หรือแม้แต่เพื่อนบ้าน

ที่อาจจะไม่ได้มีลูกหลานเรียนอยู่ใน ศพด. เข้ามามีส่วนร่วมกันเพื่อช่วย ศพด. โดยมองว่าการพัฒนาให้ ศพด. มีความมั่นคง และสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปได้ ก็จะส่งผลดีต่อเด็กซึ่งเปรียบกับเป็นรุ่นลูก หลาน ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน การช่วยสื่อสารของผู้นำชุมชนเป็นการช่วยคุณครูที่ดูแล ศพด. ให้สามารถทำงานได้สะดวกมากขึ้น ทั้งในด้านการดูแลเด็ก การดูแลทางกายภาพในบริเวณของ ศพด. เพราะครูก็ต้องรับผิดชอบดูแลพื้นที่ด้วย ซึ่งการได้แรงสนับสนุนจากผู้นำชุมชนก็เป็นปัจจัยสำคัญ อีกทั้งยังเป็นแรงกระตุ้นให้สมาชิกของชุมชนหรือผู้ปกครองคนอื่นๆ ได้รับรู้ถึงความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยสนับสนุนให้เกิดโครงการได้อย่างต่อเนื่อง

จุดเด่นของพื้นที่: เกษตรกรรม สร้างแหล่งอาหาร

ในพื้นที่ของ ศพด.บ้านยางเปา ซึ่งผู้ปกครองของเด็กและสมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคเกษตรกรรม มีการนำแนวคิดพัฒนาพื้นที่ของ ศพด. ซึ่งสามารถปลูกผักและหมุนเวียนกันมาช่วยดูแลโดยผู้ปกครอง ทำให้ทาง ศพด. สามารถนำผลผลิตที่ได้ไปเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบอาหารให้กับเด็ก และเกิดเป็นประโยชน์โดยตรงคือ “ผลผลิต

ปลอดภัย คุ้มค่าใช้จ่าย ไม่มีสารพิษ” ทั้งนี้การดำเนินการเพื่อสนับสนุนอาหารให้กับเด็กด้วยวิธีการนี้ก็ยังคงมีปัญหาอยู่บ้าง เนื่องจากหมู่บ้านอยู่บนพื้นที่สูงก็จะมี การขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูที่น้ำแล้ง ทำให้อาจจะไม่สามารถเพาะปลูกได้สมบูรณ์มากนัก และการขาดแคลนปุ๋ยที่จะมาช่วยบำรุงดินหรือเพิ่มเติมสารอาหารให้กับดิน ได้มีการเสนอแนวคิดของแกนนำเกษตรกรในพื้นที่เรื่องการทำ “สวนหลังบ้าน” ซึ่งทุกบ้านจะได้มีผลผลิตมาช่วยเหลือทาง ศพด. แต่ก็ยังไม่ได้เกิดเป็นรูปธรรมมากนัก

ในภาพรวมพื้นที่อำเภออมก๋อย มีเหตุผลที่จำนวนพื้นที่ของโครงการฯ มีจำนวนลดลง เป็นผลดีที่เกิดจากความสำเร็จของโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด กล่าวคือภาวะทุพโภชนาการของเด็กนั้นมีเกณฑ์การประเมินที่ดีขึ้น ทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ จึงเห็นว่าส่วนหนึ่งเป็นความพร้อมของพื้นที่ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจที่จะดำเนินการสนับสนุนต่อหรือยุติการสนับสนุน การปฏิบัติงานของมูลนิธิศุภนิมิตฯ เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารเช้า ยังได้เกิดการร่วมกันกับพื้นที่ในการถอดบทเรียน เพื่อแสวงหาและสร้างความเข้าใจ โดยการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ครู และผู้ปกครอง อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นเตือนผู้มีส่วนร่วมเห็นความสำคัญของโครงการอาหารเช้าสำหรับเด็ก นอกเหนือจากนี้ ยังมีโครงการฯ ลักษณะนี้ที่จะเข้ามาร่วมให้ความรู้และส่งเสริมทัศนคติที่ดีในการดูแลเด็กให้กับผู้ปกครอง ผ่านการพัฒนาเป็นหลักสูตรเพื่อใช้ในการอบรมให้กับครอบครัว และคนในพื้นที่มีองค์ความรู้ในการเลี้ยงดูและดูแลเด็กได้อย่างมีคุณภาพ

4.1.2 โครงการ “มือเช้าเพื่อน้องท้องอืด” พื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรีมีการดำเนินงาน “โครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด” ที่ตำบลตะนาวศรี อ.สวนผึ้ง อยู่ห่างจากอำเภอเมืองราชบุรีประมาณเกือบ 90 กิโลเมตร ซึ่งการเดินทางในปัจจุบันมีความสะดวกและสามารถเข้าถึงได้ ด้วยบริบทของอำเภอสวนผึ้งที่อยู่ไม่ไกลมาจากกรุงเทพฯ และเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวขึ้นชื่อ มีสถานที่ท่องเที่ยวในหลายพื้นที่ ทำให้การพัฒนาสาธารณสุขโรค ถนนและเส้นทางของพื้นที่ค่อนข้างพร้อมเพื่อการรองรับการเดินทางของนักท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ในส่วนนี้ด้วย ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ยังคงเป็นพื้นที่ซึ่งเป็นเขตธรรมชาติ และเป็นเขตชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเมียนมา มีการบริหารงานและรับผิดชอบพื้นที่โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ปัจจุบันมีการเข้าถึงสาธารณสุขโรคในหลายๆ ด้านได้อย่างเหมาะสม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัยที่ไม่ได้มีความยากลำบากมากนัก พร้อมทั้งยังเป็นพื้นที่ซึ่งได้รับการเข้าไปสนับสนุนและพัฒนาจากหลายหน่วยงานที่มาจากภายนอก

สำหรับที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากทางโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของถนนสายหลัก พร้อมทั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับองค์การบริหารส่วนตำบล และอีกแห่งหนึ่งมีสถานที่ตั้งในจุดที่เป็นเส้นทางผ่านไปยังสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก

พื้นที่มีการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และมีรูปแบบและผลลัพธ์ที่ชัดเจน

พื้นที่ดำเนินการของโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดอยู่ที่ตำบลตะนาวศรี อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี ดำเนินการทั้งในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และในโรงเรียน มีการเริ่มดำเนินการสนับสนุนอาหารเช้าให้กับเด็กมาประมาณ 5 ปี โดยดำเนินการในช่วง 2 ปีแรก มีการพิจารณาพื้นที่เพื่อเข้าไปสนับสนุนจากการที่เป็นพื้นที่ดั้งเดิมที่ทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ ให้การสนับสนุนเด็กนักเรียนอยู่แล้ว โดย ณ ขณะนั้นสามารถดำเนินการได้ใน 2 ศพด. และ 2 โรงเรียน จากนั้นเมื่อโครงการฯ ดำเนินไปได้ระยะหนึ่ง ได้มีการปรับยุทธศาสตร์การทำงานของทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กในพื้นที่ดำเนินงานทั่วประเทศมุ่งเน้นแก้ปัญหาเร่งด่วนด้านการอ่านออกเขียนได้ของเด็กนักเรียนระดับประถม และการเตรียมความพร้อมด้านการอ่านออกเขียนได้ของเด็กในช่วงปฐมวัยและเด็กก่อนวัยเรียน ทำให้โครงการมือเช้าฯ เพื่อแก้ปัญหาภาวะทุพโภชนาการต้องเว้นการดำเนินการไปประมาณ 1 ปี

การดำเนินโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดในช่วงเริ่มต้น ได้มีการจัดทำแผนของพื้นที่ โดยใช้ข้อมูลเด็กและโรงเรียน ในปีแรกของการดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ พบสภาพปัญหาที่เด็กผอม แคระแกร็น จึงมีการพูดคุยวางแผนร่วมกันระหว่างทีมงานมูลนิธิศุภนิมิตฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้ง รพ.สต. โรงเรียน สาธารณสุขในพื้นที่ และ อบต. เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหา จากสถานการณ์ที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องกัน และร่วมกันมองว่าแต่ละส่วนจะสามารถสนับสนุนไปพร้อมกันอย่างไรได้บ้าง ทำให้พื้นที่ตำบลตะนาวศรี ในช่วงเริ่มดำเนินงานโครงการฯ (2 ปีแรก และ 1 ปี ซึ่งมูลนิธิศุภนิมิตฯ ไม่ได้สนับสนุนงบประมาณ) มีความพยายามที่ทาง อบต. และโรงเรียนในการดำเนินการจัดให้มีอาหารเช้าให้กับเด็ก แต่ก็มีปัญหาเรื่องงบประมาณซึ่งในพื้นที่ไม่ได้มีการเตรียมการเรื่องงบประมาณเพิ่มเติมในการจัดอาหารเช้าให้เด็ก ที่สุดจึงไม่สามารถดำเนินงานต่อได้เหมือนกับช่วงที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ ให้การสนับสนุน

ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากการสนทนากลุ่มกับ คุณครูที่ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็ก และโรงเรียน พบว่า ความหลากหลายของอาหารที่เด็กจะได้รับในแต่ละวันช่วยให้เด็กสนใจและอยากจะทำกินอาหารเข้าร่วมกับเพื่อน และยังพบว่าอาหารบางเมนูที่เด็กไม่รู้จัก หรือผักบางชนิดที่เด็กไม่เคยได้เห็นในมืออาหารของที่บ้าน เมื่อมาเจอในเมนูของโรงเรียน ในทางหนึ่งก็เป็นเครื่องมือของครูในการสอนและดึงดูดให้เด็กมีความสนใจกับอาหารที่โรงเรียนได้จัดให้มากขึ้น คุณครูมีข้อสังเกตว่าเด็กจะไม่ค่อยกระฉับกระเฉงในช่วงการเปิดภาคเรียนใหม่ๆ เนื่องจากช่วงปิดเทอมเด็กอยู่บ้านอาจจะไม่ได้รับอาหารที่เหมาะสม หรือมีความหลากหลายเท่ากับที่ทางโรงเรียนได้จัดให้ตามหลักโภชนาการ โดยส่วนใหญ่คุณครูจะเข้าไปช่วยดูในช่วงที่เด็กกำลังเริ่มกินอาหารเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและเป็นระเบียบ

ด้วยลักษณะของการเป็นโรงเรียน ผู้ปกครองไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินโครงการมือเช้า ในแต่ละวันมากนัก เนื่องจากทางโรงเรียนได้มีฝ่ายจัดเตรียมอาหารที่สามารถบริการให้กับเด็กนักเรียนได้ (สำหรับโรงเรียนที่มีจำนวนเด็กหลายชั้นเรียน) หรือในบางโรงเรียนก็มีแม่ครัวที่คอยช่วยทำให้ไม่เป็นภาระของคุณครูในการแบ่งเวลาเพื่อมาเตรียมอาหารเช้า

ในด้านความร่วมมือของชุมชนนั้น ได้มีการสะท้อนว่า ไม่ได้มีลักษณะที่ชุมชนเข้ามา มีบทบาทในการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้โครงการมือเช้า สามารถดำเนินการต่อไปได้มากนัก จึงทำให้มองว่าการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกเข้ามาสู่โรงเรียนเป็นวิธีการที่จะช่วยให้โครงการมือเช้า สามารถดำเนินการต่อไปได้มากกว่า

จุดสำคัญของโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดเกิดขึ้นกับตัวเด็ก คือ พัฒนาการและความพร้อมในการเรียนของเด็ก เห็นได้ชัดว่าเด็กมีอารมณ์ที่แจ่มใสและสามารถตอบคำถาม กล่าวคุยกับครูในการทำกิจกรรม เด็กไม่ค่อยเจ็บป่วยและลดจำนวนการขาดเรียนของเด็กได้

การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล ในฐานะหน่วยงานหลักและเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ได้สะท้อนให้เห็นว่า บทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน หรือส่งเสริมโครงการอาหารเข้าอาจจะยังไม่ชัดเจน หรือเห็นเป็นบทบาทมากนัก เนื่องจากเหตุผลที่หน่วยงานเองไม่ได้มีงบประมาณที่ชัดเจนในเรื่องการสนับสนุนอาหารเข้า แต่จะเป็นโครงการในรูปแบบของการสนับสนุนอาหารกลางวัน นม เครื่องแต่งกายของเด็กนักเรียน รวมไปถึงสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ รวมถึงการปรับปรุงหรือซ่อมแซมอาคารสถานที่ของ ศพด. หรือโรงเรียน ตามที่มีการขอสนับสนุน และสะท้อนมุมมองว่าการที่เด็กจะได้รับอาหารเข้า เบื้องต้นควรจะเป็นบทบาทของผู้ปกครองที่จะเข้ามาดูแลเป็นหลักก่อนที่จะส่งต่อให้กับโรงเรียน ซึ่งผู้ปกครองในพื้นที่ก็อาจจะติดขัดในเรื่องของเวลาในการเตรียมอาหารเข้าให้กับลูกหลาน เนื่องจากจะต้องรีบออกไปทำงานตั้งแต่เช้า และต้องพาเด็กมาส่งไว้กับครูก่อนจะเริ่มออกไปทำงาน

การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่ออาหารเข้าของเด็ก

ข้อสังเกตที่คุณครูได้สะท้อนให้เห็นได้ว่า ผู้ปกครองของเด็กในพื้นที่ที่จะค่อนข้างมองได้ชัดๆ เป็นสองลักษณะคือ กลุ่มแรกเป็นผู้ปกครองที่มีความพร้อม (ทางการเงินและรายได้) ก็จะสามารถมีเวลาที่จะเอาใจใส่ดูแลเรื่องอาหาร เรื่องการเรียน และเรื่องสุขภาพของลูก และพร้อมที่จะร่วมมือกับ ศพด. หรือโรงเรียน ในการสนับสนุน ซึ่งอาจจะสนับสนุนเป็นเงิน หรือมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสนับสนุนโครงการอาหารเข้าให้กับเด็ก ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นกลุ่มที่อาจจะมีฐานะไม่ดี หรืออาจจะยากจน ซึ่งต้องอาศัยการทำงานรับจ้างรายวันในพื้นที่ เรื่องความพร้อมในการดูแลลูกในหลายๆ ด้านก็อาจจะน้อยกว่า เพราะก็จะต้องออกไปทำงานแต่เช้า และรีบมาส่งลูกไว้ที่โรงเรียน หรือที่ ศพด. ทำให้ไม่มีเวลาที่เด็กจะได้รับอาหารเข้าที่บ้าน

และจากการทำกิจกรรมสนทนากลุ่มร่วมกับ ผู้ปกครอง ทั้งหมดก็เห็นถึงความสำคัญของอาหารมื้อเช้า โดยปกติก็จะมีการเตรียมไว้ให้เด็กอยู่บ้าง แต่อยู่ที่ตัวเด็กเองด้วยที่ไม่ยอมกิน หรือไม่สนใจกินสิ่งที่เตรียมไว้ให้ และด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลาในบางครอบครัวในการเตรียมตัวไปทำงาน ก็อาจจะหาอะไรที่ง่ายๆ ให้เด็กได้กินก่อนมาโรงเรียนบ้าง หรือเมื่อรู้ว่าที่โรงเรียนมีการเตรียมอาหารเข้าไว้ให้ ก็จะทำให้เด็กมากินกับที่โรงเรียน ส่วนแนวโน้มของการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองนั้นยังไม่ชัดเจนมากนัก เนื่องจากยังคงคิดว่าต่อให้เด็กไม่ได้มากินอาหารเข้าที่โรงเรียน ก็ยังคงให้เด็กนั้นกินมาเองจากที่บ้านได้ ซึ่งหากจะมีรูปแบบของการเก็บเงินเพื่อนำมาสนับสนุนอาหารเข้าก็อาจจะได้เป็นบางคนเท่านั้น เพราะขึ้นอยู่กับสถานะของแต่ละบ้าน และความพร้อม ซึ่งจำนวนเงินอาจจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับที่แต่ละบ้านจะให้หรือไม่ กล่าวคือในเงินมูลค่าเดียวกันอาจจะเป็นภาระของครอบครัวหนึ่ง แม้ในบางครอบครัวอาจจะสะดวกต่อการจ่ายได้

ภาพรวมของผู้ปกครองมีความเข้าใจ และเห็นถึงพัฒนาการที่เด็กเปลี่ยนแปลงจากการได้รับอาหารเข้าซึ่งทางโรงเรียนและทาง ศพด. ดำเนินการจัดไว้ให้ จากคำบอกเล่าของเด็กที่กลับไปเล่าที่บ้านว่าในแต่ละวันได้กินอาหารอะไร ซึ่งอาจจะแปลกและแตกต่างไปจากที่เคยกินที่บ้าน ซึ่งตัวเด็กเองก็มีความสนใจเรื่องอาหารมากขึ้น เด็กมีความสมบูรณ์ของร่างกายมากขึ้น เรื่องการเรียนก็มีพัฒนาการที่ดี เนื่องจากรับรู้ว่าการเข้านั้นมีส่วนสำคัญในการไปพัฒนาสมอง แต่อุปสรรคที่หลายๆ ครอบครัวได้ช่วยกันสะท้อนคือ “ปัญหาเรื่องความยากจน” กล่าวคือ ในบางครอบครัวที่อาจจะมีลูกหลานหลายคน และคนที่ต้องดูแลหรือรับผิดชอบหาเงินเพื่อมาเลี้ยงดูมีอยู่คนเดียว หรือมีรายได้ไม่เพียงพอมากนัก โดยเฉพาะ

ในผู้ปกครองที่เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ซึ่งก็ประกอบอาชีพเกษตรบ้าง หรือรับจ้างทั่วไปบ้าง ในกลุ่มนี้อาจจะยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการดูแลเด็กที่ได้รับอาหารนมเป็นหลัก และการให้เด็กได้รับสารอาหารที่ครบตามหลักโภชนาการด้วย ซึ่งจากข้อสังเกตของครูได้ให้ ข้อมูลว่าในผู้ปกครองที่เป็นชาติพันธุ์ ก็จะเน้นอาหารที่ง่ายๆ เช่น น้ำพริก ผักที่ทำได้ ซึ่ง อาจจะขาดในส่วนของเนื้อสัตว์หรือส่วนอื่นๆ ที่จะช่วยเรื่องการเจริญเติบโตของเด็กได้ ทำให้ เด็กยังคงมีภาวะทุพโภชนาการอยู่บ้าง

จุดเด่นของพื้นที่ : ความร่วมมือของผู้นำชุมชน ที่ต้องการสนับสนุนโครงการให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การสนทนากลุ่มร่วมกับ ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ทำให้เห็นถึงความต้องการที่จะให้ มีการสนับสนุนโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาที่ได้สะท้อนให้ เห็นคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว ที่จะต้องทำงานหรือประกอบอาชีพแข่งกับเวลา ในบางครอบครัวต้องออกไปทำงานแต่เช้าและกลับมาอีกทีในช่วงค่ำมืดแล้ว ไม่สามารถที่จะ ปฏิเสธหรือเลือกงานได้ เพราะจะทำให้ขาดรายได้มาจุนเจือคนในครอบครัว ข้อเสนออันนี้ เป็นการบ่งบอกสถานะและคุณภาพชีวิตของเด็กที่อยู่ในครอบครัวซึ่งอาจจะไม่ได้รับการ เอาใจใส่หรือมีเวลาที่จะดูแลเด็กได้มากพอ รวมไปถึงเรื่องของอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาหารเช้าก่อนไปโรงเรียน

และยังพบว่ามีเด็กบางส่วนที่เป็นเด็กที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ บางครอบครัวมีลูกหลายคน ที่อายุไล่เลี่ยกัน ทำให้รายได้อาจจะไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะด้านอาหาร ผู้นำชุมชน จึงมองว่าการที่โครงการมือเช้าฯ เข้ามาสนับสนุนอาหารเช้าให้อีกมื้อนอกเหนือจากโครงการ อาหารกลางวันแล้ว จะเป็นส่วนช่วยที่สำคัญในการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายให้กับผู้ปกครอง ซึ่งก่อนที่จะมีโครงการมือเช้าฯ เด็กก็อาจจะกินอยู่ตามมีตามเกิด หรือตามที่ผู้ปกครองจะ สามารถจัดหาให้ได้ แต่เมื่อเด็กได้ไปรับอาหารเช้าที่โรงเรียน ก็เป็นการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ให้กับเด็กอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนที่มีส่วนร่วมในฐานะกรรมการของ ศพด. หรือ กรรมการ สถานศึกษา ก็ได้เล็งเห็นและได้รับรู้ข้อมูลว่าเด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อน ที่จะมีการดำเนินงานโครงการมือเช้าฯ โดยการสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ

ผู้นำชุมชนยังได้ช่วยสะท้อนไปถึงครอบครัวของเด็กที่ได้รับการสนับสนุนอาหารเช้าว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อเด็ก คือ การที่เด็กมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นรวมถึงการที่เด็กเจริญเติบโต ได้ดีขึ้น ผู้ปกครองอาจจะเห็นถึงความสำคัญของอาหารเช้าขึ้นมาบ้าง แต่ก็ไม่ใช่กับผู้ปกครอง ทั้งหมด เพราะบางรายอาจไม่ได้ใส่ใจกับบุตรหลานมากนัก เพราะมีเรื่องการทำงานหารายได้ เป็นเรื่องหลัก ซึ่งการที่เด็กได้มีอาหารเช้าที่โรงเรียน ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของคุณภาพชีวิตที่ดี สำหรับเด็กที่จะได้อาหารอย่างน้อย 2 มื้อต่อวัน ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนยังมองด้วยว่า พัฒนาการ ของเด็กในปัจจุบันดีขึ้นมากกว่าเด็กสมัยก่อน เห็นจากการที่เด็กอยู่ในโรงเรียนมีการเรียนรู้ใน โรงเรียน รวมถึงโครงการอาหารเช้าที่เข้ามาเติมเต็มส่งผลให้การเรียนของเด็กดีขึ้น

ผู้นำชุมชน ได้ร่วมคิดมองภาพอนาคตว่า หากโครงการมือเช้าฯ ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ เด็กได้รับโดยตรงจะสามารถดำเนินการหรือขับเคลื่อนต่อไปได้ อาจจะต้องอาศัย “หน่วยงาน ท้องถิ่น” หรือ อบต. เป็นแกนหลักที่จะช่วยเรื่องการดูแลโรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยมองเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ อีกส่วนหนึ่งคือโรงเรียน ที่จะป็นหน่วยงานในการจัดทำแผนหรือหาแนวทางในการสนับสนุนสิ่งที่เห็นว่าเด็กยังขาด หรือต้องได้รับการช่วยเหลือเพิ่มเติม รวมไปถึงส่วนของเอกชนที่จะเข้ามาสนับสนุนโรงเรียน

หรือมอบโอกาสเพื่อให้โรงเรียนได้มีต้นทุนสำหรับการทำอาหารเช้าให้กับเด็กได้สุดท้าย ผู้นำชุมชนคิดว่ามีความสำคัญ คือ การสนับสนุนให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะหากคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีความพร้อมในแต่ละครัวเรือนแล้ว การจะเข้ามาช่วยหรือสนับสนุนโรงเรียนก็น่าจะสามารถเกิดขึ้นได้มาก

แนวคิดของผู้นำชุมชน มองถึงการสนับสนุนและความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการอาหารเช้า จะต้องให้เกิดการทำงานร่วมกันในหลายบทบาท ตัวอย่างกรณีนี้ คือ

ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้แทนท้องที่ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนและลูกบ้านซึ่งเป็นคนที่จะมองเห็นถึงปัญหา มีบทบาทที่จะสามารถเสนอเรื่องหรือประเด็นไปสู่ อบต.ได้ เพื่อจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ แต่ข้อจำกัดของผู้ใหญ่บ้าน คือ ไม่ได้มีส่วนในการรับผิดชอบงบประมาณที่จะนำมาใช้พัฒนาหรือแก้ปัญหาได้โดยตรง จึงต้องส่งต่อให้ทาง อบต. ในฐานะส่วนราชการท้องถิ่น และมีทีมงานสมาชิกในการดูแลรับผิดชอบ ในการจะนำประเด็นปัญหาที่ถูกเสนอขึ้นมาเพื่อไปพิจารณาและหาแนวทาง หรือจะทางงบประมาณในการจะมาสนับสนุนหรือแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้

การสร้างและการทำงานกันให้เป็นภาคีเครือข่าย หรือมี “การสร้างแผนการพัฒนา” โดยที่คนในชุมชน ผู้นำ รวมถึงผู้ปกครองของเด็ก ก็จะต้องมีการพูดคุยหรือหารือแนวทางที่จะร่วมกันเพื่อจะช่วยเหลือกันให้มีอาหารเช้าต่อไปได้ ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนก็ได้เสนอว่างบประมาณอาจจะไม่ได้มาจาก อบต. โดยตรง มีงบประมาณที่มาจากช่องทางของ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ในการมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน อาจจะมีส่วนที่เข้ามาร่วมสนับสนุนในตรงนี้ได้ ซึ่งมองว่าโอกาสในอนาคตอาจจะให้มีการดำเนินการเรื่องอาหารเช้าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะต้องหากการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ในท้องถิ่นหรือจากเอกชนภายนอกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น

จุดเด่นของพื้นที่ “รวมการสนับสนุนจากภายนอก”

การดำเนินงานของโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนที่สามารถจัดสรรอาหารให้แก่นักเรียนทั้งหมดของโรงเรียน จากการระดมทุนและการกระจายข่าวสารของโรงเรียนให้เป็นที่รับรู้ของสังคม ทำให้มีกลุ่มคนภายนอกที่สนใจและเข้ามาสนับสนุนโรงเรียน ทำให้สามารถบริหารจัดการงบประมาณเพื่อมาสนับสนุนอาหารเข้าให้กับเด็กนักเรียนได้ทั้งหมด ซึ่งการปรับตัวในช่วงที่พบกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งเป็นช่วงที่มีมาตรการควบคุมและเด็กไม่สามารถมาเรียนรวมกันที่โรงเรียนได้ ก็มีการสนับสนุนเป็นอาหารแห้ง ไข่ นม ให้กับเด็กในทุกๆ เดือน ในการสนับสนุนดังกล่าวก็ได้มีการติดตามโดยให้ผู้ปกครองส่งภาพถ่ายผ่าน Line Application เพื่อคุณครูและเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ จะสามารถติดตามได้ว่าการสนับสนุนนั้นถึงตัวเด็กได้จริง

ส่งเสริมอาหารผ่านการเรียนรู้ของเด็ก ในบริเวณพื้นที่โรงเรียนซึ่งสามารถพัฒนาเป็นแปลงผัก ไร่เลี้ยงไก่ไข่ คอกเลี้ยงหมู เป็นอีกส่วนที่เด็กจะนำผลผลิตไปใช้ในการประกอบเป็นอาหาร แม้จะไม่ได้มีปริมาณมากพอ แต่ก็เป็นการสอนให้เด็กเรียนรู้คุณค่าของอาหารแต่ก็มีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่และยังขาดความรู้เรื่องการทำเกษตรโดยตรงเพื่อให้ได้ผลผลิต แต่ก็ได้รับการสนับสนุนจาก ฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับโรงเรียนสนับสนุนองค์ความรู้ ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ต้องหยุดกิจกรรมนี้ไปและยังไม่ได้มีการดำเนินการต่อ เพราะการพัฒนา รูปแบบของแปลงเกษตรนั้นอาจจะเป็นไปได้ยากสำหรับบริบทของพื้นที่ การจะอาศัยผู้ปกครองเป็นหลักก็อาจจะหาคนที่มามีส่วนร่วมได้ไม่มากนักเนื่องจากแต่ละคนมีอาชีพและงานประจำ และด้วยโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายที่โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เข้ามาช่วยเหลือแล้วด้วย ทำให้ได้รับโอกาสที่หน่วยงานอื่นๆ เข้ามาทำกิจกรรม หรือเข้ามาสนับสนุนโครงการในรูปแบบอื่นๆ นอกเหนือจากของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่มาสนับสนุนโครงการอาหารเข้าอยู่แล้วด้วย

แนวคิดของผู้บริหารโรงเรียนในการระดมทรัพยากร รวมแหล่งทุน ที่สามารถจัดสรรอาหารเข้าให้เด็กทั้งโรงเรียนทุกระดับชั้นได้ แนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นจากการบริหารงานของ

โรงเรียนและเห็นว่าโรงเรียนเคยได้รับสนับสนุนจากกลุ่มบุคคลที่เข้ามาท่องเที่ยวและมีการเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียน ทั้งสนับสนุนเป็นอุปกรณ์และงบประมาณ เป็นแนวทางที่สามารถจัดสรรเพื่อนำไปเพิ่มเติมในส่วนที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ สนับสนุนอยู่ ทำให้เกิดเป็นอาหารมื้อเช้าที่นักเรียนในทุกระดับได้รับเท่าเทียมกัน เป็นข้อที่น่าสนใจในการปลูกฝังให้กับเด็กได้เห็นความสำคัญของอาหารมื้อเช้าก่อนจะเริ่มการเรียนรู้และกิจกรรมต่างๆ รวมถึงยังสามารถกระจายและแบ่งปันทรัพยากรให้กับโรงเรียนในพื้นที่อื่นซึ่งอาจจะเข้าถึงได้ลำบากกว่า

การได้รับการสนับสนุนจากหลายแหล่งถือเป็นจุดแข็งของพื้นที่ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าทำให้พื้นที่เองเป็นที่สนใจของภายนอกในการเข้ามามีส่วนในการช่วยสนับสนุน ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการมีส่วนร่วมของสังคมเพื่อการพัฒนาให้เด็กที่อยู่อาศัยในพื้นที่ยากลำบากได้รับโอกาสในด้านอื่นๆ มากขึ้นด้วย แต่ในขณะเดียวกันหากการสนับสนุนจากภายนอกไม่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือมีไม่เพียงพอ ก็อาจส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของกิจกรรมที่จะจัดให้กับเด็กได้เช่นกัน

ช่วงเปลี่ยนผ่านผู้บริหาร

เนื่องจากในช่วงของการเก็บข้อมูลอยู่ในช่วงที่มีตำแหน่งของผู้บริหาร อดต. มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้บริหารชุดใหม่อาจจะยังไม่เข้าถึงข้อมูลของโครงการมื้อเช้า หรือรับรู้ถึงปัญหาของการดำเนินงานที่ทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลักดันและสนับสนุนอาหารเช้า จึงยังไม่เกิดแนวทางหรือการสร้างความร่วมมือกันในพื้นที่เพื่อจะเข้ามาสนับสนุนโครงการอาหารเช้าได้อย่างเป็นรูปธรรมมากนัก ซึ่งการดำเนินงานก็จะอยู่แค่ในโรงเรียน มีครูและผู้นำชุมชนบางส่วนที่เข้ามารับรู้และร่วมกันสนับสนุนโครงการ โดยมีผู้ประสานงานของมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นหลัก ซึ่งในส่วนนี้อาจจะต้องอาศัยระยะเวลาในการทำความเข้าใจร่วมกัน และทำให้หลายภาคส่วนสามารถเห็นถึงปัญหาและร่วมกันพัฒนาเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่เองได้

4.1.3 โครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” พื้นที่อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ มีการดำเนิน “โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” ที่ อำเภอสังขะ ซึ่งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดสุรินทร์ประมาณ 51 กิโลเมตร ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่อำเภอสังขะ มีถนนเส้นหลักคือถนนโชคชัย-เดชอุดม ตัดผ่านช่วงกลางของอำเภอ ประชากรในพื้นที่เป็นคนไทย บางกลุ่มมีเชื้อสายของกลุ่มชนชาวกวย และกลุ่มชนชาวเขมร (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์) ซึ่งในชุมชนยังคงมีการสื่อสารกันด้วยภาษาพื้นถิ่นร่วมกับการสื่อสารภาษาไทย

การดำเนิน “โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” เกิดขึ้นในพื้นที่ ตำบลบ้านจารย์ ตำบลเทพรักษา และตำบลตาตุ่ม ทั้ง 3 ตำบลมีการบริหารงานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปัจจุบันมีพื้นที่ๆ สามารถดำเนินการสนับสนุนให้มีโครงการมือเข้าฯ ให้กับเด็กมาอย่างต่อเนื่อง และบางพื้นที่ต้องยุติไปในช่วงปี 2022 เนื่องจากปัญหาทุพโภชนาการในเด็กลดลง โดยบริบทของพื้นที่ยังนับได้ว่าเป็นพื้นที่นอกเขตเมือง ยังคงมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของคนในพื้นที่ มีพื้นที่เป็นส่วนของการทำเกษตรกรรม ทำนาข้าว และปลูกยางพารา ตลอดจนอาชีพรับจ้างต่างๆ แล้วแต่ฤดูกาล

รูปแบบการอยู่อาศัยของเด็กในพื้นที่อำเภอสังขะ จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่พบว่า ในหลายครอบครัวเด็กจะอยู่บ้านกับปู่ ย่า ตา ยาย หรือที่เรียกกันว่า Skipped Generation โดยที่พ่อแม่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือย้ายไปทำงานตามจังหวัดอื่นๆ อาศัยการส่งเงินกลับมาให้ที่บ้านเป็นบางครั้งคราว ทำให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูจากคนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ หรือในบางครอบครัวผู้ดูแลเด็กก็กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุเช่นกัน ลักษณะของครอบครัวที่กล่าวมานี้มาพร้อมกับเศรษฐกิจฐานะ หรือ เศรษฐกิจเชิงสังคม ที่มีรายได้ไม่มากนัก ขาดความพร้อมที่จะจัดหาอาหารที่หลากหลายและเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของเด็ก ซึ่งเด็กก็อาจจะได้กินอาหารไปตามที่ผู้ใหญ่กินในแต่ละมื้อ จึงส่งผลให้เด็กบางคนยังมีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ตามวัย หรือมีภาวะโภชนาการไม่เป็นไปตามเกณฑ์ โดยทาง ศพด. จะมีการวัดส่วนสูงและชั่งน้ำหนักเด็กเพื่อบันทึกการเจริญเติบโตของเด็กเป็นประจำในแต่ละปี

ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากข้อมูลที่ กลุ่มคุณครู ได้ร่วมกันมองชี้ชัดว่า ก่อนที่จะมีโครงการสนับสนุนอาหารเข้าให้กับเด็ก ปัญหาทุพโภชนาการเกิดขึ้นและเห็นได้ชัดในเด็กช่วงปฐมวัย ส่วนมากสิ่งที่คุณครูหรือผู้ปกครองซื้อให้เด็กได้กินในช่วงเช้ามักจะเป็นอาหารสำเร็จที่หาซื้อได้ง่าย เช่น ไข่ทอด หมูบึ่ง เมื่อเด็กได้รับประทานแต่อาหารซ้ำๆ กันเป็นประจำ และอาหารไม่มีความหลากหลาย จึงทำให้ปัญหาทุพโภชนาการเกิดขึ้นกับเด็กหลายๆ คน ซึ่งจุดนี้ผู้ปกครองอาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก เพราะจะต้องรีบไปส่งเด็กที่โรงเรียน

บทบาทของคุณครูเปรียบเสมือนจุดรองรับกับปัญหาสำหรับเด็ก เป็นสิ่งที่คุณครูสะท้อนขึ้นมา กล่าวคือ ผู้ปกครองต่างคาดหวังเรื่องการดูแลเด็กโดยฝากให้ครูช่วยดูแล ซึ่งปัญหาภาวะทุพโภชนาการเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องพยายามหาทางแก้ไขให้กับเด็ก

เมื่อมีการเข้ามาสนับสนุนให้มีการจัดเตรียมอาหารเข้าให้กับเด็ก และเมื่อโครงการมือเข้าฯ ดำเนินการมาเรื่อยๆ ก็พบว่า เด็กมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องการเรียนรู้ที่ดีขึ้น คุณครูจะช่วยรับบทบาทของการกระตุ้น และดูแลช่วงที่เด็กกินข้าวกับเพื่อน

ที่อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นอกเหนือไปจากภาระหน้าที่ด้านการสอนและการพาเด็ก ทำกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัน ก็จะต้องรับบทบาทในการดูแลและช่วยเตรียมความพร้อม ให้เด็กได้รับอาหารมื้อเช้าที่ ศพด. จัดไว้ให้ พร้อมกับพยายามหาทางรักษาโครงการมื้อเช้า ให้สามารถเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง

เกี่ยวกับประเด็นการสร้างความสำเร็จร่วมกัน ความคิดเห็นของครูที่ร่วมให้ข้อมูล สะท้อนว่า แนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้โครงการมื้อเช้า สามารถดำเนินการต่อไปได้คือ อาจจะมีการจัดทำเป็นประกาศหรือข้อตกลงของ ศพด. กับผู้ปกครองตั้งแต่เด็กมาเริ่ม กระบวนการสมัครเข้าเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจและมีการเตรียมตัวก่อน หรือสามารถ จะตัดสินใจในการส่งลูกมา ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวอาจจะเป็นการร่วมจ่ายเงินสมทบค่าอาหาร เข้าสำหรับเด็กให้กับทาง ศพด. อาจจะเป็นราคาประมาณ 5-10 บาทต่อวัน หรืออาจจะเก็บ เป็นรายวันหรือรายเดือน ทั้งนี้เพื่อให้ ศพด. มีทรัพยากรสำหรับนำไปบริหารจัดการเป็น ค่าอาหารมื้อเช้าเพิ่มเติมได้ ทั้งนี้ ควบคู่กันไปควรจะต้องมีการจัดอบรมเรื่องโภชนาการ ให้กับผู้ปกครองที่มีลูกในช่วงปฐมวัย และก่อนวัยเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองมีความเข้าใจถึง คุณประโยชน์ด้านโภชนาการกับพัฒนาการของเด็ก และตระหนักถึงความสำคัญถึงปัญหา ภาวะทุพโภชนาการในเด็ก

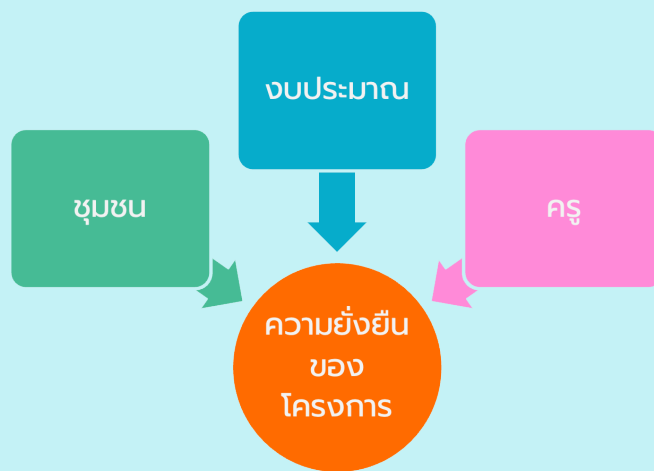
การให้ความสำคัญของผู้นำชุมชนในพื้นที่

การดำเนินโครงการมื้อเช้า ในพื้นที่ยังคงได้รับการสนับสนุนจากทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ ผู้นำชุมชน เข้ามามีบทบาทในการเป็นคณะกรรมการของ ศพด. ซึ่งเกิดจากการเห็นความ สำคัญและได้รับรู้ปัญหาที่เด็กในชุมชนมีภาวะทุพโภชนาการ และเข้าใจถึงแนวทางที่จะต้อง มีการเข้ามาสนับสนุนโครงการมื้อเช้า ให้กับเด็ก และเมื่อทาง ศพด. มีกิจกรรมอื่นๆ ที่จัด ให้กับเด็ก ก็จะมีการมาเข้าร่วม และร่วมประชุมเพื่อหาแนวทางในการพัฒนา ศพด. อยู่ ด้วย ผู้นำชุมชนยังได้มองถึงอนาคตหากการสนับสนุนของทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ ต้องหยุดลง

จึงมองว่าช่องทางที่อาจจะทำให้โครงการมือเช้าฯ สามารถอยู่ต่อไปได้ จะต้องนำเรื่องเข้าไป เสนอกับสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อหารูปแบบและแนวทางในการสนับสนุน ซึ่ง ก็เคยได้มีการพูดคุยกันไว้ก่อน แต่ยังไม่ได้ดำเนินการที่ชัดเจน

ผู้นำชุมชนมองว่ากลไกของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นเวทีสำหรับการพูดคุย ของผู้นำชุมชนในเขตตำบลเดียวกันซึ่งประกอบกันด้วยหลายหมู่บ้าน เพื่อให้ประเด็นนี้ เป็นที่รับรู้ และหาโอกาสในการนำงบประมาณมาสนับสนุนให้กับเด็กเพื่อเป็นอาหารเช้าได้ อย่างต่อเนื่องในอนาคต เพราะการจะอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองอาจจะได้ผลด้าน ความต่อเนื่องไม่เต็มที่ หรือไม่เพียงพอต่อการนำไปบริหารจัดการให้เด็กอย่างทั่วถึง เพราะ ก็อาจจะมีทั้งผู้ปกครองที่สะดวกและเต็มใจที่จะร่วมมือ และบางส่วนที่อาจจะไม่มีความพร้อม ในด้านการสนับสนุนเป็นเงิน ดังนั้น การนำเข้าเป็นวาระหนึ่งที่ อบต. อาจจะหาแนวทางและ โอกาสมาสนับสนุนเพิ่มเติมได้มากขึ้น และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นก็อยู่ที่เด็กในชุมชนด้วยกัน

ผู้นำชุมชน ได้สะท้อนมุมมองของการทำให้โครงการมือเช้าฯ เพื่อน้องท้องอืด สามารถ คงอยู่และดำเนินการต่อไปได้ อย่างน้อยต้องอาศัยความร่วมมือจาก *ชุมชน* ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการของ ศพด. ผู้ปกครอง รวมไปถึงวัด ซึ่งอยู่ร่วมกันในชุมชน *งบประมาณ* ซึ่งมาจากการจัดสรรของ อบต. ซึ่งจะต้องเป็นส่วนหลักที่จะช่วยผลักดันให้มีงบประมาณ หรือโครงการมือเช้าฯ เพื่อมาสนับสนุนต่อ และ *ครู* จะต้องมีการวางแผนร่วมกันในการ เข้ามาแก้ไขปัญหาให้กับเด็ก ซึ่งครูจะใกล้ชิดกับเด็กและเห็นปัญหาที่ผู้ปกครองอาจจะไม่ทัน ด้รับรู้ว่าเด็กมีการเรียนรู้หรือมีพัฒนาการไปอย่างไรบ้าง ดังนั้น 3 องค์ประกอบหลักที่จะ เข้ามาสนับสนุนให้โครงการมือเช้าฯ ของเด็กขับเคลื่อนไปได้ ย่อมต้องเกิดขึ้นจากในพื้นที่ ร่วมกัน

การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่ออาหารเช้าของเด็ก

ข้อสังเกตจากคุณครูที่ดูแลเด็กใน ศพด. พบว่า *ผู้ปกครองส่วนน้อย*ที่จะเอาใจใส่ใน เรื่องของอาหารมือเช้าสำหรับเด็กก่อนมาโรงเรียน หรือจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน โครงการอาหารเช้า เนื่องจากหลายคนที่ยังคงต้องประกอบอาชีพก็จะมีเวลาในการดูแลเด็ก ในช่วงเช้าไม่มากนัก บางครอบครัวก็รีบไปส่งเด็กที่โรงเรียนก่อนที่ครูจะมาถึง อีกส่วนหนึ่ง เนื่องจากเด็กไม่ได้อยู่กับพ่อและแม่ โดยมีปู่ ย่า ตา ยาย เป็นคนเลี้ยงดู ทำให้เรื่องการดูแลเด็ก อาจจะไม่ได้มีความพร้อมมากนัก

จากการพูดคุยกับตัวแทนผู้ปกครองพบว่าผู้ปกครองหลายคนก็รับรู้ถึงความสำคัญ ของอาหารมื้อเช้า และยิ่งกับเด็กที่จะต้องมิกิจกรรม มีการเรียน การวิ่งเล่น ก็ต้องอาศัยอาหาร เข้าเป็นปัจจัยที่เข้าไปช่วยเสริมซึ่งมีความจำเป็นต่อพัฒนาการ บางคนก็จะคอยถามกับลูก อยู่เสมอว่าในแต่ละวันได้กินอะไรบ้าง เด็กก็สามารถเล่าให้ฟังหรือบอกสิ่งที่กินในแต่ละวันได้ ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโครงการและโรงเรียนเพื่อสนับสนุนให้เด็กมีอาหารเช้างี้อาจจะเป็นไปได้ แต่มองว่าอาจจะไม่ได้ทั้งหมดทุกคน เพราะผู้ปกครองบางคนก็อาจจะ ไม่เข้าใจและไม่เข้าร่วมหากเห็นว่าเป็นเรื่องของค่าใช้จ่ายที่จะเพิ่มขึ้น ซึ่งสำหรับพื้นที่ ที่มีการยุติการสนับสนุน ก็มีความพยายามที่จะระดมทุนจากผู้ปกครองแต่ก็ทำได้แค่ในช่วง ระยะเวลาหนึ่งเท่านั้นเนื่องจากตามเก็บได้ยาก

จุดเด่นของพื้นที่: อบต.เป็นแกนนำในการสร้างความเข้าใจและร่วมมือกับชุมชน

การดำเนินการที่ต่อเนื่องและสามารถบริหารจัดการพร้อมกับสร้างความร่วมมือใน ชุมชนได้ต้องอาศัยแกนนำที่เข้าใจ สามารถเข้าถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนา โครงการ สำหรับ อบต.ตาตุ่ม ได้เริ่มดำเนินโครงการมื้อเช้า มาตั้งแต่ปี 2014 เนื่องจากพบ ปัญหาเรื่องทุพโภชนาการในเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ปัญหาที่เด็กต้องอยู่อาศัยกับตา ยาย ซึ่ง การดูแลหรือเอาใจใส่ในการกินอาหารของเด็กอาจจะไม่ได้มีมากนัก ทำให้น้ำหนัก ส่วนสูง ของเด็กอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ เมื่อปัญหาดังกล่าวเป็นที่ชี้ชัดจึงเริ่มต้นด้วยการประชุม ร่วมกับผู้ปกครองของเด็กเพื่อสร้างการรับรู้ และให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมและเข้าใจถึงปัญหา ที่กำลังเกิดขึ้นจริง

การนำของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน อบต. ซึ่งเปรียบเสมือนศูนย์กลางของชุมชนหรือ หมู่บ้านในการรวบรวมทรัพยากร ทั้งที่เป็นเงินจากผู้ปกครองคนละ 3 บาทเพื่อมาสนับสนุน อาหาร งบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ รวมไปถึงการรวบรวมข่าวจากผู้ปกครอง เพื่อเป็นการแบ่งเบาค่าใช้จ่าย ตลอดจนองค์ความรู้จากหน่วยงาน รพ.สต. ที่เข้ามาช่วยดูแล เรื่องเมนูอาหาร ซึ่งการดำเนินโครงการมื้อเช้า นี้ก็ได้นำเข้าแผนงานของคณะกรรมการ สถานศึกษาเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารงานมีการรับรู้และความเข้าใจ และเห็น ความสำคัญในทิศทางเดียวกัน ผลของความสำเร็จของโครงการมื้อเช้า และยุติการสนับสนุน ต่อในปี 2021 พบว่าเด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นและการเจริญเติบโตเหมาะสม ไม่มีปัญหาเรื่อง ทุพโภชนาการ และเห็นถึงความสนใจและการเอาใจใส่ของผู้ปกครองมีมากขึ้น

ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงจาก ศพด.ปวงตึก ซึ่งได้มีการเริ่มต้นโครงการมื้อเช้า ตั้งแต่แรก ด้วยการเอาเงินมารวมกัน ตั้งแต่เริ่มโครงการฯ โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินสนับสนุนจากทางมูลนิธิ ศุภนิมิตฯ มีการสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองในการรวมเงินวันละ 10 บาท และสร้างการ รับรู้คนในชุมชนผ่านการทำประชาคมของชุมชน สำหรับคนที่อาจจะมิลูกหลานมาเข้าเรียน ในอนาคต มีการหาแกนนำที่ทำงานต่อในพื้นที่ ดึงผู้นำชุมชน นายก อบต. รพ.สต. โรงเรียน พร้อมกับมีแนวทางการบริหารจัดการเงินที่ได้รับ และมีแนวคิดในการบริหารโครงการฯ เพื่อ เสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลหาช่องทางอื่นๆ มาสนับสนุนจากแหล่งของงบประมาณ ที่จะขอมาได้ ซึ่งในการพัฒนาโครงการฯ อาศัยการมีส่วนร่วมและแกนนำหลักคือ นักวิชาการ ศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเปรียบเสมือนเป็น Facilitator ในการประสานและ ขับเคลื่อนโครงการฯ ให้สามารถเกิดประโยชน์ตามเป้าหมาย ซึ่งปัญหานั้นไม่ได้เกิดขึ้น เฉพาะเรื่องงบประมาณสนับสนุนไม่มี หรือมีไม่เพียงพอ แต่โดยแท้จริงแล้วอยู่ที่ความกลัว ในการขอใช้งบประมาณและการเขียนโครงการฯ เพื่อเสนอให้ใช้งบประมาณมาทำกิจกรรมต่อ

“นักวิชาการศึกษาต้องไม่ยึดติดกับกรอบของงบประมาณ เราไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณของ อบต. เท่านั้น และต้องทำให้ผู้ปกครองจับมือร่วมกันไปและเด็กได้รับประโยชน์” นักวิชาการศึกษาประจำ อบต.แห่งหนึ่ง สะท้อนความคิดเห็น

จุดเด่นของพื้นที่: การดำเนินการเกิดขึ้นได้ในหลายพื้นที่

การดำเนินโครงการมือเช้า จากตัวอย่างพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ สามารถที่จะพัฒนาให้เกิดขึ้นได้และมีความเป็นไปได้ที่โครงการมือเช้า จะสามารถคงอยู่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน ทั้งนี้เกิดขึ้นได้ภายใต้ความร่วมมือของผู้ดำเนินการหลักและมีความรู้ ความเข้าใจถึงปัญหา ข้อจำกัด และประโยชน์ที่โครงการมือเช้า ได้ตั้งเป้าหมายไว้ จึงมีความพยายามในการหาช่องทางอื่นๆ เพื่อนำมาเป็นการสนับสนุนร่วมกัน แม้ในบางแห่งที่โครงการมือเช้า ต้องยุติหรือไม่สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง ก็ด้วยบริบทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนั้นอาจจะแตกต่างกัน หรือมีความเข้าใจและระดับของความสำคัญที่ต่างกันออกไปตามปัญหาอื่นๆ ในพื้นที่นั้นด้วย

โอกาสในการพัฒนาเป็นกองทุนจากการทำผ้าป่าเพื่อการกุศล มีหลายภาคส่วนที่มีความเห็นพ้องต้องกันถึงการจัดทำโครงการมือเช้า โดยหาทุนทรัพย์จากการจัดทำเป็นการทอดผ้าป่า เพื่อนำเงินที่ได้ไปสนับสนุนเป็นโครงการอาหารเช้าให้กับเด็ก ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ อาจจะใช้ได้ไม่บ่อยครั้งนักเนื่องจากอาจจะติดกับปัญหาสภาพเศรษฐกิจที่ผู้ปกครองเด็ก ต่างก็ได้รับผลกระทบและมีรายได้มากน้อยต่างกัน ซึ่งการให้ในรูปแบบดังกล่าวนี้หรือจะเป็นการบริจาคก็คงเกิดขึ้นได้ หรือต้องนำเงินที่ได้ไปตั้งต้นเพื่อใช้ประโยชน์จากดอกผลหรือทำให้มีการงอกเงยเพิ่มเติม เพื่อที่จะสามารถเป็นกองทุนที่ใช้ประโยชน์ได้ต่อเนื่อง

4.1.4 โครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด”

พื้นที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

อำเภอปากพนัง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดนครศรีธรรมราช ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 36 กิโลเมตร เป็นอำเภอที่มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอหัวไทรและอำเภอเชียรใหญ่ ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวนต่างๆ (สวนส้มโอพันธุ์แสงวิมาน ของหมู่ที่ 13 ตำบลคลองน้อย) การประมง ทั้งประมงทะเล ประมงชายฝั่งขนาดเล็ก ประมงน้ำจืด และการเพาะเลี้ยงกุ้ง ในด้านการปกครองมีการแบ่งออกเป็นเขตการปกครอง แบ่งออกเป็น เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 3 แห่ง และ อบต. 13 แห่ง (ข้อมูลจากสำนักงานเทศบาลเมืองปากพนัง)

พื้นที่ซึ่งมูลนิธิศุภนิมิตฯ ได้มีการทำงานร่วมด้วยอยู่ในพื้นที่ 8 โรงเรียน และ 1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (เริ่มดำเนินการในปี 2021) ซึ่งในทุกพื้นที่มีปัญหาภาวะทุพโภชนาการก่อนมีการเริ่มดำเนินโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด พื้นที่หลักในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้อยู่ที่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบางเนียน และ โรงเรียนบ้านบางเนียน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน (พื้นที่ของโรงเรียน) อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของ อบต.คลองน้อย จากการให้ข้อมูลของคุณครูกล่าวว่า ส่วนใหญ่เด็กในศูนย์จะมีการส่งต่อเด็กให้เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนทันทีเมื่ออายุถึงเกณฑ์และอาจมีบางส่วนที่เลือกเข้าไปเรียนที่ตัวอำเภอ ทำให้เด็กมีไม่มาก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบางเนียน เริ่มดำเนินการโครงการมือเข้าฯ ในปี 2021 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้มีการปรับรูปแบบจากการทำอาหารที่ ศพด. เป็นการแจกจ่ายอาหารแห้งและนมให้กับผู้ปกครองเป็นอาหารมือเข้าให้เด็กช่วงที่ไม่ได้มาเรียน

ผลการศึกษาจากการสนทนากลุ่มและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ปัญหาของเด็กที่พื้นที่ได้สะท้อนให้ทีมวิจัย อาจไม่ได้ต่างไปกับในพื้นที่อื่นๆ คือ การที่เด็กส่วนหนึ่งไม่ได้กินอาหารเข้ามาจากบ้าน หรือพ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลอาหารมือเข้าให้กับบุตรหลาน ส่งผลให้เด็กขาดสมาธิในการทำกิจกรรมและการเรียนรู้ ทั้งนี้เชื่อมโยงไปกับความตระหนักและการให้ความสำคัญของผู้ปกครองในการจัดเตรียมอาหาร ซึ่งในแต่ละครอบครัวอาจจะให้ความสำคัญในจุดนี้ต่างกัน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเด็กที่ได้กินอาหารเข้าก่อนการเรียน คือเด็กสามารถบอกกับคุณครูได้ว่าได้กินอาหารเข้าที่บ้านในวันที่ไม่ได้มาเรียน การสังเกตจากครูผู้สอนที่เห็นถึงพฤติกรรมของเด็กที่ได้รับอาหารเข้า เด็กบางคนมีความกล้าที่จะพูดคุยกับครูและเพื่อนๆ มากขึ้น บางคนทีแต่ก่อนมีอาการซึมหรือร้องไห้แงในข่วงที่ผู้ปกครองมาส่ง ก็มีอารมณ์แจ่มใส ไม่มีอาการไม่ยอมมาโรงเรียน และจากการสังเกตของทีมวิจัยพบว่า เด็กใน ศพด. สนใจกับอาหารที่ได้มีการเตรียมไว้ให้ แม้จะเป็นเมนูง่ายๆ แต่มีการคำนึงถึงหลักโภชนาการที่ครบถ้วน มีผัก และการเสริมด้วยนม ซึ่งจะมีเด็กบางคนที่เก็บเอาไว้ไปกินที่บ้าน

การแก้ปัญหาของ โรงเรียนบ้านบางเนียน มีการนำแนวคิดเชื่อมโยงกับโครงการอาหารกลางวันซึ่งมีการดำเนินการอยู่แล้ว (ยังไม่ชี้ชัดมากนักว่านำมาใช้อย่างไร) มีการขอความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชน อีกทั้งในชุมชนเองก็มีการเสนอให้ผู้ปกครองของเด็กๆ รับรู้ถึงความสำคัญของอาหารเข้าด้วย ในส่วนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งอยู่ในสังกัดขององค์การบริหารส่วนตำบล ก็จะมีการรายงานผลของการดำเนินโครงการมือเข้าฯ และการทำกิจกรรมของ ศพด. ให้ทางผู้บริหารของ อบต. รับทราบอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต่างกับโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ไม่ได้เป็นเรื่องรับผิดชอบหลักมาแต่เดิม

สถานการณ์ของพื้นที่จากข้อสังเกตของคุณครูและการสนทนากลุ่มกับครู สะท้อนว่าในพื้นที่เองผู้ปกครองก็มีอาชีพและการทำงานที่รีบเร่ง ทำให้อาหารมื้อเช้าก็จะไปเน้นที่อาหารสำเร็จรูป เช่น ไก่ทอด ที่จะหาได้ง่ายในพื้นที่ และในเด็กบางคนที่ไม่ได้เลี้ยงดูโดยผู้ปกครอง แต่อยู่กับรุ่นปู่ย่า ก็จะไม่ค่อยเห็นถึงปัญหาเรื่องการขาดสารอาหารหรือเห็นปัญหาว่าเด็กมีภาวะต่ำกว่าเกณฑ์ในด้านต่างๆ ซึ่งก็เคยพบว่าเด็กที่ไม่ได้กินอาหารเช้ามีการเป็นลมหรือไม่มีเรี่ยวแรงที่จะเรียน ทั้งนี้บริบทที่กลุ่มครูมองเห็นร่วมกันคือ ในพื้นที่ยังคงเป็นวิถีของชนบท กล่าวคือความสัมพันธ์ของโรงเรียน ผู้ปกครอง บ้าน วัด มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ครูส่วนหนึ่งก็เป็นคนในพื้นที่และอยู่กับโรงเรียนมานาน ในบางครอบครัวของเด็กก็เป็นที่ยู่งักกัน และช่วยส่งต่อให้กับทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในการเข้ามาสนับสนุนการทำกิจกรรมด้วย

ทั้งนี้กลุ่มคุณครูมองว่าโอกาสที่ อบต. จะเข้ามาสนับสนุนโครงการมื้อเช้าก็นั้นอาจจะเป็นการช่วยในการบริหารจัดการ เพราะหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานเองก็จะต้องดูแลคนในพื้นที่ทุกกลุ่ม ทุกวัย จะเน้นชัดไปที่เด็กโดยตรงอย่างเดียวไม่ได้ ซึ่งอาจจะเข้ามาเป็นส่วนสื่อกลางในการทำงานร่วมกัน

การให้ความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลซึ่งโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในเขตการปกครองของ อบต. จึงได้มีการสัมภาษณ์กับทางเจ้าหน้าที่ตัวแทนผู้บริหาร พบว่า การดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเช้าของ ศพด. และโรงเรียน เป็นที่รับรู้ของ อบต. แต่บทบาทที่จะเข้ามาสนับสนุนเป็นหลักหรือในการสนับสนุนด้านงบประมาณต่างๆ ยังไม่ได้มีส่วนร่วมกับจุดนี้ เนื่องจากข้อจำกัดของการใช้เงินจะต้องมีการตั้งโครงการ ซึ่งอาจจะอยู่นอกเหนือจากความรับผิดชอบหลักของหน่วยงาน และการขับเคลื่อนงานของหน่วยงานราชการเองก็มีข้อจำกัดต้องอาศัยงบประมาณจากส่วนกลางในการจัดสรรมาให้ มองว่าอาจจะเป็นไปได้ยากหากยังไม่มีนโยบายการสนับสนุนอาหารเช้าที่จริงจังมาจากหน่วยงานส่วนกลาง

อีกด้านหนึ่งที่ผู้แทนหน่วยงานให้ข้อเสนอคือ การใช้รูปแบบของเกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มมาสนับสนุนให้กับ ศพด. กล่าวคือ ด้วยบริบทพื้นที่ซึ่งส่วนหนึ่งผู้ปกครองของเด็กทำอาชีพด้านการเกษตร แต่จะเน้นหลักไปที่พืชเศรษฐกิจ เช่น ปาล์ม ยางพารา และส้มโอ ซึ่งเป็นพันธะเอกลักษณ์ของพื้นที่ และบางส่วนก็เป็นการทำเกษตรปลูกพืชที่สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในมื้ออาหารของเด็กได้ จึงมองว่าอาจจะเป็นโอกาสอีกช่องทางหนึ่งเพื่อการมาสนับสนุนให้มีอาหารเข้าสำหรับเด็กต่อไปได้

ข้อสังเกตที่ผู้แทนหน่วยงานรัฐสะท้อนจากโครงการมือเช้า คือ บทบาทหลักของการดูแลอาหารมือเช้าให้กับเด็กในชุมชน จะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัว ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแลเด็ก ซึ่งโจทย์สำคัญคือการจะอย่างไรให้ผู้ใหญ่มองเห็น รับรู้ ความสำคัญของอาหารเช้า และเห็นถึงความสำคัญของโครงการมือเช้า ที่ ศพด. มุ่งแก้ไขปัญหให้กับเด็ก และทำอย่างไรให้ผู้ปกครองมีความรู้มากขึ้นในเรื่องการเลี้ยงดู การสอนเด็กในเรื่องของสุขภาพอนามัย ซึ่งมองว่าที่ผ่านมามีบทบาทหลักเป็นคุณครูที่ประจำ ศพด. จะเป็นคนสื่อสารเป็นหลัก โดยผู้ปกครองก็รับฟังและปฏิบัติตามได้ในบางส่วน ทั้งนี้ยังมองถึงโอกาสที่หน่วยงานรัฐมองเห็น คือ ถ้าจะพัฒนาให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจ่ายค่าอาหาร ก็มีความเป็นไปได้เพราะฐานะของผู้ปกครองในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถจ่ายมาสนับสนุนกันได้ เพราะครัวเรือนก็ประกอบอาชีพทั้งทำสวน รับจ้างหรือการออกทะเลด้วย แต่ก็อาจจะไม่ได้ทั้งหมด 100%

การให้ความสำคัญของผู้ปกครองต่ออาหารเช้าของเด็ก

การสนทนากลุ่มกับ ผู้ปกครองของเด็ก ที่ได้รับอาหารเช้าของโครงการมือเช้า มีการรับรู้การทำงานของโครงการฯ ผ่านการสื่อสารด้วย Line Group ที่คุณครูจะคอยส่งเมนูอาหารให้ผู้ปกครองในทุกวัน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบุตรหลาน คือ ร่างกายมีความสมบูรณ์ขึ้น การมีจิตใจที่ดี ร่าเริง สามารถพูดคุยและบอกเล่าให้ฟังได้ว่าวันนี้กินอะไรบ้างที่โรงเรียน เด็กบางคนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่บ้าน คือจากแต่ก่อนที่ไม่เคยกินผัก ก็สามารถกินได้ในเมนูอาหารของที่บ้าน เด็กก็รู้จักผักและผลไม้มากขึ้นจากการสอนและการได้กินที่โรงเรียนด้วย และเห็นว่าด้านสติปัญญาเด็กก็เรียนรู้ได้ดีขึ้น

ผู้ปกครองส่วนใหญ่สะท้อนว่าการเลี้ยงดูบุตรหลานนั้นเป็นบทบาทหลักของครอบครัว ซึ่งหลายครอบครัวสามารถดูแลเด็กได้อย่างไม่ลำบาก และพอมีเวลาจากการทำงานที่จะสามารถไปรับและส่งเด็กที่ ศพด. ได้ ซึ่งโดยปกติก็มีการเตรียมอาหารมือเช้าให้กับเด็กเป็นปกติอยู่แล้ว แต่ติดอยู่ที่ตัวเด็กเองยังไม่สนใจที่จะกินมาจากที่บ้าน และในบางครอบครัวที่มีบุตรหลานเยอะ อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ก็อาจจะดูแลไม่ทั่วถึง

ผู้ปกครองยังสะท้อนเหตุผลของการที่เด็กชอบมากินอาหารเช้าที่โรงเรียนว่า อิทธิพลของเพื่อนและคุณครูมีส่วนสำคัญในการทำให้เด็กอยากกินอาหารเช้า หรือต้องกินไปพร้อมๆ กับเพื่อน ในบางครอบครัวก็เตรียมอาหารเช้ามาให้จากบ้าน แต่เด็กเองก็อยากจะไปกินที่โรงเรียน เพราะกินที่บ้านอาจจะเป็นเวลาที่จะเข้าเอนไปทำให้เด็กยังไม่หิวหรือยังไม่เต็มที

ในด้านการจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนอาหารเช้าของโรงเรียน มีความเห็นออกเป็น 2 แนวทางคือ ส่วนหนึ่งก็อยากให้หน่วยงานอื่นเข้ามาช่วยสนับสนุนให้เพิ่มเติมหรืออาจจะเป็น อบต. ที่ดูแลในพื้นที่อยู่แล้ว ซึ่งก็จะช่วยลดภาระและแบ่งเบาเรื่องเวลาได้ แต่อีกด้านหนึ่งก็มองว่าไม่จำเป็นเพราะอาหารเช้าจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองในการรับผิดชอบและดูแลให้กับเด็กก่อนที่จะไปส่งให้โรงเรียนหรือ ศพด.

จุดเด่นของพื้นที่

“การสื่อสารและทำความเข้าใจและรับรู้งานของ ศพด. และโรงเรียน”

บริบทของพื้นที่ มีการทำงานใน 2 ส่วน คือการทำงานกับโรงเรียน และการทำงานกับ ศพด. ซึ่งทั้งสองส่วนนี้เรียกได้ว่าการถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านการส่งต่อเด็กที่จะเข้าเรียนในระดับประถมได้อย่างต่อเนื่อง และการร่วมกันพัฒนาการสนับสนุนโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดซึ่งเริ่มจากโรงเรียนและขยายมาที่ ศพด. การดำเนินงานของครูที่ดูแล ศพด. ใช้การสื่อสารผ่าน Line Application ซึ่งทำให้ผู้ปกครองได้รับรู้ความเป็นไปของเด็กในการกินอาหารเช้า รวมถึงกิจกรรมอื่นๆ ของ ศพด. ด้วย

การสื่อสารและทำความเข้าใจและรับรู้งานของ ศพด. และโรงเรียน เป็นอีกแรงกระตุ้นหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของโครงการมือเช้าฯ และสิ่งที่โครงการมือเช้าฯ พยายามเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาคือ ภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ซึ่งอาจจะเป็นช่องทางและโอกาสในอนาคต หากจะเกิดความร่วมมือกันเองในชุมชน หรือมีการพัฒนาให้โครงการมือเช้าฯ สามารถคงอยู่ได้ต่อเนื่อง

ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัด

การทำงานในพื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่ในโรงเรียน ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าโรงเรียนเองก็มีทัศนคติในการมองเป็นเรื่องของงบประมาณรายหัว ที่จะได้รับการจัดสรรมาจากต้นสังกัด ทำให้แนวทางที่โรงเรียนจะหาวิธีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องนั้นจะไม่ชัดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นในด้านของการพึ่งพาตนเอง เพราะลักษณะของโรงเรียนก็มีการแบ่งเป็นขนาด แลงงบประมาณที่ได้รับก็ต้องเน้นไปที่การเรียนการสอน ซึ่งหากขาดการสนับสนุนก็อาจจะทำโครงการ เช่น การจัดทำผ้าป่า เพื่อให้ได้งบประมาณมาบริหารโครงการได้ต่อไป

สรุปรูปแบบการดำเนินงานโครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด”

การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลใน 4 จังหวัด สามารถแบ่งรูปแบบการดำเนินโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด ได้ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

รูปแบบที่หนึ่ง การดำเนินงานที่ยังได้รับการสนับสนุนต่อเนื่อง ทั้งในด้านงบประมาณ การสนับสนุนกิจกรรม และการติดตามของผู้ดูแลพื้นที่ ด้วยเหตุผลที่พื้นที่เองยังคงมีปัญหาโภชนาการของเด็กต่ำกว่าเกณฑ์จากที่มีการเก็บข้อมูล เป็นทั้งพื้นที่ซึ่งเริ่มดำเนินการได้ในช่วงระหว่าง 1-2 ปี ทำให้การสนับสนุนของโครงการมือเข้าฯ ยังมีการดำเนินการอยู่ควบคู่ไปกับโครงการอื่นๆ ด้วย

รูปแบบที่สอง การดำเนินงานของพื้นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนต่อ แต่สามารถดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเข้าต่อได้เอง กล่าวคือ มูลนิธิศุภนิมิตฯ ยุติการสนับสนุนในด้านงบประมาณเนื่องจากข้อมูลภาวะทุพโภชนาการของเด็กดีขึ้น และมีพื้นที่อื่นซึ่งมีปัญหามากกว่า อีกทั้งความเข้มแข็งและการทำงานในพื้นที่เองที่สามารถขับเคลื่อนการสนับสนุนอาหารเข้าให้มีการดำเนินต่อไปได้

รูปแบบการดำเนินการที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต พื้นที่ซึ่งยังไม่สามารถบรรลุการแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการในเด็ก และไม่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืดจากทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ ต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ และพื้นที่เองไม่สามารถดำเนินการต่อเองได้

เหตุผลที่ทำให้เกิดรูปแบบการดำเนินโครงการใน 2 ลักษณะดังกล่าว คือ

1. ความชัดเจนในการเลือกทำงานกับพื้นที่ กล่าวคือ บางพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างไกลมาก การเข้าถึงมีความลำบาก และมีข้อจำกัดของบุคลากรภาคพื้นที่ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ด้วยที่จะต้องเข้าไปทำงาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ สนับสนุนการทำงาน ในทางกลับกัน พื้นที่นั้นอาจต้องการได้รับสนับสนุนจากโครงการมือเข้าฯ แต่การสนับสนุนไปไม่ถึง แต่สำหรับพื้นที่ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ แต่ระดับของปัญหา (ปัญหาโภชนาการของเด็ก) อาจจะมีไม่หนักมากนัก
2. ศพด. หรือ โรงเรียนที่เลือก เป็นพื้นที่เดิมที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ ทำงานอยู่แล้ว มีโครงการสนับสนุนเรื่องการศึกษาอยู่เดิม การทำงานร่วมกับพื้นที่เดิมนั้นเป็นแรงสนับสนุนและการทำความคุ้นเคยของบุคลากรที่มีบทบาทการทำงานร่วมกัน ซึ่งเมื่อมีโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืดเข้าไปเป็นกิจกรรมที่เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้ร่วมงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นบทบาทและเปิดกว้างในการเข้ามามีส่วนร่วม ช่วยให้ การสนับสนุนการทำงานต่อกันสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ไปได้ และที่สำคัญคือความสำเร็จของการแก้ไขปัญหา
3. ความแตกต่างของรูปแบบการดำเนินโครงการของแต่ละพื้นที่ การทำงานของ Key person เจ้าหน้าที่ อบต. และการสนับสนุนเพิ่มเติมจากแหล่งอื่น การเข้าไปสนับสนุนโดยมูลนิธิศุภนิมิตฯ ซึ่งถือเป็นคนภายนอกที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน แต่ก็ต้องอาศัยพลังกำลังจากส่วนงานในพื้นที่เองด้วย การให้ความสำคัญของส่วนงาน ทั้ง อบต. รวมไปถึงผู้นำชุมชน ของแต่ละพื้นที่ก็มีการกิจและเป้าหมายที่เน้นต่างกัน อีกทั้งความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของโครงการมือเข้าฯ ที่ทางผู้ประสานงานในพื้นที่ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ สื่อสารให้เกิดขึ้นก็ต่างกันด้วย ส่วนนี้พบได้ชัดเจนในการเข้าถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กล่าวคือ หน่วยงานใน

พื้นที่ซึ่งดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องด้วยตนเอง จะสามารถเข้าถึงได้และอำนวยความสะดวกของการทำงานอย่างอิสระ และเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม แต่ในอีกด้านหนึ่งบางพื้นที่ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า รับรู้ รับทราบ แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมมากนัก ก็จะทำให้การสนับสนุนของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ดำเนินการไม่ได้เฉพาะตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ไม่ได้มีการเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรม

4. การทำงานของครู ศพด. ครูที่เป็นโรงเรียนประถม ผู้บริหารของโรงเรียน ความแตกต่างในส่วนนี้เนื่องจากบริบทการทำงานของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ข้อจำกัดการทำงาน บางพื้นที่มีบุคลากรหลายคน สามารถช่วยบริหารจัดการกิจกรรมอื่นๆ ไปพร้อมกับการเตรียมอาหารเข้าให้เด็กได้ แต่บางพื้นที่อาจจะมีการะหน้าที่อื่นๆ หรือภาระส่วนตัวของบุคลากรเองด้วย จึงทำให้การดำเนินงานของโครงการมือเข้าฯ ไม่มีความต่อเนื่อง หรืออาจจะต้องยุติลง อีกทั้งทัศนคติและการเห็นความสำคัญของเด็กต่ออาหารมือเข้าฯ และมุมมองเรื่องการเจริญเติบโตของเด็กแต่ละคน มีต่างกัน การจะดำเนินงานได้เต็มที่หรือทุ่มเทให้กับโครงการฯ ก็ไม่เท่ากัน
5. ประสบการณ์และความสัมพันธ์ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ (คนทำงาน) กับพื้นที่ กล่าวคือ คนทำงานในพื้นที่บางคนมีการดำเนินโครงการมือเข้าฯ หรือขับเคลื่อนโครงการมาตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้ความเข้าใจและเห็นช่องทางและโอกาส ผนวกกับความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ ทรัพยากร และแรงสนับสนุนอาจจะมีมากกว่าในบางพื้นที่ ซึ่งคนทำงานมีประสบการณ์กับโครงการมือเข้าฯ ในระยะหนึ่ง หรือเข้ามาสานต่อการทำงาน ซึ่งเป็นปกติที่อาจจะไม่ได้ทำงานในส่วนตัวเพราะมูลนิธิศุภนิมิตฯ เอง ก็มีการสนับสนุนและโครงการอื่นๆ ของพื้นที่ด้วย

รูปแบบการดำเนินงาน โครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” ที่สะท้อนในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากการได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล 4 จังหวัดเท่านั้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจมีความแตกต่างกันไปในบริบทของจังหวัด ภูมิภาค และพื้นที่อื่นๆ รวมถึงเหตุผลที่เป็นองค์ประกอบที่จะสร้างรูปแบบและข้อแตกต่างของการดำเนินโครงการมือเข้าฯ ก็อาจจะมีเพิ่มขึ้นจากปัจจัยแรงสนับสนุนและกระบวนการเฉพาะที่พื้นที่อื่นๆ ออกแบบไว้ ทั้งนี้สามารถอ้างอิงได้จาก “Project Model โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด” (หน้า 39) อาจแตกต่างกันไปเมื่อเวลา สถานที่ และทรัพยากรต่างกันอย่างชัดเจน

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด

การดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเข้าในพื้นที่ทั้ง 4 ภูมิภาคทั่วประเทศ โดย มูลนิธิศุภนิมิตฯ ซึ่งแต่ละพื้นที่มีจุดเริ่มต้นในการดำเนินงาน มีกระบวนการ และการสนับสนุน ทรัพยากรจากภายในพื้นที่แตกต่างกัน ทำให้แต่ละพื้นที่มีทั้งการยุติโครงการฯ ไปแล้ว และไม่สามารถดำเนินโครงการฯ ต่อได้เอง บางพื้นที่ที่มีความสามารถที่จะรักษาและขับเคลื่อนให้โครงการมือเข้าฯ คงอยู่ได้ด้วยฐานทรัพยากรภายใน และหาแนวทางขับเคลื่อน จุดสำคัญคือการเรียนรู้ว่าในแต่ละพื้นที่นั้นเมื่อมีการดำเนินงานแล้วพบกับข้อจำกัด ปัญหา หรืออุปสรรคอย่างไร เพื่อสามารถนำปัญหานั้นไปวางแผนแนวทางการพัฒนาและลดช่องว่างของการดำเนินงาน และให้โครงการมือเข้าฯ สามารถดำเนินงานไปได้อย่างต่อเนื่อง เนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอปัญหาและอุปสรรคของแต่ละพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่กรณีศึกษา ทั้งนี้อาจไม่สามารถเป็นตัวแทนของภูมิภาคได้อย่างชัดเจน แต่จะช่วยให้เห็นบริบทของแต่ละพื้นที่ซึ่งกระจายอยู่ในทุกภูมิภาค ดังนี้

สะท้อนปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ภาคเหนือ (อ.อมก๋อย)

ในพื้นที่การดำเนินงานของ อ.อมก๋อย ที่มีมูลนิธิศุภนิมิตฯ เข้าไปให้การสนับสนุนเป็นหลัก จะเน้นที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล การสนับสนุนงบประมาณและการพัฒนาต่างๆ จะมีคณะกรรมการของ ศพด. และมีสมาชิกของ อบต.เข้ามามีส่วนร่วมพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นปัจจัยมาจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และการเดินทางมาทำงานของครูผู้ดูแลเด็กด้วย เนื่องจาก ศพด. บางแห่งที่ตั้งอยู่บนดอย การคมนาคมอาจจะไม่สะดวกมากนัก และจำนวนครูที่อยู่ประจำ ศพด. มีจำนวนน้อย บางแห่งแค่ 1 คน หรือ 2 คน เท่านั้น ทำให้ครูจะต้องจัดสรรเวลาในการเดินทางมาโรงเรียน การแบ่งเวลาในการเตรียมอาหาร ทั้งมือเช้าและกลางวันด้วย

ปัญหาเรื่องจำนวนครูไม่เพียงพอที่มีความพยายามจากกลุ่มผู้บริหารของ อบต. ที่จะหาแนวทางการจ้างครูอัตราจ้าง หรือการจ้างแม่ครัวที่จะมาช่วยสนับสนุนการทำอาหารให้กับ ศพด. แต่ด้วยลักษณะทางเศรษฐกิจในพื้นที่เอง ทำให้รายได้ของ อบต. จำเป็นที่จะต้องมีการจัดสรรไปในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของพื้นที่ในด้านอื่นๆ ด้วย รวมถึงปัญหาต่างๆ ของ ศพด. ได้มีการนำเข้าไปในกระบวนการประชุมและหารือแนวทางของ อบต. ซึ่งผู้บริหารก็มองปัญหาเรื่องการขาดแคลนกำลังคนยังเป็นโจทย์สำคัญที่จะต้องหาแนวทางการแก้ไข

อุปสรรคอีกด้านคือทัศนคติของผู้ปกครองเป็นอีกประเด็นที่พบมากในพื้นที่ พบว่าบาง ศพด. ที่ไม่สามารถดำเนินการต่อให้โครงการมือเช้า อยู่เองได้ในพื้นที่ เนื่องจากผู้ปกครองเองก็มีรายได้น้อย การจะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งเป็นสิ่งของหรือเป็นเงินก็มีเป็นไปได้ยาก และคิดว่าก็ให้บุตรหลานได้กินมาจากบ้าน หรือห่อมาในช่วงเช้า และให้ครูช่วยกำชับให้เด็กได้กินในตอนเช้าที่ ศพด. เองด้วย

สะท้อนปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ภาคกลาง (อ.สวพัต)

การดำเนินงานในพื้นที่แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ การสนับสนุนให้กับโรงเรียน มีเด็กตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และการสนับสนุนให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งทั้งสองพื้นที่มีปัญหาในลักษณะเดียวกัน คือ การเอาใจใส่ของผู้ปกครองกับความเป็นอยู่ของเด็ก สำหรับหรับกลุ่มผู้ปกครองที่เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ซึ่งยังคงเป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่กว่า 90% โดยเฉพาะโรงเรียนกลุ่มนักข่าวหญิง 2 (บ้านบ่อหวี) ยังคงไม่มากพอที่จะช่วยให้เด็กมีความสมบูรณ์ทางโภชนาการได้ เนื่องจากอาหารการกินยังคงเน้นประเภทผัก น้ำพริก ซึ่งไม่เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของเด็ก ทำให้โรงเรียนต้องมีการมาส่งเสริมเรื่องหลักโภชนาการกันมากขึ้น ทั้งนี้การสื่อสารไปยังผู้ปกครองอาจจะไม่ได้รับการตอบสนองหรือสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมได้ทั้งหมด

ความร่วมมือจากหน่วยงานหลักในระดับท้องถิ่นยังมีไม่มากพอที่จะสามารถขับเคลื่อนโครงการมือเช้า เองได้ในพื้นที่ ระยะเวลาที่ได้มีการเก็บข้อมูลพบว่าเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงในระดับผู้บริหารของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การเข้ามาสนับสนุนโครงการมือเช้า ยังไม่มีความชัดเจน ซึ่งในระดับเจ้าหน้าที่ (กองการศึกษา) ซึ่งรับผิดชอบดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก็ยังไม่สามารถตัดสินใจหรือมีแนวทางที่ร่วมวางแผนเพื่อรักษาการดำเนินโครงการให้มีความต่อเนื่องได้

ขาดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและยังไม่มีเครือข่ายร่วมกัน (ในพื้นที่ ต.ตะนาวศรี) พบว่าในพื้นที่ซึ่งมีความเป็นเมืองมากกว่าพื้นที่บ้านบ่อหวี ทำให้เห็นว่าคุณลักษณะของผู้ปกครองก็มีความพร้อมที่จะดูแลลูกหลานมากกว่าและพยายามดูแลรับผิดชอบการกินอาหารเช้าของ

เด็กก่อนที่จะมาส่งที่ ศพต. ซึ่งเกิดจากตัวเด็กเองด้วยที่ไม่อยากกินและไม่ได้มีการบังคับ ทำให้ผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็มองว่าการมีอาหารเข้ามาสนับสนุนให้กับเด็กเป็นส่วนเติมเต็มที่เด็กจะได้รับประโยชน์นี้ แต่หากจะมีการเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนยังคงไม่เห็นภาพที่ชัดเจนมากนัก เพราะบางครอบครัวก็ยังติดกับเรื่องรายได้ และมองว่าก็มีการให้ลูกได้กินมาจากบ้านแล้วด้วย

สะท้อนปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อ.สังขะ)

สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ด้วยส่วนใหญ่เด็กที่อยู่อาศัยกับปู่ ย่า ตา ยาย หรือเป็นรูปแบบ Skipped Generation ซึ่งการดูแลเอาใจใส่เด็กก็อาจจะมีมาน้อยตามความสามารถของแต่ละครอบครัว ทำให้การริเริ่มการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเป็นเงินก็มีคนที่เห็นด้วยเป็นส่วนน้อย เนื่องจากบางครอบครัวก็ไม่มีรายได้ รอเงินส่งกลับจากพ่อแม่ของเด็ก หรือจากเบี้ยผู้สูงอายุรายเดือนเพื่อจะมาใช้จ่ายในครอบครัวในส่วนอื่นๆ ด้วย ส่วนนี้ผู้นำชุมชนก็ได้สะท้อนอย่างชัดเจนว่า “อาศัยชาวบ้านอย่างเดียวเป็นไปได้อย่างยากมาก” แม้จะมีความพยายามในการขอความร่วมมือเพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมก็สามารถทำไปได้อย่างล่าช้า

ในพื้นที่ยังขาดกลไกที่จะเชื่อมต่อโครงการมือเช้าฯ แม้ที่ผ่านมาหน่วยงานในพื้นที่ (อบต.) ก็ได้มีส่วนในการจะทำให้พื้นที่สามารถดำเนินโครงการได้ แต่มีการคำนึงถึงความต้องการของผู้ปกครองเป็นหลัก ซึ่งทำให้ยังไม่สามารถจะเริ่มกลับมาดำเนินโครงการมือเช้าฯ ต่อไปได้ และ อบต.บางแห่งก็ยังไม่สามารถจัดสรรหรือหาการสนับสนุนจากแหล่งทุนอื่นๆ เพื่อเข้ามาสนับสนุนในลักษณะโครงการอื่นๆ รวมถึงมองเรื่องงบประมาณเป็นอุปสรรคเนื่องจากหน่วยงาน (อบต.) ในพื้นที่ยังต้องมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาในด้านอื่นๆ จึงทำให้มองหางบประมาณจากภายนอกที่จะเข้ามาสนับสนุนมากกว่า ซึ่งไม่ได้เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมหรือแนวทางจากในพื้นที่เองได้

สะท้อนปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ภาคใต้ (อ.ปากพนัง)

การดำเนินงานของโครงการในพื้นที่ ทำงานกับ 2 ลักษณะเช่นเดียวกับที่สวนผึ้ง คือ สนับสนุนให้กับโรงเรียนระดับประถมศึกษา และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งข้อดีคือทั้ง 2 แห่ง อยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกันเลย เด็กที่ผ่าน ศพด. ก็จะเข้าเรียนต่อในโรงเรียน หรืออาจมีการ ย้ายไปเรียนในตัวอำเภอบ้าง

มุมมองของการทำงานในพื้นที่มองเรื่องงบประมาณในการดำเนินงานเป็นหลัก เพราะ ด้วยบริบทของผู้ปกครองที่ทำอาชีพสวนยาง สวนปาล์ม สวนส้มโอ และอาชีพอื่นๆ ซึ่งก็ไม่ได้ มีรูปแบบการสนับสนุนเป็นวัตถุดิบที่จะนำมาทำอาหารให้กับเด็กมากนัก รวมถึงแนวทางการ สนับสนุนของโรงเรียนซึ่งถือว่าเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก อาศัยงบประมาณรายหัวต่อจำนวนเด็ก ทำให้ช่องทางการนำมาสนับสนุนอาหารเข้ายังมีข้อจำกัด จึงทำให้มีการมองว่าการจะบริหารจัดการได้ต้องอาศัย งบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญ

ความสนใจในการกินอาหารของเด็กจากที่บ้านเป็นปัญหาที่หลายครอบครัวสะท้อน ขึ้นมา เนื่องจากในช่วงเช้า ผู้ปกครองต้องเร่งรีบไปทำงานหรือเข้าสวนตามการจ้างงาน ก็จะไม่ มีเวลาในการดูแลหรือมาเคี้ยวข้าวให้เด็กกินอาหารเช้า อาจจะมีการซื้ออาหารสำเร็จที่ง่าย เช่น ข้าวเหนียวไก่ทอด ที่จะให้เด็กได้พกไปกิน ซึ่งก็พบว่ามักจะเป็นการกินอยู่ช้ำๆ หลายวัน ติดกัน ซึ่งก็เป็นผลให้เด็กนั้นยังคงมีการขาดสารอาหารที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตได้

การมีส่วนร่วมในการรักษาโครงการมื้อเช้าฯ ของผู้ปกครองในพื้นที่ยังไม่มีชัดเจน กล่าวคือ ผู้ปกครองหลายครอบครัวก็สะท้อนว่าหากไม่มีโครงการสนับสนุนอาหารเช้าก็อาจจะ ไม่ได้เดือดร้อนหรือกระทบกับลูกหลาน เพราะที่บ้านก็สามารถจะจัดเตรียมอาหารให้กับ ลูกหลานได้อยู่ แต่เด็กที่มักจะสนใจและอยากสนุกกับการกินที่โรงเรียน ได้กินกับเพื่อนใน วัยเดียวกันหลายๆ คน

4.3 การวิเคราะห์องค์ประกอบของโครงการ

เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ฉะนั้นปัญหาและ อุปสรรคที่เกิดขึ้นย่อมอยู่บนความต่างต่างนั้น รวมไปถึงระดับของปัญหาและความรุนแรงด้วย เพื่อให้สามารถเห็นถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบในแต่ละพื้นที่ได้ จึงกำหนดแนวทางการ วิเคราะห์โครงการมื้อเช้าฯ ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบ 3 ส่วน คือ **เหตุผลและความ จำเป็นของโครงการ** **วิเคราะห์การบริหารจัดการโครงการ** และ **วิเคราะห์การบริหารจัดการ ความเสี่ยงโครงการ**

1. เหตุผลและความจำเป็นของโครงการ

ด้านกายภาพ พิจารณาความพร้อมของสถานที่ดำเนินโครงการมื้อเช้าฯ หรือที่ดิน ปัญหาที่พบในพื้นที่คือ ความห่างไกลมากเกินที่จะเลือกพื้นที่ดังกล่าว การสนับสนุนและการ ดำเนินโครงการเป็นอุปสรรคของคนทำงานที่จะเข้าถึงได้ หรือในบางพื้นที่สามารถเข้าถึงได้ แต่ก็ต้องใช้ทรัพยากร เช่น ค่าน้ำมันที่ปัจจุบันมีการปรับราคาเพิ่มขึ้น อีกทั้งความสะดวก ในการเดินทาง และสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จะเข้าถึงพื้นที่ ปัญหาดังกล่าวอาจกระทบกับ คนทำงานที่อยู่นอกพื้นที่ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาและกำลังในการเดินทางเพื่อให้สามารถเข้าไป ทำงานได้ แต่ไม่ได้เป็นอุปสรรคจนมีผลกระทบทำให้ไม่สามารถทำงานต่อไปได้เสียทีเดียว

ด้านสังคม ปัญหาการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาหรือยกระดับทางสังคม รูปแบบ การดำเนินโครงการมื้อเช้าฯ ซึ่งไม่ได้สนับสนุนให้กับเด็กซึ่งเป็นเป้าหมายโดยตรงของโครงการฯ

เท่านั้น แต่ยังเป็นการสนับสนุนที่ผู้ปกครองของเด็กด้วย ดังนั้น การพัฒนาหรือยกระดับทางสังคมในแง่ของการยกระดับความรู้และมุ่งเป้าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม อาจจะทำได้ไม่สมบูรณ์มากนัก เนื่องจากผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กมีความแตกต่างกันในพื้นฐาน คือระดับการศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจ หรือความสัมพันธ์กับเด็ก เหล่านี้เชื่อมโยงกับการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองเด็กและภาคส่วนอื่นๆ ซึ่งในบางพื้นที่พบว่า ปัญหาการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นไปได้ยาก เนื่องจากแต่ละครอบครัวก็มีอาชีพที่จะละเว้นไม่ได้ เช่น ในกลุ่มที่ทำอาชีพเกษตรในช่วงฤดูกาลที่ต้องดูแลหรือเก็บเกี่ยว หรือในกลุ่มที่ทำงานเป็นอาชีพรายวันก็จะกระทบกับการขาดรายได้ด้วย ถือเป็นอุปสรรคอีกด้านที่เครือข่ายของการทำงานตามแนวคิดที่กำหนดไว้นั้นขาดหายไปในส่วนนี้

ผลกระทบทางสังคม การดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเช้า มุ่งประโยชน์ของการขจัดปัญหาทางสังคมในประเด็นภาวะทุพโภชนาการที่เกิดขึ้นกับเด็ก การสร้างผลกระทบให้กับสังคมนี้ไม่ได้เป็นผลในเชิงลบที่จะเข้าไปสร้างปัญหาหรือภาระให้กับพื้นที่ แต่เป็นการสร้างผลในทางบวกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงกระตุ้นให้พื้นที่เองเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมกับโครงการฯ ในแง่นี้จึงไม่ได้เป็นปัญหาหรืออุปสรรค ซึ่งการจะสานต่อให้มีความต่อเนื่องของโครงการฯ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของพื้นที่

ด้านเศรษฐกิจและการเงิน งบประมาณในการสนับสนุนโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด มูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่มีอยู่อย่างจำกัดและเป็นเงินที่มาจากบริจาค จึงทำให้การสนับสนุนพื้นที่ไปตลอดนั้นเป็นเรื่องยาก ซึ่งมูลนิธิเองต่างก็ต้องระดมสรรพกำลังที่จะหางบประมาณเพื่อมาขับเคลื่อนงานในด้านอื่นๆ ด้วย อีกทั้งการหลอเลี้ยวเจ้าหน้าที่ในการทำงาน และทรัพยากรอื่นๆ ทำให้การดำเนินการในพื้นที่ระยะยาวอาจเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ ซึ่งการสนับสนุนของโครงการอาหารเช้าเป็นการจัดหาวัตถุดิบเพื่อนำไปประกอบอาหาร ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่ปฏิเสธไม่ได้คือ ภาวะเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภค งบประมาณส่วนหนึ่งที่สนับสนุนให้อาจจะทำให้ได้ของในจำนวนที่ลดลง ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้เชื่อมโยงกับการสนับสนุนในระดับย่อยของพื้นที่เช่นกัน

ทั้งนี้เศรษฐกิจของพื้นที่เองด้วยที่เป็นอุปสรรคของการสนับสนุนอาหารเช้า กล่าวคือในพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างไกลมาก ต้นทุนและค่าขนส่งสินค้ารวมไปถึงการเดินทางในพื้นที่ห่างไกล อาจทำให้เป็นภาระของคนทำงานที่เพิ่มขึ้น และอาจกระทบกับข้อจำกัดของการเบิกจ่ายต่างๆ ในการลงพื้นที่ของคนทำงาน เช่น พื้นที่เชียงใหม่ ความพร้อมของ ศพด. เป็นประเด็นหลักที่จะทำให้สามารถขับเคลื่อนโครงการมือเช้าฯ ไปได้ ในแง่นี้ความพร้อมประกอบด้วยจำนวนบุคลากรครูในแต่ละศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การมีแม่บ้านประจำ ศพด. ซึ่งบางแห่งที่อบต. สามารถจ้างแม่บ้านมาช่วยทำงานได้ก็จะช่วยแบ่งเบาค่าใช้จ่ายของ ศพด. ไปด้วย

2. วิเคราะห์การบริหารจัดการโครงการ

การเตรียมแผนการบริหารจัดการโครงการ สำหรับพื้นที่ซึ่งมีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องแล้ว และพอที่จะมีข้อมูลทั้งในเชิงสถานการณ์และแผนงานดำเนินการเดิมที่เป็นต้นทุนก็สามารถช่วยให้ขับเคลื่อนและบริหารโครงการมือเช้าฯ ได้ต่อหลังจากได้รับจัดงบประมาณลงไปในพื้นที่ ซึ่งในด้านของเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ก็จะมีส่วนที่เหมือนกัน คือเน้นไปที่อาหารของเด็ก พัฒนาการของเด็ก บุคลากรของ ศพด. รวมไปถึงทัศนคติของผู้ปกครองชุมชน และส่วนงานในท้องถิ่น ซึ่งในบางพื้นที่ เช่น จังหวัดสุรินทร์ ก็มีแผนการทำงานและ

ขั้นตอนที่ชัดเจน เห็นถึงแนวทางการทำงาน และบทบาทของหน่วยงานที่จะทำงานด้วยรวมไปถึงสามารถจะติดตามผลและรายงานผลออกมาได้เป็นรูปธรรม แต่สำหรับพื้นที่ซึ่งเริ่มดำเนินการในระยะเริ่มต้น อาจจะยังไม่ได้มีข้อมูลหรือแผนการบริหารโครงการที่ชัดเจน ซึ่งอาจต้องอาศัยเวลาในการดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง

การระบุสถานที่ พื้นที่ดำเนินงาน ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเลือกพื้นที่ส่วนหนึ่งอาศัยการตัดสินใจของคนทำงานในพื้นที่ด้วย หรือการเป็นพื้นที่ทำงานเดิมหรือมีโครงการอื่นๆ ที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ สนับสนุนอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งการนำเครื่องมือของการวัดภาวะทุพโภชนาการเข้าไปวัดกับเด็ก และตัดสินใจที่จะสนับสนุนโครงการมือเข้าๆ นั้นเป็นวิธีการหลักที่เป็นแนวทางของการทำงาน ปัญหาในส่วนนี้คืออาจจะต้องมีการเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ที่อาจจะประสบปัญหาที่หนักกว่า ถึงแม้จะเป็นพื้นที่ใหม่แต่เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาคือการลดภาวะทุพโภชนาการเด็ก ก็อาจจะมีความเป็นไปได้ที่จะสามารถส่งต่อหรือเข้าไปสนับสนุนให้เกิดขึ้น

แผนปฏิบัติการโครงการ ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ ปัญหาของการไม่มีแผนงานที่ชัดเจนจากส่วนกลาง ส่วนนี้สะท้อนมาจากคนทำงานในพื้นที่ เป็นเรื่องปกติของการดำเนินโครงการที่มีระยะเวลามากกว่า 10 ปี นับตั้งแต่เริ่มต้น เมื่อมีการเปลี่ยนบุคลากรที่ทำงานหรือมีภาระงาน หรือประเด็นอื่นๆ ในการขับเคลื่อนมากขึ้น ก็อาจกระทบกับความชัดเจนของแนวทางที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ เองจะกำหนดบทบาทของโครงการมือเข้าๆ รวมถึงปลายทางที่โครงการมือเข้าๆ ต้องการจะขับเคลื่อนต่อไป ทำให้การทำงานของพื้นที่ก็มีการทำงานกันไปตามระบบ และทำต่อด้วยบทบาทเดิมซึ่งอาจจะลดน้อยลง ปัญหาที่มุ่งจะแก้ไขนั้นอาจเป็นปัญหาเดิมที่คงที่แล้ว เปลี่ยนแปลงแค่ระยะเวลาหรือกระบวนการเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

การบริหารงบประมาณ เนื่องจากการสนับสนุนของมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นเงินที่มีการจัดสรรให้กับพื้นที่เพื่อดำเนินโครงการตามที่มีข้อเสนอของผู้รับผิดชอบโครงการในแต่ละจังหวัดและภูมิภาค งบประมาณที่ได้รับจึงขึ้นอยู่กับรายได้ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ เองด้วย ในส่วนนี้อาศัยกระบวนการหาแหล่งทุนหรือจากผู้บริจาคเป็นสำคัญซึ่งคนทำงานในพื้นที่อาจไม่มีส่วนร่วมโดยตรง แต่เป็นฐานของผู้นำงบประมาณมาใช้ตามข้อเสนอ ซึ่งในส่วนนี้ไม่เป็นปัญหา แต่อาจจะมีอุปสรรคเรื่องการเบิกจ่ายหรือการสนับสนุนอื่นๆ

การติดตามประเมินผล ด้วยกระบวนการทำงานของผู้ประสานงานในพื้นที่เองมีบทบาทสำคัญในการเข้าถึง และเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอยู่ตลอด หรือการได้รับข้อมูลจากการรายงานของครู ครูผู้ดูแลเด็ก ที่จะสะท้อนการเปลี่ยนแปลงหลังจากได้รับการสนับสนุน ทั้งนี้ การดำเนินงานของพื้นที่ก็มีการกำหนดรูปแบบการติดตามผล ทั้งรูปแบบเอกสาร และการเก็บข้อมูล ปัญหาที่พบคือการเก็บข้อมูลจากการติดตามนั้นอาจจะยังไม่ถูกนำมาวิเคราะห์หรือนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานอย่างชัดเจนมากนัก บางพื้นที่การเก็บข้อมูลอาจจะไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากอุปสรรคในการเก็บข้อมูล (คอมพิวเตอร์) เกิดการเสียหายระหว่างใช้งาน ทำให้ข้อมูลบางส่วนที่เก็บไว้หายไปหรืออาจจะไม่ได้มีการสำรองข้อมูล

3. วิเคราะห์การบริหารจัดการความเสี่ยงโครงการ

การกำหนดความเสี่ยงโครงการ และการบริหารจัดการความเสี่ยงโครงการ อาจจะยังไม่พบในส่วนนี้ เนื่องจากรูปแบบของการสนับสนุนโครงการมือเข้าๆ ไม่ได้ดำเนินงานในสถานะที่เป็นอันตรายต่อผู้ปฏิบัติงานเอง หรือกับชุมชนและสังคม แต่อาจจะสามารถจัดทำขึ้นได้หากพื้นที่เล็งเห็นว่าอาจจะเกิดขึ้น เช่น ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน หรือความเสี่ยงของคนทำงานในพื้นที่ซึ่งอนาคตอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปในพื้นที่อื่นๆ

4.3.1 ปัญหาอุปสรรคของโรงเรียน

พื้นที่ดำเนินโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืดของทั้ง 4 จังหวัด มีการประสานงานใน 2 ลักษณะ คือ การดำเนินงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล อีกส่วนหนึ่งเป็นการดำเนินงานในโรงเรียน ซึ่งสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเชิงโครงสร้างและนโยบายหลักของการจัดการศึกษา และพันธกิจหลักนั้น จะได้รับการสนับสนุนเด็กในด้านโภชนาการอยู่ในโครงการอาหารกลางวันเป็นหลัก ซึ่งการดำเนินการจัดอาหารเช้ายังไม่ได้เป็นภารกิจหลักที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนจะต้องดำเนินการ แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ได้เป็นข้อห้ามในทางปฏิบัติ ดังนั้นปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนอาหารเช้าในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นประกอบด้วย

1. การขาดบุคลากรในการจัดเตรียมอาหาร ปัญหานี้ชัดเจนสำหรับโรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีบุคลากรครูจำกัด ซึ่งบทบาทหลักของการจัดการเรียนการสอน การดูแลเด็ก และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นงานหลักที่ครูต้องรับผิดชอบในช่วงระยะเวลาของการเปิดภาคเรียน ดังนั้นเมื่อมีจำนวนครูน้อยทำให้เวลาที่จะต้องไปเตรียมอาหารเช้าให้กับเด็กต้องมีการมาทำล่วงหน้า โดยครูจะต้องเริ่มเตรียมอาหารก่อนเวลาที่เด็กจะเริ่มมาโรงเรียน หรืออาจไปทับซ้อนกับช่วงเวลาที่เด็กจะต้องเรียนรู้หรือทำกิจกรรม
2. อุปสรรคด้านงบประมาณ การเตรียมอาหารเช้าให้กับเด็กนั้นมีค่าใช้จ่ายทั้งเรื่องของวัตถุดิบ หรืออาจจะต้องมีค่าจ้างแม่ครัวเพื่อมาประกอบอาหาร ซึ่งส่วนนี้บางโรงเรียนไม่ได้มีงบประมาณตามแผนการดำเนินงานของโรงเรียนที่จะมาสนับสนุนค่าใช้จ่าย หรืออาจจะไม่มีแต่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงข้อจำกัดเรื่องการเบิกจ่ายงบประมาณด้วย งบประมาณจึงเป็นปัญหาหลักและมีความสำคัญอย่างมากต่อการขับเคลื่อนให้โครงการมือเช้าฯ สามารถดำเนินการไปต่อได้หรือต้องยุติการสนับสนุน
3. พื้นที่และปัจจัยทางกายภาพของโรงเรียน จากการลงพื้นที่พบว่า มีตัวอย่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ของโรงเรียนในการพัฒนาเป็นพื้นที่สำหรับการทำแปลงเกษตร และเพาะปลูกพืชผักที่สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในการทำอาหารเช้า รวมไปถึงอาหารกลางวันเพิ่มเติมได้ ซึ่งอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มผู้ปกครองและผู้นำชุมชนที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเข้ามาช่วยดำเนินการและดูแล แต่อีกด้านหนึ่งโรงเรียนหรือ ศพด. ที่มีพื้นที่จำกัดก็ไม่สามารถจะใช้แนวทางที่ได้กล่าวมานี้ได้ และมีการซื้อวัตถุดิบเป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถจะลดต้นทุนได้ และต้องแบกรับกับภาวะที่ราคาสินค้ามีการปรับตัวสูงขึ้นในปัจจุบัน

4.3.2 ปัญหาอุปสรรคของผู้ปกครอง

การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ปกครองทั้ง 4 พื้นที่ ได้พบกับผู้ปกครองในหลายกลุ่มอาชีพ อาทิ เกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว รวมถึงทำงานในหน่วยงานของราชการ เป็นต้น ผู้ปกครองที่ได้เข้าร่วมให้ข้อมูลเป็นผู้ปกครองที่บุตรหลานได้รับและเคยได้รับการสนับสนุนภายใต้โครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด โดยทุกคนที่ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า โครงการมือเช้าฯ ที่เข้ามาสนับสนุนให้เด็กได้มีอาหารมือเช้า

ที่โรงเรียนเป็นประโยชน์ และเป็นโครงการที่ดี เป็นส่วนช่วยหนึ่งที่ทำให้เด็กได้มีพัฒนาการที่ดี วิตจากการที่เด็กสามารถกลับไปเล่าให้ผู้ปกครองฟังว่า ในแต่ละวันมีอาหารประเภทใดบ้าง หรือสำหรับเด็กบางคนก็ตัดสินใจเป็นนิสัยที่จะต้องตื่นเข้ามาในวันหยุดเพื่อกินอาหารมื้อเช้าที่บ้าน

ทั้งนี้จากการดำเนินการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง พบประเด็นปัญหาที่ผู้ปกครองสะท้อน ถึงการที่ไม่สามารถจะจัดเตรียมอาหารเช้าที่บ้านให้กับลูกได้ หรือบางรายก็มีการเตรียมให้ลูก แต่ตัวเด็กเองที่เลือกที่จะปฏิเสธและไม่ยอมกินที่บ้าน ซึ่งประเด็นปัญหาหลักประกอบด้วย

1. เวลาในการดูแลเรื่องอาหารเช้าให้กับบุตรหลาน ปัญหานี้เกิดขึ้นกับผู้ปกครอง ที่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาในการทำงาน เช่นในกลุ่มอาชีพเกษตรกรที่จะต้องทำงาน แข่งกับเวลา หรือมีค่าตอบแทนตามชั่วโมงการทำงาน หรือต้องอยู่ในช่วงที่ ปริมาณงานมีมาก ทำให้ไม่มีเวลาในช่วงเช้าที่จะจัดเตรียมอาหารเช้าให้เด็ก ไม่มี เวลาดูแลเด็กในช่วงเช้ามักนัก จึงทำให้ต้องรีบไปส่งเด็กให้กับ ศพด. หรือที่ โรงเรียน ก่อนที่จะไปทำงาน ปัญหาดังกล่าวนี้ส่งผลให้เด็กบางรายขาดอาหาร มื้อเช้า หรือบางรายอาจจะมีการหาซื้ออาหารที่มีการปรุงสำเร็จ ที่สะดวกและ ง่ายต่อการให้เด็กไปกินที่โรงเรียน
2. การทำเมนูอาหารที่เหมาะสมกับเด็ก พบว่าในบางครอบครัวที่มีการเตรียม อาหารก็จะไม่ได้มีเมนูอาหารสำหรับเด็กโดยเฉพาะ แต่จะเป็นอาหารที่ทุกคนใน ครอบครัวหรือสำหรับผู้ใหญ่ที่ทานได้ทุกคน เช่นกรณีของผู้ปกครองที่เป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์ ก็จะทำอาหารที่เป็นประเภทน้ำพริก ผักตามฤดูกาล และอาจจะมี สัดส่วนของเนื้อสัตว์ในปริมาณน้อย ซึ่งอาหารที่เด็กจะเลือกกินได้ก็อาจจะไม่มี ความหลากหลายมาก หรืออาจจะเป็นอาหารเมนูเดิม เช่น เมนูจากไข่ ซึ่งเด็กก็ จะกินอยู่เป็นประจำ ส่วนนี้อาจจะทำให้เด็กไม่สนใจอาหารของที่บ้าน รวมไปถึง เด็กอาจจะไม่คุ้นเคยกับอาหารที่แปลกใหม่และไม่กล้าที่จะกิน
3. การเอาใจใส่และให้ความสำคัญกับหลักโภชนาการ ส่วนนี้เป็นปัญหาที่สืบเนื่อง จากข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาของการทำงาน รวมไปถึงความรู้และการศึกษาของ ผู้ปกครองเองด้วย กล่าวคือ แม้จะมีโครงการให้ความรู้ผ่านการอบรมหรือการแจก คู่มือสำหรับการจัดเตรียมอาหารที่ถูกหลักโภชนาการสำหรับเด็ก แต่การนำไป ปฏิบัติจริงนั้นอาจจะเกิดขึ้นในบางส่วนน้อย
4. สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในบางครอบครัวที่อาจจะประกอบอาชีพ เป็นรายวัน หรือมีรายได้ไม่มากนัก ส่วนนี้เป็นปัญหาของการดูแลเรื่องโภชนาการ และการดูแลอาหารที่เหมาะสมกับบุตรหลาน ซึ่งในบางครอบครัวที่มีเด็กที่ต้อง ดูแลพร้อมกันหลายคน จึงทำให้มีค่าใช้จ่ายในส่วนที่จะต้องมาดูแลเด็กรวมไปถึง ค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆที่จำเป็นของครัวเรือนด้วย จึงทำให้การดูแลเป็นไปตามอัตภาพ หรือตามสถานะของครอบครัวด้วย
5. ทักษะในการดูแลเด็กเรื่องการกินอาหาร ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ผู้ปกครองหลาย ครอบครัวได้สะท้อนว่า ทางครอบครัวเองก็มีการเตรียมอาหาร มีความพยายาม ในการเอาใจใส่เรื่องอาหารให้กับเด็กก่อนที่จะไปส่งเด็กเข้าเรียน แต่ยังไม่สามารถ ดึงดูดความสนใจของเด็กได้ แต่กลับกันเด็กต้องการที่จะไปรับอาหารเข้าพร้อมกับ เพื่อนๆ ด้วยกัน ซึ่งครูและผู้ดูแลเด็กมีวิธีการชักจูงให้เด็กสนใจอาหารได้ และ เด็กเองก็สนใจมากกว่าที่จะกินอาหารไปจากที่บ้าน

เหตุที่เด็กไม่ได้รับอาหารเช้าจากการเก็บข้อมูลพบว่า มีองค์ประกอบจากทั้งผู้ปกครองในเรื่องของเวลาในช่วงเช้าที่อาจจะมีไม่มากที่จะเตรียมอาหารเองที่บ้าน บางครอบครัวอาจจะเลือกเป็นซื้ออาหารสำเร็จรูปแล้วและสามารถซื้อหาได้สะดวกและสามารถให้เด็กนำติดตัวไปกินเมื่อถึงโรงเรียน หรือฝากคุณครูช่วยดูแลให้เด็กได้กินก่อนจะเข้าเรียน อีกส่วนมาจากตัวเด็กเองที่ไม่อยากกินในตอนเช้า หรือไม่มีแรงดึงดูดที่เด็กจะกินก่อนเตรียมตัวไปโรงเรียน รวมถึงอาหารเองก็มีส่วนสำคัญมากที่จะทำให้เด็กสนใจ ผู้ปกครองบางรายสะท้อนว่าพยายามเตรียมอาหารแล้ว ทั้งมีการถามตัวเด็กเองว่าต้องการหรืออยากกินอะไร แต่เด็กก็ไม่ยอมกินที่บ้าน แต่กลับกินเมื่อเด็กไปถึงที่โรงเรียนและได้เห็นเพื่อนๆ ในวัยเดียวกัน เด็กกลับสนใจในอาหารที่โรงเรียนเตรียมไว้ให้มากกว่า กลับเชื่อฟังคุณครู และพร้อมที่จะกินกับเพื่อนๆ ในแง่นี้เป็นอีกเหตุผลที่เด็กสนใจอาหารและมีสิ่งแวดล้อมที่ตัวเด็กได้รับการกระตุ้นและไม่ปฏิเสธอาหารมื้อเช้าของโรงเรียน

ระบบวิถีชีวิตของผู้ปกครอง มีผลต่อความสนใจและการได้รับอาหารเช้าของเด็กในครอบครัวโดยตรง กล่าวคือ ในบางพื้นที่ซึ่งผู้ปกครองมีการประกอบอาชีพแบบรายวัน เช่น เกษตรกรรม ก็จะต้องให้เวลากับการไปทำงานเพื่อที่จะแข่งกับเวลาหรือสภาพภูมิอากาศที่อาจจะส่งผลต่อการเก็บเกี่ยว หรือในบางครอบครัวที่มีอาชีพไปรับจ้างในพื้นที่หรือมีเวลาจำกัดในการเข้างานตอนเช้า ซึ่งส่งผลต่อการดูแลเอาใจใส่ลูกหลานในครอบครัวให้ได้รับอาหารจากที่บ้าน หรือดีขึ้นมากก็คือมีการหาซื้ออาหารที่มีขายทั่วไปตามทางผ่านที่จะไปส่งที่โรงเรียน เพื่อห่อให้เด็กไปหรือไปขอให้ครูหรือพี่เลี้ยงช่วยดูแลและป้อนอาหารให้อีกส่วนหนึ่งสำหรับเด็กที่อยู่กันแบบข้ามรุ่น คือ อยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งบางครอบครัวอาจจะมีเด็กมากกว่าหนึ่งคน ทำให้ภาระในการดูแลอยู่กับคนที่เป็นวัยสูงอายุ ซึ่งอาจมีความรู้ ความเข้าใจในการเตรียมอาหารไม่มากพอที่จะช่วยให้เด็กสนใจ หรือบางครอบครัวก็ไม่ได้เตรียมเมนูอาหารที่เฉพาะสำหรับเด็ก แต่เป็นเมนูเดียวกันกับผู้ใหญ่ในครอบครัว

4.3.3 ปัญหาอุปสรรคของหน่วยงาน (ภาครัฐ) ในพื้นที่

การดำเนินงานโครงการอาหารเช้าของ 4 พื้นที่ที่ได้มีการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งรับผิดชอบการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ทั้งในด้านการสนับสนุนงบประมาณผ่านโครงการอาหารกลางวัน งบประมาณในการปรับปรุงซ่อมแซมพื้นที่ส่วนอาคาร เป็นต้น ทั้งนี้ โครงการสนับสนุนอาหารเช้าไม่ได้เป็นภารกิจหลักตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวคือเป็นเพียงการดำเนินโครงการในลักษณะการมีส่วนร่วม การรับรู้การดำเนินงานในฐานะคณะกรรมการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียน ดังนั้น ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นอาจมองได้ว่าเป็นข้อจำกัดตามพันธกิจหรือภารกิจหลักในการดูแลรับผิดชอบพื้นที่

1. ความสนใจและการให้ความสำคัญของผู้บริหารการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้นายกและสมาชิกสภา อบต. ซึ่งแต่ละพื้นที่มีปัญหาที่สำคัญหรือมีนโยบายที่มุ่งเน้นแตกต่างกัน ซึ่งการดำเนินงานของ อบต. นั้นต้องกระจายการดูแลให้ครอบคลุมกับประชากรในทุกกลุ่ม ทุกวัย สำหรับประเด็นอาหารเช้าสำหรับเด็กอาจจะเป็นแค่จุดเล็กๆ ที่อาจจะยังไม่ถูกให้ความสำคัญมากนัก รวมถึงมองว่าเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะต้องดูแลเนื่องจาก อบต. สนับสนุนในด้านอาหารกลางวันอยู่แล้ว
2. ข้อจำกัดด้านการใช้งบประมาณในการสนับสนุนภารกิจหลักในการดูแลรับผิดชอบพื้นที่ของ อบต. นั้นต้องมีการของบประมาณเพื่อนำมาดำเนินโครงการแต่ละด้าน รวมถึงยังต้องมีการรับผิดชอบดำเนินงานในหลายด้าน ทั้งการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนทุกคนในพื้นที่ ทั้งนี้ งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมาจากส่วนกลางนั้นต้องดำเนินการไปตามแนวนโยบาย และมีกฎระเบียบในการใช้งบประมาณเฉพาะในแต่ละโครงการ ดังนั้น การนำมาสนับสนุนโดยตรงให้กับโครงการอาหารเช้าอาจมีการทับซ้อนเนื่องจาก อบต. ก็ได้มีการสนับสนุนงบประมาณในลักษณะของอาหารกลางวัน และอาหารเสริม (นม) และดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง

4.4 ความสำเร็จและความท้าทายในการขับเคลื่อน

ให้การดำเนินงานโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอัมคงอยู่ได้ในพื้นที่

“พึ่งตนเองด้วยการดำเนินงานร่วมกันพื้นที่ เรียนรู้จากพื้นที่ใกล้เคียง”

การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องได้เองในพื้นที่โดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางมูลนิธิศุภนิมิตฯ และยังคงสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับเด็กในพื้นที่ได้ ถือเป็นความสำเร็จอย่างยิ่งสำหรับโครงการมือเช้าฯ ดังตัวอย่างของ ศพด.ทุ่งจำเริง และ และ ศพด.ยางเปา ที่มีความพยายามในการขับเคลื่อน และหาโอกาสสำหรับการดำเนินโครงการมือเช้าฯ หาทรัพยากรและการสนับสนุนทุกรูปแบบที่จะช่วยให้โครงการอาหารเช้ายังคงอยู่ต่อไปในพื้นที่ อาศัยทั้งทัศนคติที่พร้อมทำงานของคุณครูประจำ ศพด. การสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของโครงการมือเช้าฯ เพื่อให้ในพื้นที่เกิดความตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจุดนี้ยังอาจจะเป็นข้อท้าทายในพื้นที่อื่นๆ หากพื้นที่ยึดติดกับการสนับสนุนโครงการมือเช้าฯ ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ซึ่งถือเป็นหน่วยงานภายนอก จะต้องมีการทบทวนเวียนและนำโอกาสไปส่งต่อให้ในพื้นที่อื่นซึ่งมีปัญหา หรือมีความรุนแรงของปัญหามากกว่า ก็จะทำให้พื้นที่สร้างข้อจำกัดในการเริ่มต้นและสร้างความเข้มแข็งให้เกิดในระดับพื้นที่เองได้ต่อไป

“ทัศนคติในการดูแลเด็ก”

ผลลัพธ์สำคัญของโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืดที่เข้าไปสนับสนุนเรื่องการเจริญเติบโตของเด็กให้สมวัย และมีร่างกายที่แข็งแรง พร้อมทั้งจะเรียนรู้และทำกิจกรรมในระดับที่สูงขึ้น เพื่อเป็นการวางรากฐานที่ดีให้กับเด็ก การสนับสนุนนี้ไปเกิดประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนที่ตัวเด็กคือ ความสูง น้ำหนัก ความสมส่วนของร่างกายตามวัย ตลอดจนพัฒนาการด้านจิตใจและอารมณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติในการดูแลเด็กจากทุกฝ่ายในพื้นที่เองด้วย กล่าวคือ ตั้งแต่ครอบครัว เรื่องการเอาใจใส่และการดูแลที่ดี การเตรียมความพร้อมให้เด็กในด้านต่างๆ ก่อนที่จะส่งต่อไปกับ ศพด. หรือโรงเรียน โดยคุณครู หรือพี่เลี้ยง ซึ่งเป็นคนที่รับช่วงต่อจากผู้ปกครองต้องมีความพร้อมทั้งพลังกายและพลังใจ เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอด ผักผ่อน และสร้างเสริมประสบการณ์ให้กับเด็กๆ อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งคุณครูหลายท่านที่ร่วมให้ข้อมูลก็แสดงให้เห็นว่า ครูเองก็เป็นคนในพื้นที่ จึงมองเด็กเป็นเหมือนเป็นลูกหลานและช่วยดูแลอย่างเต็มความสามารถ ส่วนสุดท้ายคือชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นผู้นำชุมชน หน่วยงานทั้งภาครัฐในพื้นที่ ซึ่งเป็นส่วนที่จะช่วยเกื้อหนุนและหาแนวทางในการดูแลเด็กในพื้นที่ รวมถึงการสร้างและพัฒนาชุมชนให้มีความเหมาะสม ปลอดภัย และเอื้อให้เด็กเติบโตอย่างเหมาะสม

“กองทุนอาหารเช้า รวมข้าวและแหล่งอาหาร”

การสนับสนุนของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่สนับสนุนเป็นงบประมาณให้กับพื้นที่ให้สามารถดำเนินการได้ในระยะหนึ่งเท่านั้น พบว่าในพื้นที่ซึ่งเคยได้รับการสนับสนุน และได้ยุติโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด แต่สามารถขับเคลื่อนไปต่อเองได้โดยวิธีการที่ให้ผู้ปกครองนำข้าวมาให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเป็นการประหยัดต้นทุนได้ในส่วนหนึ่ง และมีการขอสนับสนุนเงินจากผู้ปกครองในจำนวนหนึ่งที่ผู้ปกครองตกลงและสามารถร่วมให้ได้ และตัวอย่างของ ศพด.ปวงตึก ซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนมาก่อน แต่มีการริเริ่มโครงการอาหารเช้าขึ้นเอง โดยการปรึกษาหาแนวทางร่วมกับผู้ปกครอง ครูประจำศูนย์ และมีการวางแผนเพื่อจะพัฒนาขึ้นเป็นกองทุน โดยมีนักวิชาการศึกษาของ อบต.เข้ามาช่วยเป็นแกนนำ และร่วมหาช่องทางโดยไม่ติดขัดกับกรอบงบประมาณ ไม่ผิดกับระเบียบของหน่วยงานด้วย นอกจากการตั้งเป็นกองทุนแล้ว การสร้างแหล่งอาหารขึ้นเองในพื้นที่ (ขึ้นอยู่กับความพร้อมของสถานที่) เป็นอีกช่องทางในการเพิ่มการสนับสนุนได้ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ ศพด.บ้านยางเปา ซึ่งมีสถานที่พร้อมสำหรับการทำการเกษตร ได้ผู้ปกครองร่วมพัฒนาและดูแล ช่วยเหลือการปลูกพืชผักที่สามารถเป็นวัตถุดิบให้กับ ศพด. และสามารถขายส่วนที่มีจำนวนมากเกินเพื่อเพิ่มรายได้

“ความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ และความเข้มแข็งของระบบชุมชน”

การเข้าไปดำเนินโครงการในพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นการบ่มเพาะให้พื้นที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่วัยเด็ก การสนับสนุนนี้สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยตรงให้กับเด็ก นั่นคือความสมบูรณ์ของร่างกาย ซึ่งมองเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนที่สุด ทั้งจากการเก็บข้อมูลและสังเกตของทีมงานมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในพื้นที่ และจากคำบอกเล่าของครูและผู้ปกครอง

ความสำเร็จและความท้าทายในการขับเคลื่อนของพื้นที่อีกประการสำคัญคือ ความสัมพันธ์และความรู้สึกร่วมของคนในพื้นที่ ซึ่งหากขาดส่วนที่เป็นองค์ประกอบหลักไป การดำเนินโครงการมือเข้าฯ ก็จะต้องถึงคราวที่ยืดลงหรือไม่สามารถดำเนินการได้ต่อไป ซึ่งปัญหาภาวะทุพโภชนาการอาจจะยังไม่ถูกแก้ไข ทั้งนี้ความสัมพันธ์จะเกิดขึ้นในพื้นที่นั้นอาศัย

“แกนนำ” ที่เห็นความสำคัญและสามารถเป็นศูนย์กลาง ที่จะผลักดันและขอความร่วมมือจากองค์กรประกอบอื่นๆ ได้ จากการลงเก็บข้อมูลใน 4 พื้นที่ก็พบว่าแต่ละแห่งมีแกนนำหลักที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่างกันไป บางแห่งเป็นครูประจำ ศพด. บางแห่งเป็นเจ้าหน้าที่ของ อบต. บางแห่งเป็นผู้นำชุมชน และที่สำคัญที่จะเป็นฟันเฟืองในการเชื่อมประสานคือ ความสัมพันธ์ของบุคลากรมูลนิธิศุภนิมิตฯ ประจำพื้นที่เอง นั่นคือการทำหน้าที่สามารถเข้าถึงได้กับทุกกลุ่ม พูดคุยได้กับทุกองค์กรประกอบเพื่อที่จะนำเอาเจตนารมณ์ของโครงการ และเป็นตัวชี้้นำให้ทุกองค์กรประกอบสามารถเข้าใจและเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กในพื้นที่ พร้อมไปกับการเชื่อมต่อให้องค์กรประกอบทุกส่วนร้อยเรียงให้สามารถทำงานตามบทบาทและเป็นระบบ

4.5 กลไกและแนวทางที่จะผลักดันโครงการ

Project Model โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด ที่ได้กำหนดไว้แต่เดิม ซึ่งอาจจะไม่ได้นำมาเน้นย้ำและทำความเข้าใจกันในเชิงกระบวนการในช่วงการส่งต่องานหรือมีการเปลี่ยนแปลงคนทำงานในพื้นที่ เพื่อที่จะทำให้การดำเนินโครงการมือเข้า สามารถขับเคลื่อนไปได้ ซึ่งหากทบทวนและพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ

“โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมเด็กให้มีภาวะโภชนาการเหมาะสม ตามวัย ผู้ปกครองรวมถึงชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญของอาหารเข้า และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเลี้ยงดูด้านโภชนาการ คัดสรรวัตถุดิบทำอาหารที่เหมาะสม เพื่อเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาด้านโภชนาการในเด็ก”

เห็นได้ชัดเจนว่าด้วยเป้าหมายของโครงการนั้นกำหนดผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ทั้งมิติของสุขภาพ (Health) คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยตรงที่เด็ก มิติของความตระหนัก (Awareness) และมิติของพฤติกรรม (Behavior) ที่มุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงสำหรับผู้ปกครองเด็กและชุมชน การดำเนินงานในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 แนวทางหลัก ดังนั้นเพื่อให้เห็นว่าในแต่ละแนวทางมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นใครบ้างที่จะเข้ามาดำเนินการเพื่อให้เห็นความชัดเจนจึงมีการนำมาพิจารณาดังนี้

- 1. สนับสนุนมือเข้าที่สะอาดและปลอดภัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียน**
ในแนวทางแรกนี้สามารถเห็นถึงเป้าหมายที่ชัดเจนกับตัวเด็กที่จะได้รับการสนับสนุนอาหาร แต่มีส่วนเกี่ยวข้องที่เป็นปัจจัยกำหนดคือ ความสะอาดและปลอดภัย ซึ่งส่วนนี้จะต้องเกิดจากการลงมือทำของคุณครูหรือแม่ครัวที่รับผิดชอบดูแล รวมไปถึงแหล่งที่มาของอาหารและวัตถุดิบต่างๆ ด้วย ทั้งนี้ในส่วนของความสะอาดและความปลอดภัยจะต้องเป็นสิ่งที่ถูกเน้นย้ำ มีความรอบคอบและเอาใจใส่ เพราะเป็นปัจจัยทางคุณภาพ ความปลอดภัยต่อการบริโภค (safety) ซึ่งเด็กจะเป็นผู้ที่รับผลกระทบโดยตรง (direct impact) ซึ่งจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้ง 4 แห่ง พบว่าการดำเนินการของโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่งสามารถปฏิบัติตามแนวทางนี้ได้เหมาะสม คือการแบ่งพื้นที่ในการประกอบอาหารของเด็กเป็นสัดส่วน อีกทั้งในบางแห่งที่มีบริเวณก็มีการแบ่งสัดส่วนของห้องกินอาหาร มีบริเวณอ่างล้างมือซึ่งออกแบบให้เหมาะสมกับร่างกายของเด็ก รวมถึงผู้ประกอบอาหารก็ดูแลเอาใจใส่กับการเตรียมอาหารให้เด็กเป็นอย่างดี
- 2. สนับสนุนสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้ดูแลเด็กให้สามารถเตรียมมือเข้าที่มีคุณค่า**
สำหรับแนวทางที่สองที่ได้มีการดำเนินงานกับสถานศึกษา หมายรวมถึงผู้บริหารของโรงเรียน ครูที่ดูแลเด็กในระดับชั้นอนุบาล และครูหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและพี่เลี้ยง รวมถึงในบางแห่งที่มีแม่ครัวที่รับผิดชอบทำอาหารด้วย โดยมีการดำเนินงานที่ชัดเจนคือ การพัฒนาโดยกระบวนการอบรมให้ความรู้ครูที่ดูแลเด็ก การให้คู่มือที่มีความรู้เรื่องหลักโภชนาการ อาหารที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของเด็ก รวมถึงการแนะนำโดยเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่เข้าไปติดตามงานในพื้นที่ด้วย เช่นเดียวกันกับการดำเนินงานกับผู้ปกครองก็มีการมอบคู่มือเพื่อให้ผู้ปกครองได้นำไปใช้ที่บ้าน การดำเนินงานที่ชัดเจนของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในด้านนี้คือการสนับสนุนงบประมาณให้กับโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยงบประมาณที่มอบให้นั้นเพื่อการจัดอาหารมือเข้า นม ในช่วงที่เด็กเปิดภาคการศึกษา
- 3. ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการเตรียมอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ** ภายใต้นแนวทางนี้เป็นการดำเนินงานที่จำเป็นต้องครอบคลุมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการมือเข้าฯ ทั้งหมดตั้งแต่ ผู้ปกครองเด็ก ครู แม่ครัว คนทำอาหาร โดยเป้าหมายสำคัญคือ ความรู้และความเข้าใจ ซึ่งส่วนนี้สำคัญมากและจะส่งผลต่อการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ ซึ่งต้องใช้ความพยายามตั้งแต่การทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเข้าไปสนับสนุน การเก็บข้อมูลเพื่อรวบรวมปัญหา และการสะท้อนปัญหาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดูแลเด็กได้เข้าใจสถานการณ์ร่วมกันก่อน แต่จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่พบว่า ความรู้ความเข้าใจของแต่ละฝ่ายนั้นอาจจะมีไม่เท่ากัน สำหรับครูที่ดูแลเด็กนั้นจะเห็นความสำคัญพร้อมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในการเตรียมอาหารให้กับเด็กได้มากที่สุด และพยายามกระตุ้นให้เด็กกินอาหารซึ่งบางครั้งเด็กอาจจะไม่ชอบ เช่น มีผักหรือผลไม้ แต่ก็มีความพยายามที่จะทำให้น้ำขนาดเล็กลงเพื่อให้เด็กไม่สามารถเขี่ยออกจากจานอาหารได้ เป็นต้น เพราะครูจะเห็นถึงพฤติกรรม การแสดงออกของเด็ก รวมถึงด้านอารมณ์ที่เด็กแต่ละคนแสดงออกเมื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนๆ

4. วางแผนการพัฒนาด้านโภชนาการที่ยั่งยืนร่วมกับหุ้นส่วนและคนในชุมชน

แนวทางนี้เห็นได้จากการที่มูลนิธิศุภนิมิตฯ เปิดโอกาสของการมีส่วนร่วมผ่านการบริจาคและการรับอุปการะเด็ก ทั้งการบริจาครายครั้ง และแบบต่อเนื่องเป็นรายเดือน อีกทั้งโครงการในการสนับสนุนลักษณะอื่นๆ ที่เข้าไปสนับสนุนให้กับเด็กเพิ่มเติมเพื่อเป็นการเกื้อหนุนให้โครงการอาหารเข้ามีปัจจัยสนับสนุนเพิ่มเติม เช่น โครงการสร้างแหล่งอาหารในชุมชน โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และปัจจัยการผลิตเบื้องต้นในการปรับปรุงแปลงเกษตรเพื่อสร้างแหล่งอาหารในครัวเรือน

กลไกและแนวทางที่จะผลักดันโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอิ่มสามารถดำเนินการได้เองอย่างต่อเนื่องจะต้องเริ่มจากมีเป้าหมายร่วมของพื้นที่ก่อนแม้กระทั่งเมื่อไม่ได้รับการสนับสนุน โดยเฉพาะด้านงบประมาณสำหรับการจัดเตรียมอาหารเข้า แต่หากพื้นที่เห็นความสำคัญและต้องการดำเนินโครงการมือเข้าฯ เองได้โดยพื้นที่

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ พร้อมทั้งจากแนวทางการดำเนินงานหลัก 4 แนวทางที่กล่าวไปข้างต้น พบว่าการสร้างให้พื้นที่มีทุนภายใน และการบริหารจัดการต้นทุนให้เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหา ทั้งปัญหาทุพโภชนาการซึ่งเป็นปัญหาหลัก ตลอดจนปัญหาข้อจำกัดของหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยพัฒนากลไกหรือแนวทางเสริมพลังให้กับระบบนิเวศรอบตัวเด็ก คือ ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน

การพัฒนาต้นทุนจากในพื้นที่นั้นมีความจำเป็นและควรเป็นจุดเริ่มต้นในลำดับแรก ต้นทุนทางสังคม หรือต้นทุนชุมชน (social capital) ซึ่งถูกกำหนดนิยามโดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) หมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนของที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอด รวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมบนพื้นฐานของความไว้วางใจ สายใยของความรู้สึกร่วมกันและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ซึ่งหากนอวงค์ประกอบของทุนทางสังคมมาพิจารณาให้แล้วก็จะสามารถช่วยให้โครงการอาหารมือเข้า สร้างความชัดเจนและมีแนวทางการพัฒนาและเสริมความเข้มแข็งของโครงการมากขึ้น ดังนี้

1. **ทุนมนุษย์** โดยต้องพิจารณาถึงการมีคุณภาพ ความรู้ ทักษะและสติปัญญา ตลอดจนการมีคุณธรรม ความรับผิดชอบ และทัศนคติที่ดี และสามารถสร้างการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างประโยชน์แก่ส่วนร่วมได้ กล่าวคือในระดับพื้นที่นั้นนอกจากการให้ความรู้กับผู้ปกครองเด็กแล้ว อาจต้องมีการเพิ่มทักษะของการเลี้ยงดูและการดูแลเด็กในช่วงปฐมวัย หรือเป็นลักษณะของการเตรียมความพร้อมของครอบครัวที่กำลังมีลูกหลานในวัยนี้ และเพิ่มความเป็นไปได้ในการมีพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มผู้ปกครอง และเกิดเป็นเครือข่ายผู้ปกครองประจำโรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมร่วมคิด และร่วมพัฒนา
2. **ทุนที่เป็นสถาบัน** ซึ่งประกอบด้วย สถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา การเมือง องค์กรพัฒนา สมาคม รวมถึงสื่อมวลชน กล่าวคือในความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัวกับการพัฒนาเด็กถือเป็นฉากแรกเริ่มที่จะต้องพัฒนาและเสริมพลังรวมไปถึงในสถาบันอื่นๆ ด้วย ทั้งการศึกษานอกจากจะดำเนินการตามนโยบายในระดับประเทศแล้ว การแก้ไขปัญหาเฉพาะของพื้นที่ต้องอาศัยกลไก ทรัพยากร

และกำลังของทุกๆ สถาบันที่จะรวมเป็นหนึ่งเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาและแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนได้

3. **ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม** ในแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลายแตกต่างของผู้คน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ ระบบเครือญาติและเครือข่ายความร่วมมือ ตลอดจนจิตสำนึกสาธารณะ ความไว้วางใจเชื่อใจกันของคนในพื้นที่ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญไม่แพ้ต้นทุนอื่นๆ นั้นหมายถึงหากพื้นที่เกิดสำนึกมีรากเหง้าและยังคงถือปฏิบัติกับสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีเฉพาะพื้นถิ่น เช่น ในพื้นที่ทำการเกษตร มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญในการทำเกษตร การเพาะปลูก หรือมีบุคคลที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวหรือศูนย์รวมใจกันได้ ก็จะช่วยให้ทำงานหรือกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันเกิดขึ้น อย่างเช่นการลงพื้นที่ที่จะพบว่าบางแห่งใช้วิธีการระดมทุนด้วยการจัดกองผ้าป่า เพื่อหาทุนสนับสนุนโครงการ หรือใช้เป็นทุนตั้งต้นเพื่อพัฒนาโครงการอาหารมื้อเช้า

ทั้งนี้ภายใต้การพัฒนาทุนทางสังคม ยังมีกรอบแนวคิดเพื่อให้การพัฒนานั้นเกิดความยั่งยืน โดยหลักการคือ *มีความเชื่อมโยง* โดยการใช้ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักที่จะสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถของพื้นที่ การแก้ปัญหาอย่างมีธรรมาภิบาล ความหลากหลายโดยใช้ทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับโครงสร้างวัฒนธรรมและความต้องการของแต่ละพื้นที่ และตรงกับกลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และการพัฒนาอย่างครบวงจร การนำทุนทางสังคมมาต่อยอดและใช้ประโยชน์เชิงรุกได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นรูปธรรม หรือการทบทวนและฟื้นฟูทุนทางสังคมที่ยังคงมีจุดอ่อนให้สามารถพลิกฟื้นและกลับมาเป็นพลังรวมถึงการสร้างระบบ กลไก ให้เกิดการพัฒนาทุนทางสังคมดังกล่าวอย่างยั่งยืน

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

โครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องอืด ซึ่งปัจจุบันดำเนินการมาเป็นระยะเวลาแล้ว 10 ปี นับตั้งแต่ปี 2011 ที่มีการเริ่มต้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และได้มีการพัฒนากิจกรรมร่วมกับโครงการการแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการสำหรับเด็กอายุ 0-5 ปีโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based for children under 5 malnourished management) ซึ่งเข้าไปมีบทบาทและทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่

การดำเนินงานของโครงการมือเข้าฯ มีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน มีกระบวนการที่เน้นให้ความสำคัญของการพัฒนาและแก้ไขปัญหาคือเน้นคนเป็นศูนย์กลาง โดยการเน้นไปที่กลุ่มเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีความสำคัญของการพัฒนาและเป็นรากฐานให้แก่ชีวิต และมองเป็นโอกาส “Windows of Opportunity” หน้าต่างแห่งโอกาส โดยที่เด็กต้องได้รับการพัฒนาและการดูแลอย่างรอบด้าน เช่น ด้านอาหาร สุขภาพร่างกาย การได้รับความรักและความเอาใจใส่จากผู้ใหญ่

การให้ความสำคัญของการพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยและมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง เจริญเติบโตสมวัย เพื่อเป็นต้นทุนและรากฐานที่สำคัญของชีวิตในการที่จะมีความพร้อมในการเจริญเติบโตและเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น การพัฒนาเด็กปฐมวัยถือเป็นการลงทุนในระดับที่น้อยกว่าและได้ผลดีมากที่สุด การทำงานและดำเนินโครงการมือเข้าฯ ในพื้นที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มเป้าหมายหลัก และพัฒนาให้กลุ่มเป้าหมายรองสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นด้วย

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในครั้งนี้ จากกระบวนการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมกับการสังเกตของนักวิจัย พบว่าการลงทุนสนับสนุนโครงการประสบความสำเร็จในด้านการทำให้เด็กได้รับอาหารเข้าตามที่ตั้งวัตถุประสงค์ไว้

อีกทั้งการเก็บข้อมูลจากครู ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน ต่างชี้ชัดถึงสิ่ง que เด็กได้รับและมีการเปลี่ยนแปลงนั้น เกิดจากการดำเนินงานของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ที่เข้ามาสนับสนุน อาหารมือเข้าให้กับเด็ก ทั้งในพื้นที่โรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการ การเรียนรู้ และสติปัญญา ได้ตามเกณฑ์ และที่สำคัญคือการแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการในพื้นที่ได้สำเร็จ

แม้การเก็บข้อมูลจะไม่ได้มีการพูดคุยกับเด็กโดยตรง แต่ข้อยืนยันจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน มีส่วนในการสนับสนุน และผลักดันให้โครงการมือเข้าฯ สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ชี้ชัดว่าการสนับสนุนของโครงการมือเข้าฯ เกิดประโยชน์ และส่งผลกระทบต่อเด็กในพื้นที่

รูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงาน

การดำเนินงานในพื้นที่ มีทั้งการดำเนินงานที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถทำให้พื้นที่สานต่อการทำงานได้ด้วยตนเอง และพื้นที่ซึ่งยังไม่สามารถจะทำงานต่อเองได้ หากมีการหยุดการสนับสนุน ซึ่งรูปแบบของการดำเนินงานนี้ต่างกันด้วยบริบทและปัจจัยสนับสนุนในพื้นที่เองด้วย ที่จะเข้ามาเป็นส่วนประกอบสำคัญ ซึ่งมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานภายนอกและให้การสนับสนุนนั้นเป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่หัวใจสำคัญยังคงอยู่ที่ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน รวมถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมอื่นๆ ในพื้นที่ด้วย ที่จะต้องเข้ามามีบทบาทเพื่อเสริมการทำงานซึ่งกันและกัน

รูปแบบและรูปธรรมที่เป็นตัวอย่างได้ คือ พื้นที่ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนต่อเนื่องแต่ยังคงสามารถสานต่อโครงการมือเช้า ให้ดำเนินการต่อไปได้ ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้เห็นชัดที่สุดในพื้นที่ อ.อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งใช้กลไกการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีการใช้แนวคิด ความมั่นคงและการสร้างแหล่งอาหารขึ้นในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในการรวมทรัพยากรของผู้ปกครองทั้งจากเงิน และวัตถุดิบที่เป็นอาหาร ซึ่งผู้ปกครองมีความเต็มใจและเห็นพ้องต้องกันที่จะสนับสนุนให้เด็กซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชน

Project Model โครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด ที่ได้กำหนดไว้ เป็นการมองความสำคัญที่เด็กเป็นศูนย์กลางของการทำงานโครงการ สอดรับกับแนวคิดระบบนิเวศรอบตัวเด็ก (Child Ecology) ที่อยู่แวดล้อมเด็กเป็นระบบที่ช่วยดูแล ค้ำครอง และป้องกันเด็กในเวลาเดียวกัน ดังนั้น ปัญหาทุพโภชนาการซึ่งเป็นปัญหาด้านสุขภาพที่จะส่งผลต่อโรคร้ายไข้เจ็บของเด็กจะแตกต่างกันไปตามพื้นที่และเวลา สิ่งสำคัญคือต้องรวบรวมหาปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาทั้งจากตัวเด็กและจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กด้วย

การดำเนินงานโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด เป็นลักษณะที่เข้าไปขับเคลื่อนในระดับชุมชน เพื่อเป็นฐานในการเปลี่ยนแปลง (Community-Based) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใกล้ชิดและเข้าถึงปัญหาได้อย่างตรงจุด ประกอบกับแนวคิดของโครงการมือเช้า ที่พยายามขยายการทำงานกับองค์ประกอบในส่วนอื่นของชุมชนด้วย เมื่อพิจารณาไปถึงแนวคิดของโครงการ ปัญหาทุพโภชนาการในเด็กเป็นปัญหาทางสุขภาพซึ่งเชื่อมโยงได้กับการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนให้เกิดปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ สอดคล้องกับการศึกษาประเด็นบริบทของโรงเรียนในฐานะปัจจัยกำหนดสุขภาพเด็ก: แนวปฏิบัติในปัจจุบันและผลกระทบ ต่อแนวปฏิบัติด้านสาธารณสุขในอนาคต พบปัจจัยสำคัญใน 6 ด้าน

(ดั่งภาพ)

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงคนทำงานของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในพื้นที่ และการเห็นความสำคัญร่วมกันของภาคส่วนอื่นๆ เป็นปัญหาและอุปสรรคที่กระทบกับการดำเนินงาน การขับเคลื่อนงานในพื้นที่แต่ละจังหวัดอาจอาศัยกำลังคนในการทำงานต่างกัน บางพื้นที่สามารถบริหารจัดการได้ง่ายเนื่องจากคนทำงานมีความเข้าใจพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ และมีความเข้าใจถึงบทบาทของการสนับสนุนของโครงการ ทำให้การขับเคลื่อน

แม้จะขาดปัจจัยหรือองค์ประกอบบางประการไป แต่ก็ทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การวางแผนการกำระบบข้อมูลภาวะทุพโภชนาการในภาพรวม และการนำข้อมูลที่มีการเก็บไว้มาวิเคราะห์เพื่อวางแผนการทำงานอาจจะยังไม่เป็นรูปธรรมหรือชัดเจนมากนัก อีกทั้งโครงการมือเช้าฯ อาจจะมีการสื่อสารผลการดำเนินโครงการต่อสาธารณะไม่เป็นวงกว้างหรือไม่เป็นที่รับรู้ของหน่วยงานหรือภาคส่วนที่ต้องการจะร่วมสนับสนุนด้วย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ได้ข้อเสนอใน 3 ระดับ โดยมุ่งหวังให้เกิดความเชื่อมโยงของกระบวนการแต่ละระดับและเพื่อประโยชน์สูงสุด คือ การที่เด็กได้รับประโยชน์จากโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด สามารถเรียน เล่น และทำกิจกรรมระหว่างวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้พัฒนาการของเด็กมีความสมบูรณ์ สมวัย ร่างกายเจริญเติบโตตามเกณฑ์ รวมถึงทางด้านจิตใจและอารมณ์แจ่มใสสมกับวัยเด็ก โดยข้อเสนอแนะจากการศึกษาแบ่งเป็นระดับดังนี้

5.1 ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการและในการดำเนินโครงการมือเช้าเพื่อน้องท้องอืด

1. ปรับบทบาทจากฐานะของผู้สนับสนุนหลักเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ กล่าวคือ จากเดิมการสนับสนุนงบประมาณให้กับโรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะต้องมองถึงการทำให้พื้นที่อยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่ค้ำเงินงบประมาณเป็นหลัก แต่อาศัยความร่วมมือของ Stakeholders ที่จะเข้ามาสนับสนุนร่วมด้วย
2. สนับสนุนองค์ความรู้เพิ่มขึ้นและติดตามการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมากการอบรมความรู้ให้กับผู้ปกครองหรือการแจกล้มคู่มืออาจจะเป็นแค่ส่วนหนึ่งที่โครงการมือเช้าฯ ได้จัดทำขึ้น แต่สิ่งสำคัญนั้นอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงหลังจากการได้รับความรู้ การนำไปใช้ หรือการส่งต่อความรู้ดังกล่าวให้กับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ด้วย ซึ่งจะเป็นการบ่งบอกได้ว่าได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

3. วางแผนการใช้และการจัดเก็บข้อมูลเพิ่มขึ้น จากเดิมที่มีการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ซึ่งการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ต่อ หรือนำไปวิเคราะห์เพื่อวางแผนโครงการ ในอนาคตอาจจะยังไม่ชัดเจนมากนัก เป็นเพียงการนำเสนอเพื่อเป็นส่วนประกอบ ของรายงานเท่านั้น จึงต้องมีการกำหนดแนวคิดและทิศทางของการใช้ข้อมูลให้ เกิดประโยชน์สูงสุด
4. การติดตามและประเมินผล มีกระบวนการเดิมที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว สิ่งที่ ควรมีการดำเนินการเพิ่มเติมคือ การติดตามเพื่อหาแนวทางการพัฒนา ไม่ใช่การ ติดตามว่ามีการดำเนินการเป็นอย่างไรเท่านั้น แต่ต้องนำมาวิเคราะห์ หาช่องว่าง และโอกาสที่จะนำไปพัฒนางานต่อได้ หรือขยายผลไปในโครงการอื่นๆ ได้ด้วย
5. ทบทวนและสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนทำงาน ที่ผ่านมามีการถอดบทเรียน ร่วมกันสังเคราะห์ปัญหาของแต่ละพื้นที่ และมีการจัดทำรายงานการดำเนินงาน ของพื้นที่มายังส่วนกลาง แต่สถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และในบางพื้นที่คนทำงาน อาจมีการเปลี่ยนหรือรับช่วงงานต่อจากคนเดิม จึงจำเป็นต้องร่วมกันทำความเข้าใจ เพื่อให้การรับช่วงต่อของงานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

5.2 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย และการผลักดันนโยบาย

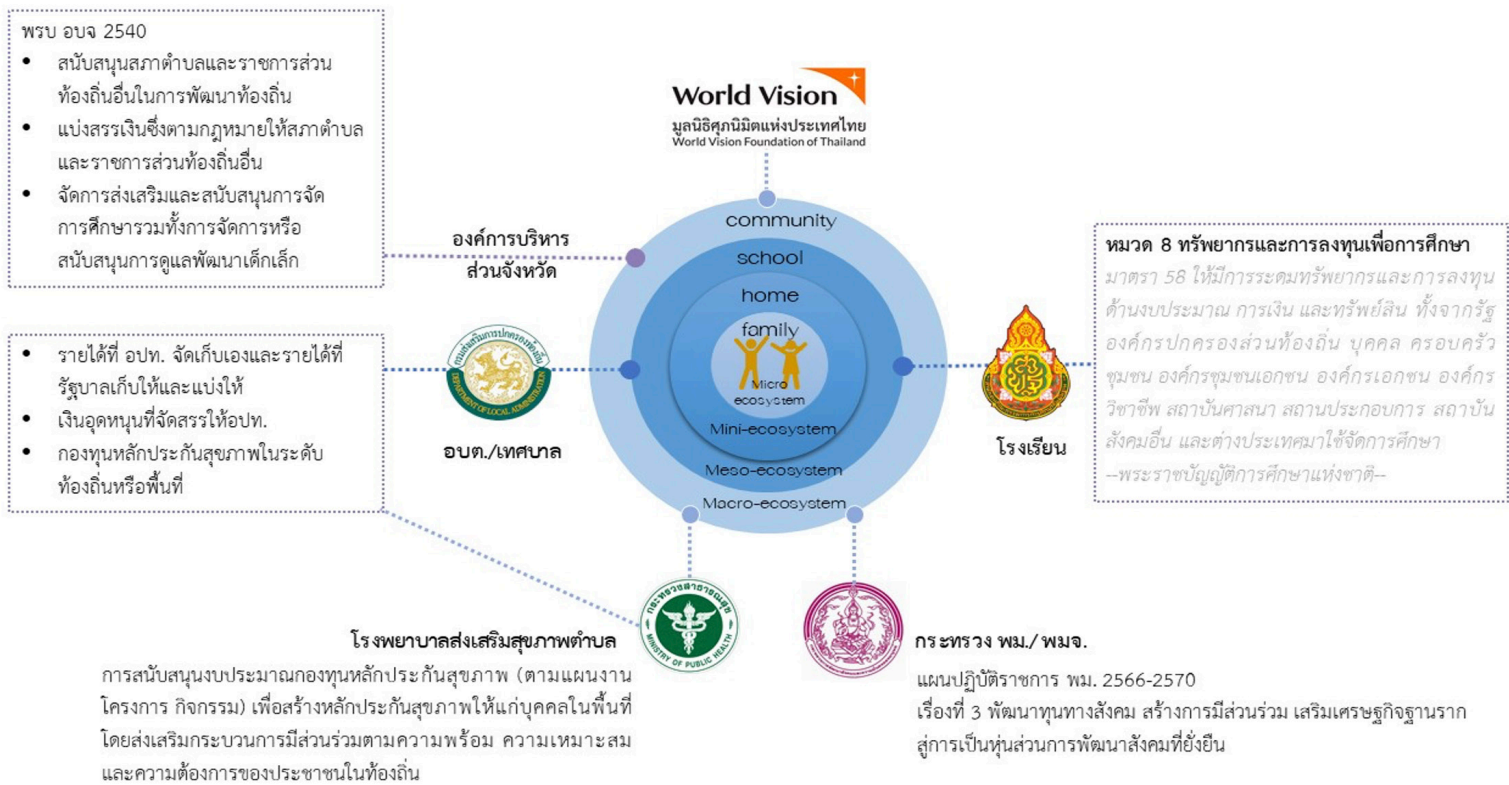
การดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเช้าสำหรับเด็กอาจเป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย ที่จะเข้ามามีส่วนในการรับผิดชอบมื้ออาหาร ส่วนใหญ่ค่านิยมของสังคมยังคงถือว่าเป็นมือที่ พ่อแม่หรือผู้ปกครองที่ดูแลเด็กจะต้องรับผิดชอบดูแลก่อนที่จะไปรับอาหารมื้อกลางวัน ที่ โรงเรียน ทั้งนี้ การสนับสนุนของมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นการเข้าถึงหน่วยงานย่อยในระดับพื้นที่ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและโรงเรียน รวมถึงการทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน ดังนั้น ข้อเสนอดังต่อไปนี้เป็นการมองจาก Bottom Up Approach โดยเริ่มต้นจากตำบลขึ้นสู่นโยบายระดับบน ดังนี้

การดำเนินการเชิงกระบวนการ

1. มูลนิธิศุภนิมิตฯ เน้นการพัฒนางานร่วมกับระดับตำบล และอำเภอเพิ่มขึ้น ด้วยการนำเข้าสู่แผนปฏิบัติงานของพื้นที่ เพื่อให้โครงการสามารถเข้าสู่นโยบายใน ระดับตำบล (แผนพัฒนาท้องถิ่น) ไปสู่ระดับอำเภอ และจังหวัด (แผนพัฒนา จังหวัด) โดยระยะแรกอาจเป็นโครงการที่ไม่ได้รับการสนับสนุนเป็นงบประมาณ แต่เป็นการมีส่วนร่วมในด้านอื่นๆ
2. นำเสนอและผลักดันเข้าร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาชีวิตระดับอำเภอ พัฒนา ชุมชน และหน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับจังหวัด เพื่อหา แนวร่วมและพันธมิตรในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น และมูลนิธิศุภนิมิตฯ เป็นฝ่าย สนับสนุนข้อมูลจริงจากพื้นที่โดยเป็นการเน้นการทำงานบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ มากขึ้น และเก็บข้อมูลต่อเนื่องเพื่อดูการเปลี่ยนแปลง
3. นำเสนอโครงการมือเข้าเพื่อน้องท้องถิ่นสู่กระบวนการสาธารณสุขมากขึ้น เช่น สมัชชาสุขภาพ เครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคม และองค์กรที่มุ่งเน้นการทำงาน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งในระดับประเทศ และในองค์กรระดับ นานาชาติ

4. จัดพื้นที่แลกเปลี่ยนเวทีสะท้อนปัญหาจากพื้นที่สู่สาธารณะ และนำผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับสั่งการ และระดับปฏิบัติการ เข้าร่วมเพื่อ ยกย่อง สร้างยุทธศาสตร์การดำเนินงานและแผนการดำเนินงานของโครงการ พร้อมทั้งการเชื่อมโยงไปกับนโยบายของหน่วยงานที่กำลังจะดำเนินการ เพื่อนำมาเป็นช่องทางในการสนับสนุนโครงการ

5.3 ข้อเสนอแนะสู่หน่วยงานภาครัฐ และโอกาสในการสนับสนุนอาหารเข้าสำหรับเด็ก

จากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิด Bioecological Model และ Concentric Circular Structure of the Ecosystem for Child ประกอบกับการพิจารณาถึงภาคส่วนที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและมีโอกาส รวมถึงกฎหมายที่เป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาให้มีการสนับสนุนโครงการอาหารเข้าสำหรับเด็กอย่างเป็นทางการได้ แต่อาจต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม และพิจารณาในมิติของความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ในการจัดสรรงบประมาณหรือมีการดำเนินโครงการที่เข้าสู่การเป็นแผนงานของหน่วยงานระดับพื้นที่ได้

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์มาจากการดำเนินงานจริงของมูลนิธิศุภนิมิตฯ ในพื้นที่จังหวัดที่ได้มีการดำเนินการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และสะท้อนมุมมอง ความคิดเห็นจากครูและผู้ดูแลเด็ก รวมถึงความคิดเห็นจากผู้ปกครองเด็ก และบุคลากรหน่วยงานรัฐในพื้นที่ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของโครงการอาหารเข้า ข้อเสนอแนะบางส่วนที่เกิดจากการเก็บข้อมูลอาจเกิดจากความต้องการ จากการพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการมือเข้าฯ บางส่วนสะท้อนจากบทบาทหน้าที่ในความรับผิดชอบจากการศึกษาครั้งนี้จึงเสนอการแก้ไขปัญหาโดยแยกออกเป็น 4 ฐานสำคัญที่ใกล้ชิดกับเด็กจากไล่ตามระดับ คือ จากครอบครัว หมู่บ้าน/ชุมชน ตำบล และในระดับอำเภอ กล่าวคือ

การส่งเสริมและพัฒนาโครงการอาหารเข้าสำหรับเด็กในโรงเรียน หรือในครอบครัว จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยความร่วมมือตั้งแต่ระดับหน่วยย่อยที่สุดคือครอบครัว ก่อนที่จะมองภาพของนโยบายที่จะมาสนับสนุน หรืองบประมาณที่จะมาผลิตอาหารเข้าให้กับเด็กในโรงเรียน โดยจะต้องเริ่มจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติให้กับผู้ปกครองเด็กคนในครอบครัว ผู้ดูแลเด็กที่บ้าน เพื่อให้รับรู้และเกิดความเอาใจใส่ต่อการดูแลเรื่องอาหารมือเช้าและมื้ออื่นๆ ที่เด็กควรได้รับ ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อเด็กมากที่สุด ถูกตามหลักโภชนาการและมีความปลอดภัยต่อสุขภาพของเด็กในระยะยาวด้วย

ในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนขนาดเล็ก ไม่ว่าจะเขตเมืองหรือชนบท ต้องมีการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายของครอบครัวที่มีบุตรหลาน มองถึงความเป็นเพื่อนบ้าน บ้านใกล้เรือนเคียง บ้านไหนที่มีศักยภาพพอที่จะดูแลอาหารเข้าได้ อาจจะทำเป็นลักษณะการผูกปิ่นโต หรือช่วยกันลงขันเพื่อไม่ให้เป็นการเรื่องค่าใช้จ่าย และประหยัดต้นทุนในบางส่วน รวมถึงการมองในระยะยาวเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต การหาพื้นที่ส่วนกลางที่จะนำแนวคิดเรื่องการหาทรัพยากร เช่น การปลูกผักที่ใช้พื้นที่น้อย และสร้างเป็นกิจกรรมเพื่อให้เด็กเข้ามามีส่วนรวมในการดูแลและนำไปเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหารได้

ในระดับตำบลหรือเขต อาจต้องอาศัยการผลักดันของส่วนงานรัฐ เช่น อบต. อบจ. เพื่อเป็นแกนนำในการผลักดันหรือกำหนดเป็นวาระเพื่ออยู่ในแผนของการดำเนินงาน เพื่อให้สามารถพัฒนาขึ้นเป็นโครงการที่สามารถมีงบประมาณส่วนหนึ่งมาสนับสนุน หรือสามารถดึงดูดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนอื่นๆ ทั้งในระดับอำเภอ จังหวัด เขตภูมิภาค ไปจนถึงภาคีเครือข่ายภายนอกที่จะเข้ามาร่วมพัฒนาโครงการให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ โดยที่ในระดับตำบล (อบต.) รับบทของการเป็น Facilitator เพื่อจะสร้างให้งานขับเคลื่อนได้

ในระดับอำเภอซึ่งปัจจุบันมี คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) ซึ่งมีกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงสาธารณสุขร่วมดำเนินโครงการ เป็นอีกกลไกหนึ่งที่สามารถนำประเด็นอาหารเข้าเข้าไปร่วมกันพิจารณาเพื่อหาแนวทางและการส่งเสริมให้ดำเนินการขยายผลได้ในหลายพื้นที่ต่อไป ดังภาพ

“เสริมพลังทุกฐาน ทลายข้อจำกัด พัฒนาตามพลวัตของพื้นที่”

Institutional Review Board, Institute for Population and Social Research, Mahidol University (IPSR-IRB)

Established 1985

COA. No. 2022/03-045

Certificate of Approval

Protocol No.: IPSR-IRB-2022-045

Title of Project: The study of the operating model in the project "Breakfast for Children" of World Vision Foundation of Thailand

Approval Includes:

- 1) Principal Investigator: Mr. Pannawat Thuenklin
Affiliation: Institute for Population and Social Research, Mahidol University
- 2) Submission Form Version Date 15 March 2022
- 3) Research Proposal Version Date 15 March 2022
- 4) Focus Group Discussion Guideline Version Date 15 March 2022
- 5) Interview Guideline Version Date 15 March 2022
- 6) Participant Information Sheet Version Date 15 March 2022
- 7) Informed Consent Form Version Date 15 March 2022

IPSR-IRB is in Full Compliance with International Guidelines for Human Research Protection such as Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guidelines and the International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP)

Date of Approval: 31 March 2022

Date of Expiration: 30 March 2023

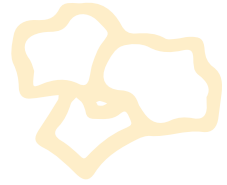

Signature of Chairperson:

(Professor Emeritus Dr. Pramote Prasartkul)

IPSR-IRB Chair

List of Co – Investigators

1. Mr. Phongsak Muen sak da

All IPSR-IRB Approved Investigators must comply with the Following:

1. Conduct the research according to the approved protocol.
2. Conduct the informed consent process without coercion or undue influence, and provide the potential subjects sufficient time to consider whether or not to participate.
3. Use only the Consent Form bearing the IPSR-IRB Approval stamp.
4. Obtain approval of any changes in research activity before commencing and informed research participants about the changes for their consideration in pursuing the research.
5. Timely report to serious adverse events to IPSR-IRB and any new information that may adversely affect the safety of participants.
6. Provide IPSR-IRB the progress reports at least annually or as requested.
7. Provide IPSR-IRB the final reports when completed the study procedures.

.....
Office of the Institutional Review Board,
Institute for Population and Social Research, Mahidol University (IPSR-IRB)
999 Phuttamonthon 4 Road, Salaya, Nakhon Pathom 73170, Thailand
Tel (662) 441-0201-4 ext. 223
E-mail: ipsrrib@mahidol.ac.th

มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews)
โครงการวิจัย “การศึกษารูปแบบการดำเนินงานโครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด”
ของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย”

วัตถุประสงค์

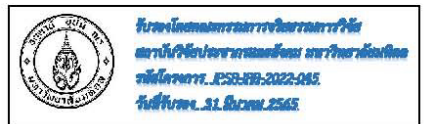
1. เพื่อศึกษารูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการอาหารเช้า
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการอาหารเช้า
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะและนำเสนอนโยบายในการดำเนินโครงการอาหารเช้า

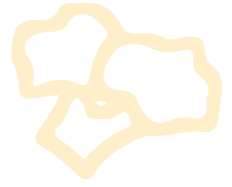
กลุ่มเป้าหมาย เจ้าหน้าที่มูลนิธิศุภนิมิต ที่รับผิดชอบดูแลโครงการในพื้นที่

เริ่มต้นการสัมภาษณ์

1. ขอให้ท่านแนะนำโครงการสนับสนุนอาหารเช้าของมูลนิธิศุภนิมิต ที่ท่านรับผิดชอบดูแลในปัจจุบัน
2. โครงการในพื้นที่เริ่มมีการดำเนินการอย่างไร และท่านเข้าไปประสานงานกับหน่วยงานและเลือกศูนย์เด็กเล็กที่จะให้การสนับสนุนโครงการอย่างไร
3. หลังจากมีการดำเนินโครงการฯ ท่านคิดว่า เด็กมีได้รับสารอาหารเหมาะสมตามหลักโภชนาการ พัฒนาการเหมาะสมวัย หรือไม่อย่างไร
4. บุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีความรู้ความสามารถในการจัดการอาหารที่เหมาะสมตามวัยของเด็กในการดูแลอย่างถูกต้อง หรือไม่อย่างไร
5. ท่านได้มีการเสริมสร้างและปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อบุคลากรของศูนย์ฯ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการหรือไม่อย่างไร
6. ท่านได้มีการเสริมสร้างและปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรมของผู้ปกครองเด็ก ชุมชน ส่วนงานในท้องถิ่นให้เห็นความสำคัญในการจัดอาหารเช้าให้กับเด็กในอนาคต หรือไม่อย่างไร
7. ท่านคิดว่าผลสำเร็จหรือผลลัพธ์เชิงประจักษ์ภายหลังการดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเช้าฯ อย่งไร มีการเปลี่ยนแปลงใดบ้างในแต่ละด้าน (ความร่วมมือ พัฒนาการเด็ก ทัศนคติของผู้มีส่วนร่วมและอื่นๆ
8. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการอาหารเช้าฯ ในพื้นที่มีปัจจัยมาจากอะไร และมีกระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

1

9. เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการดำเนินโครงการสนับสนุนอาหารเช้าๆ ท่านมีข้อเสนอแนะหรือมีจุดแข็งที่สามารถนำไปพัฒนาในพื้นที่อื่นๆอย่างไรบ้าง

จบการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหิดล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (focus group discussion)
โครงการวิจัย “การศึกษารูปแบบการดำเนินงานโครงการ “มือเข้าเพื่อน้องท้องอืด”
ของมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการอาหารเช้า
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการอาหารเช้า
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะและนำเสนอนโยบายในการดำเนินโครงการอาหารเช้า

กลุ่มเป้าหมาย

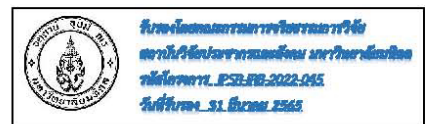
1. ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนตัวแทนชุมชนๆ ตัวแทนครูหรือผู้ดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
2. กลุ่มผู้ปกครองของเด็กจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับการสนับสนุนโครงการอาหารเช้า

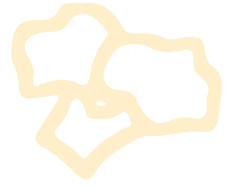
แนวคำถามสำหรับครูหรือผู้ดูแลประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1. โครงการสนับสนุนอาหารเช้าของมูลนิธิศุภนิมิต มีการเริ่มต้นดำเนินงานที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้อย่างไร เหตุใดท่านถึงเข้าร่วมโครงการและเห็นถึงความสำคัญของโครงการอย่างไร ระหว่างดำเนินงานมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง
2. ศูนย์ฯ ได้รับการสนับสนุนความรู้ในการดูแลเด็กในด้านใดบ้าง และอย่างไรภายใต้การสนับสนุนโครงการอาหารเช้า
3. ศูนย์ฯ มีความสัมพันธ์ของชุมชน และปฏิสัมพันธ์ในการทำงานและการมีส่วนร่วม มีลักษณะการดำเนินงานอย่างไร (ด้านงบประมาณ บุคลากร และอื่นๆ)
4. ศูนย์ฯ มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องแนวคิด และนโยบายของอาหารเช้าต่อเด็กอย่างไรบ้าง มีการดำเนินการอื่นๆเพิ่มเติมอย่างไร
5. ท่านมองว่าผู้ปกครองของเด็กตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการสนับสนุนอาหารเช้าสำหรับเด็กอย่างไรบ้าง หรือพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่ท่านสังเกตเห็นได้อย่างไรบ้าง

3

ถามถึงเด็ก (ตอบโดยครูหรือผู้ดูแล)

- ด้านสุขภาพและร่างกายของเด็กมีพัฒนาการเป็นอย่างไรหลังจากได้รับการสนับสนุนอาหารเข้าของโครงการฯ
- ด้านจิตใจ ท่านมองว่าเด็กมีความเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพจิตอย่างไรบ้าง (ในความรู้สึกที่ท่านสังเกต)
- ด้านพฤติกรรม ท่านเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยทั่วไปของเด็กอย่างไรบ้าง จากการสังเกตเมื่อเด็กกลับมาที่บ้าน (บอกความต้องการของตนเองได้, ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมารยาท ขนมอบเคี้ยว)
- ด้านสังคม ท่านเห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับเพื่อนและบุคคลอื่นเปลี่ยนไปอย่างไร (การกล้าแสดงออก ชอบทำกิจกรรม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น) อย่งไรบ้าง
- ด้านสติปัญญา ท่านเห็นถึงพัฒนาการทางสติปัญญา เช่น เด็กมีสมาธิมากขึ้น มีความพร้อมในการเรียนมากขึ้น) อย่งไรบ้าง

แนวคำถามสำหรับกลุ่มชุมชน (ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้นำชุมชน)

1. ชุมชนได้รับความรู้ในการดูแลเด็กในด้านใดบ้าง และอย่างไรภายใต้การสนับสนุนโครงการอาหารเข้า
2. ความสัมพันธ์ของชุมชน ปฏิสัมพันธ์ในการทำงานและการมีส่วนร่วม มีลักษณะการดำเนินงานอย่างไร (ด้านงบประมาณ บุคลากร และอื่นๆ)
3. ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่องแนวคิด และนโยบายของอาหารเข้าต่อเด็กอย่างไรบ้าง มีการดำเนินการอื่นๆเพิ่มเติมอย่างไร
4. การเห็นความสำคัญของอาหารเข้า และเกิดความตระหนัก
5. ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุน (ผลไม้ตามฤดูกาล นมและข้าวสาร หรืออื่นๆ) อย่งไรบ้าง
6. ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุน การปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและห้องครัวให้ถูกหลักสุขาภิบาล อย่งไรบ้าง
7. ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสนับสนุน ในการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในหมู่บ้าน อย่งไรบ้าง
8. ท่านเห็นถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการอาหารเข้าฯ อย่งไรบ้าง และมีวิธีการแก้ปัญหา ดังกล่าวอย่างไร

9. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนา และการสนับสนุนอาหารเช้าสำหรับเด็กอย่างไรบ้าง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของโครงการ

แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้ปกครองเด็ก

1. โครงการอาหารเช้าเกิดประโยชน์อย่างไรต่อครอบครัวท่านอย่างไรบ้าง (สามารถลดค่าใช้จ่ายและภาระด้านอาหารของลูกได้หรือไม่ การลดความกังวลของผู้ปกครอง)
2. ท่านได้รับความรู้เพิ่มเติมจากโครงการ ในด้านการได้รับอาหารเช้าของเด็กอย่างไรบ้าง และท่านมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของท่านและครอบครัวอย่างไรบ้าง
3. ท่านเห็นความสำคัญและมีความรู้สึกตระหนักต่อการรับประทานอาหารเช้าอย่างไร
4. ท่านมีส่วนร่วมในการช่วยคุณครูผู้ดูแลเด็กในการแจกจ่ายนมให้เด็กที่ไม่ได้มาโรงเรียน การตรวจคุณภาพของอาหาร อย่งไรบ้าง
5. ท่านได้มีการช่วยกระจายข่าว บอกเล่า แลกเปลี่ยนประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการมือเช้าเพื่อ

ถามถึงเด็ก (ตอบโดยผู้ปกครองของเด็ก)

1. ด้านสุขภาพและร่างกายของเด็กมีพัฒนาการเป็นอย่างไรหลังจากได้รับการสนับสนุนอาหารเช้าของโครงการฯ
2. ด้านจิตใจ ท่านมองว่าเด็กมีความเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพจิตอย่างไรบ้าง (ในความรู้สึกที่ท่านสังเกต)
3. ด้านพฤติกรรม ท่านเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยทั่วไปของเด็กอย่างไรบ้าง จากการสังเกตเมื่อเด็กกลับมาที่บ้าน (บอกความต้องการของตนเองได้, ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค ขนมหขบเคี้ยว)
4. ด้านสังคม ท่านเห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับเพื่อนและบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร (การกล้าแสดงออก ชอบทำกิจกรรม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น) อย่งไรบ้าง
5. ด้านสติปัญญา ท่านเห็นถึงพัฒนาการทางสติปัญญา เช่น เด็กมีสมาธิมากขึ้น มีความพร้อมในการเรียนมากขึ้น) อย่งไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2563). การลงทุนอาหารเข้าในโรงเรียนเพื่อประสิทธิภาพการเรียนรู้. <https://www.eef.or.th/article-01-12-20/>
- กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2566). รายงานประจำปี 2565 กรมอนามัย. <https://planning.anamai.moph.go.th/th/annual-report/4195#wow-book/>.
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2564). รายงานผลการดำเนินงานประจำปี พ.ศ.2563 โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการดูแลเด็กแรกเกิด. https://www.dcy.go.th/public/subwebsite/division/csg/file_download/1640166576672-6157321.pdf
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2564). เมื่อเด็กกินครึ่งไม่ได้กินอาหารเช้า ตามติดการเดินทางเพื่อสร้าง “ความมั่นคงทางด้านอาหาร”. <https://www.eef.or.th/article-food-security-031221/>
- ชนากานจน์ ออบมาลี. (มปป). โรคในเด็กวัยเรียนที่ส่งผลกระทบต่ออาการเจริญเติบโต. <https://apps.hpc.go.th/dl/web/upFile/2020/02-503720200207124809/c5fd6edccd5db577942eab0662938645.pdf>
- ฐิติมา ชาลีกุล. (2564). “ตรีนุช” ร่วมเปิดโครงการ “อาหารเช้าเพื่อน้อง : นักเรียนอ้อมท้อง ผู้ปกครองอ้อมใจ”. <https://www.obec.go.th/archives/514516>
- โตมร สุขปรีชา. (2019). THE MOMENTUM อาหารเข้ากับการเรียนรู้: เรื่องที่ฟังดูน่าเบื่อแต่เป็นเรื่องสำคัญ. <https://themomentum.co/breakfast-and-learning/>
- ทิพย์สุดา นกเส็ง และศุภลักษณ์ สุวรรณชะภู. (มปป). แนวทางการพัฒนาเด็กที่มีภาวะทุพโภชนาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าไร่ อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี. เข้าถึงจาก http://www.hu.ac.th/Conference/conference2014/proceedings/data/08_Political%20Science-P1/08_Political%20Science-P1-5.pdf
- นฤมล ธนเจริญวัชร. (2564). การศึกษาการบริหารจัดการด้านอาหารและโภชนาการในโรงเรียน. https://nutrition2.anamai.moph.go.th/th/download-06/download?id=85361&mid=32009&mkey=m_document&lang=th&did=27550
- บัลลังก์ โรหิตเสถียร. (2021). ตรีนุช เปิดโครงการ “อาหารเช้าเพื่อน้อง : นักเรียนอ้อมท้อง ผู้ปกครองอ้อมใจ” ที่ปัตตานี. <https://moe360.blog/2021/11/03/sema1-pattani/>
- ประไพพิศ สิงหเสม, ศักรินทร์ สุวรรณเวหา และ อติวัฒน์ ศรีเกษตรริน. (2560). การส่งเสริมโภชนาการในเด็กวัยก่อนเรียน. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้ ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2560. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/scnet/article/download/102092/79009/257974>.
- พงศกร จินดาวัฒน์. (2017). อาหารเช้าสำคัญจริงหรือ? เมื่อผลวิจัยบอก หรืออาหารเช้าอาจไม่สำคัญอย่างที่คิด. <https://thestandard.co/lifestyle-wellness-breakfast-benefits/>
- เพื่อการพัฒนา นโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. (2557). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการสำรวจการจัดการอาหารและโภชนาการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก. <http://ihpptaigov.net/DB/publication/attachresearch/370/chapter1.pdf>
- เพ็ญ สุขมาก.(มปป). หลักคิด : สุขภาพ สุขภาวะปัจจัยกำหนดสุขภาพการสร้างเสริมสุขภาพเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ: การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพเครือข่ายนักประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพภาคเหนือ. https://mehealthpromotion.com/upload/forum/paper_ch3.pdf
- มูลนิธิยุวพัฒน์. (มปป). โครงการ ฟู้ด ฟอว์ กู๊ด (Food4Good). <https://www.yuvabadhanafoundation.org/th/work/food4good/>

มนสิการ กาญจนะจิตรา. (2561). เด็กปฐมวัย...โอกาสทองสร้างคน. <https://www.theprachakorn.com/newsDetail.php?id=75>

มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย. (2017). รายงานโครงการการแก้ไขปัญหาภาวะทุพโภชนาการในเด็กอายุ 0-5 ปี และอายุ 6-12 ปี โดยให้ชุมชนเป็นฐาน.

รายงานสุขภาพคนไทย. (2565). สภาพแวดล้อมทางอาหารของโรงเรียนไทยเป็นอย่างไร?. https://www.thaihealthreport.com/th/articles_detail.php?id=149&fbclid=IwAR3lmetgOKlkPIB7DBUK4TDxl8qAunps3K-cZm30MbfhOnM-xBz0UY9HiYsE

วีรวัลย์ ศิรินาม. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะโภชนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. http://www.graduate.cmru.ac.th/core/km_file/399.pdf

วรรณรัตน์ ลาวัณ รัชณี สรรเสริญ. (). PPCT Model: รูปแบบชีวิตวิถีวิทยาเพื่อพัฒนาสุขภาพผู้มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง ในชุมชน. วารสารพยาบาลทหารบก ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (พ.ค. - ส.ค.) 2558.

รวรรณ จงสง่าวิทยาลัย. (2558). ปัญหาการกินในเด็ก Feeding problems in children. https://rajanukul.go.th/iqueq/index.php?mode=iqueq&group_id=0&id=171

ศูนย์ข้อมูลผู้บริโภคนะสท์เล่. (มปป). สารอาหารและโภชนาการที่ครบถ้วนเหมาะสมกับเด็กวัยเรียน. <https://www.milo.co.th/blog/ทำไมเด็กวัยเรียนจึงต้องการสารอาหารที่ครบถ้วน>

ศูนย์สื่อสารสาธารณะ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2562). กรมอนามัย เผย 1 ใน 10 เด็กไทยพบเตี้ย-อ้วน ขานรับชาติอาเซียน เร่งขจัดปัญหาทุพโภชนาการเด็กไทยตามเป้าหมายโลก. <https://pr.moph.go.th/print.php?url=pr/print/2/02/123961/>

ศูนย์สื่อสารสาธารณะ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2562). อาหารเข้ามือน้อยสำคัญ ไม่ควรมองข้าม. <https://multimedia.anamai.moph.go.th/help-knowledgs/breakfast/>

ศูนย์สื่อสารสาธารณะ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2564). กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข แนะนำ พ่อแม่ ควรเตรียมเมนูอาหารง่ายๆ หรือเป็นอาหารจานเดียวเพิ่มผักและผลไม้ เพื่อให้ได้คุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสมและครบถ้วน. <https://multimedia.anamai.moph.go.th/news/30102021/>

ศูนย์สื่อสารสาธารณะ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2564). กรมอนามัย ชี้ เด็กวัยเรียนไม่กินอาหารเช้า เสี่ยง ร่างกายอ่อนเพลีย ไม่มีสมาธิ. <https://multimedia.anamai.moph.go.th/news/120164-01/>

สำนักโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.(2563). รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์แนวโน้มสูง ตีสมส่วน เตี้ย ผอม อ้วนและสถานการณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมโภชนาการสตรีและเด็กปฐมวัย. <https://nutrition2.anamai.moph.go.th/th/nutrition/download/?did=198432&id=53862&reload=>

สำนักงานเทศบาลเมืองปากพอง. (มปป). ข้อมูลพื้นฐาน.-เข้าถึงจาก <https://www.pakphanangtown.go.th/content/general>.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย 2563. โครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562, รายงานสรุปผลที่สำคัญ. กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย: สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประเทศไทย.

สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2562). รายงานการสำรวจความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ของเด็กวัยเรียน ปี 2562. <https://hp.anamai.moph.go.th/th/ewt-news-php-nid-1532/download/?did=193576&id=43939&reload=>

สิริวรรณ สุขนิคม. (2564). มือเข้า...มือสำคัญ. <https://www.starfishlabz.com/blog/251-ม-อ-เซ-า-ม-อ-ส-าค-ญ>

เสถียร ฉันทะ, อรุณี อินเทพ, จันทร์จิรา ชันประเสริฐ และกัญพัชร์ ไตรทรัพย์. (2560). โครงการ “การสำรวจสถานะของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทประเทศไทย และทางเลือกมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ สังคม และกฎหมาย” เป้าหมายที่2. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ <https://sdgmove.files.wordpress.com/2017/04/final-report-sdgs-goal-2.pdf>

- องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย. (2562). แนวทางการจัดอาหาร บริบาลน้ำและสร้างสุขภาวะที่ดีในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ปี 2562. <https://www.unicef.org/thailand/media/2691/file/ UNICEF%20Nutrition%20and%20Hygiene%20Guideline%202019.pdf>
- อรยา จันทริกานนท์ และณัฐชา วัฒนประภา. (2562). การศึกษาการเกิดภาวะทุพโภชนาการในเด็ก. การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติของนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาและสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 2. เข้าถึงจาก <http://hs.ssr.u.ac.th/useruploads/files/20190306/2c390014e73fe56f827a4dd38db6896a24756008.pdf>
- อุมาพร ห่านรุ่งขโรทร. (). การประยุกต์ใช้แบบจำลองนิเวศวิทยาในการสร้างเสริมสุขภาพ. <http://www.nurse.nu.ac.th/Journal/data/Vol.11%20No.2S/009.pdf>
- อุไรพร จิตต์แจ่ม. (มปป). หลักการการพัฒนาและคุณค่าสารอาหารของ “มาตรฐานอาหารกลางวันสำหรับเด็กไทย”. <https://www.thaischoollunch.in.th/download/ThaiSchoolLunch-01.pdf>
- อุรุวรรณ แยมบริสุทธี ในคณะอนุกรรมการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการสำหรับสำหรับผู้บริโภค ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเชื่อมโยงด้านอาหาร และโภชนาการ สู่คุณภาพชีวิตที่ดี (ชุดที่ 3) คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. (2559). องค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการสำหรับทุกช่วงวัย. เข้าถึงจาก <https://dekthaikamsai.com/upload/forum/doc571f253e-aef52.pdf>.
- Charles Spence. (2017). Breakfast: The most important meal of the day?. International Journal of Gastronomy and Food Science. Volume 8, July 2017, Pages 1-6. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1878450X17300045>.
- Center for Child and Family Well-Being, University of Washington. (no date). The Bioecological Model. <https://ccfwb.uw.edu/about-us/the-bioecological-model/>
- Food Research & Action Center. (2018). The Connections Between Food Insecurity, the Federal Nutrition Programs, and Student Behavior. <https://frac.org/wp-content/uploads/breakfast-for-behavior.pdf>
- Humberto Peña-Jorquera, Valentina Campos-Núñez, Kabir P. Sadarangani 2,3 , Gerson Ferrari, Carlos Jorquera-Aguilera and Carlos Cristi-Montero. (2021). Breakfast: A Crucial Meal for Adolescents' Cognitive Performance According to Their Nutritional Status. The Cogni-Action Project. Nutrients 2021,13, 1320. <https://doi.org/10.3390/nu13041320>.
- Huang XianhongHua, Leb Zhou, Xueyangc Zhang, Haoa Zhang, Menga Wang, Shenga Qin Shangrena, Chen Jiec, Wang XiaoHe. (2021). The Association between Home Environment and Quality of Life in Children and Adolescents in Hangzhou City, China. Journal of Child and Family Studies (2021) 30:1416–1427 <https://doi.org/10.1007/s10826-021-01951-1>
- Katie Adolphus, Clare L. Lawton, and Louise Dye. (2013). The effects of breakfast on behavior and academic performance in children and adolescents. Front Hum Neurosci. 2013; 7: 425. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3737458/>
- Kral, T.V.E.; Heo, M.; Whiteford, L.M.; Faith, M.S. Effects on cognitive performance of eating compared with omitting breakfast in elementary school children. J. Dev. Behav. Pediatr. 2012, 33, 9–16.
- Katie Adolphus,* Clare L. Lawton, and Louise Dye. (2013). The effects of breakfast on behavior and academic performance in children and adolescents. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3737458/>

- Katri Pellikka, Marjaana Manninen and Sanna-Liisa Taivalmaa. (2019). School feeding: investment in effective learning – Case Finland. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/um_casestudyfinland_schoolfeeding_june2019_netti.pdf.
- Keng-Yen Huang, Sabrina Cheng and Rachelle Theise. (2013). School Contexts as Social Determinants of Child Health: Current Practices and Implications for Future Public Health Practice. Public Health Rep. 2013 Nov-Dec; 128(Suppl 3): 21–28. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3945445/>
- Natetida Bunnag. (2022). SDG Vocab | 05 – Malnutrition – ภาวะทุพโภชนาการ. <https://www.sdgmovement.com/2021/05/13/sdg-vocab-05-malnutrition/>
- Noboru Kobayashi. (no date). Child ecology: a theoretical basis for solving children’s problems in the world. https://www.childresearch.net/aboutCS/researchers/1993_01.html
- Natalie Pearson, Stuart J.H. Biddle, Trish Gorely. (2009). Family correlates of breakfast consumption among children and adolescents. A systematic review. 52, Issue 1, February 2009, Pages 1-7 <https://doi.org/10.1016/j.appet.2008.08.006>.
- National Conference of State Legislatures. (2012). A Guide to the School Breakfast Program. <https://www.ncsl.org/research/human-services/a-guide-to-the-school-breakfast-program.aspx#Bookmark1>.
- Sunsern, R & Lawang, W. (2019). Bronfenbrenner’s Ecological Model: Theoretical Lens for a Community-based Research. J Health Sci Altern Med(2019) 1(1):4-7.
- Thiraphon Singlor, 2562) SDG Vocab | 04 – Food Security – ความมั่นคงทางอาหาร. <https://www.sdgmovement.com/2021/05/11/sdg-vocab-food-security/>
- DeJong C.S.;van Lenthe, Frank J.;van der Horst, Klazine; Oenema, Anke. (2009) Environmental and cognitive correlates of adolescent breakfast consumption. Volume 48, Issue 4, Pages 372 – 37 [10.1016/j.ypmed.2009.02.009](https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2009.02.009).
- Wesnes, K.A.; Pincock, C.; Richardson, D.; Helm, G.; Hails, S. Breakfast reduces declines in attention and memory over the morning in schoolchildren. Appetite 2003, 41, 329–331.

มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย

809 ซ.ศุภนิมิต ถ.ประชาอุทิศ แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กทม 10310

โทร 02 022 9200 ถึง 2 | โทรสาร 02 022 9203 | E-mail: info@worldvision.or.th